sendikal notlar

KAMU SEKTÖRÜ TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİNE DİKKAT!

Sayı: 6 Aralık 2000

İÇİNDEKİLER

Türkiye 5

Dünya 21

Bor madenlerinin özelleştirilmesine hayır! 32

Kamu toplu sözleşmerine dikkat! 35

AB Katılım Ortaklığı: Yol haritası mı, sırat köprüsü mü? 40

İnsan hakları: Şimdi 45

Ekonomi krize çarptı 54

Verginin yükü ücretlilere 65

Ara dinlenmesi hakkı 75

Yargıtay kararlarından 81

Temsilciye notlar: Sendikal yayınları dağıtırken 82

"Sosyal Güvenlik Reformu" ve SSK 87

Dünyada sosyal güvenlik harcamaları ve ekonomi 109

İnsan hakları ve çalışma yaşamı 132

2001 Güncesi 152

Şubeler ve temsilcilikler 156

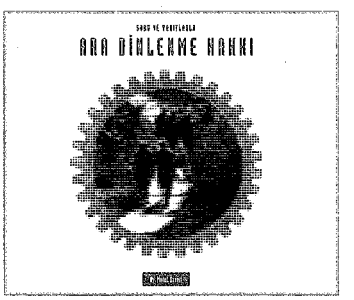

Türkiye
Petrol, Kimya, Lastik İşçileri Sendikası
adına sahibi:
Genel Başkan
Mustafa Öztaşkın

•

Yazı İşleri Müdürü:
Genel Sekreter
Mustafa Çavdar

•

Genel Yayın Müdürü:
Genel Örgütlenme ve Eğitim Sekreteri
İsmet Yiğit

•

Yönetim Yeri:
Türkiye Petrol, Kimya, Lastik İşçileri Sendikası
Altunizade Mah. Kuşbakışı Sok. No: 25
Altunizade-Üsküdar-İstanbul
Tel: (216) 391 66 67 (10 Hat)
Faks: (216) 391 66 78

•

Petrol-İş Dergisi Aralık 2000 Sayısı ekidir.

•

Yayına Hazırlayan: Haluk Şensu

•

Genel Düzenleme ve Teknik Hazırlık:
Dosya Yayıncılık

•

Baskı: Pastel Ofset

•

Ocak 2001

SUNUŞ

Uluslararası Para Fonu ile 1999 Aralık ayında imzalanan anlaşmaya bağlı olarak sürdürülen ekonomik önlemler, birinci yılını doldurmadan Kasım ayının sonunda kriz duvarına çarptı. Kamuoyunda finansal ya da mali kriz olarak adlandırılan krizin oluşum nedenini, IMF politikalarını "mutlak" ve "genel-geçer" doğru olarak gören Hükümet ile onun güdümünde yayın yapan medya holdinglerin yayın organları, bu gelişmeyi "normal", "olabilir", "her zaman karşılaşılabilir" teknik nedenlere yorumladı. Onlara göre kriz, ekonomik önlemler politikasının ürettiği bir sonuç değildi; bazı çevreler kriz yaratacak para hareketlerini bilinçli ve art amaçlı olarak yapmıştı; sorgulanması gereken ekonomik önlemlerin kendisi değil, önlemlerin neden daha etkili yaşama geçirilmediğiydi.

Kriz duvarına çarpan ekonominin ve Hükümetin imdadına IMF yetişti. Krizi aşmak için yeni ek krediler açıldı. Kısa süreli borç olarak verilen krediler karşılığında da hiç kuşkusuz bazı ek önlemlerin alınması gerektiği vurgulandı. Bu önlemlere göre, yeni vergiler oluşturulacak, vergi oranları arttırılacak, özelleştirmeler daha kapsamlı ve hızlı gerçekleştirilecek, tarım sektörüne ilişkin yapısal düzenlemeler daha etkili kılı-

nacak, kamu bankaları elden çıkartılacak, sosyal güvenlik kurumlarına ilişkin düzenlemelere hız verilecek, bankacılık sistemininin yeniden oluşturulması çalışmalarına etkinlik kazandırılacak ve ücretleri baskı altına alan politikalar kararlılıkla uygulanacak.

Bütün bu gelişmelerden ortaya çıkan sonuç 2001 yılı ve sonraki yıllarda IMF politikalarının daha etkin, daha kapsamlı uygulanacağıdır. Yani ekonomik krize yol açan politikalar, yeni ve daha etkili krizlere yol açacak önlemlerle desteklenmiştir. Böylece alınan yeni önlemler, krizin nedenlerini ortadan kaldırmadığından; tam tersine, krizin oluşum nedenlerini güçlendirdiğinden, yeni krizlerin yaratıcısı olacaktır.

Bu ekonomik politikaların bedelini ücretliler ve geniş halk kesimleri ağır ödeyecektir. Ve Türkiye ağır ödeyecektir. Çünkü bu önlemlerin sonucunda sefalet ve işsizlik daha da yaygınlaşacak, toplumsal sınıflar ve bölgesel düzeyde eşitsizlikler hızlanacak, ülke bağımsızlığı tümüyle yitirilecektir.

Tüm bu nedenlerle IMF politikalarına mutlak bağımlı politikalardan zaman geçirilmeden vazgeçilmelidir. Türkiye'yi esenliğe kavuşturacak sosyal politikalarla oluşturulmuş ekonomik politikalar yürürlüğe konulmalıdır. Bunun için zaman yitirilmemeli; gerçekçi, geçerli ve bilimsel gerekçeleri olan alternatif ekonomik politikalar üretilmelidir.

Türkiye'nin birikimi ve olanakları bu yönde alınacak politikaları yaşama geçirecek güçtedir. Türkiye'nin gereksinimi budur.

Merkez Yönetim Kurulu

ÖZELLEŞTİRMECİLER
DEĞİL
ESNEK
ÇALIŞMAYA
petro
SENDİKAS
TÜRKİYE
İŞ GÜVENCENİZ
TASERONA HAYIR

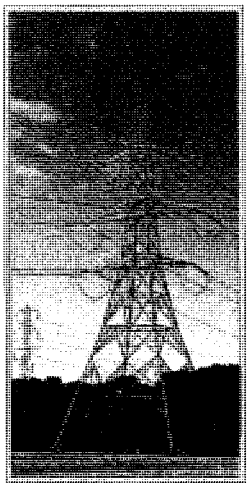

ENERJİ SANTRALLERİ DEVRİNDE KAMUYA KATRİLYONLUK ZARAR

Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikalarının Yatağan şubelerinin hazırladığı bir rapor, özel sektöre devir aşamasına getirilen Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy santrallarının devrinde devlet zararına hükümler bulunduğunu ortaya koydu. Raporda, TEAŞ'ın yaptığı sözleşmelerde devletin uğrayacağı bazı zararlar şöyle sıralandı:

-Yatağan Santralı'nın yapım bedeli 950 milyon dolar, Yeniköy Santralı'nın 650 milyon dolar, Kemerköy Santralı'nın 1 milyar dolardır. Ancak 3 santral ve kömür işletmeleri, 410 milyon dolarlık işletme bedeli karşılığı 20 yıllığına şirkete devredilecektir.

-Santrallarla bedava devredilen Yatağan, Yeniköy ve Hüssamlar Kömür Havzası'nın rezervi 345 milyon tondur.

-Devir sırasında, gerek santralların, gerekse kömür işletmelerinin araç, yedek parça, sosyal tesisler ve lojmanlar da şirkete devredilecektir.

-Santralları alacak şirkete üretim yapmadığı zamanlarda kapasite bedeli üzerinden kilovatsaat başına 2.093 sent TEAŞ ödeme yapacaktır. Bir yıllık üretim yapılmaması durumunda devletin 3 santral için şirkete yapacağı ödeme tutarı 225 milyon dolar.

-Otomasyon ve diğer yapılacak yaklaşık 100 milyon dolarlık yatırımlar TEAŞ tarafından karşılanacak.

-TEAŞ'ın talebiyle üniteler devre dışı bırakılırsa her yeniden devreye alışta devlet şirkete 10 bin dolar ödeyecek. Toplam 8 ünite olduğu ve her ünite için yıllık 7-8 kez yeniden devreye alış söz konusu olduğunda TEAŞ yıllık 600 bin dolar ödeyecek.

-Kömür madenlerinin işletilmesi ile ilgili yatırım ve giderler TEAŞ tarafından karşılanacaktır.

-TEAŞ borcunu aylık ödeyecek.

-Taahhüt edilen elektriği şirket üretmediğinde kesilecek ceza aylık değil, TL üzerinden bir yıl sonra düşülecek.

Diğer yandan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Afşin-Elbistan A Santralı'nın işletim hakkını, maden sahaları da bedava olmak üzere ERG-VERBUND şirketine 20 yıllığına verirken, bu konudaki uyarılar dikkate alınmayarak devlet ve halkın zararına hükümler içeren sözleşme imzaladı.

Kısacası kamu varlıkları bedava hatta üstte para ödenerek yerli ve yabancı sermayaye "batık gemi malları" gibi devrediliyor. Ve ne yazık ki özelleştirmeden pay alan medya holdingleri bu haberleri hemen hiçbir biçimde kamuoyuna yansıtmıyor ve böylece yurttaşın özgür haber alma hakkını baskı altında tutuyor.

GİZLENMİŞ TEHLİKE: KAYIT-DIŞI BORÇ

Ülke ekonomisini fırtınaların içine atan borç yükünün sanıldığından daha fazla olduğu açık-

landı. Sayıştay'ın TBMM Bütçe görüşmeleri sırasında açıklanan bir belgesine göre, son otuz yılda bazı kamu kurum ve kuruluşlarının 116 milyar dolar dış kredi kullandıkları ve bunun bütçelerde görülmediği ortaya çıktı.

Başbakanlık ve bağlı kuruluşların bütçesinin TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülmesi sırasında Sayıştay'ın gönderdiği yazı açıklandı. Bu yazıda 29 kamu kuruluşunun, 430 trilyon lira tutarındaki dış krediyi bütçede göstermedikleri ve Hazine Müsteşarlığı kayıtlarında bulunmadığı belirtildi.

Komisyonda bulunan Sayıştay temsilcisi, bu biçimde 30 yıldır bütçe dışı 116 milyar dolar harcandığını ve bu miktarın bütçede gösterilmediğini bildirdi. Sayıştay temsilcisi, bu nedenle devletin toplam borcu ve bütçe giderleri konusundaki verilerin de sağlıklı olmadığını belirtti.

Bu durum Türkiye'nin nasıl yönetildiğini gösteren çarpıcı bir örneği oluşturmanın yanında ülkenin bunalımlara açık bir ülke olduğunu da kanıtlamıyor mu?

ASGARİ ÜCRETTE TRAJİ-KOMİK ARTIŞ

Asgari Ücret Tespit Komisyonu, 1 Ocak 2001 tarihinden itibaren 6 ay için geçerli olacak yeni asgari ücreti brüt 139 milyon 950 bin lira, net 102 milyon 369 bin lira olarak belirledi.

Bu ne demektir?

Asgari ücretle çalışan bir işçi, bir günlük çalışmasının karşılığı olarak 3 milyon 400 bin lira alacak ve bunun önemli bölümünü de işyerinin yolunda tüketecek. Aynı asgari ücretli bir saatlik çalışması karşılığında ise 425 bin lira alacak. Yani 3.5 ekmek parası...

Bu neyi gösteriyor? Yoksulluğun toplumsallaştırılmak istendiğini, açlığın kader olmadığını, insana ne ölçüde değer verildiğini ve örgütsüzlüğün dramatik sonucunu...

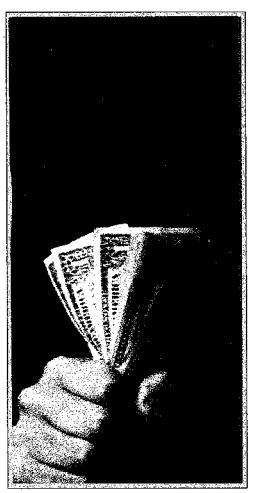

VE EN DÜŞÜK ASGARİ ÜCRET TÜRKİYE'DE

Asgari ücret, çalışanın yaşaması için gerekli enaz ücretin adıdır. Bu ücretin düzeyi, niteliği ve kapsamı çalışanlarına verilen değeri yansıtır.

Türkiye'de asgari ücret belirlenirken çalışanın ailesi ile insanca yaşaması için gerekli gelir düzeyini yansıtan ücret olarak belirlenmez.

Asgari ücretin belirlenmesinde yalnızca işçinin işletmeye maliyeti gözönünde tutulur. Sonuçta da milyonlarca insan yoksulluk sınırında yaşam sürdürürler ya da yaşama tutunurlar.

Peki asgari ücret düzeyi diğer ülkelerde nasıldır?

İşte OECD ülkelerinden birkaç asgari ücret rakamı:

Danimarka'da 2.040, Avusturya'da 1.843, İtalya'da 1.800, Lüksemburg'da 1.600, Belçika'da 1.405, Hollanda'da 1.306, Fransa'da 1.258, Almanya'da 1.100, İngiltere'de 950, Yunanistan'da 540, İspanya'da 511, Portekiz'de 353, Türkiye'de ise 158 dolar.

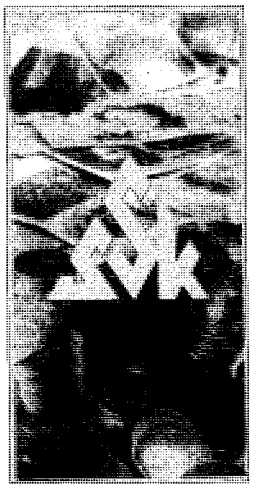

SSK ALACAK "ZENGİNİ"

Yıllardır bir gerçek nedense hiç değişmiyor: Çalışanların sosyal kalkanı SSK'nın "alacak zengini" olması...

Aralık ayının ortasında yapılan açıklamaya göre Sosyal Sigortalar Kurumu'nun (SSK), çeşitli özel ve resmi sektör kuruluşlarından gecikme zammı dahil yaklaşık 1 katrilyon 264 trilyon prim alacağı var. Kurum prim alacaklarının, 564 trilyon 248 milyar lirası ana para, 699 trilyon 215 milyar lirası ise gecikme zammından oluşuyor.

SSK'nin özel sektör kuruluşlarından, 429 trilyon 300 milyar ana para, 554 trilyon 221 milyar lirası gecikme zammı olmak üzere, 983 trilyon 521 milyar lira; resmi sektör kuruluşlarından ise 134 trilyon 948 milyar lirası ana para, 144 trilyon 994 milyar lirası gecikme zammı olmak üzere yaklaşık 280 trilyon lira prim alacağı bulunuyor.

Resmi sektör kuruluşları içinde KİT'lerin 22 trilyon 81 milyar lira prim borcu bulunurken, belediyelerin 222 trilyon 869 milyar lira, çeşitli kamu kuruluşlarının da 34 trilyon 992 milyar ira tutarında kuruma borcu var.

Bu kadar büyük alacak yükü ile kaliteli hizmet sunmak olanaklı mı?

SSK suçlusu olmadığı uygulamaların bedelini ne kadar daha sürdürecek?

1 ARALIK: BÜYÜK EYLEM

1 Aralık 2000, Türkiye sendikal hareket tarihine önemli bir eylem günü olarak geçti. Farklı konfederasyonlara bağlı yüzbinlerce işçi ve emekçi düşük ücret zamlarını ve sendikal hakların engellenmesini protesto etmek amacıyla 1 Aralık'ta yurt düzeyinde iş bıraktı; sokaklara, alanlara döküldü.

Emek Platformu'nun düzenlediği eylemlerde hükümetin IMF ve Dünya Bankası güdümlü ekonomik programı kınandı.

İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda düzenlenen ve onbinlerce memur ve işçinin katıldığı miting ile Ankara Kızılay'da gerçekleştirilen gösteriler yanında hemen her büyük kent merkezinde kimi zaman açık, kimi zaman gizli baskılara rağmen kitlesel mitingler düzenlendi. Hükümet, iş bırakma eylemini ve kitlesel gösterileri engellemek için genel bir açıklama yapmasına karşın yurt genelinde yaklaşık 500 bin kişi sokaklara indi; açlığa, yoksulluğa, işsizliğe neden olan ekonomik ve sosyal politikaları kınadı.

DEPREM SİGORTASI MI? VERGİ Mİ?

17 Ağustos 1999 depremi ile 12 Kasım 1999 depremleri onbinlerce insanımızın ölümüne ve yaralanmasına, yüzbinlerce insanımızın ise konutsuz kalmasına yol açarken, yıllarca üzeri bilinçli olarak örtülen ekonomik ve sosyal gerçekler de açığa çıktı. Öyle ki ortaya çıkan tabloda çürük olmayan bir yapı, çürük olmayan bir yerel yönetim ve çürük olmayan genel yönetim sistemi göremedik.

Depremin ardından önlem almakta geciken Hükümet, bu kez "Zorunlu Deprem Sigortası"nı yürürlüğe koydu. Hükümet yetkilileri, zorunlu deprem sigortasının, vergi olduğuna ilişkin tepkileri reddederken, yoğunlaşan eleştiriler ve uygulama zorlukları nedeniyle yeni düzenlemeyi kısa bir süre ertelediler. Ancak uygulama 27 Eylül 2000 tarihi itibariyle yeniden yürürlüğe girdi.

Hükümet yetkililerinin zorunlu deprem sigortasının bir vergi olmadığı açıklamasının tersine, uygulamanın yaygınlığı ve kent yerleşmelerindeki her konut sahibini kapsaması ve deprem sigortası ödemeyenlere yönelik bazı yaptırımların varolması gibi unsurlar nedeniyle, yeni bir vergi biçimi özelliği ile dikkati çekiyor.

Ancak biz bu uygulama konusunda birkaç noktayı aklınızda tutmanızda

SAĞLIKTA DENGESİZLİK

-Çocuk ölüm hızı Türkiye'nin doğusunda binde 70 iken, batıda 48'dir.

-Gebeliği boyunca doğum öncesi herhangi bir tıbbi bakım almamış olan annelerin oranı doğuda %66, batıda %14'tür.

-Gebeliklerinde tetanoz aşısı yapılmamış olan anne oranı doğuda %75, batıda %56'dır.

-Doğuda doğumların %70'i evde gerçekleşmektedir. Bu oran batıda %20'dir. Doğuda doğumların %50'si halen ara ebeleri ve konu komşu tarafından yaptırılmaktadır. Aynı oran batıda %6'dır.

-Doğuda çocukların %41'i, batıda %76'sı tam aşılıdır. Doğuda çocukların %10'una hiç bir aşı yapılmamıştır.

-Doğuda çocukların %20'sinde kilo bakımından beslenme bozukluğu bulunmaktadır. Batıda ise aynı oran %5'tir.

(Türk Tabipleri Birliği'nin "Türkiye Sağlık Sektörü'nün Durumu" yayınından)

yarar görüyoruz:

-Konut olarak yapılmış binalar ve binaların içinde yeralan ticarethane ve büroları olan herkes, zorunlu deprem sigortasını yaptırmak zorundadır.

-Kamu kuruluşlarına ait binalar ile köy yerleşim alanlarında yapılan binalar, Zorunlu Deprem Sigortası kapsamında değildir.

-Zorunlu deprem sigortası, yıllık olarak düzenlenmiş poliçeler şeklinde yapılacak ve buna ilişkin sigorta primi peşin olarak ödenecektir.

-Zorunlu deprem sigortası Doğal Afet Sigortaları Kurumu ile sözleşme yapmış yetkili sigorta şirketleri ve bunların acenteleri aracılığı ile yapılacaktır.

-Kapsamdaki tüm konutlar için azami 20 milyar liraya kadar sigorta teminatı verecektir. Konutun gerçek değerinin bu bedelden daha fazla olması durumunda sigortalı, söz konusu bedelin üzerindeki bölüm için sigorta şirketlerinden isteğe bağlı olarak ek teminat alabilecektir.

-Zorunlu deprem sigortası, deprem zararlarını yani deprem sonucu yangın, infilak ve yer kaymasının binalar ve temellerinde neden olacağı maddi zararları teminat altına almaktadır.

-Zorunlu deprem sigortası olmaksızın tapu dairelerinde işlem yaptırmak olanaklı değildir.

HAVA-İŞ'TEN TEPKİ

Türk Hava Yolları'nın özelleştirilmesi girişimleri, IMF'nin buyruklarına uygun olarak hızlandırıldı. Buna karşı başta Hava-İş Sendikası olmak üzere, sendikalardan tepkiler de arttı.

Hava-İş Sendikası basına ve kamuoyuna yaptığı açıklamalarda THY'nın kasıtlı olarak zarar ediyormuş gibi gösterildiğini belirtirken, özelleştirmenin ardında yatan gerçekleri de yansıttı.

THY Genel Müdürlüğü'nün önünde basın açıklaması düzenleyen Hava-İş Sendikası'na Petrol-İş, Birleşik Taşımacılık, Tüm-Tis, Deri-İş ve siyasal parti temsilcileri destek verdi. Hava-İş Sendikası Genel Başkanı Atilay Ayçin burada yaptığı açıklamada kurumun verimlilikte Avrupa standartlarını yakaladığını, hizmet kalitesinde her yıl ödül aldığını, yolcu sayısı, kargo taşımacılığında gelişme gözlendiğini, uçak sayısı ve uçuş noktalarının son 10 yılda yüzde 200 arttığını belirtti.

Bu arada Hava-iş Sendikası yayınladığı bir raporda 1998 yılında 5.5 trilyon lira kâr açıklayan THY, 78 trilyon lira yatırım yaptığı belirtilerek Türkiye'nin savunma ve turizm açısından da çok önemli olan sivil havacılığının yeniden yapılandırılması, siyasi baskılardan arındırılması gerektiği vurgulandı.

Hava-İş'in raporuna göre, THY'de son 10 yılda yaşananlar ve kurumun performansını yansıtan göstergeler özetle şöyle:

-THY'nin son 10 yılda filodaki uçak sayısı yüzde 120 oranında artarak 34'ten 75'e çıkarıldı. 1989'da 67 olan uçuş noktaları 108'e yükseldi. Personel başına düşen ücretli yolcu sayısında yüzde 212 oranında artış sağlandı.

-İstihdam ise son 10 yılda sadece yüzde 12.6 oranında arttı. Bu, verimliliğin kat kat arttığını gösteriyor. Ancak uçuş güvenliği için eğitilmiş nitelikli personel çok önemli. Bu ihtiyaç bugün part-time ve geçici sözleşmeli personelle ya da taşeron

firmalara iş yaptırarak gideriliyor.

-THY'de yönetsel sıkıntılar yaşanıyor, son 10 yılda 4 genel müdür ve yönetim kurulları değişikliği yaşandı. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın yönetim üzerindeki tasarrufu istikrarsızlık getiriyor.

BERGAMA KÖYLÜLERİNİN KUVAYI MİLLİYE YÜRÜYÜŞÜ

Bergamalı köylülerin, yabancı şirket Eurogold'un siyanürle altın çıkarma girişimine karşı 11 yıldır sürdürdüğü bu inançlı mücadele, örnek eylem biçimleri ve kararlılıklarıyla tüm toplum kesimlerinin ilgisini çekmeye devam ediyor.

Son kez Bergamalı köylülerin, yörelerinde siyanürle altın çıkarma girişimine karşı 13 Kasımda başlattıkları "Kuvayı Milliye Yürüyüşü", 8 gün sürerek 21 kasım günü Çanakkale Cumhuriyet Alanı'nda sona erdi. Kente girerken kendilerini karşılayan büyük kalabalığın alkışlarına çiçekler atarak karşılık veren köylüler, **"Türkiye'nin emperyalizme teslim olmayacağını"** belirttiler.

Türkiye'nin çeşitli kentlerinden gelen sivil toplum örgütleri, dernekler, sendikalar ve kuruluşların temsilcileriyle birleşen köylüler, kent merkezini geçerek Atatürk Anıtı önüne geldiler.

Boyunlarına astıkları mahkeme kararlarıyla Atatürk Anıtı önünde saygı duruşunda bulunan ve ağızları bantlı olan köylüler, **"Artık mahkeme kararları konuşacak. Biz bu kararları tüm Türkiye'yi dolaşarak insanlara göstereceğiz. Biz çok konuştuk; artık hukuk konuşsun"** dediler.

DİE: 1 MİLYON 635 BİN ÇOCUK ÇALIŞIYOR

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 20 Kasım 1989 tarihinde BM Genel Kurulu'nda kabul edilmesini izleyen yıllarda her 20 Kasım "Dünya Çocuk Hakları Günü" olarak kutlanmaktadır.

Çocukların her türlü hakkını uluslararası anlamda korumayı amaçlayan Çocuk Hakları Sözleşmesi, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 191 ülke tarafından imzalanmasına rağmen sözleşme birçok ülkede kâğıt üzerinde kaldı. Çünkü 3 milyara yaklaşan Dünya çocukları, kötü davranışa, ihmale, şiddete, cinsel taciz, sömürüye maruz kalıyor ve her gün 30 bin 500 çocuk önlenebilir hastalıklardan yaşamını yitiriyor. 7-14 yaş arası 300 bin çocuk da aktif olarak savaşa ve silahlı çatışmalara katılıyor.

Peki biz çocuklarımız için ne yapıyoruz? Ya küçük yaşlarda çalışma yaşamına katılan çocuklarımız için?

İşte birkaç veri ile çalışan çocuklarımızın durumu...

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Türkiye'de çalışan çocuklar konusunda ulusal bir veri tabanı oluşturmak ve çalışan çocukların hangi sektörlerde ve hangi koşullarda çalıştıklarını belirlemek için yaptığı 1999 çocuk işgücü anketinin geçici sonuçları, 6-17 yaş arasında bulunan

çocukların yüzde 10.2'sini oluşturan 1 milyon 635 bin çocuğun ekonomik bir faaliyette bulunduğunu ortaya çıkardı. Çalışan çocukların sektörler arası dağılımı ise şöyle:

Yüzde 57.6 tarım, yüzde 16.9 sanayi, yüzde 10.2 ticaret, yüzde 10.4'ü hizmetler.

Çocukların çalışma nedenleri ise aile gelirine katkıda bulunma, iş öğrenme ve kendi gereksinimlerini karşılama...

TARIMA TIRPAN SÜRÜYOR

IMF ve Dünya Bankası'nın gözü, yalnızca işçi ücretlerinde, özelleştirmede, sosyal güvenlik sistemiyle bankacılık sektörünün yeniden düzenlenmesinde değil.

Onların Türkiye için öngördüğü en önemli hedeflerden biri de tarım sektöründe köklü değişikliklerin yapılması; tarımsal desteklerin kaldırılması, tarımsal kamu işletmelerinin kapatılması ya da özelleştirilmesi ve tarımsal birliklerin sistem dışına çıkartılması...

Bu amaçla uzun dönemdir kapsamlı bir çalışma sürdürüyorlar.

İşbaşına gelen hükümetler ise onların politikalarını hemen hiçbir değişiklik yapmaksızın aynen uygulamaya çalışıyorlar.

Ve son kez bu doğrultuda yeni adımlar atılıyor. Biz bunların birkaçını özetleyelim:

Tarım satış kooperatiflerinin özelleştirilmesinin ilk adımı olan 'Yeniden Yapılandırma Programı'na Dünya Bankası kredi vermeye hazırlanıyor.

Bu kredi ile ilk aşamada 3 bin personel işten çıkarılacak ve birliklerin amaçlarına uygun olmadığı belirlenen gayrimenkuller de satılacak.

Birliklerin yeniden yapılandırılması programı, 4 yılda tamamlanacak. Faal ve verimli olmayan kooperatifler kapatılacak veya birleştirilecek.

Dünya Bankası'ndan gelmesi beklenen 600 milyon dolarlık kredinin 360 milyon dolarının 166 milyon dolarlık bölümü, tarım satış kooperatifleri birliklerinin yeniden yapılandırılmasında kullanılacak.

Ve tüm bunlar birliklerin gerçek sahipleri olan köylülerin oluruna, onayına ve katılımına bakılmaksızın onlara rağmen gerçekleştirilecek.

Peki neden böyle oluyor?

Çok genel yanıtı şu:

Burası Türkiye!...

At binenin, kılıç kuşananın..

KÖMÜR MADENLERİ CAN ALIYOR

Ekim ayı içinde Zonguldak'ta grizu patlaması sonucu 4 işçinin göçük altında kalarak ölmesi ardından, bu kez Bolu'nun Mengen ilçesine bağlı Gökçesu beldesinde özel sektöre ait maden ocağında gaz sıkışması nedeniyle meydana gelen patlamada 4 işçi yaşamını yitirdi. Cesetlerin çıkartılması çalışmalarına katılan madencilerden üçü ise gazdan zehirlendi.

Bu haberin basına yansımasından çok uzun süre geçmedi ki bu kez bir başka acı haber Zongul-

dak'tan geldi: Zonguldak'ın Gelik beldesinde bir kaçak kömür ocağında meydana gelen gaz zehirlenmesi sonucu biri 15 yaşında iki işçi yaşamını yitirdi, bir kişi de zehirlendi.

Yeterli önlem alınmadan ve son derece kötü çalışma koşullarında kalarak yerin metrelerce altında üretime zorlanan madenciler için bugün olayların ardından yürütülen savcılık soruşturmaları dışında yapılan pek bir şey yok. Televole'lerle halkımızı oyalayan televizyonlardan ise "tık" çıkmıyor.

Bu derginin sizlere ulaştığı şu sıralarda bazı haber bültenlerinin sonlarında ya da gazetelerin "kenara atılmış" küçük haberlerinde yeni bir madenci ölümü haberi alırsanız hiç şaşırmayın. Çünkü başta Zonguldak olmak üzere, maden bölgelerinde çalışan onbinlerce işçi, kötü çalışma koşullarında ve aşırı üretime zorlanarak çalıştırılıyor. Ve her an yeni ölümlere neden olacak kazalara davetiye çıkartılıyor.

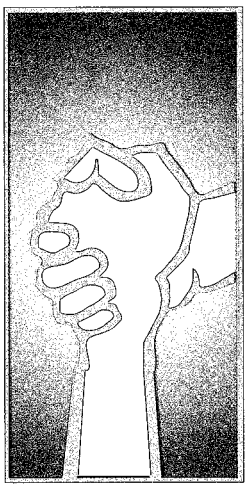

ÖĞRETİM ÜYELERİNDEN YOKSULLUĞA PROTESTO

Ülkemizde tüm çalışanların ücret ve gelir düzeyinin, uygulananan ekonomik politikalar sonucu düşmesi, giderek yoğun tepkilerin oluşmasına neden oluyor. Hekimler ve kamu çalışanlarının Aralık ayında gerçekleştirdikleri kitlesel eylemlere üniversite öğretim üyeleri de katıldı.

Öğretim Elemanları Sendikası, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği, Eğitim-Sen, Araştırma Görevlileri Derneği, KESK, İstanbul Tabip Odası, üniversitelerin idari personeli, öğrenciler ve Atatürkçü Düşünce Kulüpleri Federasyonu'nca desteklenen; "Sefalet ücretini protesto eylemi" İstanbul Üniversitesi bahçesinde gerçekleştirildi.

İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Kemal Alemdaroğlu, Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Nur Serter ve Yönetim Kurulu üyelerinin de katılarak destek verdiği eylemde konuşan Öğretim Elemanları Sendikası Genel Başkanı Doç. Dr. Hayri Kozanoğlu, öğretim elemanlarının, mesleklerinin gereklerini yerine getiremediklerini vurguladı ve **"alçak ücretlerle yüksek öğretim yapılabilir mi, nitelikli bilim üretimi gerçekleştirilebilir mi"** dedi.

Kozanoğlu koşulların ve sistemin tercihlerinin, kendilerini paralı vakıf üniversitelerine, büyük şirketlere, bankalara, öğretim üyesine yakışmayan ticari faaliyetlere ya da üniversite fonlarından pay alma karşılığında YÖK'e ve rektörlere itaat etmeye zorladığını belirtti. Eyleme katılan öğretim elemanları "Eğitimde özelleştirmeye hayır", "Dinden, devletten, sermayeden bağımsız üniversite", "Sefalet ücretine hayır", "Özerk demokratik üniversite" "Çetelere değil, eğitime bütçe" yazılı pankartlar taşıdılar.

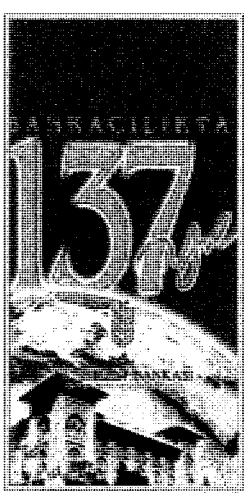

KAMU BANKALARINA ÖZELLEŞTİRME YOLU AÇILDI

Kamu bankaları-

nın özelleştirilmesi konusunda radikal kararlar alan Hükümet, Ziraat, Halk ve Emlak bankalarının özelleştirilmesine ilişkin yasayı parlamentodan hızlı biçimde geçirdi ve Cumhurbaşkanı'na iletti.

Kamu bankalarının özelleştirilmesine ilişkin yasayı geri gönderdiğinde Dünya Bankası kredisinin gelmemesinin sorumlusu olarak gösterilen Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, bu baskı üzerine, Anayasaya aykırı olmasına karşın 24 kasımda **"ekonomik gereklerle kamu bankalarının özelleştirilmesine ilişkin yasayı onayladığını"** açıkladı.

Böylece Dünya Bankası'nın aralık ayında 380 milyon dolarlık mali sektör kredisi ilk dilimini onaylaması için Anayasaya aykırılığa göz yumuldu.

Bu arada kamu bankalarının özelleştirilmesi girişimlerine karşı demokratik kuruluşlardan tepkiler de gelmeye başladı.

Tüm Banka-Sen, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası ve Türkiye Ziraatçiler Derneği, 24 Kasım Cuma günü Ziraat, Halk ve Emlak bankalarının özelleştirilmesi yasasının Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasını değerlendirmek amacıyla ortak bir basın toplantısı yaptılar.

Özelleştirilmek istenen kamu bankalarının öneminin vurgulandığı açıklamada, Halk Bankası'nın esnaf ve sanatkârı koruyucu ve destekleyici görevlerinin olduğunu, Ziraat Bankası'nın ise çiftçiyi tarım ve hayvancılık konularında eğittiğini, çiftçiye düşük faizle kredi olanağı sağladığını ayrıca Bankacılık Okulu ile bankalara kaliteli eleman yetiştirdiğini belirtildi.

BİR HATIRLATMA

"-Özelleştirme durdurulmalı, kamu kesiminin sorunları işçi ve işverenlerin de katılımıyla çözüme kavuşturulmalıdır.

-Türkiye tarafından onaylanmış 158 sayılı ILO Sözleşmesi uyarınca iş güvencesi sağlanmalıdır.

-Başta hak grevi olmak üzere, grev hakkı üzerindeki tüm yasaklama ve kısıtlamalar, Türkiye'nin onaylamış bulunduğu 87 sayılı ILO Sözleşmesi doğrultusunda kaldırılmalıdır.

Genel Kurulumuz, (...) kazanılmış haklarımızın korunması için ve özellikle kıdem tazminatımıza yönelik herhangi bir saldırı karşısında, her türlü meşru ve demokratik eylemin gerçekleştirilmesine, tüketici boykotlarının kullanılmasına, (...) gerektiğinde üretimden gelen gücün ülke çapında ve tüm işkollarını kapsayacak biçimde etkili bir biçimde kullanılmasına...." (Türk-İş 18. Genel Kurul kararlarından, 1-5 Aralık 1999)

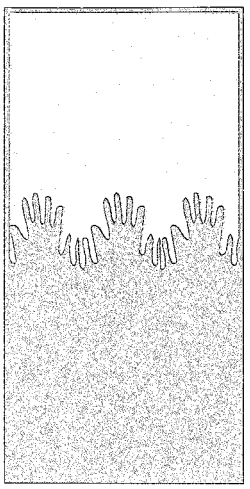

KAMU BANKALARINDA ÖZELLEŞTİRME: İŞSİZLİK

Kamu bankalarının özelleştirilmesinin en önemli sorularından biri de istahdam alanında yaşanacak. Çünkü Ziraat, Emlak ve Halk Bankası'nın özelleştirilmesi doğrultusunda kapatılması öngörülen yüzlerce banka şubesinde çalışanları işsizlik günleri bekliyor. Basına yansıyan haberlere göre Ziraat Bankası'nın ilk aşamada 35 şubesinin kapatılması yönünde karar alınırken, ilerleyen özelleştirme sürecinde bu sayının 400-500'ü geçeceği öne sürülüyor. Bu da binlerce insanın işsiz kalması demek.

Diğer yandan kamu banka çalışanlarını bekleyen işsizlik kabusu, devletin elkoyduğu "özel" banka çalışanlarını da yakından ilgilendiriyor.

Bankalarda yaşanan işten çıkarmalara dikkat çeken Türk- İş'e bağlı Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası (BASİ-SEN) Genel Sekreteri Cihanser Keskin, 2000 yılı içinde 10 bine yakın banka çalışanının işine son verildiğini bildirdi.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilen 11 bankanın geleceğine yönelik belirsizliklerin, bu bankalarda çalışanları olumsuz etkilediğini ifade eden Keskin, işten çıkarmaların binlerce banka çalışanını tedirgin ettiği-

TATİL HAKKI

"Mücadelenin gerilediği, sendikal örgütlenmenin zayıfladığı koşullarda, istihdam edilen nüfus, işine daha fazla sarılır.

Bu çalışma isteği, çoğu kez iş güvencesi sağlamanın bir yolu olarak algılanır. Mücadelenin gerilemesi, ücretlerin de düşmesine neden olduğu için mesai dışı çalışarak bireysel gelirin artırılması eğilimi güçlenir. Çalışmanın yıpratıcılığı daha da arttığı için tatil isteği zorunlu hale gelir ama, daha çok çalışma nedeniyle tatil hakkı kullanılamaz.

Tatil hakkından daha fazla yararlanmak bireysel olarak mümkün olamaz. Tatil hakkı bireysel olarak değil, toplumsal olarak tasarlanmalıdır.

Toplumsal olarak örgütlenmiş tatil hakkı, insanların bugünkü edilgenliğinden çıkıp, bizzat kendilerinin etkin oldukları faaliyetleri canlandıracaktır."

("Tatil Hakkı" Petrol-İş Araştırma Servisi Raporundan...)

ni açıkladı. Çalışanlar açısından bir diğer olumsuzluğun da, kamu bankalarının özelleştirilmesiyle yaşanacağına işaret eden Keskin, 80 bankada 160 bin çalışan olduğunu belirterek "Bu sektörün yüzde 10 küçüldüğünü varsaysak 16 bin, yüzde 15 küçülme olsa 25 bin kişi işsiz kalacak" dedi.

TEKEL'DE BOYKOT

Uluslararası Para Fonu istemlerine bağlı olarak özelleştirme kapsamına alınan Tekel'de çalışanlar, özelleştirmeleri ve taşeronlaştırmaları protesto etmek amacıyla 13 Kasım'da başlayan ve Tekel'in tüm işyerlerinde uygulanan etkili yemek boykotu düzenledi.

21 Kasım günü İstanbul'da TEKEL'de yemekhanelerin özelleştirilmesini 14 gündür yemek boykotuyla protesto eden işçiler eylemlerini kitlesel gösteriye dönüştürdüler. Eylem sırasında, "Şalter inecek bu iş bitecek" sloganları atarak yürüyen işçiler, Tekel Genel Müdürünü istifaya çağırdılar.

Tekgıda-İş üyesi 2 bini aşkın işçi TEKEL'in Kartal Cevizli'deki fabrikasında toplanarak sloganlarla yönetim binasına kadar yürüdüler. Türk-İş İstanbul Birinci Bölge Temsilcisi Faruk Büyükkucak, işçilere yaptığı konuşmada, TEKEL yemekhanelerinin özelleştirilmesine karşı yapılan boykot eyleminin sonuna kadar yanında olduklarını söyledi.

Türk-İş Genel Sekreteri ve Tekgıda-İş Genel Başkanı Hüseyin Karakoç yaptığı konuşmada uygulamaları eleştirerek; **"Gün kurtarma politikaları bugüne kadardı. Artık hakkımızı alma mücadelesi yapılacaktır. Şimdilik yemek yememe hakkımızı kullanıyoruz. Ama üç beş güne kadar çözüm bulmazlarsa daha etkin eylemlere başvuracağız"** dedi.

HEKİMLERDEN BEYAZ EYLEM

Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi, 28 Kasımda TBMM Plan Bütçe Komisyonu'nda görüşülecek Sağlık Bakanlığı bütçesi öncesinde 22 Kasımda Türkiye çapında toplu nöbet tuttu. Bu arada Ankara'da hekimler özlük haklarının iyileştirilmesi amacıyla siyah şemsiyeler ve beyaz önlüklerle TBMM'ye yürüdüler.

TTB Merkez Konseyi ve Tabip Odaları yönetim kurulu başkanları Ankara'da Türk Tabipleri Birliği önünde toplandılar. Burada bir konuşma yapan TTB Merkez Konseyi Başkanı Füsun Sayek; hekimlerin özlük haklarının iyileştirilmesi amacıyla 1 Kasım'da "Oyalanmayalım, oylayalım" şeklinde doktorlar arasında oylama yaptıklarını anımsatarak önerilerinin Türkiye çapında yaklaşık 35 bin hekimin desteğini aldığını anlattı.

Eylem için kullandıkları siyah şemsiyeleri, "Haksızlık sağanağına karşı şemsiye açıyoruz" diye tanımlayan Sayek, Meclis'teki çalışmaları izleyebilmek için sağlık kuruluşlarında 1 gün için hizmet vermediğini; ancak acil has-

talar, çocuk hastalar ve özel durumları olan hastalara hizmet verildiğini söyledi. Sayek'in açıklamasının ardından doktorlar, ellerinde şemsiyeler ve beyaz önlükleri ile TBMM'ye doğru yürüyüşe geçtiler.

Yürüyüş sırasında Güvenpark'ta bulunan polislerin, şemsiye ve beyaz önlükle yürümelerine izin vermemesi üzerine doktorlar, şemsiyelerini ve önlüklerini Güvenpark'ın girişine bırakarak yürüyüşlerine devam ettiler.

Diğer yandan İstanbul'da da SSK Okmeydanı Hastanesi Başhekimliği önünde toplanan hekimler bir açıklama yaptı. Açıklamada sağlık çalışanlarına verilen ücretin toplum sağlığına verilen önemin bir göstergesi olduğunu söyledi. Ev kiralarının 200 milyon liradan başladığı kentte bir uzman hekim maaşının 390 milyon lira olduğuna dikkat çekilen açıklamada hekimlerin özlük haklarının yeniden düzenlenmesi isteminde bulunuldu.

SERBEST BÖLGELER: KAÇAKÇILIK ODAKLARI

Kasım ve Aralık aylarında kamuoyuna çok sayıda kaçakçılık operasyonu yansıdı. Bu operasyonlarda kaçak ve sağlıksız süt tozu, et, peynir, çay ve diğer gıda maddeleriyle kaçak sigara elegeçirildi.

Yurdun dörtbir yanında gerçekleştirilen bu operasyonlarda sanıklar, ürünler ve kaçakçılığın yapılış biçimleri farklıydı. Ama farklı olmayan ya da tüm olaylarda ortak olan bir nokta vardı: Her kaçakçılıkta şu ya da bu biçimde serbest ticaret bölgeleri kullanılmıştı.

Özel yasayla kurulan ve grev ve toplu sözleşme haklarının sınırlı olduğu serbest bölgeleri kullanan kaçakçılar, vergi avantajlarını kullanarak ve halkın sağlığını hiçe sayarak çoğu gıda maddesi binlerce ton kaçak ürünü ülkeye rahatça sokmuş ve pazarlamıştı.

Bu yaygın durum Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)'nın da dikkatinden kaçmadı ve Türkiye'deki off-shore bankacılık (kıyı bankacılığı) ile serbest bölgeler rejimlerini büyüteç altına aldı.

OECD, kıyı bankacılığı ile serbest bölgeler konusunda Türkiye'ye çeşitli sorular yönelterek her iki rejimdeki vergi uygulamalarının ne olduğu, bu uygulamaların OECD kriterlerine uyup uymadığını, bu rejimlerde saydam bir sistem bulunup bulunmadığını, her türlü bilgiye istenildiğinde erişilip erişilemediğini sordu.

Hükümet yetkililerinin bu konuda nasıl yanıt verdiğini bilemiyoruz ancak daha da ileri giderek tıpkı serbest bölgeler gibi sendikal hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı ve kaçakçılığa olanak tanıyan yeni "özel ündüstri bölgeleri" hazırlıklarına giriştiğini biliyoruz. Bir başka anlatımla kaçakçılık, vurgun ve talan için yeni bölgeler, yeni alanlar açılıyor.

EMEKLİLER YOKSULLUK GİRDABINDA

Ekonomik sorun-

ların en büyük yükünü hiç kuşkusuz işçi ve memur emeklileri çekiyor. Onlar, yıllardır bilinçli olarak düşük tutulan emeklilik ücretleriyle yaşama tutunmaya çalışıyorlar.

Bu konuda duygusal görüntüler hemen her gün gündeme düşüyor.

Emeklilerin sorunlarının giderilmediği konusunda açıklama yapan Tüm Emekliler Sendikası (Emekli-Sen) Genel Sekreteri Mustafa Balkız, emeklilerin artık fedakârlık yapacak hali olmadığını belirterek "İnsanca yaşayacağımız bir maaş istiyoruz" dedi. Balkız, 2001 yılı bütçesinin IMF'nin önerileriyle hazırlandığını; bu bütçenin çalışanların ve emeklilerin sorunlarını çözmeyeceğini, aksine ağırlaştıracağını söyledi. Türkiye'de en fakir yüzde 10'luk nüfus ile en zengin yüzde 10'luk nüfus arasında 14 kat fark olduğuna dikkati çeken Balkız, Türkiye'nin bu gelir dağılımı sıralamasında Meksika, Şili, Kolombiya gibi ülkeler kategorisi içerisinde yer aldığını belirterek emeklilerin açlık sınırının altında yaşam mücadelesi verdiğini söyledi.

KÖY-TÜR'DE BASKILAR

Sendikalaşmaları baskılarla engellenmeye çalışılan Tekgıda-İş Sendikası üyesi Köy-Tür işçileri basına ve kamuoyuna bir açıklama yaparak, sendikal hakları için mücadelede kararlı oldukları belirttiler. Yaklaşık 600 işçinin çalıştığı Köy-Tür'de işçilerin yaptıkları açıklamada özetle şu görüşler dile getirildi:

"Biz işyerimizi ve işimizi seviyoruz. Köy-Tür'ü korumak, gözetmek, daha iyi noktaya götürmek bizim asli görevimizdir. Ancak sendikalı olmak hakkımız da vardır. Ayrıca sendikalılığın işyerinin korunup gözetilmesine engel değil, kurumsal bir araç olduğunu düşünüyoruz.

Köy-Tür yöneticileri bundan böyle bizlerin sendikal örgütlenme hakkımıza saygı göstermediği müddetçe bizden özverili çalışma beklemeye hakkı yoktur.

Kendi işçisinin haklarına saygı göstermeyen bir işverenin halkın sağlıklı gıda alma hakkına saygı göstereceğine Türk halkını inandıramazsınız. Halkımızın Köy-Tür ürünleri konusunda paralı reklamlara değil, kendi içlerinden olan işçilerin sesine itibar edeceğine eminiz.

İşveren bu haksız tutumundan vazgeçene kadar mücadelemiz, eylemlerimiz devam edecektir.

Tüm kamuoyunu, bu haklı ve meşru davamızdan dolayı bize destek olmaya çağırıyoruz."

Diğer yandan Tekgıda-İş Sendikası, Köy-Tür'de sendikal örgütlenmenin engellenmesine karşı Köy-Tür ürünlerinin satın alınmaması konusunda yurt düzeyinde kampanya sürdürüyor.

SABAH GRUBUNDA NE OLUYOR?

Kamu kuruluşlarının ve varlıklarının

özelleştirmeyle talan edilmesinin sözcülüğünü yapan medya holdinglerinin, 2000 yılının son ayları içinde açığa çıkan içyüzü, gerçekte Cumhuriyet tarihimiz için çarpıcı birer örnektir.

Yıllarca özelleştirmeler için inatçı bir karşı propapaganda aygıtı olarak çalışan ve başta sendikamız olmak üzere tüm sendikalara karşı özelleştirmelerden pay almak için saldırı üssü olarak işlev gören medya holdinglerinden Sabah Grubu'nun sahibi Dinç Bilgin, medya sektünden önce "ceketini alarak" ayrıldı ve bir süre sonra da yeniden "evine döndüğünü" açıkladı.

Bilindiği gibi Etibank'a el konulmasının ardından medya sektöründe de önemli gelişmeler yaşandı ve Sabah grubu ve bağlı gazetelerin çoğunluk hisseleri ve yönetimi Yapı Kredi Bankası başta olmak üzere birçok banka, sigorta ve sanayi işletmesiyle Akşam gazetesi ve Show TV'nin sahibi Mehmet Emin Karamehmet'e geçmişti. Dinç Bilgin, bu süreçten kısa bir süre sonra nedeni ve nasılı açıklanmayan bir biçimde yeniden Sabah Grubunun başına döndü.

Bu aşamada öncelikle şu soruların yanıt beklediğini belirtmek isteriz:

-"Ceketini alarak ayrılmak", ve sonra da "evine döndüğünü" açıklamak işlenen herhangi bir suç var ise nasıl olanaklı olabiliyor?

-Etibank özelleştirmesinin ardında yatan yolsuzlukların ve katrilyonluk teşviklerin hesabı ne zaman ve nasıl sorulacak?

-Medya holdinglerinin özelleştirmeden pay almalarının önüne ne zaman geçilecek?

-Haber alma ve yayma özgürlüğünün önünde engel oluşturan medya sektöründe kartelleşme nasıl engellenecek?

KİGEM: GÖREV BAŞINA!

Özelleştirmelere karşı etkin çalışmaları ile dikkat çeken Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi Vakfı (KİGEM), ekonominin kriz duvarına çarpması ardından IMF ile yapılan görüşmeler üzerine 17 Aralık günü basına ve kamuoyuna açıklama yaparak, kamu varlıklarının özelleştirilmesi için tüm demokratik ve ilerici güçleri göreve çağırdı.

KİGEM açıklamasında aynen şunlar belirtildi:

"Son günlerdeki olaylarla açıkça görüldüğü gibi, Türkiye ağır bir ekonomik ve siyasal kuşatma altındadır. Dış finans çevreleriyle yabancı korsan fonların para çekişleri ile başlatılan yapay krizin yarattığı panik ve tehdit iktidar üzerinde etkili olmuş; ekonomiyi çöküntüye sürükleme şantajı, ülke yöneticilerini, en önemli ulusal varlıkları elden çıkarmayı kabule zorlamıştır.

Türkiye'den bugüne kadar aldıkları ile yetinmeyen Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu, süre ve içerik belirleyen ültimatom niteliğindeki baskılarla, son olarak Türk Telekom ve Türk Hava Yolları gibi en değerli ulusal varlıkları yabancıların yönetimi altına sokacak satışları ve kamusal elektrik sektörünün hızla özelleştirmesini kabul ettirmişlerdir.

Türkiye, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bile görülmeyen bir dış

yönlendirme çemberine girmiştir. İktidar, uluslararası ilişkilerde olduğu gibi, ekonomik politikalarında da bu kuşatmaya boyun eğmiş durumdadır.

Çemberi kıracak ve talanı durdurabilecek Cumhurbaşkanlığı, Anayasa Mahkemesi ve Danıştay ve idare mahkemeleri gibi makam ve kuruluşlar ise, sanki kararlarıyla yapay krizin gerçek ekonomik çöküntüye dönüşmesinden sorumlu tutulabileceklermiş gibi, ağır bir manevi baskı altına sokulmak ve sindirilmek istenmektedir.

Bu durumda, Türkiye'nin kamu işletmelerine sahip çıkmak, onları geliştirip daha da verimli kılmak amacıyla kurulmuş bir vakfın yönetim kurulu olarak bizler, bu kuşatma ve talan girişimleri karşısında, 65 milyonluk koskoca bir toplumun sessiz ve seyirci kalamayacağına inanıyor; Meclis içindeki ve dışındaki siyasal partilerin üyelerini, üniversiteleri, işçi sendikalarıyla meslek kuruluşlarını, tüm demokratik kitle örgütlerini, medya organlarını ve yurttaşlık bilinci taşıyan herkesi, Cumhuriyetin değerli varlıklarına kanat germeye, aynı bilinci taşıyan görevlilere destek olmaya, sorumluları uyarmaya ve yasal yollardan gösterilebilecek bütün tepkileri olanca güçleriyle göstermeye çağırıyoruz. Çünkü Türkiye buna layık değildir."

Hazırlayan:
Haluk Şensu

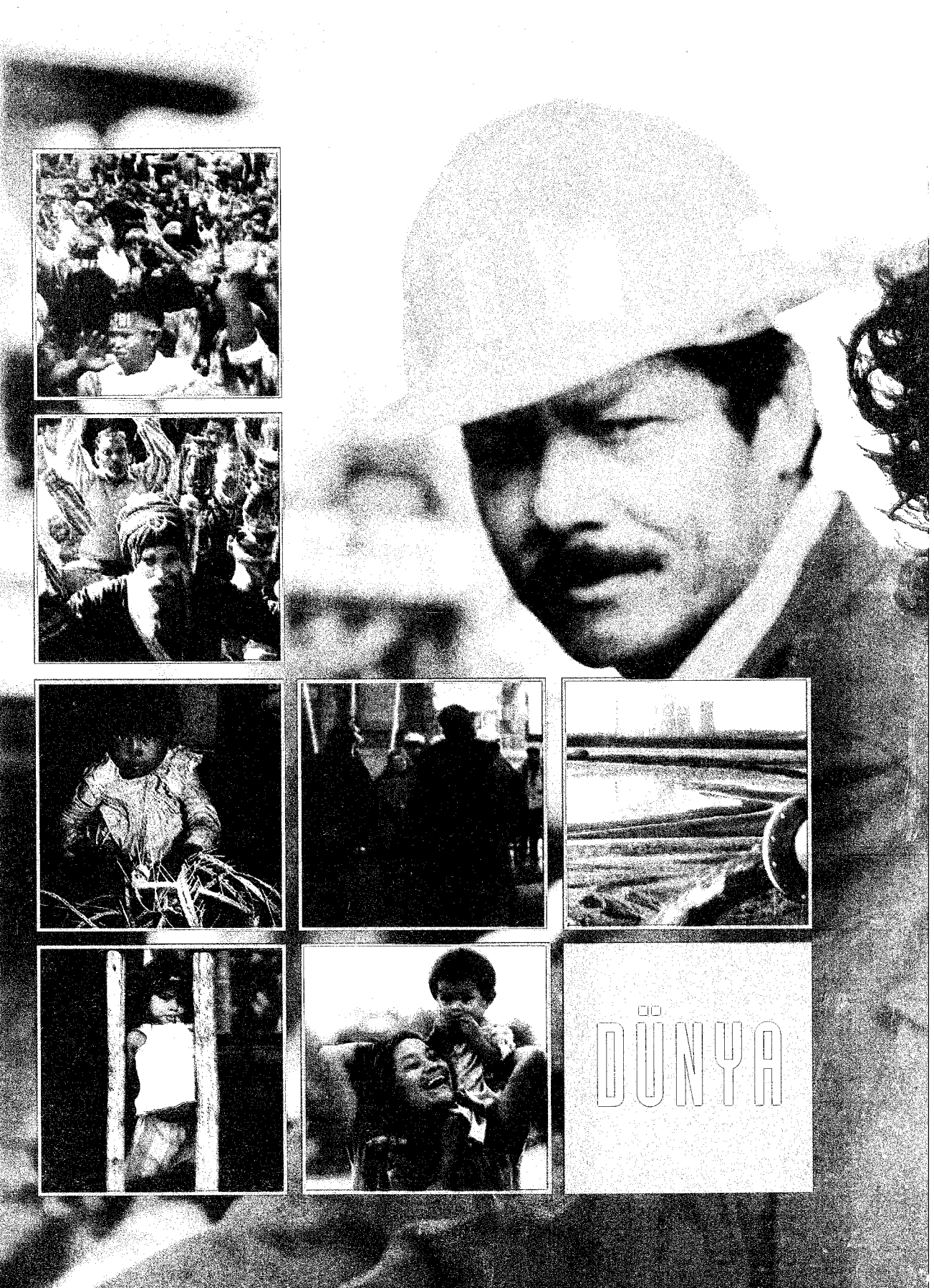
DÜNYA

İKLİM KONFERANSINA ABD VE ULUSÖTESİ ŞİRKETLER ENGELİ

Hollanda'nın Lahey kentinde Kasım ayı başında başlayan ve iki hafta süren Birleşmiş Milletler (BM) Dünya İklim Konferansı, başta ABD olmak üzere bazı Kuzey Ülkeleriyle ulusötesi şirketlerin sorumluluklarını yerine getirmemekte direnmeleri sonucu, küresel soruna karşı küresel karar almadan dağıldı.

Bilindiği gibi İklim Konferansında, küresel ısınmaya neden olan sera gazlarının azaltılmasını öngören Kyoto Protokolü'nün, hayata geçirilmesi için gerekli son hazırlıkların yapılması hedefleniyordu.

Bilimadamları petrol gibi fosil yakıt kullanımının havadaki karbondioksit oranını, dolayısıyla küresel ısınmayı artırdığını söylüyorlar. Bunun sonucunda da deniz seviyeleri yükseliyor, Avrupa'daki gibi sel olayları artıyor.

Ancak birçok Amerikalı şirket ve çiftçi, Avrupa Birliği'nin kabul ettiği sera etkisi yaratan gazların üretiminin kısıtlanmasını, ekonomik büyüme ve istihdama karşı bir tehdit olarak görüyor.

Avrupa ile ABD arasındaki en büyük tartışma da, ABD'nin sera etkisi yaratan gazların üretiminin kısıtlanması yerine karbon dioksit emen ormanların artırılmasını istemesinden kaynaklanıyor.

ABD'nin bu katı tutumunu güdüleyen ise ulusötesi petrol ve kimya tekelleri....

Birleşmiş Milletler İklim Konferansı'ndaki çözümsüzlükten en çok yakınanlar da yükselen deniz seviyeleri tehdidiyle karşı karşıya olan ada ülkelerin temsilcileri oldu. Grenada temsilcisi, **"Sonuçlar küçük ada ülkelerine sunulmalı. Deniz seviyesindeki bir metreden az yükselme bile toprak-larımızın yüzde 80'inin kaybına yol açacak"** diye konuştu. Maldiv adaları temsilcisi de **"Bir metrelik bir yükselmeyle Maldivler diye bir yer kalmayacak"** dedi.

Bu arada Uluslararası Yeşil Barış (Greenpeace) Örgütü'nün iklim politikası temsilcisi bu konuda tutumu nedeniyle ABD'yi **"kalın kafalı"** olmakla suçladı.

Öte yandan, İklim Konferansı'nın bir anlaşma olmaksızın sona ermesi üzerine Greenpeace üyeleri Avustralya'daki petrol alanını işgal ettiler ve altı Greenpeace üyesi kendilerini nakliye aracına zincirlediler. Eylemciler "İklim değişikliği buradan başlıyor yazılı bir parkart da astılar.

15 gündür devam eden görüşmelere katılan Greenpeace, Dünya Dostları, Dünya İçin Çevre Fonu (WWWF), Çevresel Savunma gibi etkin çevre örgütleri 'fiyasko' olarak nitelendirdikleri sonucun, **'insanlığın felaketi'** anlamına geldiğini bildirdiler. Bütün çevre örgütleri, yaptıkları yazılı açıklamalarda eleştiri oklarını ABD'ye yöneltirken, Dünya Dostları Örgütü, Exxon, Texaco ve Dupont adlı petrol şirketlerini sonuçtan sorumlu tuttular.

Motorlu araçlar, fabrikalar ve enerji tesislerinin atmosfere çok fazla ısı tutucu (sera etkili gazlar) salmasıyla meydana gelen ısınmanın en önemli sonucu, dünyanın ikliminin değişmesi. Bu da, şiddetli fırtınalar ve kuraklıklara gibi bir dizi olumsuz so-

nuca neden oluyor. Küresel ısınma ayrıca, hayvan türlerinin yok olması, deniz ve okyanus kıyılarındaki alanlar ile deniz seviyesi düşük adaların sulara gömülmesi ve insanların hayatını dramatik ölçüde değiştirmesi tehlikesini de beraberinde getiriyor.

AMAZON COM.'DA SENDİKALAŞMA GİRİŞİMİ

İletişim teknolojisinde yaşanan başdöndürücü gelişmelerin ürünü olan ve dünyanın efsane şirketi olarak nitelendirilen Amazon.com'un dağıtım merkezlerinde çalışanlar sendikalaşmak için harekete geçti.

Amazon.com'un 8 ayrı bölgede kurduğu dağıtım merkezlerinde çalışan 5000 kişinin sendikalaşmak için harekete geçmesi 50 Amazon çalışanının, dağıttıkları bir bildiriyle iş arkadaşlarını sendikalaşmak için birleşmeye çağırdı. Eğer çalışanların yüzde 30'u bu bildirinin altına imza artarsa Ulusal İşçi-İşveren İlişkileri Kurulu'nun yapacağı bir oylamayla çalışanlar sendikalaşmak isteyip istemediklerine karar verecek.

Çalışanların en büyük şikayeti uygulanan zorunlu fazla çalışma politikası.

İş dışında bir yaşamları kalmadığından yakınan çalışanlar, bu özverilerinin karşılığını da alamadıklarını ileri sürüyorlar.

Amazon yetkilileri ise her ne kadar çalışanların aynı zamanda şirketin hissedarı olduğunu, sendikalaşmalarının anlamsız olacağını söylerken gerçekte çalışanları tehdit ediyorlar.

Amazon'un çalışanlarına karşı kullandığı en büyük silah, etkinliklerini ucuz işgücü pazarına kaydırma tehdidi. Geçtiğimiz günlerde müşteri ilişkileri servisini ABD'den Hindistan'a taşıyan Amazon.com, ucuz işgücünün olanaklarından daha da fazla yararlanmak amacında.

Eğer şirket bu stratejisini gerçekleştirirse, geçen ocak ayında yaşanan 150 kişilik işten çıkarma operasyonun benzerlerinin önümüzdeki aylarda tekrarlanması hiç de sürpriz olmayacak.

Tüm bu gelişmeler, birçok yalanı birden dağıtıyor.

İşte birkaçı:

Yeni teknolojilerin sendikaları gereksiz kıldığı, çalışanların işletmeye pay sahip yapılmasıyla örgütlenmelerinin engellenebileceği, yeni teknolojilerin esnek çalışmayı mutlak ve kaçınılmaz kıldığı...

YUNANİSTAN'DA YENİDEN GENEL GREV

Yunanistan'da Hükümet tarafından gündeme getirilen yeni çalışma yasasına tepkiler artarak sürüyor.

Son kez bu doğrultuda 7 Aralık tarihinde Yunanistan'daki tüm sendikalara bağlı çalışanlar 24 saat süren genel grev yaptılar.

Çalışma sürelerinin kısaltılmasını, işten çıkarmalar konusundaki programın uygulanmamasını, çalışma koşullarının iyileştirilmesini ve sosyal güvenlik hakkında yeni düzenlemelerin yapılmasını isteyen sendikalar tepkileri-

nin sonuç alıncaya kadar süreceğini belirttiler.

Tüm Yunanistan'da etkili biçimde uygulanan genel greve, özel ve kamu kuruluşlarına bağlı tüm çalışanlar, toplu taşıma araçları çalışanlar, belediye hizmetlerinde çalışanlar katıldılar.

Grevcilere destek vermek amacı ile basın kuruluşlarında çalışan gazeteciler ile matbaa çalışanları da altı saat süre ile iş durdurdular.

HİNDİSTAN'DA ETKİLİ GREVLER VE PROTESTOLAR

Hindistan'da bir milyonu aşkın enerji çalışanı sektördeki özelleştirmeleri protesto etmek için grev yaptı.

Enerji sektörü çalışanları, özelleştirmelerin olumsuz etkilerini kamuoyuna göstermek için protesto gösterileri düzenlerken 21 Aralık'ta da banka çalışanları devlet bankalarının özelleştirilmesini protesto için büyük etki yaratan bir günlük geniş çaplı bir uyarı grevine çıktılar.

Ülke çapındaki uyarı grevine, Hindistan Devlet Bankası ile yerli ve yabancı bankalarda çalışan Banka Çalışanları Birleşik Forumu platformuna bağlı 1 milyon 300 bin kişi katıldı.

Sloganlar atarak yürüyüş yapan binlerce banka çalışanı, Hindistan'da hükümetin kamu bankalarındaki hisselerini yüzde 51'den yüzde 33'e indirme kararına karşı çıkıyor.

ÖNCE ÇOCUKLAR

"1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;

b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar;

c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler."

(Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 32)

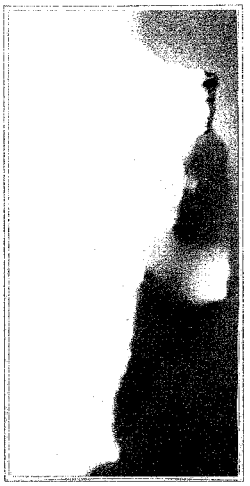

DAIMLER'DE İŞTEN ÇIKARMA HAZIRLIĞI

Geçtiğimiz yıllarda iki ulusötesi Alman-Amerikan otomotiv şirketinin birleşmesiyle oluşan DaimlerChrysler'den yapılan açıklamaya göre şirketin Amerikan ayağı olan Chrysler'de, bir kısım işçinin işten çıkarılabileceği ve bazı fabrikalarında üretimin durdurulacağı açıklandı.

Chrysler tarafından yapılan açıklamaya göre, işten çıkarmalar konusunda tek başlarına karar verilmeyecek sorunların çözümü için öncelikle işçi sendikasıyla görüşmeler yapılacak.

Şirket yetkililer Chrysler biriminde çalışan 76 bin işçiyi temsil eden United Auto Workers sendikasıyla bir ödeme planı oluşturmak için toplantı yapacaklarını açıkladılar.

İşten çıkarmaların ilk aşamada 20 bin işçiyi ilgilendirdiği belirtilirken, bu sayının yeni işyeri kapatmalarıyla daha da artmasından korkuluyor.

DÜNYA ÇOCUKLARI TEHLİKEDE

UNICEF'in her yıl düzenli olarak

KKTC'DE EYLEMLER

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) 4 Aralık'ta başlayan ve aralarında 17 sendika ile muhalefetteki Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin de (CTP) bulunduğu 41 örgütün eylemleri sürerken 8 Aralık'ta başkent Lefkoşa, benzeri görülmemiş bir protesto mitingine sahne oldu.

Kamuda görevli işçi ve memurların yanı sıra öğretmenlerin, belediye emekçilerinin, hatta emeklilerin de destek verdiği mitinge 10 binden fazla kişi katıldı.

Eylem nedeniyle yapılan gösterilerde yapılan konuşmalarda KKTC halkına dayatılmak istenen ekonomik paketi kabul edilmeyeceği belirtilerek, paket geri alınana eyleme devam edeceklerini açıkladılar.

Bilindiği gibi Türkiye'de uygulanan ekonomik önlemlerin benzeri Kuzey Kıbrıs'ta da etkili biçimde uygulanmak isteniyor ve uzun zamandır sendikaların ve muhalefetteki siyasal partilerin tepkisini çekiyor.

yayınlandığı "Dünya Çocuklarının Durumu" raporuna göre AIDS tehlikesinin dünya çocuklarını etkileyen büyük bir tehlike olduğu vurgulandı.

Çocukların eğitim ve sağlık sorunlarının önemini koruduğu belirtilen Raporda çocukların yaşamında ilk 3 yılın çok önemli olduğu belirtilerek bu döneme gerekli önemin verilmediği vurgulandı. Herhangi bir gün çeşitli bölgelerde, özellikle yoksul ülkelerde 20'den fazla silahlı çatışmanın çıktığı belirtilen raporda, yalnızca son 10 yıl içinde savaşlar nedeniyle 2 milyon çocuğun öldürüldüğü, 6 milyon çocuğun da yaralandığı veya ciddi biçimde sakat bırakıldığı belirtildi.

"Dünya Çocuklarının Durumu-2001" raporunda erken çocukluk döneminin önemi üzerinde durularak yaşamın ilk yıllarındaki değişim ve oluşumların etkisinin yaşam boyu süreceği belirtilerek erken çocukluk gelişiminin güvence altına alınması istendi.

Dünya çocuklarının içinde bulunduğu sorunlar konusunda genel bilgilerin sunulduğu Raporun vurguladığı acı gerçekler özetle şöyle:

-Günümüzde ise gelişmekte olan ülkelerin Dünya Bankası'na, IMF'ye, diğer sanayi kuruluşlarına ve sanayileşmiş ülkelere olan borçları 2 trilyon doları buluyor, bu ülkelerde doğan her 10 çocuktan 4'ü aşırı yoksulluk içinde dünyaya geliyor.

-Yoksulluk sanayileşmiş ülkeler için de sorun olmayı sürdürüyor. 15 Avrupa Birliği ülkesinde yaşayan toplam 3 milyon insanın kalacak sürekli bir evi yok, ABD'de de bütün çocukların yaklaşık yüzde 17'si yani 12 milyon çocuk yeterince yiyecek bulamadan büyüyor.

-Kadınlara yönelik şiddet çoğu zaman çocuklara yönelik şiddet anlamına da geliyor. Örtülü, saklanmış şiddet olduğu için net rakamları bilinmeyen ev içi şiddete sadece ABD'de her yıl 2-4 milyon kadın maruz kalıyor. Gebelik dönemindeki yetersiz beslenme, doğum sırasındaki bakım yetersizliği ve yeni doğan çocuklar için gerekenlerin yapılmaması nedeniyle hemen her yıl yaklaşık 8 milyon ölü doğum meydana geliyor.

-Her gün dünyanın çeşitli bölgelerinde ama özellikle yoksul ülkelerde 20'den fazla silahlı çatışma patlak veriyor. Bu savaşlarda en büyük zararı çocuklar görüyor. Öyle ki sadece son 10 yıl içinde savaşlar yüzünden 2 milyon çocuk öldürüldü, 6 milyon çocuk yaralandı ya da ciddi biçimde sakat kaldı, 12 milyon çocuk da evinden barkından oldu. Yapılan tahminlere göre çatışmalarda yaralanan ya da ölen insanların yüzde 80 ila 90 kadarını geneli çocuk ve anne olan siviller oluşturuyor. Son zamanlarda Sierra Leona, Sudan ve Kuzey Uganda'da çocuklar ailelerinden kişilere işkence edilmesine ve öldürülmesine tanık olurken, Ruanda'da 1994 yılında başlatılan katliamda da 250 milyon çocuk katledildi. Son zamanlarda ortaya çıkan Eritre ve Etiyopya arasındaki sınır savaşında da 1 milyon Eritreli ile 8 milyon Etiyopyalı açlıkla savaşırken silahlar için milyonlarca dolar harcandı.

-Bugün dünyada 34.3 milyon kişi HIV/AIDS'li ve bunların 1.3 milyonunu 15 yaşından küçük çocuklar oluşturuyor. Genelde anne rahminde bu virüsü kapan çocukların büyük bir bölümü onlu yaşlara gelmeden ölecekler. Günümüzde HIV/AIDS felaketinin en ağır hissedildiği yer olarak Sahra güneyindeki Afrika gösteriliyor.

AVRUPA'DA IRKÇILIK TEHDİTİ CANLILIĞINI KORUYOR

20. Yüzyıl, Avrupa ülkelerinde ırkçılığın yükseliş yüzyılı olarak dikkat çekti. Yüzyılın son çeyreğinde yabancı düşmanlığı ile kaynaşarak gelişen ırkçılık, yeni bin yıl da da Avrupa'yı tehdit eden bir olgu...

Irkçılığın gelişmesi konusunda raporlar düzenleyen Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Gözlem Merkezi, AB üyesi 15 ülkede ırkçılık sorunlarının artarak devam ettiğini açıkladı. Gözlem Merkezi, 1999 yılı verilerini basına yansıtırken Almanya'da, bir yılda, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı suçuna dayanan 10 binden fazla ceza dosya açıldığını, ırkçı şiddet eylemlerinde yüzde 5.4 artış görüldüğünü bildirdi. Raporda, Yunanistan'da başta Arnavutlar ve Çingeneler olmak üzere yabancıların önemli ırkçı saldırılara uğradıkları üzerinde duruldu. İspanya'da ve İsveç'te yabancılara karşı ırkçı saldırıların arttığını belirten Gözlem Merkezi, Fransa, Hollanda ve Avusturya gibi ülkeleri de uyardı.

Avrupa ülkelerinin hemen tümünde şu ya da bu düzeyde gelişen ırkçılığa karşı tepkiler de artıyor. Örneğin Avusturya'da ırkçı partinin iktidara gelişi büyük tepkilere yolaçmış, Viyana kitlesel gösterilere sahne olmuştu. Avusturya ırkçı parti lideri Heider bu tepkiler sonucu görevini politik bir manevra ile terketmek zorunda kalmıştı. Son kez Heider'in 15 Aralıkta Vatikan'a gelişi, İtalya'nın başkenti Roma'da ırkçılık karşıtı büyük gösterilerin oluşmasına neden oldu. Protestocular Heider'in ülkeyi terketmesini istediler ve ırkçılığı lanetlediler. Gösteriler öylesi boyutlara tırmandı ki, polis göstericileri gözyaşartıcı gazla dağıtmaya çalıştı.

AVRUPA BİRLİĞİ NİCE DORUĞUNA KİTLESEL TEPKİ

Avrupa Birliğinin kurumsal düzenlemelerinin gerçekleştirmesi ve "Avrupa Temel Şartı"nın imzalanması için Fransa'nın Nice kentinde gerçekleştirilen toplantı günlerinde Avrupa'nın her ülkesinden Nice'e akın eden on binlerce gösterici büyük pretosto gösterilerinde bulundular.

Küreselleşme karşıtlarının 1999 Kasımında ABD'nin Seattle kentinde ve son kez Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'da geliştirdikleri eylemler AB doruğunun yapıldığı Nice'de de kendini gösterdi. Avrupa'nın birçok kentinden gelen sendika konfederasyonları, küreselleşme karşıtları ve diğer sivil toplum kuruluşları yaptıkları gösterilerle hem Avrupa Temel Haklar Şartı'nı protesto ettiler hem de AB ülkelerinin politikalarını eleştirdiler.

Polis göstericileri dağıtmak için zaman zaman gaz bombası kullandı ve bu nedenle göstericiler arasından da yaralananlar oldu.

Göstericiler, Avrupa Temel Haklar Şartı'nın bireylerin sosyal haklarını dikkate almadığını be-

lirterek AB ülkelerinin sosyal politikalara daha çok önem vermesi gerektiğini bildirdiler.

29 ülkeden heyetin bulunduğu toplantı binasını karadan ve havadan çok sıkı önlemler alarak koruyan güvenlik güçleri, önlemlerini en üst düzeye çıkardılar.

Olaylara karşın devam eden dorukta büyük eleştirilere neden olan Avrupa Temel Haklar Şartı da imzalandı.

AB TEMEL HAKLAR ŞARTI KABUL EDİLDİ

Avrupa Birliği'nin anayasası niteliğindeki "Avrupa Temel Haklar Şartı" Fransa'nın Nice kentinde düzenlenen AB zirvesinde onaylandı. Avrupanın dört bir yanından gelen sendika temsilcilerinin güçlü tepkilerine karşın kabul edilen Temel Haklar Şartı, AB yurttaşlarının siyasal özgürlükleri ile ekonomik ve sosyal haklarını güvence altına almayı hedefliyor. Sendikaların toplumsal hakları yeterince kapsamadığı gerekçesiyle karşı çıktığı Avrupa Temel Haklar Şartı şu konuları içeriyor:

-Herkes her düzeyde özellikle siyasi, sendikalaşma ve yurttaşlıkla ilgili alanlarda bir araya gelme ve dernek kurma hakkına sahiptir.

-İşveren ve işçiler veya temsilcileri toplu eylem ve toplu sözleşme hakkına sahiptirler.

-İşçi veya işçi temsilcileri işyerleri hakkında zamanında

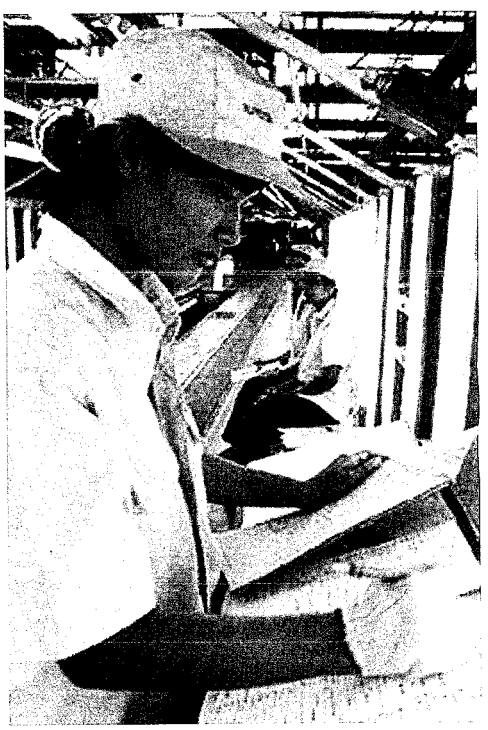

ÇALIŞAN KADINLARA HAK!.

"Taraf Devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayırımı önlemek ve kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için özellikle aşağıda belirtilen konularda bütün uygun önlemleri alacaklardır:

-İstihdam konularında eşit seçim kıstasları uygulanması da dahil, erkeklerle eşit istihdam imkanlarına sahip olma hakkı,

--Sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte eşit muamele ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı,

-Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, sakatlık ve yaşlılık ve diğer çalışamama hallerinde sosyal güvenlik hakkı,

- Emniyetli şartlar içinde çalışma hakkı ve sağlığın ve bu meyanda doğurganlığın korunması hakkı."

(Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, Madde 11)

bilgi alma hakkına sahiptir. Her işçi haksız yere işten uzaklaştırılma ve işten çıkarılmaya karşı korunma hakkına sahiptir.

-Her işçi sağlıklı ve güvenli iş ortamında çalışma hakkına sahiptir. Her işçi haftalık belirli azami çalışma saatlerine, hafta sonu ve yıllık tatil hakkına sahiptir. Annelik hakkı, hastalık, iş kazası gibi durumlarda işçilerin sosyal haklarını güvence altına alır.

-Her birey sağlık hizmetlerinden ve bakım olanaklarından yararlanma hakkına sahiptir.

-Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, görüş sahibi olma, bilgi ve fikirlerin kamu otoritesinin müdahalesi olmaksızın sınır tanımadan alışveriş özgürlüklerini de kapsar.

-Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir.

-Herhangi bir temele dayalı ayrımcılık (cinsiyet, ırk, etnik veya sosyal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasi ya da başka bir görüş, ulusal bir azınlığın üyesi olmak, doğum, sakatlık, yaş ya da cinsel tercih) engellenmelidir.

-Herkes yaşama hakkına sahiptir. Hiç kimse ölüm cezasına çarptırılamaz veya cezası infaz edilemez.

-İşkence ve insanlık dışı, küçültücü muameleler veya cezalar engellenmelidir.

-Medyanın çoğulculuk ilkesine ve özgürlüğüne saygı duyulmalıdır.

-Kadın ve erkek, iş olanağı, iş ortamı ve maaş dahil her alanda eşit olmalıdır.

Çocuklar korunma ve bakım hakkına sahiptir. Çocuklar düşüncelerini açıkça ifade edebilirler. Zorunlu eğitim yaşını doldurmayan çocuklar çalışamaz.

KORE'DE YİNE EYLEM

Asya krizinin etkilerinin sürdüğü Güney Kore'de sendikaların krizin sonuçlarına ilişkin tepkilerinin ardı arkası kesilmiyor.

19 Kasımda Kore İşçi Sendikaları Federasyonu'nun 20 bine yakın üyesi, başkent Seul'deki Han Nehri yanında düzenledikleri eylem sırasında hükümetin yapısal reformları askıya almasını istediler.

Özelleştirmeyi protesto eden işçiler başkent Seul'de "İşten çıkarmalara hayır. Özelleştirmelere karşıyız" sloganlarıyla yürüdüler. İşçiler hükümetin reform programını protesto için saçlarını kazıttılar.

İzleyen günlerde hemen her gün eylemler düzenleyen sendikalar Hükümetin hazırladığı ve kitlesel işten çıkarmaları getirecek reform programına yönelik tepki gösterdiler.

Bilindiği gibi özellikle son yıllarda Güney Kore'de işyeri kapatmalarına, özelleştirmelere ve ücretlerin baskı altında tutulmasına karşı sendikalar kitlesel gösterilerle kararlılıklarını gösteriyorlar.

HER DAKİKA 11 KİŞİ AIDS'E YAKALANIYOR

Çağın vebası olarak isimlendirilen AIDS'in hızla yayıldığı açıklandı.

1 Aralık Dünya AIDS Günü nedeniyle Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun yaptığı açıklamaya göre dünyada dakikada 11 kişi AIDS'e yakalanıyor ve 34 milyon kişi de HIV virüsü taşıyor.

Diğer yandan Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve BM'nin AIDS ajansına (UNAIDS) göre, 2000 yılı içinde 5.3 milyon insan daha HIV virüsü kaptı. WHO ve UNAIDS, 2000 yılı sonunda dünyadaki toplam HIV virüsü taşıyan ya da AIDS hastalığına yakalanan insan sayısının 36.1 milyona ulaşacağını tahmin ediyor. AIDS hastalarının yüzde 70'inin Sahra altı Afrika ülkelerinde yaşadığı belirtilirken uzmanlar hastalığın Rusya başta olmak üzere Doğu Avrupa ülkelerinde hızla yayıldığına, Hindistan ve Çin'de de artış gösterdiğine dikkat çekiyorlar.

Bu arada AIDS Savaşım Derneği'nce "1 Aralık Dünya AIDS Günü ve Haftası" nedeniyle düzenlenen toplantıda konuşan yetkililer Türkiye'deki bin 67 AIDS'liden 640'ının İstanbul'da yaşadığını belirttiler. Açıklamada **"İstanbul'da 2000 yılında tespit edilen 66 vakanın yüzde 47'sini kadınlar oluşturuyor. Bu yıl içinde tespit edilen vakaların yüzde 40'ını da, fuhuş sektöründe çalışan Doğu Avrupa kökenli kadınlar oluşturuyor"** denildi.

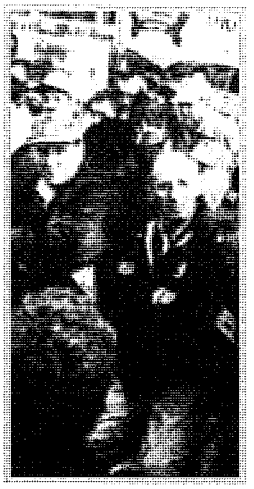

SEATTLE'NİN BİRİNCİ YILDÖNÜMÜ

1999 Kasımında ABD'nin Seattle kentinde küresel kapitalizme karşı gerçekleştirilen güçlü tepkilerin birinci yılı coşkun gösterilerle kutlandı.

1999 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) "Milenyum" toplantısını protesto etmek için kent sokaklarını dolduran binlerce kişi, zaferlerinin yıldönümünü sokakları şenlik alanına çevirerek kutladı.

Seattle'dan başlayarak DTÖ, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ekonomik Forumu gibi küresel sermayenin temsilcisi ve dünyadaki yoksulluk ve adaletsizliğin simgesi olarak gördükleri kuruluşların farklı ülkelerde düzenlenen tüm toplantılarını protesto eden eylemcilerin, gerçekleştikleri yaş günü, yeni protestoların habercisi durumundaydı.

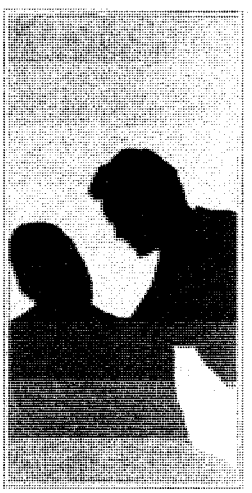

İTALYA'DA GAZETECİLER GREVİ

İtalya'da gazeteciler, toplu iş sözleşmelerinin yenilenmesine ilişkin anlaşmazlık nedeniyle yaklaşık bir yıldır belirli aralıklarla greve gidiyor.

İtalya Ulusal Basın Federasyonu (FNSI) tarafından

yapılan açıklamada, gazetecilerin sözleşmelerinin yenilenmesiyle ilgili olarak uzun zamandır devam eden görüşmelerde anlaşma sağlanamaması nedeniyle aralık ayının başında önce gazete ve ajans çalışanları daha sonra radyo ve televizyon çalışanları greve çıktılar.

Grev nedeniyle İtalya'da gazeteler çıkmazken, televizyonlar da yayın yapamadı.

AVUSTURYA'DA GENEL EYLEM

Avusturya Sendikalar Birliği sosyal haklara yönelik kısıntıları protesto etmek için tarihinde ilk kez merkezi genel eylem kararı aldı. Bu karar çerçevesinde 8 Aralık'ta düzenlenen eylemlere yaklaşık 10 bin kişi katılırken 20 bin lise öğretmeni de iş bırakarak eyleme destek verdi.

Görüşülmeye başlanan 2001 yılının bütçesinde yer alan yeni zamları ve sosyal haklardaki kısıtlamaları protesto etmek için Avusturya Sendikalar Birliği'nin çağrısı üzerine Viyana'da yapılan yürüyüşte eylemciler el ele vererek parlamento binasını çepeçevre kuşattılar. Eyleme katılanlar sosyal hakların azaltılması ve bütçede yapılması istenen 20 milyar Şilir tutarındaki kemer sıkma politikalarının sadece çalışanlara yönelik olduğunu belirttiler.

Hazırlayan:
Oğuz Topak

BOR MADENLERİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİNE HAYIR!

Kamu kuruluşlarını ve varlıklarını hızlı biçimde özelleştirmeye çalışan hükümet, son kez en önemli doğal kaynaklarımızdan biri olan bor madenlerini de özelleştirmek üzere harekete geçti.

Yalnızca stratejik bir maden olma özelliği taşımayan bunun yanında önemli ekonomik girdiler sağlayan bor madenlerimiz çok yaygın bir alanda kullanılma özelliği de taşıyor. Dahası dünya bor rezervlerinin yüzde 63'ü Türkiye'de bulunuyor.

Bu denli önemli olan bor madenlerinin özelleştirilmesini karşı kamuoyunu duyarlı kılmak ve özelleştirmeye karşı etkili eylemler gerçekleştirmek üzere geçtiğimiz aylarda 9 sendika ve demokratik kuruluş bir araya gelerek ortak bir platform oluşturdular.

Türk-iş'e bağlı Petrol-İş, T. Maden-İş, Genel Maden-İş; KESK'e bağlı Maden-Sen, TMMOB'ne bağlı Maden Mühendisleri Odası, Kimya Mühendisleri Odası, Jeoloji Mühendisleri Odası ve Metalurji Mühendisleri Odası ile Kamu İşletmeciğini Geliştirme Merkezi Vakfı (KİGEM)'den oluşan "Borların Özelleştirilmesine Karşı Platform" öncelikle IMF'ye verilecek Üçüncü Ek Niyet Mektubunda, Eti Holding ve Eti Bor'un yer almaması için Cumhurbaşkanı dahil, tüm hükümet yetkililerine mektup göndererek uyarılarda bulundu. Platform bir yazı kurulu oluşturarak kamuoyuna sunulmak üzere bor madenleri ve yine diğerlerinin neden özelleştirilmemesi gerektiğini anlatan ve konunu önemini ortaya koyan bilgiler sunan kitapçıklar hazırlamaya başladı. Bu arada Platform, ilk basın toplantısını, katılımcı kuruluşların genel başkanları ve diğer temsilcileri ile 10 Ocak 2001'de yaptı.

13 Ocak 2001'de ise Bandırma'da, KİGEM Genel Başkanı Mümtaz Soysal'ın da konuşmacı olarak katıldığı ve yaklaşık 4 bin kişinin yer aldığı bir miting düzenledi. Mitinge Platformda yer alan tüm kuruluşlar yanı sıra, Bandırma ve Balıkesir yöresinde kurulu hemen tüm sendika, meslek örgütü ve demokratik kuruluş temsilcileri katıldı. Mitingte konuşan Sendikamız Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın, Eti Bor'un özelleştirilmesi ile kamu çıkarlarının çok önemli zarara uğrayacağını vurguladı ve konunun "ulusal dava" olduğunu belirtti. Öztaşkın, ülkesine seven herkesi borların özelleştirilmesine karşı mücadeleye çağırdı.

BOR MADENLERİ NEDEN ÖNEMLİ?

Özelleştirilmek istenen bor madenleri stratejik özelliğe sahip ulusal bir varlık olarak dikkat çekiyor. Bor madenlerini ülkemiz için son derece önemli kılan birçok neden bulunuyor. Bunlardan birkaçı şunlar:

-Dünya bor rezervlerinin yüzde 63'ü Türkiye'dedir. Dünya bor pazarının parasal olarak yüzde 21.8'ine, satılan ürün olarak da yüzde 32.4'üne Eti Bor A.Ş. (veya Eti Holding) sahiptir. Dünya ham bor ve rafine ürün pazarındaki Türkiye'nin payının artma potansiyeli oldukça yüksektir. Diğer ülkelerdeki bor madenleri, Türkiye'dekine göre hem daha kalitesiz ve hem de 50-60 yıllık ömrü vardır. Türkiye'deki borların ömrü ise 450 yıla yakın tahmin edilmektedir.

-Bor madenleri; gübre, uzay, ilaç, çimento, inşaat, ağaç, emaye, boya, deterjan, cam, seramik, elektrik sanayilerinde, roket yakıtlarında, nükleer tesislerde, ta-

rım alanında, uzay araçlarının dış yüzey kaplamalarında olmak üzere 250'den fazla alanda kullanılmaktadır.

-Özel sektör tarafından bor madenleri yalnızca kar amaçlı işletildiğinden, kaynaklar yeterince değerlendirilmemiş, büyük hacimde bor madeni hor kullanılmıştır. 1978'de kamulaştırılmasından sonra Etibank maden işletmeleri tarafından 100 milyonlarca dolar yatırım yapılarak dünya pazarlarında ikinci sıraya yükselinmiştir.

-Bor madenleri 1978'de kamu işletmeciliği kapsamına alındıktan sonra, ham bor fiyatları 40-50 dolardan 200-250 dolara, rafine bor ise 400-500 dolara yükselerek, zengin kaynaklarımızın düşük fiyatla satılması önlenmiştir.

-Maden ihracatımız içinde borlar yarı yarıya bir oranda olarak büyük bir önem taşımaktadır.

-Eti Bor 250-300 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirmekte, iç pazara 20 milyon dolarlık satış yapmakta ve 140-150 milyon dolar net kar elde etmektedir. Yalnızca borların yıllık ihracının 700 milyon dolara çıkabileceği bizzat yetkililerce ifade edilmektedir.

-Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana emperyalistlerin, dış-iç sermayenin büyük bir iştahla elde etmek istediği bor madenlerimize, şimdi de ABD'li tekel RTZ (Rio-Tinto-Zinc Corp.) göz dikmiştir.

-Kimi ülkeler için petrol, doğal gaz nasıl stratejik ise, Türkiye'nin petrolü durumda olan bor madenleri de bizim için stratejiktir. Ülkemiz çıkarları için işletmeciliğini Eti Holding bünyesi olarak kamu sektörü statüsünde gerçekleştirmek, yeni yatırımlarla geliştirmek gerekmektedir.

-Türkiye'de 1 maliyete, 5 getiri olarak katma değeri en yüksek işletmeler arasında yer alan Eti Bor'da, 3 bin dolayında çalışan bulunması ve daha binlerce işçiye istihdam yaratması da konunun önem taşıyan bir başka yönüdür.

NEDEN ÖZELLEŞTİRMEMELİ?

-Ege ve Marmara bölgesinde 18.000 km2'lik bir yurt parçasının kontrolü, alıcı durumunda olan yerli ve yabancı firmaların ve sonunda muhtemelen yabancı bir tekelin eline geçecektir.

-Çokuluslu şirketlerin gözü bor madenlerimizde olduğundan kısa bir süre içerisinde borların işletildiği fabrikalar da parçalanarak yabancı bir tekel tarafından yutulacaktır.

-Türkiye'nin petrolü durumunda olan stratejik ürün, dev bir yabancı tekelin eline geçecektir.

-Özelleştirme gerçekleştiğinde, Eti Bor'un 2000 yılında ödediği 234 trilyon TL verginin mahrumiyeti yaşanacak, bütçe bu gelirden yoksun kalacaktır.

-Yine 1999 yılında 29 trilyon, 2000 yılında 19 trilyon TL olarak Eti Holding'in hazineye ödediği gelirden yoksun kalınacaktır.

-Eti Bor'dan sağlanan 250 milyon dolarlık ihracat kısa bir süre içinde 700 milyona çıkacak olup, kamu böylesi hacimdeki ihracat gelirinden yoksun kalacaktır.

-İşletmeler kapandığında yalnızca Eti Bor'da 1500 çalışan, işsiz kalacak, çalışanlar sendikasızlaşacaktır.

İşte bu nedenlerle diğer yeraltı zenginlerimiz gibi, bor madenleri ve işletmeciliği özelleştirilmemelidir. Bunun için 2840 Sayılı Bor Tuzları ve Diğer Devletçe İşletilecek Madenler Hakkındaki Yasa değiştirilmemelidir.

HAMU TOPLU SÖZLEŞMELERİNE DİKKAT!

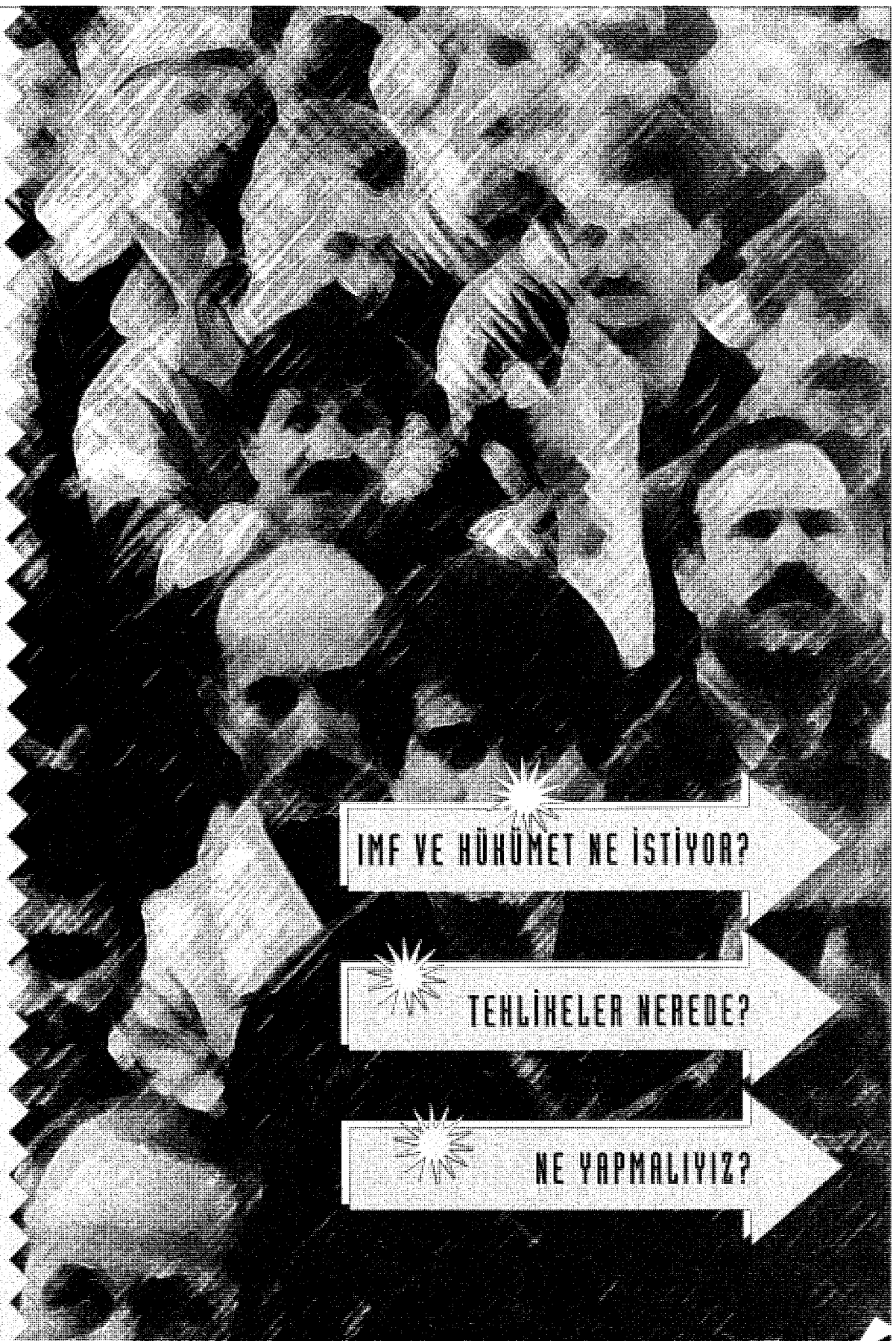
IMF VE HÜKÜMET NE İSTİYOR?
TEHLİKELER NEREDE?
NE YAPMALIYIZ?

Türkiye'de her "tekli" yıl, kamu sektöründe çalışan işçilerin çok önemli bölümünün, yaşama ve çalışma koşullarını doğrudan ilgilendiren toplu sözleşme dönemidir. Yerel yönetimlerde ve bazı kamu işletmelerinde çalışan işçiler dışında hemen her işkolunda, kamu işçilerini kapsayan toplu sözleşmelerle işyerinde, işletmede ve işkolunda yaşanan sorunlara bağlı özel ve genel çözüm önerileri gündeme getirilir ve toplu pazarlık süreci sonucunda iki yıllık dönem için geçerli olacak toplu iş sözleşmeleri bağıtlanır.

Kamu toplu sözleşmelerinin gerçekleştirilmesi süreci yalnızca tüm sendikalar tarafından değil, Hükümetler ve işveren tarafından da tartışma konusu yapılır.

2001 yılı kamu toplu sözleşmeleri işte bu ortamda başlamaktadır. Ancak daha önceki kamu toplu sözleşmelerinden çok farklı ekonomik, sosyal ve siyasal koşullarda...

Hiç kuşkusuz 2001 yılı kamu toplu sözleşmelerinin dikkati çeken birçok yanı vardır. Bunların başlıcaları şunlardır:

Birincisi, üç yıllık dönem için uygulanması öngörülen IMF güdümlü ekonomik önlemler programı yürürlüktedir. Hükümet, IMF politikalarına uyumlu ücret politikasının koşulsuz uygulanması konusunda kararlı bir tutum içindedir.

İkincisi, yıllardır ücretleri baskı altında tutma politikaları sonucunda kamu sektöründe çalışanlar arasında büyük ücret uçurumları yaratılmıştır,

Üçüncüsü, özelleştirmeler, taşeronlaştırmalar, işyeri ve işletme kapatmaları ve genel istihdam daraltılması politikalarına bağlı olarak kamu istihdamı çok önemli ölçüde azalmıştır,

Dördüncüsü, kamu sektöründe çalışan sendikalıların sayıları Bahar Eylemlerinin yaşandığı 1989 yılına göre neredeyse yarı yarıya azalmıştır.

IMF POLİTİKALARI VE ÜCRETLİLER

Uluslararası Para Fonu (IMF) ile 1999 yılı Aralık ayında yapılan ve 2000, 2001 ve 2002 yılları için geçerli olan anlaşmanın en önemli yanını, kamu ve özel sektörde ücret sistemlerinin yeniden düzenlenmesi oluşturmaktadır. Hükümetin IMF'ye ve Dünya Bankası'na ilettiği tüm yazı ve açıklamalarda bu somut olarak görülmektedir.

Bu açıklama ve belgelerde, ücretlerin, hedeflenen enflasyon oranında belirleneceği vurgulanıyor ve enflasyonun 2000 yılı sonunda yüzde 25'e, 2001 yılı sonunda yüzde 12'ye ve 2002 yılında ise yüzde 7'ye indirileceği bildiriliyordu. Hükümet 2000 yılı özel ve kamu toplu

sözleşmelerinde hedeflenen eflasyon oranında zam sisteminin aşılmaması gerektiği konusunda kararlı bir görünüm sergiledi. Memur ve emekli maaş artışlarının belirlenmesinde bu ilkeden sapılmadı. 2000 yılı içinde yerel yönetimlerde gerçekleştirilen toplu sözleşme pazarlık sürecinde, sendikalara düşük oranlı zam dayatılırken, toplu sözleşmelerin uyuşmazlıkla sonuçlanarak grev uygulamasına gidildiğinde "Milli Güvenlik" gerekçe gösterilerek grevler ertelendi.

Diğer yandan lastik, tekstil ve metal sektöründe 2000 yılı toplu sözleşmeleri görüşmelerinde özel sektör, benzer katı tutumlarını gösterdi ve kimi işyerlerinde grev kararları alındı ve grev uygulamaları gerçekleştirildi. Hükümet bu grevlerden bazılarını erteyelerek IMF istemlerine uyumlu israrcı bir tutum sergiledi. Yıl sonunda açıklanan asgari ücret ve memur maaş artışlarında da, hedeflenen enflasyona bağlı düşük oranlı zamlar gerçekleştirildi. 1 Aralık 2000 tarihinde Türkiye düzeyinde gerçekleştirilen iş bırakma ve eylemler bu süreci geriye döndürecek etkiler yapamadı.

Hükümetin ücretleri baskı altında tutma politikasanın sonucu olarak memurlar ile toplu sözleşme haklarından yararlanan işçiler arasında büyük ücret uçurumlarının oluşmasına neden oldu. Ücretler arasındaki uçurum aynı zamanda toplu sözleşmeli kamu ve özel sektör işçileriyle, toplu sözleşme olanaklarından yoksun olan özel sektör işçileri arasında da ortaya çıktı.

2001 yılı kamu toplu sözleşme pazarlıkları sürecinde gündeme gelecek önemli bir sorun ise kamu istihdamında daralmanın önemli boyutlara tırmanmasıdır. Hükümet IMF'ye ilettiği mektuplarda KİTlerde emekli olan personelin azami yüzde 15'ine kadar yeni personel alımı politikası sürdürüleceğini ve KİTler arasında transfer edilen personelin bu sınıra dahil edileceğini ve belirlenen limitler içinde yeni istihdama izin verme konusunda sadece Hazine yetkili olacağını belirtti.

GÜNCEL TEHLİKELER NERELERDE?

Sendikalar için 2001 yılı kamu toplu sözleşmeleri ücretlerin korunması açısından önemli bir sınav dönemidir. Gelir dağılımın bozulduğu, özelleştirmelerin istihdamı tırpanladığı, emek gelirlerinin vergi yükü altında ezildiği ve işsizlik dalgasının toplumun tüm kesimlerini etkilediği, temel işçi kazanımlarının geri alınmak istendiği koşullarda gerçekleştirilecek olan toplu pazarlık sürecini bekleyen birçok tehlikeli faktör bulunmaktadır.

Ücret sistemlerini ve artışlarını IMF istemlerine bağlı biçimde, özel olarak kamu sektöründe, genel olarak tüm ülke düzeyinde yeniden düzenlemeyle çalışan Hükümet ve işverenler, yalnızca ücretlerin değil, parasal olsun ya da olmasın toplu sözleşmelerle yaşama geçirilmiş olan sosyal ve sendikal hakların geriletilmesi stratejilerini yürürlüğe sokmak istiyor. Bunun için Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) her kamu toplu sözleşme döneminde olduğu gibi, bu toplu sözleşme döneminde de; seyyanen ücret zammı uygulamasının kaldırılmasını, ücret zamlarının işletmelerin özel şartlarının dikkate alınarak belirlenmesini, istihdamın ve çalışma sürelerinin esnekleştirilmesine olanak tanıyan bir toplu sözleşme düzeninin esas alınmasını, kriz koşullarına ve IMF'ye söz verilen hedeflere uyumlu bir toplu sözleşme bağıtlanmasını istiyor. Kısaca hem Hükümet, hem de işverenler, 2001 yılı kamu toplu sözleşmelerini, özgür toplu pazarlık sürecinin dışında ve sendikaların kararlarına ve olurlarına rağmen bir "Toplumsal Uzlaşma" ya da "Toplumsal Anlaşma" ile sonuçlandırarak "kapatmak" istiyor. Çünkü onlara göre günümüz Türkiye'sinde ücretliler arasında büyük uçurumlar oluşturulmuş, toplu sözleşmeler artık bir "lüks" durumuna gelmiş; bir kez daha özveri kaçınılmaz olmuştur.

SENDİKALAR NE YAPABİLİR?

2001 yılı kamu toplu sözleşmeleri süreci, yalnızca kamu işçilerinin değil tüm Türkiye emekçilerinin ekonomik, sosyal geleceği ve hatta Türkiye'de demokratikleşme açısından önemli bir süreç olacaktır. Denilebilir ki bu süreç, sendikal hareketi için bir kavşak noktasıdır.

Bu süreçten yara almadan ya da çok az yara alarak çıkabilmenin yolu, krizin sonuçlarını iyi değerlendirmekten, sendikaların diğer toplumsal örgütlerle birlikte davranarak kararlı olmasından ve birlikte harekete geçebilme gücünü yoğunlaştırmalarından geçiyor. Bunun için öncelikle toplu sözleşmelerinin toplumsal pazarlık sürecinin dışına çıkartılmasına yani sendikaların dışlanmasına neden olacak gelişmelere olanak vermemek, "Toplumsal Uzlaşma" ya da "Toplumsal Anlaşma" tuzağına düşmemek gerekiyor. Çünkü sendikaların özgür toplu pazarlık sürecinin dışına savrulmaları, hem kendi varlık nedenlerini yok saymaları olacaktır, hem de sendikaları Türkiye'yi kriz sürecine sokan IMF politikalarının dayanağı yapacaktır. Böylesi bir süreç, yalnızca kamu sektöründe değil özel sektörde de sendikaların örgütlenme ve var

olma olanaklarını kaybetmesinin önünü açacaktır.

Sendikaların bir kuşatma çemberine sokulmak istendiği günümüzde yeniden atılım yapmak üzere kararlı davranmaları, karartılmak istenen ufuk çizgisini kaybetmemeleri ile olanaklıdır.

Çünkü 2001 yılı kamu toplu sözleşmeleri, gelecek için belirleyici rol oynayacak önemdedir ve kendi geleceği için önlem almayanlar, başkalarının alacağı önlemlerin birer aracı olurlar.

AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM ORTAKLIĞI:
YOL HARİTASI MI, SIRAT KÖPRÜSÜ MÜ?

Avrupa Birliği üyeliği, her yılın kasım ve aralık aylarında Türkiye'nin gündemine giren ana konulardan biri olarak dikkat çekiyor. AB aday ülkelerinden olan Türkiye'nin, üyelik için gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirilmediklerinin gündeme getirilirken, önüne yeni yol haritaları konuluyor. Tıpkı geçen yıl ve bu yıl olduğu gibi...

AB üyeliği için bu yıl önüne konulan Katılım Ortaklığı Belgesi büyük tartışmalara yol açan bir süreçle gündeme getirildi. Türkiye'nin üyelik için gerekli değişiklikleri gerçekleştirmede "gecikmeli davrandığı" Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye ekonomisinin zayıflıklarını vurgularken, IMF ve Dünya Bankası istemlerine uyumlu ekonomik önlemler programına bağlı kalınması istemi yinelendi. Hükümet, Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Kıbrıs ve Ege sorunları ile Kürtçe televizyon konusundaki vurgularına karşı çıkarken, diğer tüm önlemlerin yaşama geçirilebileceği açıklamasını yaptı.

Türkiye sendikal hareketi için de önemli unsurlar taşıyan ve Türkiye'nin yol haritası olarak görülen ama gerçekte sırat köprüsü niteliğiyle öne çıkan Katılım Ortaklığı Belgesi'nin kısa ve orta dönem hedefleri özetle şöyle:

KISA VADELİ HEDEFLER (2001)

Siyasi Kriterler

-Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi ile uyumlu olarak, ifade özgürlüğü ile ilgili hukuki ve anayasal garantilerin güçlendirilmesi. Şiddet yanlısı olmayan görüşleri dile getirmekten hüküm giymiş kişilerin durumuna eğilinmesi.

-Barışçıl toplantı yapma ve dernek kurma özgürlüğüne ilişkin hukuki ve anayasal garantilerin güçlendirilmesi ve sivil toplumun gelişmesinin teşvik edilmesi.

-İşkenceyle mücadeleye ilişkin hukuki hükümlerin güçlendirilmesi ve gerekli tüm önlemlerin alınması ve Avrupa İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesine riayetin sağlanması.

-Duruşma öncesi tutuklulukla ilgili hukuki süreçlerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümleriyle ve İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin tavsiyeleriyle uyumunun güçlendirilmesi.

-Tüm insan hakları ihlallerine ilişkin tashih imkanlarının güçlendirilmesi.

-Münferit ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla karşılıklı işbirliği içinde, kanun uygulayıcı memurların insan haklan konularında eğitimlerinin yoğunlaştırılması.

- Devlet Güvenlik Mahkemeleri de dahil olmak üzere, yargının işlevselliğinin ve verimliliğinin uluslararası standartlara uygun şekilde geliştirilmesi. Özellikle hakimlerin ve savcıların, insan hakları alanı da dahil olmak üzere, AB mevzuatı hakkındaki eğitimlerinin kuvvetlendirilmesi.

-İdam cezasına ilişkin fiili moratoryumun muhafaza edilmesi.

-Türk vatandaşlarının televizyon ve radyo yayıncılığında anadillerini kullanmalarını yasaklayan hukuki düzenlemeler var ise kaldırılması.

-Tüm vatandaşların ekonomik, sosyal ve kültürel imkanlarının arttırılması amacıyla, bölgesel farklılıkların azaltılması ve özellikle Güneydoğu'daki durumun iyileştirilmesi için kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesi.

-Siyasi diyalog çerçevesinde, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması sürecinin başarılı bir sonuca ulaştırılması yönündeki çabalarının kuvvetle desteklenmesi.

Ekonomik Kriterler

-IMF ve Dünya Bankası ile mutabakata varılan enflasyon ile mücadele ve yapısal reform programının uygulanmasının temin edilmesi, özellikle kamu harcamaların kontrol altına alınmasının sağlanması.

-Şeffaflık ve gözetimi sağlamayı amaçlayan mali sektör reformunun süratle uygulanmasına başlanması.

-Tarım reformunun sür-

dürülmesi

-Sosyal yönü dikkate alınarak, kamuya ait kurumların özelleştirilmesinin sürdürülmesi.

İç Pazar

-Fikri ve sınai mülkiyet hakları: fikri mülkiyet mevzuatının uyumuna devam edilmesi ve bir hakkın izinsiz kullanılması (korsanlık) ile mücadelenin güçlendirilmesi.

-Rekabet: şeffaflık ve devlet yardımının düzenli gözetilmesine temel oluşturmak üzere devlet yardımı kontrolü sorumluluğunun belirlenmesini sağlayacak mevzuatın uyumlaştırılması;

-Kamu alımları: özellikle kamu alımları sisteminin daha şeffaf ve güvenilir olmasını temin ederek, Topluluk müktesebatına uyumun başlatılması.

Vergilendirme

-Özellikle oranlar, muafiyet işlemlerinin ölçüşü, vergilendirilebilir ölçüt ve vergi yapısı ile ilgili olarak, gümrük vergileri ve KDV'ye uyumun başlatılması; yeni vergi önlemlerinin **İş Vergisi** ile ilgili Uygulama Kuralları ile uyumlu olmasının sağlanması ve ayrımcı önlemlerin ortadan kaldırılması.

Tarım

-İşleyen bir toprak kayıt, hayvan belirleme sistemi ile bitki sertifikası sisteminin geliştirilmesi ve tarım piyasalarının izlenmesi için idari yapıların iyileştirilmesi ve çevresel, yapısal ve kırsal gelişme önlemlerinin uygulanması.

İstatistik

-Özellikle nüfus ve sosyal istatistikler, bölgesel istatistikler, iş istatistikleri, dış ticaret ve tarım istatistikleri olmak üzere, istatistiklerin daha da geliştirilmesi için bir strateji benimsenmesi.

-İş kayıtlarının AB standartlarına ulaştırılması.

İstihdam ve Sosyal İşler

-Çocuk işçiler sorununun çözülmesi yönündeki çabaların daha da güçlendirilmesi.

-Aralarında sendikal haklara saygının temini ve sendikal faaliyetlerin önündeki sınırlayıcı koşulların kaldırılması da olmak üzere, faal ve otonom sosyal diyalog için koşulların yerinde olmasının sağlanması,

Enerji

-Elektrik ve gaz sektörleri için bağımsız bir düzenleyici makamın kurulması; görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için yetki ve araçların verilmesi.

-Başta elektrik ve gaz direktifleri olmak üzere, iç enerji piyasasının kuruluşunun hazırlanması ve piyasanın açılması.

Bölgesel politika ve yapısal unsurların eşgüdümü

-Etkin bir bölgesel politika geliştirilmesi için bir strateji benimsenmesi.

-Türkiye'nin planlama sürecinde proje seçimi bakımından bölgesel politika kriterleri oluşturulmasına başlanması.

Çevre

-Çevre Etki Değerlendirmesi direktifinin üstlenilmesi.

-Yatırımları finanse etmek üzere, uyum maliyeti ve kamu ve özel kesimin yıllık gerçekçi mali kaynakları tahminlerine dayanan bir plan (direktife dayalı) geliştirilmesi.

Adalet ve İçişleri

-Organize suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı ve rüşvet ile mücadelenin arttırılması ve kara para aklama ile mücadele kapasitesinin güçlendirilmesi.

Gümrükler

-Serbest bölgeler mevzuatına uyuma devam edilmesi ve yeni Gümrük Yasasının ve uygulama yönetmeliğinin uygulanmasının sağlanması.

İdari ve adli kapasitenin güçlendirilmesi

-Müktesebatın benimsenmesi, uygulanması ve idare edilmesi için kamu yönetiminin kapasitesinin özellikle eğitim ile yasal olmayan göç ve yasal olmayan insan ve uyuşturucu kaçakçılığını önlemek için etkin sınır kontrollerinin geliştirilmesi dahil olmak üzere bakanlıklar arasında uygun eşgüdüm sağlanmak suretiyle, iyileştirilmesi.

-İlgili idari kurumların güçlendirilmesi dahil kamu yönetiminin modernizasyonunun hızlandırılması;

-Mali kontrol işlevlerinin

güçlendirilmesi, gümrüklerin etkinliğinin iyileştirilmesi ve vergi idaresinin modernleştirilmesi ve hileye karşı mücadele kapasitesinin artırılması; sınırlar da dahil olmak üzere hayvan bitki sağlığı kontrollerinin güçlendirilmesi, gıda kontrol idaresinin yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi, adli sistemin işleyişinin iyileştirilmesi ve Topluluk hukuku ile bunun uygulanması ile ilgili olarak adli makamlara yönelik eğitimin daha da geliştirilmesi.

ORTA VADELİ HEDEFLER

Siyasi Kriterler

-Tüm bireylerin, herhangi bir ayırım yapılmaksızın ve dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş, felsefî inanç veya dinine bakılmaksızın, tüm insan hakları ve temel özgürlüklerinden tam olarak yararlandırılmasının temini. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğünden yararlanma koşullarının daha da geliştirilmesi

-Türk Anayasası ve ilgili diğer yasaların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde belirtildiği şekliyle Türk vatandaşlarının hak ve özgürlükleri garanti altına alınacak şekilde gözden geçirilmesi; bu gibi yasal reformların uygulanmasının AB üye devletleri uyumunun sağlanması

-İdam cezasının kaldırılması, Avrupa insan Hakları Sözleşmesinin 6. Protokolünün imzalanması ve onaylanması

-Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi ile ihtiyari ek protokolünün ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin onaylanması

-Hapishanelerdeki mahkumiyet şartlarının, Tutuklulara Muameleye ilişkin BM Minimum Standart Kurallarına ve diğer uluslararası normlara uygun hale getirilmesi

-AB üyesi devletlerin uygulamaları doğrultusunda, Milli Güvenlik Kurulu'nun anayasal rolünün Hükümete bir danışma organı olarak uyumu

-Güneydoğuda geriye kalan olağanüstü hal uygulamalarının kaldırılması

-Kökenlerine bakılmaksızın tüm vatandaşlar için kültürel hakların garanti edilmesi ve kültürel çeşitliliğin sağlanması. Eğitim alanı da dahil olmak üzere bu hakların kullanılmasını önleyen tüm yasal hükümlerin kaldırılması

Ekonomik kriterler

-Özelleştirme sürecinin tamamlanması.

-Tarım ve mali sektörün reformunun tamamlanması.

-Ücret ve sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilir olmasını sağlama.

-Genç nesiller ile geri kalmış bölgelere özel bir dikkat göstererek, eğitim ve sağlığın genel seviyesinin iyileştirilmesinin sağlanması.

Tarım

-Gıda işleme kurumlarının (et, süt ürünleri işleme tesisleri) AB hijyen ve kamu sağlığı standartlarına ulaşmak için modernize edilmesi ve daha ileri test ve teşhis ünitelerinin teşkil edilmesi.

İstihdam ve sosyal işler

-Kadınlara karşı ayrımcılık uygulamalarının ve cinsiyet, ırk ve etnik köken, din ve inanç, sakatlık, yaş ve cinsi eğilim nedenlerine dayalı tüm ayırımcı uygulamaların ortadan kaldırılması

-İş hukuku, kadın ve erkek arasında eşit muamele, iş sağlığı ve güvenliği ve kamu sağlığı alanlarında AB müktesebatının üstlenilmesi; ilgili idari yapılar ile sosyal güvenliğin eşgüdümü için gerekli yapıların güçlendirilmesi.

-Sosyal politika ve istihdam alanındaki müktesebatın etkin uygulanmasının ve güçlendirilmesinin sağlanması.

-Ortak istihdam değerlendirilmesi dahil, Avrupa istihdam Stratejisi'ne daha sonra katilim için ulusal bir istihdam stratejisinin hazırlanması ve bu çerçevede, özellikle devam eden ve hızlanan yapısal değişikliğin etkisi olmak üzere, iş piyasası ve sosyal kalkınmayı izlemek üzere kapasitenin geliştirilmesi.

-Sosyal güvenlik ağını güçlendirirken, sosyal güvenlik sistemi reformunu mali anlamda sürdürülebi-

lir kılmak üzere sağlamlaştırmak suretiyle, sosyal korunmanın daha da geliştirilmesi.

Enerji

-Enerji kuruluşlarını yeniden yapılandırılması ve çeşitli sektörlerin daha çok açılması,idari ve düzenleyici yapıların güçlendirilmesi.

-Ulusal mevzuatının AB enerji müktesebatı ile uyumunun tamamlanması.

Bölgesel politika ve yapısal unsurların eşgüdümü

-Ülke iç farklılıkları en aza indirmek amacıyla, değerlendirmeyi izlemek üzere çok yıllı bütçe usulleri ve yapılar kurmak da dahil olmak üzere, ekonomik ve sosyal dayanışmayı sağlamak için bir ulusal politikanın geliştirilmesi.

Çevre

-Çevrenin korunması için kurumsal, idari ve izleme kapasitesinin güçlendirilmesi ile birlikte, özellikle çerçeve ve sektör mevzuatı geliştirmek suretiyle, AB çevre müktesebatının uygulanması ve yürütülmesi.

-Çerçeve mevzuat, yatay mevzuat, doğal çevrenin korunması, su kalitesi ve atık yönetimi ile ilgili mevzuata özel bir önem vermek suretiyle müktesebatın uygulanması; bir atık yönetimi stratejisinin uygulanması.

-İzleme ağları ve izin usulleri ile veri toplama dahil çevre kontrollerinin kurulması.

-Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin, tüm diğer sektörel politikaların tanımlanması ve uygulanmasıyla bütünleştirilmesi.

-Çevre Etki Değerlendirmesi direktifinin uygulanması ve yürütülmesi.

Gümrükler

-Özellikle serbest bölgeler, çift kullanımlı mallar ve teknolojiler, uyuşturucu üretiminde kullanılan kimyasal maddeler ve sahte ve kaçak mallar ile ilgili mevzuat uyumunun tamamlanması.

Adalet ve içişleri

-Özellikle polisin güvenilirliğinin sağlanması için AİİŞ kurumlarının daha da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi;

-Vize mevzuatı ve uygulamalarının , AB'ninkiler ile uyumunun başlatılması;

-Yasal olmayan göçü önlemek için, göç (kabul, tekrar kabul, sınır dışı etme) konusundaki AB Mevzuatı ve uygulamalarının benimsenmesi ve uygulanması.

-İltica alanında 1951 Cenevre Sözleşmesi için getirilen coğrafi rezervin kaldırılması ve mülteciler için ikamet ve sosyal destek birimlerinin geliştirilmesi.

-Yolsuzluk, uyuşturucu maddeler, organize suçlar ve kara para aklama ile mücadele alanları ile ceza ve adli konularda işbirliği konularında AB müktesebatının benimsenmesi ve uygulanması; bu alanlarda uluslararası işbirliğinin daha da sıkılaştırılması.

-İdari ve adli kapasitenin güçlendirilmesi.

-Toprak reformunun tamamlanması ve bölge ve belediye yönetimi kavramlarının geliştirilmesi.

-Bölgesel düzeyde işlevsel yapılar kurulması ve bölgesel gelişme ile ilgili mevcut idari yapıların güçlendirilmesi.

NSAN HAKLARI: ŞİMDİ!

Türkiye'de iç ve dış güvenlik sorunları aşırı abartılarak demokrasi ve insan hakları ile bağdaşmayan yöntemlere başvurulmaktadır. Devlet, kamu düzenini bozacak olayların çıkmasını toplumsal bir uzlaşma sağlayarak değil; yurttaşların yüreklerine korku salarak toplumdaki en küçük bir kıpırdanmayı şiddetle bastırarak önlemeye çalışmaktadır.

Günümüzde insan hakları sorunu, artık dar ulusal kalıplar içinde kalan bir sorun olarak algılanmıyor. Bu durum insan hakları sorunun evrensel bir sorun olmasından kaynaklanıyor. Başka bir anlatımla, hiçbir ülke yöneticisi, insan hakları ihlalleri bizim içişlerimizdir diyebilme hakkına sahip değil. Çünkü insan hakları, ülkesi, dini, dili, cinsiyeti, düşüncesi, kökeni ne olursa olsun her insan için geçerli ekonomik, sosyal ve siyasal hakların bütünüdür.

Buna karşılık ülkemiz, insan hakları ihlallerinin sistematik olarak yaşandığı bir ülke görünümünde olma özelliğini yıllardır taşıyor. Bu konuda gerek ulusal ve uluslararası düzeyde örgütlü toplumsal kuruluşlar, gerekse Avrupa Birliği ülkeleri ve kurumları Türkiye'nin köklü düzenlemeler yapması gerektiğini vurguladı ve vurguluyor. Ve yine yıllardır ülkeyi yönetenler insan hakları ihlalleri konusunda genel olarak şu yaklaşımlarda ya da savunmalarda bulundular.

-"Türkiye'de insan hakları sorunları sistematik sorun olarak yansıtılamaz. Ortaya çıkan sorunlar, iç güvenlik sorunlarının çözümlenmesine yönelik yöntemlerdir. Her ülke, tehditle karşılaştığında benzer tutumlar almaktadır. Türkiye'nin özel koşulları da bunu gerektirmektedir. Zaman zaman ortaya çıkan sorunlar yalnızca bireysel ve özel sorunlar olarak değerlendirilebilir."

Türkiye'de güvenlik güçleri kamu düzenini sağlama konusunda insan haklarını hiçe sayarak davranmaktadır. Kimi zaman baskıcı yasaların bile ötesine geçerek keyfi davranan güvenlik güçleri sanığın suçu kanıtlanana kadar masum olduğu ilkesini tanımadan kendince yargılamakta ve cezalandırmaktadır.

Oysa ülkemizde insan haklarının yıllarca sistematik olarak ihlal edildiği Hükümet yetkililerince söylemde kalsa da kimi zaman artık kabul edilmektedir.

İnsan hakları ihlalleri nasıl gerçekleşmektedir?

Türkiye'de insan hakları ihlallerinin kökeninde yıllardır yürürlükte olan ve bir askeri darbe ürünü olan Anayasa ve bu anayasa uygun olarak çıkartılan baskıcı yasalar bulunmaktadır. Anayasa devleti "Tanrısal" ve "kutsal" bir "örgüt" olarak görürken, devlet sistemi baskıcı yöntemlerle oluşturulmuştur.

Diğer yandan Türkiye'de iç ve dış güvenlik sorunları aşırı abartılarak demokrasi ve insan hakları ile bağdaşmayan yöntemlere başvurulmaktadır. Devlet, kamu düzenini bozacak olayların çıkmasını toplumsal bir uzlaşma sağlayarak değil; yurttaşların yüreklerine korku salarak toplumdaki en küçük bir kıpırdanmayı şiddetle bastırarak önlemeye çalışmaktadır. Güvenlik güçleri çoğu kez kendilerini yargının yerine koyarak gereksiz zor, şiddet ve hatta terör uygulamaktadır. İşçi, öğrenci, memur eylemleri, grevler, boykotlar, sokak gösterileri, toplu yürüyüşler kısaca ekonomik ve toplumsal tepkiler karşısında güvenlik güçleri kimi zaman olaylara katılanlara şiddet uygulayarak, gözlem altında tutarak korkutmakta ve kimi zaman da işkence ve kötü muamele yaparak hak arama yollarını baskıyla

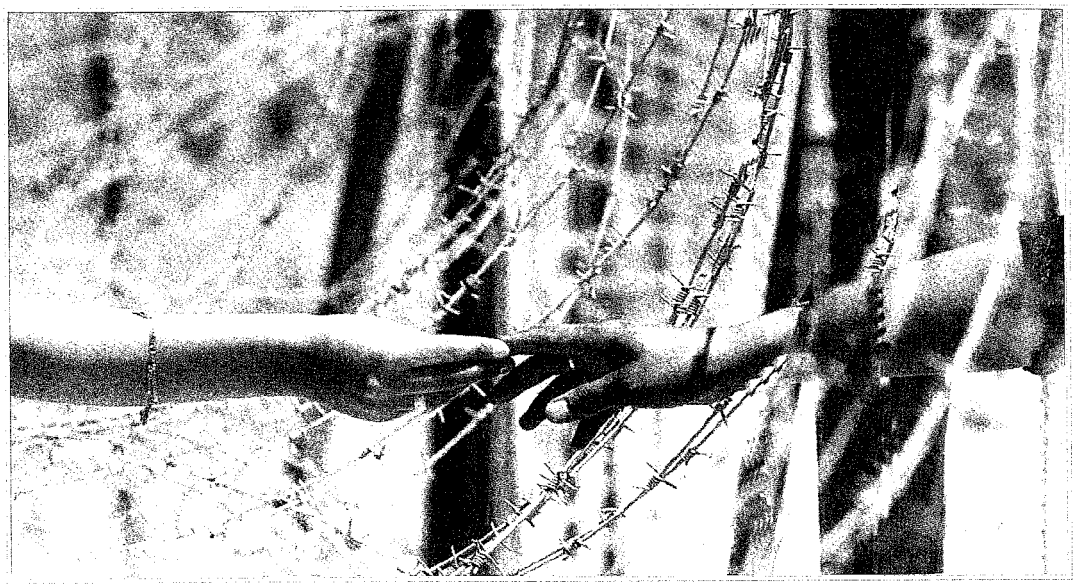

Ülkemizde yaygın ve sistematik insan hakları ihlallerinin olması nedeniyle "insan hakları" kavramı dar tartışma kalıplarını taşmıyor, aşmıyor. Oysa insan hakları kavramı, kötü muamele ve işkence uygulamalarını da kapsayan, ama çok daha geniş bir düzleme oturan, genel ve kapsayıcı bir kavram.

sindirmeye çalışmaktadır. Kamu düzeninin böylesi yöntemlerle korunacağı, sağlanacağı egemen bir düşünce olarak algılanmaktadır.

Türkiye'de güvenlik güçleri kamu düzenini sağlama konusunda insan haklarını hiçe sayarak davranmaktadır. Kimi zaman baskıcı yasaların bile ötesine geçerek keyfi davranan güvenlik güçleri sanığın suçu kanıtlanana kadar masum olduğu ilkesini tanımadan kendince yargılamakta ve cezalandırmaktadır.

Bu nedenle, Türkiye'de, işkence ara sıra yaşanan bireysel, talihsiz bir olay değil; yaygın ve sistematik bir uygulamadır.

Öte yandan Türkiye'de güvenlik güçleri evrensel insan hakları ve yasalar konusunda gerektiğince eğitilmemektedir. Güvenlik güçlerinin omurgasını oluşturan polis örgütünün eğitilmesi ve yetiştirilmesi demokratik kurallar içinde gerçekleştirilmemektedir. Polis eğitimi, evrensel değerlerden yoksun, dar ulusçu ve hatta ırkçı eğitim esas alınarak gerçekleştirilmektedir.

Tüm bu nedenlerle Türkiye'de insan hakları ihlalleri bitmiyor ve en çok tartışılan konulardan biri olarak gündemdeki yerini koruyor.

İNSAN HAKLARININ ÜÇ KUŞAĞI

Günümüzde Türkiye'de insan hakları sorunu, daha çok kötü muamele ve işkence olaylarının ortaya çıkma koşullarında yoğunlaşıyor. Sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin ve

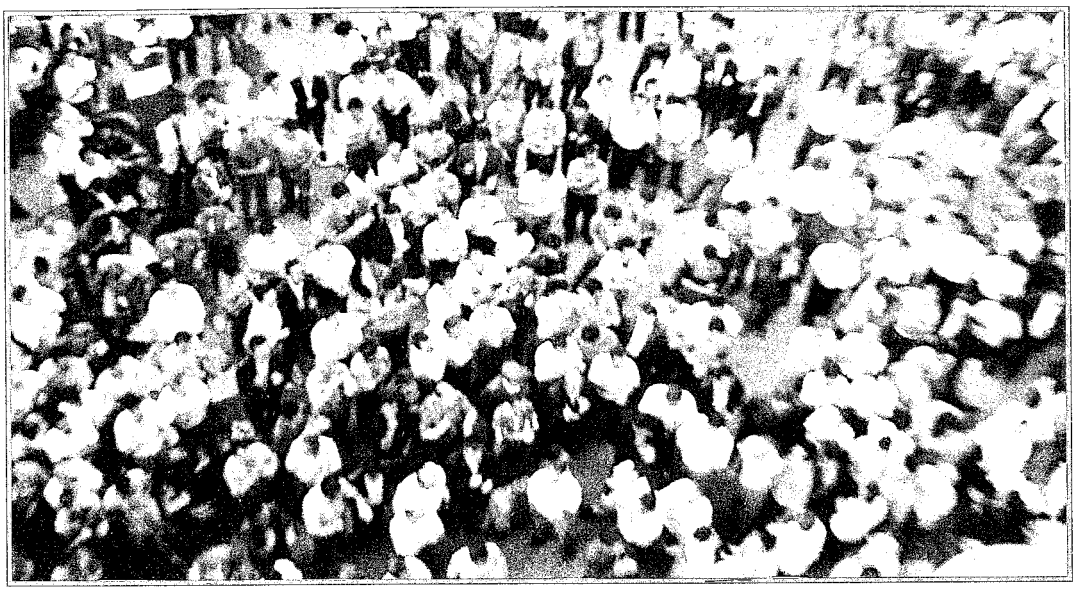

Genel olarak "insan hakları" kavramı; dil, din, ırk, cinsiyet, ekonomik ve toplumsal durum gibi hiçbir ayrım gözetmeksizin, bütün insanların yalnızca insan olmalarından kaynaklanan insanlık onurunun gereği olarak sahip olunması gereken hakların tümü olarak tanımlanıyor. Bu haklar, bütün insanlık için ortak değerler, gerçekleştirilmesi gereken ortak ideallerdir.

aydınların hemen her toplumsal olayda sürekli olarak gündeme getirdiği insan hakları konusu, siyasal tartışmaların ekseninde, çözümlenemiyen bir sorun olarak kalıyor.

Ancak ülkemizde yaygın ve sistematik insan hakları ihlallerinin olması nedeniyle "insan hakları" kavramı dar tartışma kalıplarını taşmıyor, aşmıyor. Oysa insan hakları kavramı, kötü muamele ve işkence uygulamalarını da kapsayan, ama çok daha geniş bir düzleme oturan, genel ve kapsayıcı bir kavram. Ve bu kavram, hem felsefi, hem sosyolojik, hem de hukuksal olarak belirlenmesi, tartışılması gereken bir kavram... Çünkü bu üç alanda da birbirini bütünleyen farklı yönler, farklı özellikler ve farklı işlevsellikler var...

Genel olarak "insan hakları" kavramı; dil, din, ırk, cinsiyet, ekonomik ve toplumsal durum gibi hiçbir ayrım gözetmeksizin, bütün insanların yalnızca insan olmalarından kaynaklanan insanlık onurunun gereği olarak sahip olunması gereken hakların tümü olarak tanımlanıyor. Bu haklar, bütün insanlık için ortak değerler, gerçekleştirilmesi gereken ortak ideallerdir. Temel insan hakların dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez nitelikleriyle kişiliğe bağlı haklardır. Devlet ya da başka bir güç bu hakları istediği gibi sınırlandıramaz ve hiçbir biçimde ortadan kaldıramaz. Kişi bu haklardan vazgeçemez ve bir başkasına devredemez.

İnsan hakları kavramının çok geniş bir

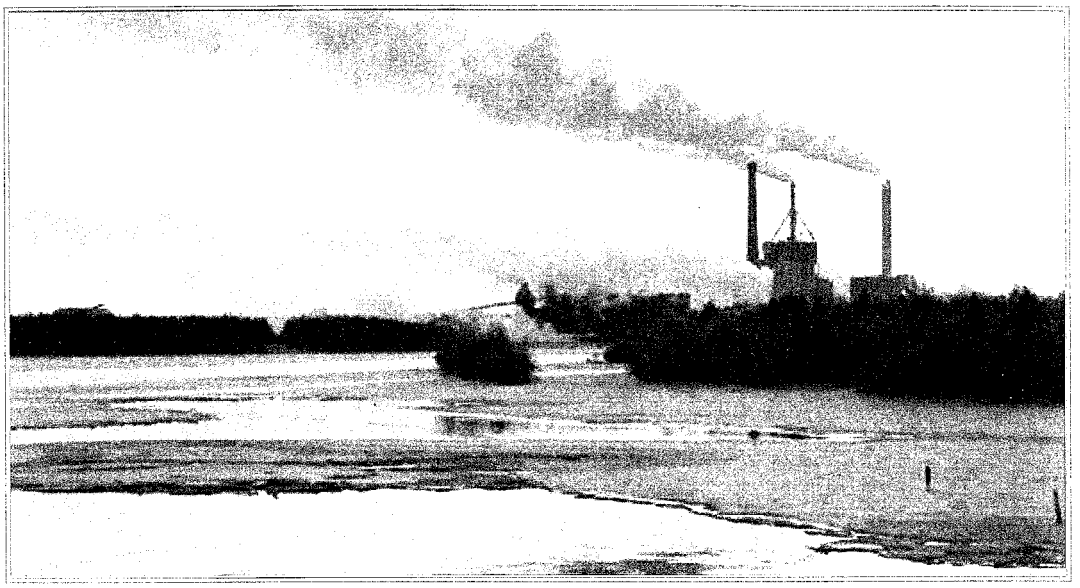

Çevre hakkı, her insanın onurlu ve iyi bir yaşam sürdürmeye olanak veren nitelikli bir çevrede; özgürlük, eşitlik ve tatmin edici yaşam koşulları içinde bulunmasını öngörür. Çevre hakkı, üçüncü kuşak insan haklarından olan "İnsanlığın ortak malvarlığına saygı hakkı", "Gelişme hakkı" ve "Barış hakkı" ile başlıca dayanışma haklarından birini oluşturur.

düzlemde tanımlanması hiç kuşkusuz tarihin her döneminde aynı olmadı. Günümüzde tanımladığımız anlamda temel insan hakları kavramı, özellikle son 250-300 yıllık süreçte önemli ölçüde evrim ve değişim geçirdi.

1789 Fransız Devriminin ilkelerini oluşturan "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"ne göre insanın doğal hakları, "güvenlik", "mülkiyet", "baskıya karşı direnme" ve "özgürlük", "seçme ve seçilme hakkı" olarak belirlendi. Bildirgede bireye kendi kendine, dilediği gibi karar verme, düşünce ve davranışlarını özgürce belirleme, örgütlenme, toplanma, gösteri ve yürüyüş, seçim ve katılma hakları tanındı. **Birinci kuşak insan hakları** olarak nitelendirilen ve Amerikan-Fransız devrimleri bildirgelerine yansıyan bu haklar, yüzyıllarca sosyal ve siyasal çatışmaların ideolojik temelini besledi.

Ancak, Fransız Devriminin temel sloganı olan eşitlik, adalet ve özgürlük genel bir kavram olmanın ötesine geçemedi. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra artık toplumsal siyasal haklar ile ekonomik istemler vurgulanmaya başlandı; seçme, seçilme ve siyasal örgütlenme hakları, çalışma olanaklarının düzeltilmesi, iş olanaklarının yaratılması, toplumsal güvenliğin sağlanması sendika ve grev hakları öne geçmeye başladı. Eşitlik, özgürlük ve adalet kavramları yeni bir içerik kazandı. Sosyal ve kültürel haklar işte bu dönemde bazı ülkelerin Anayasalarında yer aldı. 1917 Mek-

Ülkemizde insan haklarının gelişmesi, kurumlaşması; insan haklarına saygının sağlanması, hak ihlallerinin ortadan kaldırılması ve özgürlüklerin geliştirilmesi ile olanaklıdır. Bunun için zaman geçirilmeden Anayasa'da ve yasalarda tüm sosyal kesimlerin katılımıyla hukuksal düzenlemeler yer almalıdır; çocuklarımızın daha iyi bir dünyada yaşamaları için....

sika, 1919 Almanya ve 1924 Sovyetler Birliği Anayasaları "toplumların özgürleştirilmesi" ya da "özgürlüklerin toplumsallaşması" olgusunu kapsamına almayı amaçladı. "Sosyal devlet" kavramı bu koşullarda ortaya çıktı.

1939-1945 yılları arasında yaşanan 2. Dünya Savaşından sonra Birleşmiş Milletler Örgütü'nün 10 Aralık 1948 tarihinde kabul ettiği "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"nde insan hakları, daha da ayrıntılandırıldı. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi "Kişi özgürlükleri ve ve siyasal hakların" yanında "Ekonomik, toplumsal ve kültürel hak ve özgürlükler" de tanındı. Temel insan hakları 1950 yılında Avrupa Konseyi'nin kabul ettiği "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"yle oldukça geliştirilirken daha sonraları Birleşmiş Milletler Örgütüne bağlı uluslararası örgütlerin kurulmasıyla hak ve özgürlükler "devletlerüstü düzeyde" gelişti ve evrenselleşti.

"İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"ne yansıyan ve "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" ile daha gelişen haklar, **ikinci kuşak insan hakları** olarak yaşam buldu. Böylece artık insan hakları oldukça gelişmiş evrensel kurallar bütünü olarak tüm insanlığı sarmaya ve demokratik siyasal yapılanmanın temelini oluşturmaya başladı. İnsanlığın ulaştığı bu ortak değerler toplamı, yeni gereksinimlerle boyutlandı.

Günümüzde insan hakları genel olarak üç yönde gelişmektedir.

Birincisi, temel insan

haklarının zenginleşmesi, çoğalması, ayrıntılanması;

İkincisi evrenselleşmesi, etkinleşmesi;

Üçüncüsü, insan haklarının uygulanması için denetleyici örgütlenmelerle kurumsal yapıların oluşturulması.

İNSAN HAKLARI DAYANIŞMA HAKLARI

Günümüzde bilimsel gelişmeler, iletişim ve teknolojik olanakların artmasıyla tüm insanlığın ortak değerleri her geçen gün daha da artmakta ve yaygınlaşmaktadır. Bunun sonucunda da toplumlar ve ülkeler arasında karşılıklı-etkileşim yeni biçimler almakta, insan hakları, evrensel etik değerler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu oluşum sonucu temel insan hakları da ayrıntılanmakta, zenginleşmektedir.

Bu gelişmeler ortamında "dayanışma hakları" denen **üçüncü kuşak insan hakları** oluşmaya başladı. Silahlanma harcamalarının artması, bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş ülke insanlarının yeni ekonomik ve sosyal gereksinimleri ve insanın doğal, tarihsel ve kültürel çevresini hızla tüketmeye başlaması, dayanışma haklarını doğuran etmenleri hazırladı.

İşte üçüncü kuşak olarak nitelendirilen hakların başlıcalarını şunlar oluşturmaktadır:

1-"Çevre hakkı",

2-"İnsanlığın ortak malvarlığına saygı hakkı",

3-"Gelişme hakkı",

4-"Barış hakkı".

Çevre hakkı, her insanın onurlu ve iyi bir yaşam sürdürmeye olanak veren nitelikli bir çevrede; özgürlük, eşitlik ve tatmin edici yaşam koşulları içinde bulunmasını öngörür. Çevre hakkının bütünleyici üç unsuru ya da hakkı bulunmaktadır.

Birincisi, bilgilenme hakkıdır. Buna göre çevrenin bozulması olasılığı ya da tehlikesinin elverişli, açık ve anlaşılır biçimde ilgililere aktarılmasıdır.

İkincisi katılma hakkıdır. Kişi ve toplulukların çevre konusunda alınacak kararlara katılmalarıdır.

Üçüncüsü, başvuru hakkıdır. Çevrenin bozulması ya da ekolojik kurallara uyulmaması durumunda birey ya da gruplara yönetsel ya da yargıya özgürce başvurma hakkı tanınmalıdır.

Gelişme hakkı, her insanın ve toplu olarak düşünülen bütün insanların yararına, ekonomik olduğu kadar toplumsal, kültürel, siyasal ve hukuksal bütünsel ilerleme hakkını, her insanın kişiliğini serbestçe geliştirme hakkını ve her topluluğun kültürel kimliğine saygı hakkını kapsamaktadır.

Her toplumsal grubun bütünsel gelişmesini hedef alan bu hak, bireysel ve toplu ilerleme araçlarına eşit girişi öngörür. İnsan gelişme sürecinin konusu ve aracı değil, amacı ve öznesidir.

İnsanlığın ortak malvarlığına saygı hakkı, insanlığın ortak tarih-

sel ve kültürel mirasını koruma, savunma ve yararlanmaya açık duruma getirmedir.

Barış hakkı, bir yandan herkesin savaş suçlarına karşı insanlığa ve barışa karşı suçlara karşı direnme hakkını kapsarken, şiddet, zor ve terörizme karşı korunma ve savunma hakkını ve yığınsal kırım silahlarının yasaklanması biçiminde silahsızlanma hakkını da kapsamına alır. Her insanın ve toplu olarak bütün insanların ulusal düzlemde olduğu kadar, uluslararası düzlemde sahip olduğu barış hakkı üç unsur ya da boyutu içerir: Güvenlik hakkı, savaşa karşı çıkma hakkı ve silahsızlanma hakkı.

Ülkemizde insan haklarının gelişmesi, kurumlaşması; insan haklarına saygının sağlanması, hak ihlallerinin ortadan kaldırılması ve özgürlüklerin geliştirilmesi ile olanaklıdır. Bunun için zaman geçirilmeden Anayasa'da ve yasalarda tüm sosyal kesimlerin katılımıyla hukuksal düzenlemeler yer almalıdır.

Bu süreç ne zaman ve nasıl başlamalıdır?

Gecikmeden, hemen ve bugün....

IMF GÜDÜMLÜ POLİTİKALARIN BEKLENEN SONUCU:

EKONOMİ KRİZ'E ÇARPTI

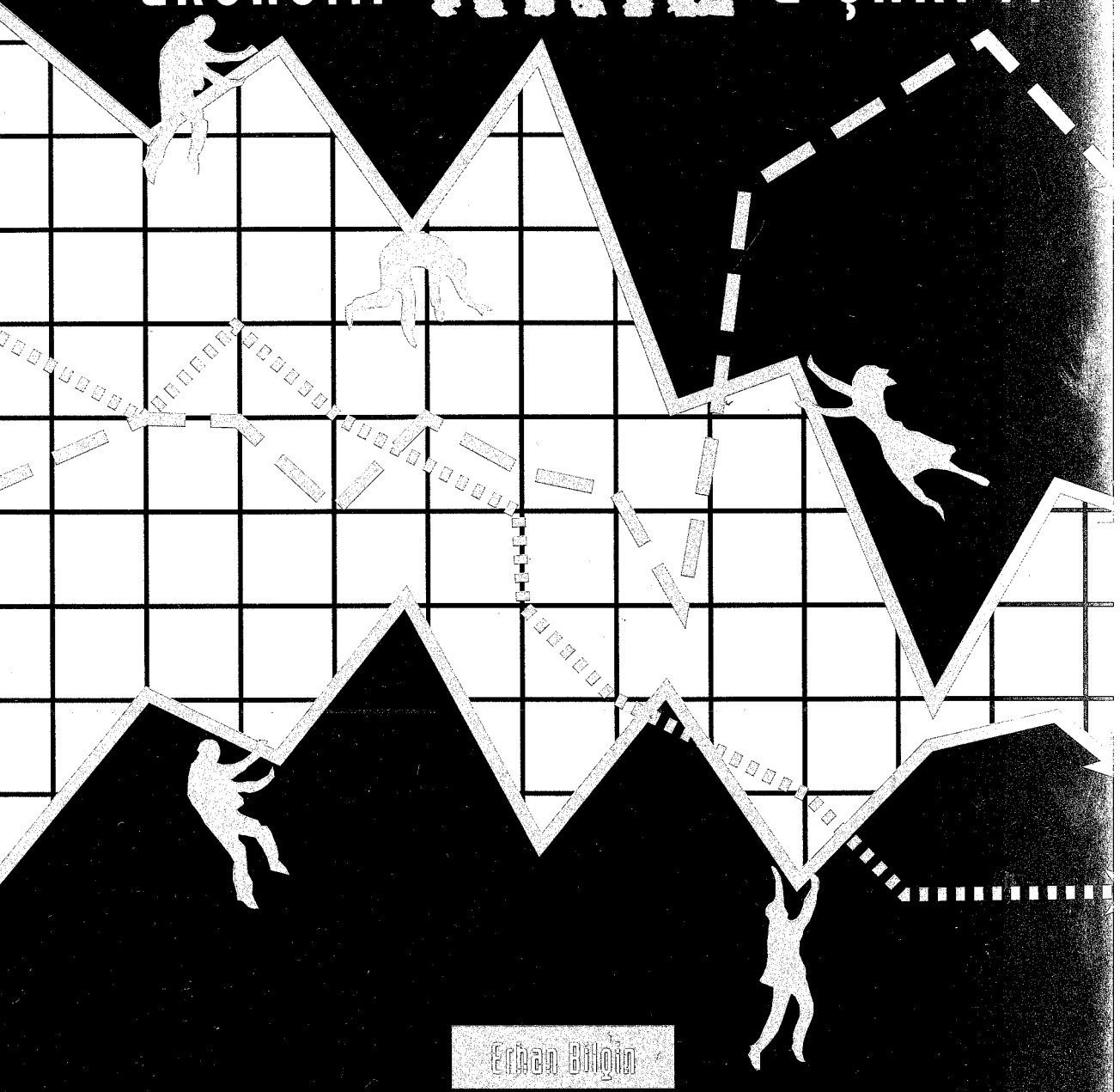

Erhan Bilgin

2000 yılı başından itibaren üç yıllık süre için öngörülen IMF güdümlü ekonomik önlemler programı, daha birinci yılını doldurmadan krize girdi.

Aralık ayı başında faiz oranlarının hızla tırmanması ve borsadaki çöküşle yüzeye çıkan kriz henüz tam olarak aşılamadı. Hükümet IMF direktifleri doğrultusunda krizin bedelini çalışanlara ödetecek yeni hazırlıklar yaptı.

Oysa 23 Kasım 2000 tarihine kadar Hükümet yetkilileri, sermaye kesimi ve sözcüleri, IMF güdümlü ekonomik programa uyumlu önlemlerin tam ve eksiksiz biçimde uygulandığını, 2001 yılında herşeyin daha iyi olacağını söylüyorlardı. O günlerde daha önce batan bankalara ek olarak Etibank ve Bankkapital'e el konulması yalnızca bir "kaza" idi.

Ne var ki gerçek başkaydı. Bu bankaların içinin boşaltılması, sermayedarların aşırı kar hırsı uğruna her şeyi göze alarak bankaları silahsız biçimde soymalarından başka bir şey değildi. Ne yatırım, ne istihdam, ne vergi, ne toplum çıkarlarını düşünme... Varsa yoksa, en kısa sürede ve en büyük kâr... Bu kâr hırsı uğruna yasalar çiğnendi, yolsuzluklar yapıldı, rüşvetler verildi... Sonuç ortadadır. Ekonomi sürekli yeni ve daha derin krizler içinde yuvarlanıp durmaktadır.

Emeği yok sayarak yatırıma yönelmeden, istihdamı genişletmeden, ücretleri baskı altında tuturak ve sosyal hakları görmezden gelerek izlenen politikalar, bir kez daha duvara çarpmıştır.

IMF direktifleriyle 9 Aralık'ta alınan kararlarla uygulamaya konulan "istikrar politikası", sistemin çelişkilerini yumaşatamamış, tersine çelişkileri keskinleştirmiştir. Firmalar, bankalar, spekülatörler bütün değerleri çiğneyerek kıyasıya bir rekabete girerek, üstünlük sağlayabilmek için yolsuzlukları, rüşveti ve kimi zaman da kara parayı sıradan araçlar haline getirmişlerdir.

Aralık ayı başında ortaya çıkan kriz, tersine açıklamalara rağmen IMF güdümlü ekonomik program sonucu yaşanmıştır ve onun rastlantı olmayan, beklenen ve zorunlu bir türevidir.

KRİZ NASIL YÜZEYE ÇIKTI?

-IMF Programına duyulan şüpheler: Yaklaşık 1 yıldır uygulanan program iddialı hedeflerine rağmen piyasalardaki şüpheleri dağıtamadı. Özellikle faiz oranlarının ve döviz kurlarının yapay olarak belli bir düzeyde tutulması izlenen politikalara duyulan şüpheleri artırdı.

-Artan rekabet: Mali piyasada faiz-döviz kuru-hisse senedi fiyatı üçlüsünü kullanıp spekülasyon yapan, yüksek kazançlara alışmış olan bankalar, spekülatörler ve diğer unsurlar, faiz ve döviz kurlarının düşmesi sonucu mali piyasada rekabetlerini artırdı. Nüfuz dahil her unsur rekabeti

artırıcı bir olanak olarak kullanıldı. Böylece yolsuzluk ve rüşvet yaygınlaşmaya başladı.

-Devam eden dövizle borçlanma: Bu süreçte bankalar yurtdışından dövizle borçlanıp, aldıkları bu kaynağı TL'ye çevirerek Türkiye'de faiz ve hisse senedi alımını sürdürdüler.

-Bankaların borçlarını ödeyememeleri: Ancak yurtışından döviz alıp Türkiye'de TL'ye çevirip tatlı kar elde etme operasyonları bankalara ağır yük getirmekteydi. Çünkü bu operasyonlar sonucu (birkaç büyük banka ve kamu bankaları hariç) irili ufaklı bütün bankalarının döviz borçları çok büyük boyutlara ulaşmıştı. Bankaların çoğunun kaynakları döviz borçlarını ödemeye yetmeyecek hale gelmişti. Çünkü bankalar kaynaklarını yatırıma değil, mali spekülasyon kazançlarına ayırmışlardı.

-Bankaların soygunu: İçlerinde Etibank, Egebank, Sümerbank'ın da olduğu banka yöneticilerinin bu durum karşısında bankaların içlerini boşaltmaları piyasalarda güvensizliği artırmış, mevcut politikalara duyulan şüpheler derinleşmişti.

-Bankaların dövize hücumu: Bankalar, vadesi gelen döviz borçları ve piyasalarda artan güvensizlik nedeniyle, döviz borçlarını ödemek için piyasalardan döviz talebini artırdılar. Yüksek miktardaki döviz talebi karşısında, serbest piyasada döviz kuru (döviz fiyatı) yükselmeye başladı.

-Yabancı spekülatörlerin kaçışı: Diğer yandan yabancı ülkede ikamet eden spekülatörler de (basında bunlara yatırımcı deniyor) şüphe uyandırsa da yurtiçi piyasalarda faaliyet göstermekteydi. Bunlar hisse senedi fiyatı-döviz kuru ve faiz-döviz kuru fiyat farklarından yararlanarak yüksek kazanç elde etmekteydiler.

Bankaların batması bunların, ekonomik gidişata uilişkin şüphelerinin artmasına neden oldu ve piyasadan döviz satın alıp hızla çıkmaya başladılar. Bu kesimin dışarıya çıkardığı döviz miktarı en az 5 milyar dolar düzeyinde.

-Merkez Bankası'nın müdahalesi: Döviz kurunun yükselmesi karşısında, Merkez Bankası, piyasalara döviz aktararak kurların yükselmesine engel olmaya çalıştı. Çünkü IMF direktiflerine göre döviz kurlarının aşırı biçimde artması halinde izlenen programın çökme tehlikesi vardı.

-Eriyen döviz rezervleri: Merkez Bankası'nın piyasalara döviz aktarması sonucu döviz rezervleri 7 aralık 2000 itibariyle 6,9 milyar dolar azaldı. Borç yükümlülükleri dışında kullanılabilir rezerv 8,7 milyar dolardan 1,7 milyar dolara indi. Dolayısıyla ekonomi çok ciddi bir döviz sorunu ile karşı karşıya kalmış; piyasaya döviz aktarmanın fiziki sınırına yaklaşılmıştı.

Döviz rezervlerinin azalması uluslararası piyasalarda Türkiye

Ekonomisine olan güveni iyice azalttı ve dış borçlanma yapılması güçleşti.

-Zorlaşan ithalat: Döviz rezervlerinin azalması ile Üretimin sürmesi için gerekli ithalatın yapılması ciddi bir risk altına girdi.

-Faizlerin görülmemiş hızda artması: Artan döviz talebi sonucu Türk Lirasından dövize geçişle, piyasalarda nakit Türk Lirası sıkıntısı başgösterdi.

Bunun üzerine borsa repo faizleri 1 Aralıkta %1700'lere kadar çıktı. 23 Kasım 1 Aralık arasında faiz ortalaması %160 oldu.

4 Aralık'ta borçlanma faiz oranı %999 olmuştu. (Kriz patlak vermeden 14-21 Kasım itibariyle para piyasasında günlük borçlanmada faiz % 87 idi. 24-31 Ekim 2000'de ise faiz ortalaması %42 seviyesinde idi.)

-Borsanın çöküşü: Borsa da piyasalardaki gelişmelerden doğrudan etkilendi. Hisse senedi fiyatları hızla düştü.

Borsa bileşik endeksi, 20 Kasım 2000'de 12 bin 349 seviyesinde iken 23 Kasım'da 11 bin 411'e ve nihayet 4 Aralık'ta 7 bin 340'a düştü. Borsa'da işlem gören hisselerin 300'ü değer kaybetti. Yalnızca üçü değer kazandı. 150 hisse senedinde değer düşüşleri %40'ın üzerinde gerçekleşti. Düşüşün nedeni borsada yoğunlaşan yerli ve yabancı spekülatörlerin, satışa geçerek borsadan hızla çıkmalarıydı.

Yerli spekülatörler döviz kuru ve faizlerin yükselmesi sonucu hızla borsadan çıkarak dövize ve TL'ye geçtiler. Yabancı spekülatörler ise hisse senetlerini satarken döviz alımına yöneldiler.

-Faizlerin resmen artışı: Döviz talebini sınırlamak için piyasaya döviz aktarmanın sınırına varılınca, Hazine faizleri resmen yükseltmek zorunda kaldı.

Böylece döviz fiyatlarından sonra faizlerin de artırılması istikrar programının ikinci önemli dayanağının çökmesine neden oldu.

MALİ KRİZİN PİYASADAKİ ETKİLERİ

Mali piyasalardaki çöküntü iflasın açık bir kanıtıdır. Ancak 9 Aralık IMF direktifiyle hazırlanan kararlar incelendiğinde iflasın arka planı daha yakından görülebilir.

Programın en önemli hedefleri enflasyonu, faiz oranlarını düşürmek milli geli artışını belli düzeyde tutmak, bütçe açığını azaltmak, dış borç edinmedeki tıkanıklıkları aşmak, iç borçlanmada faiz oranları düşürüp, vadeleri uzatmak, döviz rezervlerini belli bir seviyede tutmak, verimliliği artırmak, ücretleri sabit tutmak idi. Bütün bu hedefleri gerçekleştirmek için şu araçlar kullanılacaktı:

-KİT Özelleştirmeleri,

-Sosyal Güvenlik sisteminin özelleştirmeye açılması,

-Tarımda kamu desteğinin sınırlanması,

-Esnek üretim uygulamalarının yaygınlaştırılması,

-Ücretlerin düşürül-

mesi,

-Kamu yatırımlarının sınırlanması,

-Döviz kurunun uzun süre sabit tutulması.

Mali krizle birlikte hedeflere ulaşmak için kullanılan araçlar büyük ölçüde işlemez hale gelmiştir. Enflasyon, faiz haddi, döviz rezervi, ekonomik büyüme hedeflerinin mali kriz sonrası tutacağını, iddia etmek her halde mümkün olmayacaktır.

-IMF direktiflerine rağmen piyasalardaki olumsuz beklentiler kırılamadı. Merkez Bankasının Ekim İktisadi Yönelim Anketi bu durumu gözler önüne sermektedir. Ankete göre siparişe göre üretim yapan firmaların %76'sı üç ay ve daha kısa süreli üretim programına sahip olduklarını açıkladılar. 12 aylık üretim programına sahip işyerlerinin oranı ise % 9'du. Böylece imalat sanayiinde üç ay sonrasını görmenin imkansız olduğu ortaya çıkmıştır. Neredeyse 1 yıldır uygulanan program en başta sanayicilere güven verememiştir.

-Programın en iddialı hedeflerinden biri olan enflasyonu %25 sınırda tutmak fiyaskoyla sonuçlanmıştır.

12 aylık ortalama alındığında 1999 ve 2000 yılında fiyat artışları şu şekildedir:

-Toptan eşya fiyatlarında; 1999 yüzde 53.1; 2000: Yüzde 51.4

-Tüketici eşya fiyatlarında; 1999 yüzde 64.9; 2000: Yüzde 54.9

Fiyatlar 1999'a göre toptan eşyada %3.2, tüketici endeksinde %10 oranında düşmüştür. İşte iddialı enflasyon düşürme programının sonucu budur.

Yaşanan mali çöküş, düşüş eğiliminin yapay olduğunu ortaya koymuştur. Çünkü bir taraftan özel kesim firmalar bu programa güven duymadıkları için mal fiyatlarını, sürekli artırmışlardır.

-İzlenen politikanın gerçekçi olmadığının bir başka göstergesi sanayicilerin enflasyon hedefine inanmamalarıdır. Bu durum Merkez Bankası yönelim anketinin fiyat beklentilerine ilişkin sonuçlarında ortaya çıkmıştır. Programa göre, 2001'de fiyat artışları %10 oranında olacaktır. Oysa sanayicilerin yalnızca %3'ü fiyat artışlarının %15'den daha düşük olacağını umduklarını açıklamışlardır.

-TL ile döviz kurları arasındaki denge bozulmuştur. 11 ay boyunca Enflasyon % 50-60 oranında seyrederken döviz kurları çok az arttı. Yani Türk Lirası dövize göre yapay olarak pahalı hale getirildi. Bu politikanın temel amacı ithalat ürünlerinin fiyat artışları üzerindeki etkisini sınırlamaktı. Ancak bu politika daha çok ürünle daha az ihracat yapılmasına, buna karşılık ithalatın aşırı biçimde artmasına neden oldu. Bu yüzden Ocak-Eylül döneminde 18,7 milyar dolarlık dış ticaret açığı doğdu. (Geçen yıl aynı dönemde dış ticaret açığı, 9,6 milyar dolardı) önümüzdeki dönemde ithalatın sınırlanması olasılığı

gündeme geldi. Bu durum ise döviz rezervlerinin tükenmesini hızlandırdı.

-Özelleştirmeler sendikal örgütlenmeye, emek kazanımlarına darbe vururken kamunun üretim-vergi-ithalat politikaları üzerinde olumsuz etkilere de neden oldu. Kamu işletmelerinin özelleştirme beklentisi içinde üretimlerini kısmak zorunda kalmaları ithalatı artıran bir diğer nedeni oluşturdu. Örneğin kamu gübre fabrikalarındaki bilinçli üretim kısıcı politikalar sonucu asgari 80 milyon dolarlık gübre ithalatı yapıldı ve döviz kaybına yol açıldı.

-Ücretlerin düşürülmesi politikası özellikle kamu çalışanları, tarım kesimi ve küçük orta boy işletmelerinde çalışanlar için geçerli oldu. Toplam ücretlerin azalması tüketim talebindeki gerilemeyi hızlandırdı. Bunun sonucu imalat sanayinin tüketim sektöründe yoğunlaşan firmaları üretimlerini kıstılar. Veya bazı ünitelerini kapattılar. Birçoğu da tamamen kapandı.

-Faizlerdeki artış bankaların kredi faizlerini yükseltmelerine neden oldu. Bankalar 1 Aralık itibariyle sanayi kesimi kredi faizlerini % 300'lere çıkardılar. Bu durum önümüzdeki dönem firmaların işletme sermayesi ihtiyacı üzerinde olumsuz etkilere neden olacaktır. İşletme sermayesi sıkıntısı çeken özellikle küçük ve orta boy firmaların iflas etme riski çok artmıştır. Diğer yandan kredi maliyetlerinin artışı, yatırım talebi üzerinde de olumsuz etkilere neden olmuştur.

PETROL-İŞ UYARMIŞTI

Mali piyasada iki hafta boyunca yaşanan çöküş, ekonomik krizin derin, ertelenemez ve yapısal nedenlerden kaynaklandığını açık biçimde ortaya koymuştur.

Hükümete, bürokratlara, firmalara ve kimi iktisatçılara göre birkaç ufak kaza dışında her şey yolunda gitmekteydi; 9 Aralık 1999 tarihinde ilan edilen ekonomik program "başarılı bir şekilde" işlemekteydi. Sendikamız emek karşıtı tedbirler içeren "istikrar programının" işlemeyeceğini sürekli ortaya koydu. Gerek basın açıklamaları, gerek bilgi notları ve gerekse kamuoyuna yönelik raporlarda, emek karşıtı bir eksene oturan bu programın sistemin iç çelişkilerini artırdığı bu nedenle de sürekli yeni krizlerin yaşanacağı ısrarla vurgulandı.

Sendikamız Ekim ayında hazırladığı **"İflaslara İlişkin Değerlendirme Raporunda"** şu görüşlere yer vermişti:

"Sendikal hak ve kazanımlarla bağlantısız gibi gözüken, bu mali çöküş, emeğin kazanımlarıyla, toplumun çıkarlarıyla, dolaysız olarak ilişkilidir. Emeğin kazanımları budandıkça ve toplumun çıkarlarının örgütlü bir güç olarak en iyi biçimde ifade edildiği, sendikal hak ve özgürlükler üzerindeki bas-

kılar, kısıtlamalar arttıkça, çöküşler devam edecek, fatura yine emekçilerin üzerine yıkılacaktır."

Çünkü emek karşıtı politikalar sermayenin daha fazla kar ve rant elde etmek için her yolu denemesine neden olduğundan, rekabet görülmemiş boyutlarda artmaktaydı. Böylesi bir ortamda yolsuzluk, rüşvet, nüfuz ticareti de daha fazla parsa toplamak için fütursuzca kullanılmaktaydı.

Rekabetin görülmemiş boyutlarda artması ile mali kesimde daha fazla sonucu pay kapmak yarışı hızlanmış, üretim-yatırım ve istihdam artırıcı çabaların önüne geçmiştir. Bu durum mali kesimin, reel kesim üzerinde büyük bir basınç oluşturmasına neden olmuştur. Çünkü üretim ve buradan elde edilen karlar mali kesimdeki parsa toplama yarışı için yeterli miktarda bir kaynak oluşturmuyordu. Bu nedenle üretim kesiminde daha fazla kar elde etmek için ücretlerin düşürülmesi, sosyal hakların budanması, çalışma koşullarının ağırlaştırılması yönünde büyük baskılar gündeme getirilmiştir.

Özelleştirmeler, sosyal güvenlik sisteminin çökertilmesi de bu baskıların parçasıdır.

YAKIN GELECEKTE NELER OLABİLİR?

Mali piyasalardaki çöküş, piyasalardaki dengelerin pamuk ipliğine bağlı olduğunu gözler önüne sermiştir. Şimdi pamuk ipliği iyice zayıflamıştır. Piyasalarda güven tesis etmek 9 Aralık 1999'ta "istikrar önlemleri" kararlarının alındığı güne göre çok daha güçtür.

Büyük bir acizlik içindeki Hükümet "lafta" kararlılık sergilemekle birlikte IMF'den acil yardım istemiştir. Yani bir bakıma IMF'ye şu denmek istenmiştir: "Gel hazırladığın programı düzelt"

IMF ve hükümet yalnızca yurtiçinde değil uluslararası piyasalarda da oluşan şüpheleri dağıtmak için daha kararlı bir görünüm sergileyecek, kemerlerin daha fazla sıkılmasını talep edeceklerdir. Ancak 9 Aralık 1999'da yaptıkları gibi şimdi toplumdan sabır bekleyemeyeceklerdir. Açıkça, göz göre göre, tercih ettikleri sınıfların çıkarlarını, ikna çabalarına girişmeden dayatmak isteyeceklerdir.

Mevcut ekonomik programı daha sık tedbirlerle uygulamak için, zaten iyice sınırlanmış demokratik hakların çok daha daraltılması olasılığı vardır. IMF politikalarının uluslararası deneyimleri de bu görüşümüzü doğrulamaktadır. Demokratik alan daraltılmadan, IMF politikaları hemen hiçbir ülkede istedikleri sonuçları vermemiştir.

Bu nedenle emeğin örgütlü sendikal güçlerinin, yapay olarak dayatılan bölünme unsurlarını aşarak birleşik mücadelesi büyük bir öneme sahiptir. Böylesi bir mücadele, mevcut krizden fırsat olarak yararlanıp, ülke ve toplum çıkarlarına uygun

bir iktisadi politikanın uygulanma imkanlarını da oluşturacaktır.

Yakın gelecekte piyasalarda ve iktisadi olgularda olası gelişmeler aşağıda irdelenmektedir:

-Hedefler tutmayacaktır: İlan edilen hedefler daha şimdiden ham bir hayal durumundadır.

-Beklentilerin olumsuzluğu sürecektir: Ekonomide gidişatın kötü olduğuna ilişkin düşünce ve beklentiler 2001 yılı Nisan ayına kadar devam edeceğini söyleyebiliriz

-Devalüasyon kaçınılmazdır: 9 Aralık 2000'de geleceğe dönük olarak ilan edilen döviz kurlarının uygulanma ihtimali ortadan kalkmıştır. Önümüzdeki 45 gün içinde %10 ila 25 oranında bir devalüasyon yapılması sözkonusudur. Döviz rezervlerinin durumuna göre devalüasyon oranı artabilir. Erime eğilimi gösteren döviz rezervlerini belli ölçüde artırmak için ihracatı özendirmek kaçınılmaz hale gelmiştir. İhracatı özendirmek için de devalüasyon yapılması ihtimali çok güçlüdür.

-Fiyatlar artacaktır: Enflasyon hızı artacaktır. Faizlerin-döviz kurunun artışı enflasyon artışını körükleyecek; körüklenmiş enflasyon faizlerin ve döviz kurlarının artışına yol açacaktır. Yıl sonu tüketici fiyatlarının %55-67 aralığında olma ihtimali çok güçlüdür.

-Faiz oranları artacaktır: Faizler aynı seviyede kalamaz yükselecektir. Kredi faizleri, mevduat faizleri ve iç borçlanma faizleri artacaktır. Hazine ve Merkez Bankasının uğradığı kayıpları ve devam eden yükümlülükler için iç borçlanma ile karşılama yoluna gidecek bunun için de faizler belli miktarda artırılacaktır.

-Firmaların birçoğu iflas edecektir: Yatırımlar ertelenecek, firmalar işletme sermayelerini güçlendirmek için ellerindeki nakitleri tutmaya çaba harcayacaklardır. Faizlerin yükselmesi pahasına elde tutulan nakitler piyasaya intikal etmeyecektir. Özsermayesi zayıf (özellikle küçük ve ortaboy) firmalar, yüksek faizlerle faaliyetlerini sürdüremeyecek, iflas tehlikesi ile karşı karşıya kalacaklardır.

-Üretim kısılacaktır: Ekonomik beklentilerin olumsuz hale gelmesi firmaları üretimlerini kısmaya itecektir. Üretim kısılması halinde ise ilk iş, işçilerin işlerinden edilmesi olacaktır. Mali krizle birlikte, sanayi üretiminin en az %12 oranında azalmasını tahmin ediyoruz. Bu azalma, etkilerini 2001 Mart ayına kadar gösterecektir.

KRİZLER KAÇINILMAZDIR

2000 yılı boyunca devam eden banka iflaslarıyla ilk işaretini veren ve Kasım 2000 sonunda yeniden derinleşip mali çöküşe neden olan kriz, hükümetin IMF direktifleriyle uygulamaya koyduğu emek-karşıtı politikaların iflas ettiğini gözler önüne sermiştir. Kriz

bu politikalara devam edilmemesi gerektiğinin açık-somut bir kanıtıdır.

Devletin sosyal boyutunu çökertme girişimleri KİT özelleştirmeleri ve sosyal güvenliğin, eğitimin, sağlığın özelleştirilmesi ekseninde sürmekteydi. 9 Aralık 1999 tarihinde IMF'ye verilen stand-by uyarınca bu girişimlerini sistemli bir saldırıya dönüştürdüğünü ilan etmişti. "istikrar önlemleri" adı altındaki bu programın hiçbir işe yaramadığı mali krizle birlikte açıkça ortaya çıkmıştır.

Bu politikalar yüzünden devletin sosyal boyutu zedelenmiş, kamu elindeki varlıklar yağmalanmış, sendikasızlaştırma hızlandırılmış, ücretler düşürülmüştür. Bütün bunlar ülke kaynaklarının yerli ve uluslararası sermayeye transferi uğruna gerçekleştirilmiştir.

Sonuç ortadadır: Çöken borsa, yükselen faizler, üretim daralması tehlikesi, fiyatların hızla artma olasılığı... Demokratik açıdan kaygı verici bir süreç sözkonusudur. Bu fiyaskoda ısrar edilmesi ancak ve ancak demokratik hayatın daraltılması pahasına mümkün olabilecektir.

Emek karşıtı ekonomik politikalar sonucu birbirine bağlı şu üç olgu kaçınılmaz biçimde ortaya çıkmıştır:

1-Kriz süreklilik kazanmıştır

2-Krizler daha kısa sürelerde ortaya çıkmaktadır.

3-İzlenen politikalara sermaye sahipleri bile güven duymamaktadır

Krizin süreklilik kazanması ve daha sık aralıklarla ortaya çıkması izlenen politikaların iflasının en açık delilidir.

Üstelik çalışanların kazanımlarını ortadan kaldırma temelinde yıllardır uygulanan emek-karşıtı ekonomik politikalar IMF'nin açık desteğine rağmen iflas etmiştir. Dolayısıyla iflas eden aynı zamanda IMF politikalarıdır.

a. Kriz sürekli hale gelmiştir

Piyasalarda sürekli kriz beklentisi sözkonusudur. Firmalar, bankalar, spekülatörler krizin derinleşeceği, kontrolden çıkacağı varsayımı ile hareket etmekte programlar yapmaktadır. IMF direktifleriyle uygulamaya konulan son program da bu olumsuz beklentilere son verememiştir. Krizin süreceği beklentisi, muazzam bir gerilime yol açmakta, firmalar spekülasyona yönelmektedir. Bu beklenti altında en küçük bir söylenti bile piyasalarda dalgalanmaya yol açmaktadır.

Ülkede yaratılan ekonomik değerler, kriz beklentisi nedeniyle uluslararası piyasalara kaymaktadır.

b. Ekonomik çöküşler daha kısa sürelerde ortaya çıkmaktadır

Uygulanan emek-karşıtı politikalar sonucu krizler daha sık aralıklarla gündeme gelmektedir. Çünkü temel olarak mevcut kapitalist ekonomi derinleşen iç çelişkileri nedeniyle krizleri beslemektedir.

Diğer yandan emek-karşıtı bir eksene dayanan tüm enerjisini bu karşıtlıktan alan politikalar, hem kriz koşullarını hazırlamakta hem de krizin kontrolünü güçleştirmektedir.

Bu politikalar her uygulandığında devletin sosyal boyutunu kemirmekte, kamu mülkiyetindeki ekonomik varlıklar elden çıkmaktadır. Ancak bu durum, krizlerin ertelenmesini sağlamamıştır. Tersine kamunun sosyal boyutunun azalması ile, piyasalara müdahale ve düzenleme imkanları daralmış, krizlerin daha sık yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin KİT'lerin bir bir elden çıkartılışı kamunun krize müdahale imkanlarını önemli ölçüde sınırlamıştır.

Bu politikaların hızlandırıldığı 1980'li yıllardan sonra krizler daha sık aralıklarla ve daha şiddetli biçimde tezahür etmektedir.

Bu krizler şunlardır:

1-Tarih: 1988 yılı krizi

Kriz aralığı: 8 Yıl

Temel neden: Kar oranları düştü

Yüzeye yansıyan belirtiler: Büyüme yavaşladı ihraç fiyatları düştü. Enflasyon hızlandı.

Alınan Tedbirler: 4 Şubat 1998'de ihracatı artırıcı tüketimi kısıcı tedbirler alındı. Ücretler 1980 sonrasının en alt düzeyine düşürüldü.

2-Tarih: 1994 krizi

Kriz aralığı: 6 Yıl

Temel neden: Kar oranları düştü

Yüzeye yansıyan belirtiler: Milli Gelir küçüldü. ihracat geriledi, döviz stoku tükendi. Sermaye kaçışı hızlandı. Borsa çöktü.

Alınan Tedbirler: 5 Nisan 1994 kararları alındı. Yüksek oranlı devalüasyon yapıldı. Ek ihracat teşvikleri sağlandı. Özelleştirmelerin hızlandırılması için yasa çıkartıldı. Ücretler geriledi. Kitlesel işten çıkarmalar kolaylaştırıldı.

3-Tarih: 1998 sonu 1999 krizi

Kriz aralığı: 4 Yıl

Temel neden: Kar oranları düştü

Yüzeye yansıyan belirtiler: Milli Gelir küçüldü. ihracat geriledi. Faizler yükseldi. Sermaye kaçışı hızlandı. Borsa geriledi.

Alınan Tedbirler: IMF ile sosyal kazanımları ortadan kaldırma temelinde üç yıllık stand by imzalandı. Enflasyon ve faizlerin belli bir düzeye düşürüleceği açıklandı. Özelleştirme hızlandırıldı. Ücretler düşürüldü. İşçiler kitlesel olarak işten çıkartıldı.

4-Tarih: 1998 sonu 1999 krizi

Kriz aralığı: 1.5 yıl

Temel neden: Kar oranları düştü

Yüzeye yansıyan belirtiler: Milli Gelir 1998 seviyesinde bile değil. Türk Lirası sıkışıklığı yaşanıyor. Dövizden Türk Lirasına kaçış var. Faizler görülmemiş boyutlarda. Sermaye kaçışı hızlandı. Mevduat faizleri de yükseliyor. Üretim programlarının kısılması gündemde

Alınan Tedbirler: IMF imdada çağrıldı. Merkez Bankası piyasalara Türk Lirası kaynak aktardı. Devalüasyon gündemde. Sanayide üretim kısılıp, işçi

çıkarmalar gündeme gelebilir. Hükümet IMF'nin yeni şartlarına kayıtsız olarak uyma eğiliminde. Hükümet IMF'ye uyarak ücretlere sıfır zam yapmak istiyor.

1980'den sonra (1983 yılındaki yeni-düzenlemeleri saymazsak) 1994 çöküşüne kadar 8 yıl büyük bir dalgalanma yaşanmadı. 1994 çöküşünden sonra 6 yıl geçmişti ki 1998 çöküşü başgösterdi. 1998 çöküşünün üzerinden daha iki yıl bile geçmeden yeni bir çöküş olasılığı ile karşı karşıyayız. Önümüzdeki dönemde bir başka çöküşün olmayacağının hiçbir garantisi ise yok; çünkü mevcut emek-karşıtı politikalardan vazgeçilmiş değil.

c. İzlenen politikalara sermaye sahipleri bile güven duymamaktadır

Mali kriz kendiliğinden oluşmadı. Asıl amacı, faturayı işçi sınıfı ve diğer çalışanlara çıkartarak, ekonomik çöküşü önlemek olan bir programın bizatihi kendisi çöküşe neden oldu. Bu durum tartışmaya yer vermeyecek biçimde açıktır.

İzlenen program aynı zamanda IMF'nin programıydı. IMF'nin şekillendirdiği politikalara bile güven duyulmuyor oluşu, önümüzdeki dönemde de yeni ekonomik çöküşlerin en önemli işaretlerinden biridir.

Firmalar ve bankaların ekonomik duruma ilişkin şüpheleri giderilemediği, tersine şüpheleri arttığı için piyasalar kolayca durulmayacaktır.

Her türlü ilişki kullanılarak bireysel çıkarı en yükseğe çıkarma yarışı, kıyasıya sürecektir. Bu durum bazı firmaları ve bankaları aşırı risk almaya itip, piyasalardaki spekülasyonları hızlandırırken, bazı firmaları da aşırı çekingen davranıp küçülmeye itmektedir. İki zıt eğilimin baskın olduğu piyasalarda, düzensizlik hakim hale gelecek, ekonomik çöküş ihtimali sürekli var olacaktır.

İFLAS EDEN IMF POLİTİKALARIDIR

Program hazırlanırken IMF tavsiyeleriyle yetinilmedi. Fiilen programı IMF hazırladı; Çünkü IMF her aşamada programa müdahale etti ve son şeklini verdi. Dolayısıyla yaşanan mali kriz aynı zamanda IMF politikalarının da iflas ettiğinin açık bir kanıtı sayılmalıdır.

IMF politikaları, emeğin kazanımları ile birlikte, ülke kaynaklarını da uluslararası sermayenin çıkarlarına teslim etmeye yöneliktir. IMF politikaları, özel sermaye kesimi ile uluslararası sermayenin çıkarlarını ortaklaştıran bir işleve de sahiptir. Hükümet IMF politikalarına teslim olarak tercihini sermayeden yana yapmıştır.

Özetle mali kriz, hükümetin IMF politikalarını uygulaması sonucu oluşmuştur. Şimdi hükümetin IMF karşısında hareket alanı daralmıştır. IMF istediklerini hükümete çok daha kolay kabul ettirebilecektir.

VERGİNİN YÜKÜ
ÜCRETLİLERE

Hükümetin, 1999 Aralık ayında Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yaptığı ve 2000, 2001 ve 2002 yılları içinde sürdürülecek olan anlaşmanın en önemli yanını, vergi sisteminde yapılan ve daha da yapılması öngörülen değişiklikler oluşturdu.

Hükümet, 2000 yılı içinde üçer aylık dönemlerde IMF'ye ilettiği her "Niyet Mektubunda" vergi konusuna özel bir ağırlık verildi. Ekonomik program doğrultusunda alınan kararlarla, hedeflenen yeni önlemlerin aktarıldığı mektuplarda hedeflerin kamu gelirlerinin arttırılması için zorunlu olduğu üzerinde duruldu.

Kasım ayının sonunda yaşanan kriz ardından IMF politikalarına bağlı olarak kimi vergilerin oranlarını yeniden arttıran ve kimi yeni vergiler getiren uygulamaları yürürlüğe sokan hükümet, ekonomik sorunları aşmanın ağır yükünü başta ücretliler olmak üzere geniş halk kesimlerinin üzerine yıktı.

Hükümetin 2001 yılı için geçerli olacak yeni düzenlemeleri özetle şöyle oldu:

-Gelir vergisi dilimleri yükseltildi, tarife yüzde 12 arttırıldı.

-Emlak vergisine tabi değerler yüzde 30 artırıldı.

-Yeniden değerleme oranı 2000 yılı için yüzde 56'ya çıkartıldı.

-Uzatılan özel işlem vergisinde tutarlar yeniden belirlendi.

-Yatırım indiriminde stopaj yüzde 15'ten 18'e çıktı.

-Pasaport ve trafik harçları arttı.

-Motorlu taşıtlar vergisi yüzde 5 arttırıldı.

-Taşıt alım vergisi, 2001 yılı için yüzde 60 arttırıldı.

-Doğalgaz ve haberleşme hizmetlerinde KDV oranlarında arttırıma gidildi.

-Vergide yaşam standartı uygulamasına yeniden dönüldü.

Hükümetin çoğu 2001 yılından itibaren geçerli olacak bu düzenlemeler gerçekte IMF'nin sürekli olarak gündeme getirdiği uygulanmasında israr ettiği uygulamalar oldu. Aralık ayı başında oluşan kriz bu süreci yalnızca hızlandıran bir etki yarattı. Kaldı ki günümüzde vergi konusunda yeni uygulamaların gündeme geleceği, 2001 yılı içinde özellikle KDV oranlarında artış başta olmak üzere birçok mal ve hizmeti kapsayan "gizli bir vergileme paketinin" yürürlüğe sokulabileceği" de tartışılıyor.

IMF: "VERGİ YÜKÜ ARTMALIDIR"

Uluslararası Para Fonu'nun ekonomik önlemler programının en önemli yanını vergi politikalarının yeniden düzenlenmesi oluşturmuştur. Onlara göre bunun gerekçesi kamu açıklarının büyüklüğü ve kamu gelir ve giderlerinin dengelenmesi zorunluluğudur. Bu yaklaşımı IMF ile yapı-

lan anlaşmalarda ve hükümetin her 3 ayda bir IMF'ye ilettiği ve adına "Niyet Mektubu" denilen, gerçekte bir "Rapor" olan belgelerle Dünya Bankasına iletilen "Rapor"larda görmek olanaklıdır.

Vergi konusunda hükümetin yaklaşımını sergileyen çarpıcı belgelerden biri Dünya Bankası'na iletilen 10 Mart 2000 tarihli mektuptur. Bu mektupta vergi konusundaki hedeflerin neler olduğu çarpıcı biçimde özetlenmektedir. Hükümetin vergi hedeflerini ortaya koyan ve bugünkü gelişmeleri yansıtan bu mektupta vergi hedefleri özetle şöyle yansıtılmaktadır:

"Hükümet ve Meclis, 2000 yılı mali hedeflerini desteklemek için kararlı adımlar atmıştır. Meclis, 1998 yılı beyanlarına dayanan ilave gelir ve kurumlar vergisi ödemelerini, 1999 için motorlu taşıtlar ve emlak vergilerinin iki katına çıkartılmasını, 2000 yılı sonuna kadar cep telefonu faturalarına özel bir ilave vergi konulmasını ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası da dahil, düzenleyici kurullar tarafından elde edilen gelir fazlalarına uygulanan kesintilerin artırılmasını da kapsayan büyük bir vergi paketini Kasım ayında kabul etmiştir. İlave olarak, Meclis, nüfusun belirli gruplarının askerlik hizmet sürelerini ücret ödemeleri karşılığında azaltan bir tasarıyı kabul etmiştir. Aralık 1999'da Meclis, beklenmedik kazançların azaltılması amacıyla, 1 Aralık 1999 tarihinden önce çıkartılmış kamu kağıtlarına stopaj vergisi konulmasını kabul etmiştir. Bu tedbirlerin 2000 yılında GSMH'nın %2'si civarında bir gelir yaratması beklenmektedir. 2000 yılında GSMH'nın %1.1'i oranında gelir yaratacak ilave bir gelir paketi daha bir kararname ile yürürlüğe konulmuştur. Bu paket;

(i) standart KDV oranının %15'ten %17'ye, dayanıklı tüketim mallarından alınan KDV oranının ise %23'ten %25'e artırılmasını,

(ii) tütün ve alkollü içkilerden alınan KDV oranında %20'lik bir artışı,

(iii) kira gelirleri ile serbest meslek gelirleri stopajının %15'ten %20'ye artırılmasını,

(iv) faiz gelirleri ve repolardaki stopaj oranının 2 yüzdelik puan artırılmasını ve

(v) ücret ve maaş karşılığı çalışanların vergi dilimleri ve istisnalarındaki artışların hedeflenen enflasyon ile sınırlandırılmasını

içermektedir. Ocak sonunda, Hükümet petrol tüketim vergilerinin, ad valoremden enflasyona endeksli maktu vergiye dönüştürülmesine ilişkin Yasayı onaylamıştır. Bu önlem petrol vergi gelirlerinde GSMH 'nın % 0.4'ü oranında bir artış getirecektir.

Hükümet aynı zamanda, 2000 yılı bütçesinde öngörüldüğü üzere, kamu kağıtlarını elinde bulunduran kurumların vergilendirilebilir kazançlarının hesaplanma yöntemini yeniden düzenleyecektir. Bu önlemlerin 2000 yılında GSMH'nın % 1.1'i oranında bir gelir yaratması tasarlanmaktadır."

2000 Martında aktarılan bu hedefleri 2001 yılı bütçe görüşmelerinde yaşama geçirmeye çalışan Hükümet, oluşan kriz ortamını da arkasına alarak yeni vergileri gündeme getirdi ve ücretliler üzerindeki vergi yükünü arttıracak yeni düzenlemeler gerçekleştirdi. Bu arada vergide "yaşam standartı" uygulamasını yeniden başlattı.

Gelir vergisi uygulamasında yaşam standartı uygulamasına geçildiği günlerde ortaya çıkan mali krizin ardından IMF'ye 18 Aralık tarihinde iletilen yeni niyet mektubunda birçok yeni ekonomik önlemle birlikte yeni vergi hedeflerini de açıklayan Hükümet IMF'ye ilettiği Mektupta şu hedefleri ortaya koydu:

"Eylül 2000 tarihinde uygulamaya konan ve yıllık bazda GSMH'nın %1/4'ü kadar tasarruf sağlaması beklenen önlemlere ilaveten 2001 yılı Bütçesi'nin kabulü öncesinde, 2000 yılı Bütçesinde uygulamaya alınan geçici önlemlerin kaldırılmasının etkilerinin kısmen bertaraf edilmesi amacıyla, bazı önlemler alınmaktadır. Daha detaylı olarak aşağıdaki önlemler uygulanmaktadır;

-Dolaysız vergilerle ilgili olarak, peşin kurumlar vergisi oranını %20'den %25'e çıkararak, gelir ve kurumlar vergisinin üçer aylık dönemlerle peşin ödenmesi sistemi 2001'e uzatılacak; mevduat, repo ve yatırım ödenekleri üzerindeki stopaj oranları artırılacak; gelir vergisi dilimlerinin hedeflenen enflasyona endekslenmesi sürdürülecek; peşin gelir vergisi yeniden uygulanacaktır (hayat standartları temeline dayanarak). Deprem bölgelerindeki vergi ertelenmesinin son bulmasını da dikkate alarak, bu tedbirlerin GSMH'nın %1.2'si kadar bir gelir getirmesi beklenmektedir.

-Dolaylı vergilere gelince, özel iletişim ve özel işlem vergilerinin süresi, özel işlem vergisinin oranı iki katına çıkartılarak, 2001-2002 yıllarını da kapsayacak şekilde uzatılacaktır; telefon hizmetleri ve doğal gazdaki KDV oranları artırılacak; motorlu taşıtlar üzerindeki vergi oranları ve düzeyleri artırılacak, diğer harçlarla beraber LPG kullanan araçlar üzerindeki vergiler artırılacaktır. Bu tedbirlerin GSMH'nın %1.2'si kadar gelir getirmesi beklenmektedir. Buna ilaveten, akaryakıt tü-

ketim vergisi aylık artış oranı en az hedeflenen TÜFE enflasyonuna eşit olacak şekilde belirlenecektir."

SOSYAL DEVLETTE VERGİLENDİRME İLKELERİ NEDİR?

Vergi sistemi çağdaş toplumlarda kamu kesiminin varlığını sağlıklı biçimde sürdürebilmesi açısından yalnızca bir gereklilik değil; aynı zamanda devletçe üstlenilen amaçlara ulaşmakta kullanılabilecek çok önemli bir araçlar bütünüdür. Bu bakımdan vergi sisteminin bir yandan kamu harcamalarının finansmanı için yeterli gelirin sağlaması, diğer yandan da üretim ve yatırımı engellemeyecek ya da az engelleyecek; gelir dağılımını düzeltecek ya da en azından bozmayacak yolda biçimlendirilmesi hedeflenir. Bütün bunların ötesinde de verginin kişi ve kurumlarda aşırı yük ve maliyet doğurmaması, yalın, kolayca anlaşılabilir ve uygulanabilir olması gerekir.

Vergilendirme yetkisi Devlete ait bir yetkidir. Devlet bu yetkisinin bir bölümünü yerel yönetimlere (belediyelere ve il özel idarelerine) devredebilir. Vergi verme doğrudan doğruya kişilerin hak ve özgürlüklerini etkilediği için devlet bu egemenlik hakkını sınırsız şekilde kullanamaz.

"Hukuk devleti" ve **"sosyal devlet"** ilkeleri açısından vergilendirme ilkeleri şöyle belirlenmektedir:

1.Genellik ve eşitlik ilkesi: Herkesin mali gücüne göre vergi ödemesi amacına yönelik bir ilkedir. Hukuk devletinde hiçbir kişi ve sosyal kesime farklı işlem yapılamaz. Vergi uygulamasında da genellik ilkesi geçerlidir. Vergilendirmede eşitlik ilkesi yatay adalet-dikey adalet ayırımı içinde incelenmektedir. Yatay adalet, vergilendirme yönünden benzer durumda (gelir, gider, servet, aile durumu gibi) bulunan kişilerin eşit işleme tabi tutulmasını öngörür. Dikey adalet ise benzer durumda olmayan, farklı koşullar altındaki kişilere, farklılıklar ölçüsünde, değişik işlem yapılmasını gerektirir.

2.Yasallık ve açıklık ilkesi: Herkesin ödenyeceği verginin ve tüm mali yükümlülüklerin yasayla belirleneceği, yasayla değiştirileceği veya kaldırılacağı ilkesidir. Vergi yasalarının açık ve herkesce anlaşılabilir olması, keyfi vergilendirmeyi ve uyuşmazlıkları önlemesi bakımından önemli bir konudur.

3.Uygunluluk ilkesi: Verginin yükümlü tarafından ödenmesinde en uygun yöntemin ve zamanın belirlenmesidir.

4.Ekonomiklik ilkesi: Verginin gerek tahsilinde gerekse harcanmasında verimlilik ve tutumluluk ilkelerine uyulmalıdır. Vergi toplama maliyeti en düşük seviyede gerçekleştirileceği gibi, toplanan

vergiler kamusal hizmetlerin görülmesinde vergi yükümlülerinin istemleri de gözetilerek harcanmalıdır. Başka bir anlatımla tahsil edilen vergiler tekrar topluma mal ve hizmet olarak geri dönmeli ve bireyler bunu gözlemlemeli, duyumsamalıdır. Ayrıca, vergilerin sosyal devlet ilkesi çerçevesinde harcanması, vergi adaletinin ve gelir dağılımının gerçekleşmesini de sağlayacaktır.

VERGİ KAÇAĞI ENGELLENMİYOR

Kamu gelirleri açısından devletin ana kaynağını oluşturan vergide adaletin sağlanması konusunda ülkemizde yıllardır vergi kaçağının büyük boyutlarda olduğu genel olarak biliniyor. Bu gerçek gerek toplumsal örgütler gerekse hükümet yetkililerince belirtiliyor. Ancak vergi kaçağının engellenmesinde yeterli ve sistemli adamlar atamayan Türkiye, kayıtlı vergi yükümlülerinin sayısını da arttıramayan bir ülke görünümündedir.

1985 yılında yaklaşık 50 milyon nüfusun yaşadığı ülkemizde bugün nüfus 65 milyona dayandı. Böylece Türkiye nüfusuna 15 yılda, 15 milyon eklendi. Vergi açısından bir diğer önemli gösterge de gayrisafi milli hasıladaki artış oldu. 1985 yılında 66 milyar 891 milyon dolar olan GSMH'nin 2000 yılı programında 218 milyar dolara yükselmesi öngörüldü.

Nüfus ve GSMH'deki bu yüksek artışa karşılık, Türkiye'de işçi ve memurlar dışında vergi ödeyenlerin sayısı ise hemen hemen hiç değişmedi. 1985 yılında Türkiye'de kayıtlı vergi yükümlüsü sayısı 1 milyon 967 milyon 61 olarak belirlenmişti. 2000 yılında ise bu sayı yalnızca 1 milyon 988 bin 7 oldu. Böylece son 15 yılda Türkiye nüfusu yüzde 29.8 oranında artarken vergi yükümlüsü sayısındaki artış yüzde 1'de kaldı.

Gerçek usulde vergilendirilen yükümlü sayısı hemen hemen aynı kalırken, esnaf ve sanatkârlık yapan yükümlü sayısı ise büyük ölçüde düştü. 1985'te Türkiye'de 1 milyon 26 bin 379 esnaf vergi ödüyordu. 2000 yılında ise bu sayı 739 bin 639'a düştü. Kurumlar vergisi yükümlü sayısı ise söz konusu dönemde belirgin biçimde arttı. Bu artışta, kurumların daha yakından izlenmesi ve vergi numarasına yönelik zorunluluklar etkili oldu. Ancak yükümlü sayısındaki artış vergiye aynı oranda yansımadı. Söz konusu dönemde kurumlar vergisi yükümlü sayısındaki artış 9 katı aşarken, ödedikleri vergi ise dolar bazında sadece 7 kat artış gösterdi.

Bu arada Gelirler Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 1999 vergi denetimleri sonucunda çeşitli vergi türleri itibarıyle beyan edilen ve kaçırılan ortalama gelir

tutarları ile kaçak oranları şöyle: Gelir vergisinden yüzde 38.6, Kurumlar vergisinden yüzde 53.2, KDV'den yüzde 25.3, Geçici vergiden yüzde 82.0, Veraset İntikal v. yüzde 35.2, Banka sigorta m.v'den yüzde 80.4 Damga vergisi'nden 89.9.

DOLAYLI VERGİ YÜKÜ ARTIYOR

Türkiye'de vergi sistemi temel olarak gelir üzerinden alınan gelir, kurumlar vergisi ile tüketim üzerinden alınan katma değer vergisine dayanıyor. Ancak, katma değer vergisinden başka dolaylı vergiler grubu içinde yer alan akaryakıt tüketim vergisi, damga vergisi, taşıt alım vergisi, tekel maddeleri ve alkollü içkiler üzerinden alınan ek vergiler ile dış ticaret üzerinden alınan vergi ve fon gelirleri de dolaylı vergiler grubu içinde değerlendirililiyor.

Vergi gelirlerinin yarıdan fazlasının dolaylı vergilerden sağlanması, vergi sisteminde dikey adaletin (az kazanandan az, çok kazanandan çok vergi alma) gerçekleştirilmesini güçleştirmektedir.

Vergi gelirlerinin ağırlıklı şekilde dolaylı vergilere dayandırılması gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergilerin ise tam olarak beyanın sağlanamaması, ücret gelirlerinin kaynakta kesintiyle vergilendirilmesi; vergi sisteminde vergi hukukunun temel ilkelerinden olan adalet, eşitlik ve serbest beyan esası gibi evrensel ilkelerin gerçekleştirilmesine olanak vermemektedir.

Vergi politikasında yapılan tercihler sonucu dolaylı vergilerin toplam vergi gelirlerine katkısı her geçen yıl artıyor. Unutulmamalıdır ki dolaylı vergileri gelir düzeyi ne olursa olsun tüketici öder. Bütçenin yükünü dolaylı verginin taşıması vergi adeletini ve gelir dağılımını daha da bozmaktadır.

Dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payı 1980 yılından sonra 16 yıllık sürede hızlı bir artış içine girdi. 1980 yılında yüzde 37 olan toplam vergi gelişleri içinde dolaylı vergilerin artışı 1990 yılından sonra şöyle gelişti: 1990'da yüzde 48, 1991'de yüzde 48, 1992'de yüzde 50, 1993'de yüzde 51, 1994'te yüzde 51.7, 1995'te yüzde 64, 1996'da yüzde 58, 1997'de yüzde 57.

Bu artışa uygun olarak konsolide bütçe içindeki vergi gelirleri içindeki dolaylı verginin payı artış göstermiştir. Hükümet kaynaklarına göre bunun yıllar içindeki gelişimi ise şöyledir: 1992'de yüzde 10; 1993'te yüzde 10.8; 1994'te yüzde 10.4; 1995'te yüzde 10.5; 1996'da yüzde 11.4; 1997'de yüzde 12.3; 1998 yüzde 11.6; 1999 yüzde 11.8 ve 2000 yüzde 13.7.

Bunun gösterdiği gerçek ise ücretlilerin hem

toplum gelir vergisi içindeki payının hem de dolaylı vergiler içindeki payının korkunç boyutlarda olduğudur.

VERGİLER RANTİYENİN HESABINA...

1983 yılından sonra iktidar olmuş hemen hemen her hükümet, vergi gelirlerinin giderleri karşılamadığını belirtti. Hükümetler bunun nedenini genel olarak kamu kurum ve kuruluşları olarak yansıttı.

Onlara göre sosyal güvenlik kurumlarının yarattığı açıklarla, kamu kuruluşlarının yarattığı açıklar Bütçenin dengesizliğini yaratan ana nedenlerdir.

Bu nedenle tüm kamu kuruluşlarını, hizmetlerini ve varlıklarını özelleştirmek kaçınılmazdır.

Oysa Gelirler Genel Müdürlüğü'nun 2000 yılı içinde yansıtılan verileri tüm bunların birer yalan olduğunu, devlet gelirlerinin gideri karşılamamasının tek nedeninin faiz ödemeleri olduğunu bir kez daha gözler önüne serdi.

Gelirler Genel Müdürlüğü verilerine göre, ülke çapında toplanan vergiler 1989 yılında bütçe giderlerinin yüzde 65.7'lik bölümünü karşılayabiliyordu. Bu oran 1990'da yüzde 66.4, 1991 yılında yüzde 59.4, 1992 yılında da yüzde 62.8 olmuştu.

1993 yılında yüzde 53.9'a düşen vergi gelirlerinin, bütçe giderlerini karşılama oranı, 1994 ekonomik krizi ile getirilen ek vergiler sonrası yeniden yüzde 65.1 seviyesine çıktı. 1995'de ise oran, yüzde 62.9 olarak belirlendi.

1990'lı yılların ikinci yarısında kamu açıklarına paralel olarak devletin borçlanmaya hız vermesi ve artan faiz yükü, bütçeden faiz ödemelerine ayrılan kaynakların da anormal boyutlara ulaşmasına yol açtı.

Sonuçta vergi gelirlerinin bütçe giderlerini karşılama oranı, 1996'da yüzde 56.7, 1997'de yüzde 58.9, 1998'de yüzde 59.1, geçen yıl ise yüzde 52.8 olarak gerçekleşti.

Bu tabloya göre, 1989'da 25 trilyon 550.3 milyar lira vergi toplayan devlet, o yıl 8 trilyon 259 milyar lira faiz ödemesinde bulunmuştu.

1999 yılında ise 14 katrilyon 807 trilyon 267 milyar lira vergi geliri bulunan Türkiye'nin ödediği faiz miktarı 10 katrilyon 720 trilyon 840 milyar liraya ulaştı.

Böylece 1989'da toplanan verginin yüzde 32.3'ü faize giderken, bu oran geride bıraktığımız yıl yüzde 72.4 oldu.

Resmi verilere göre, faiz ödemeleri olmasaydı vergi gelirlerinin bütçe giderlerini karşılama oranı; 1989 ve 1990'da yüzde 83.5; 1991'de 72.6; 1992'de 76.5; 1993'de 88.5; 1994'de 97.3; 1995'de 94.4; 1996'da 91.1; 1998'de 82.2; 1998'de 97.8; 1999'da da 85.6

olacaktı.

Türkiye, bu kadar ağır bir faiz yükü altına girmeseydi, diğer gelirler de dahil edildiğinde, ülke bütçesi birçok yıl açık değil, fazla da verecekti. Türkiye, trilyonluk, katrilyonluk açıklarla değil, bütçe fazlası ile kapatabilecekti.

ZENGİNE EN AZ VERGİ TÜRKİYE'DE

Vergi konusundaki bu rakamlar yanında bir başka gerçek de Türkiye'nin, OECD ülkeleri içerisinde servetten en az vergi alan ülkeler arasında yer aldığıdır.

OECD'nin verilerine göre, Türkiye'de servet üzerinden alınan toplam vergiler ülkenin gayri safi yurt içi hasılasının sadece binde 8'i düzeyinde kalıyor.

Bu rakama, konsolide bütçe kapsamındaki veraset ve intikal vergileri ile motorlu taşıtlar vergilerinin yanı sıra, belediyeler tarafından toplandığı için Devlet bütçesinde gözükmeyen emlak vergileri de bulunuyor.

Bütçeye gelir yazılan servet vergileri ise ulusal gelirin ancak binde 1'i düzeyinde seyrediyor. Geri kalan bölümü ise belediyeler topluyor.

Türkiye'de gayri safi yurt içi hasılanın binde 8'i düzeyinde bulunan servet vergileri, ABD, İngiltere, Fransa gibi gelişmiş ülkelerde yüzdelerle ifade ediliyor. ABD ulusal gelirinin yüzde 3.2'si kadar servet üzerinden vergi alıyor. İngiltere'de servet üzerinden toplanan vergiler ise ulusal gelirin yüzde 3.8'ini buluyor. Japonya, ulusal gelirinin yüzde 2.7'si Fransa 2.4'ü, Kanada, yüzde 3.7'si, Almanya yüzde 1'i kadar vergi topluyor. İspanya, İsviçre, İsveç gibi Avrupa ülkelerinin servet üzerinden aldıkları vergiler ulusal gelirlerinin yüzde 2'sini buluyor.

Türkiye ile birlikte serveti en az vergilendiren ülkeler arasında Portekiz, Macaristan, Çekoslovakya Avusturya gibi ülkeler yer alıyor.

Servet vergilerinin ulusal gelire oranı OECD ülkelerinin tümü için ortalama yüzde 1.9 olarak hesaplanıyor.

Bu oran Amerika kıtasındaki OECD ülkeleri için ortalama yüzde 3.4, Pasifik'teki OECD ülkeleri için yüzde 2.7, AB üyesi 15 ülkede ise yüzde 1.8 düzeyinde bulunuyor.

Servet yerine geliri ve daha çok da harcamaları vergilendirmeye yönelen Türkiye'nin, servet vergilerini ulusal gelirinin yüzde 3'üne kadar çıkarması halinde, bugünkü vergi gelirlerini yüzde 10'a yakın artırabilme olanağına kavuşabileceği hesaplanıyor.

Oysa tüm bunlara karşılık vergiler, "serveti" yalnızca çalışmak olan kayıtlı vergi yükümlülerinden, işçilerden ve memurlardan vergi kesiliyor.

VERGİ YÜKÜ ÇALIŞANLARIN OMUZUNDA

Ekonomik sorunları aşmak için IMF politikalarına bağımlı önlemler almayı gerekli ve zorunlu gören hükümetler yıllardır sürekli olarak aynı politikaları yürürlüğe sokuyorlar.

Bir yandan ücretlilerin bordrolarını küçülten gelir vergisi yükünü koruyorlar ve hatta daha da ağırlaştırıyorlar; diğer yandan da alınan mal ve hizmetlerin içine gizlenmiş dolaylı vergilerin yükünü arttırıyorlar.

Kimi işlemlerden alınan dolaylı vergilerle Katma Değer Vergisi'nin yükünü de çeken milyonlarca ücretli ve geniş toplum kesimlerinin yarattığı kaynaklar ise iç ve dış borç ödemelerine aktarılıyor.

Tüm bu gerçeklere karşılık her yıl ya yeni vergi türleriyle ya da eski vergilerin yeniden arttırılmasıyla ücretlilerin üzerindeki yük daha da ağırlaştırılıyor.

2001 yılı için değişmeyen bu olgu aynı zamanda kamu gelir ve giderlerine karşı duyarlılığın yeterli ölçüde olmamasından kaynaklanıyor.

Ve IMF ve Dünya Bankası politikalarını yürüten hükümetler bu duyarsızlığı akıllıca kullanarak ülke yönetimini sürdürüyorlar.

Bunun sonunda da, ne vergi kaçaklarına karşı, ne de vergi kıskacının daralmasına karşı hemen hiçbir tepki, kitlesel olarak gündeme gelmiyor, gelemiyor.

Duyarlılıkların tekil kalması ve yakınmaların ötesine geçememesi ise sorunu ne gündeme taşıyor, ne de çözebiliyor.

SORU VE YANITLARLA

ARA DİNLENME HAKKI

Av. Murat Özveri

■Ara dinlenmeleri yasal olarak nasıl tanımlanmaktadır?

■Ara dinlenmesi, İş Yasamızda tanımlanmamıştır. Sadece İş Yasasının 64. maddesi işçilere çalışma süresinin ortalama bir zamanında o yerin adeti ve işin gereğine göre ara dinlenmesi verilmesini öngörmüştür.

Ara dinlenmesinin ne kadar süreceğini ise Madde günlük çalışma süresine bağlı olarak belirlemiştir. Buna göre ara dinlenmesi;

a-Günlük çalışma süresi 4 saat veya daha kısa süreli işlerde 15 dakika,

b- Günlük çalışma süresi 4 saatten fazla 7.5 saate kadar (7.5 saat dahil) olan işlerde yarım saat,

c- Günlük çalışma süresi 7.5 saatten fazla olan işlerde 1.saattir.

Yasada belirtilen ara dinlenmesi süreleri en az olup aralıksız verilmek zorundadır. Örneğin günlük çalışma süresi 7.5 saat olan bir işyerinde ara dinlenmesi bir defada yarım saat olarak bölünmeden kullandırılmalıdır. Ancak, yasa bu kurala istisna getirmiş ve iklim, mevsim koşulları, o yerdeki örf ve adetler veya işin niteliği göz önünde tutularak ara dinlenmelerinin aralıklı olarak kullanılmasının hizmet akitleri veya toplu iş sözleşmeleriyle kararlaştırılabilmesini olanaklı kılmıştır. Daha net bir şekilde söylemek gerekirse toplu iş sözleşmeleri veya hizmet akitleriyle aksi kararlaştırılmamışsa ara dinlenmeleri işçilere kesintisiz olarak kullandırılmalıdır. Ara dinlenmeleri yine aksi toplu iş sözleşmesi veya hizmet akitleriyle kararlaştırılmamışsa aynı kısımdaki bütün işçilere önceden belirtilmiş olan aynı saatte uygulanmalıdır. İşin gereklerine göre ara dinlenmesinin aynı kısımdaki işçiler arasında nöbetleşe kullanılması toplu iş sözleşmeleri ya da hizmet aktiyle kararlaştırılabilir.

Ara dinlenmesi, İş Yasamızda tanımlanmamıştır. Sadece İş Yasasının 64. maddesi işçilere çalışma süresinin ortalama bir zamanında o yerin adeti ve işin gereğine göre ara dinlenmesi verilmesini öngörmüştür. Ara dinlenmesinin ne kadar süreceğini ise Madde günlük çalışma süresine bağlı olarak belirlemiştir.

■Ara dinlenmelerinin süresi ve koşulları toplu iş sözleşmeleri ile arttırılabilir mi? Nasıl ve ne gibi sorunlar çıkıyor?

■İş Yasasının 64. maddesinde belirtilen ara dinlenmesi sürelerinin en az olduğu açıkça vurgulanmıştır. 64 madde ara

dinlenmelerin alt sınırlarını belirlemiş bu alt sınırın üstüne çıkılmasını taraf iradelerine bırakmıştır. Teknik olarak ifade etmek gerekirse ara dinlenme süreleri açısından 64. madde de ki hüküm nispi emredici hükümlerin tipik örneklerinden birisidir. Dolayısıyla ara dinlenmesine ilişkin süreler yasada yazılı olan sürelerin altında belirlenemez ancak bu sürelerin altına inmemek koşuluyla hizmet akti veya toplu iş sözleşmesiyle arttırılabilir. Bu konuda çıkabilecek sorun ara dinlenmelerin günlük çalışma süresinden sayılmaması nedeniyle uzayan ara dinlenmelerine bağlı olarak işçinin işyerine bağlı olarak geçirdiği süreninde uzamasıdır. Örneğin günlük çalışma süresi 7.5 saat olan bir işyerinde yarım saatlik ara dinlenmesiyle birlikte iş günün uzunluğu 8 saate çıkmaktadır. Ara dinlenmesini arttırılması bu 8 saatinde arttırılmasını da beraberinde getirecektir.

■Ara dinlenmeleri, gece çalışmaları ile vardiyalı çalışmalarda nasıl uygulanıyor? Bu konuda ortaya çıkan genel sorunlar nelerdir?

Ara dinlenmeleri aksi toplu sözleşme veya hizmet akitleriyle kararlaştırılmamışsa aynı kısımdaki tüm işçilere önceden belirtilmiş olan aynı saatte uygulanmalıdır. İşin gereklerine göre ara dinlenmesinin aynı kısımdaki işçiler arasında nöbetleşe kullanılması toplu sözleşme ya da hizmet aktiyle kararlaştırılabilir.

■Gece çalışmalarında günlük çalışma süresi 7.5 saati aşamayacağı için ara dinlenmelerine ilişkin 64. madenin 7.5 saati aşan iş günlerine ilişkin hükümleri uygulanamayacaktır. Vardiyalı çalışmalarda ise vardiyalı çalışmaların esaslarını düzenleyen "Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Bazı Usul ve Kurallar Hakkında Tüzüğün" 9. maddesi yukarıda açıklamış olduğumuz 64. maddeye yollama yaparak 64. madde ki esasların vardiyalı çalışmalarda da uygulanacağını belirtmiş olduğundan bu duruma özel bir ara dinlenmesi uygulaması yapılmayacaktır. Ancak anılan madde nöbetleşe ara dinlenmesi yapılması konusunda 64. maddeden farklı olarak, toplu iş sözleşmesi veya hizmet aktiyle kararlaştırılmış olup olmadığına bakmaksızın vardiyalı çalışmalarda "işin niteliği, bir iş yerinin aynı bölümündeki bütün işçilere aynı saatte ara dinlenmesi ve-

rilmesine olanak bırakmıyorsa, bu dinlenme, işçilere, guruplar halinde, arka arkaya, çalışma sürelerinin ortalarından başlayarak İş Kanunu e bu Tüzükteki esaslara göre verilir" demiştir.

Vardiyalı çalışmalarda ortaya çıkan genel sorun özellikle vardiyanın geceye rastlayan bölümünde işçilerin ara dinlenmelerini gerçekten dinlenmelerine sağlayacak fizik mekanlara sahip olamamalarından ve genellikle işyerinden ayrılmalarının maddeden olanaksız olmasından kaynaklanmaktadır.

■Ara dinlenmelerinin dönüşümlü kullanımı nasıl olanaklıdır? İşveren, bu konuda zorlayıcı olabilir mi? Nasıl?

■Ara dinlenmelerinin bir işyerinin ayrı ayrı kısımlarında farklı saatlerde uygulanmasında bir engel yoktur. Bir işyerinin aynı kısmında çalışan işçilere ise kural olarak ara dinlenmesinin birlikte kullandırılması gerekir. Yasa koyucuyu bu düzenlemeyi yapmaya iten ana etken aynı kısımda çalışan işçilerin bir

Ara dinlenmesi süreleri yasada yazılı olan sürelerin altında belirlenemez; hizmet akti veya toplu sözleşmeyle arttırılabilir. Bu konuda çıkabilecek sorun ara dinlenmelerin günlük çalışma süresinden sayılmaması nedeniyle uzayan dinlenmelere bağlı olarak işçinin işyerine bağlı olarak geçirdiği sürenin de uzamasıdır.

kısmının işi bırakmasına karşın işin durdurulmamasının kalan işçilerin iş yüklerini arttıracağı gerçeğidir. Ancak işin gereklerine göre nöbetleşe dinlenme yapılması Toplu iş sözleşmeleri veya hizmet akitleriyle düzenlenebilecektir. Burada önemli olan işin gereklerinin nöbetleşe dinlenme için ek başına yetmemesi, ayrıca nöbetleşe dinlenme yapılacağının toplu iş sözleşmesi veya hizmet akitleriyle kararlaştırılmış olmasının da gerekmesidir.

Bir başka ifadeyle işveren tek yanlı bir kararla işin gereği böyle diyerek ara dinlenmelerinin nöbetleşe kullanılmasını kararlaştıramaz.

Bu konuda tarafların karşılıklı rızalarıyla düzenleme yapmaları gerekir. İşveren işçiyi işe alırken hizmet akdine ara dinlenmelerin nöbetleşe kullanılacağına ilişkin hüküm koymamış, işçiye bu durum işe girdikten sonra belirtilmiş, işçinin rızası alınmamışsa işçi ara dinlenmelerinin nöbetleşe kullandırılmasının iş koşullarının ağırlaştırılması anlamına geldiğini, kabul etmediğini

6 işgünü içerisinde işverene bildirerek hizmet akdini fesih edebilir. Dolayısıyla da işveren işçileri tek yanlı bir kararla nöbetleşe ara dinlenmesi kullanmaya zorlayamaz.

Ancak ülkemizde iş güvencesi olmadığı içinde işçi bu durumda kıdem tazminatını alarak işini kaybetme ya da işverenin isteğini kabul etme seçenekleri arasında sıkışıp kalmaktadır.

■İşçi sağlığı ve iş güvenliği çerçevesinde ara dinlenmeleri yasal olarak nasıl değerlendiriliyor?

■Ara dinlenmelerine işçi sağlığı iş güvenliği açısından baktığımızda, ara dinlenmelerinin işçiyi üretimin belirli bir aşamasında dinlendirerek koruma amacı güttüğünü söyleyebiliriz. Yorgunluğun getirdiği dikkat azalmasının, işe gerektiği kadar konsantre olamamanın yol açabileceği olası kazalar ara dinlenmelerinde işçileri dinlendirerek ortadan kaldırılmak istenmiştir.

■Kadınlar, özürlüler, ağır ve tehlikeli işlerde çalışanlar için ara dinlenmeleri nasıl uygulanıyor?

■Kadın ve çocukların çalıştırılmasına ilişkin olarak getirilen genel sınırlamaların dışında ara dinlenmelerine özgü özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu konudaki tek özel düzenleme Gebe ve Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları Ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Tüzüğün 6. maddesinde yer almıştır. Tüzüğün 6.maddesine göre emzikli kadınlara ara dinlenmesinden önce ve sonra, uygun saatlerde, ayrı ayrı iki defa, kırkbeşer dakikalık izin verilir. Bu izinler iş süresinden sayılır."

İşveren işçiyi işe alırken hizmet akdine ara dinlenmelerin nöbetleşe kullanılacağına ilişkin hüküm koymamış, işçinin rızası alınmamışsa işçi nöbetleşe kullandırılmanın iş koşullarının ağırlaştırılması anlamına geldiğini, kabul etmediğini 6 işgünü içerisinde işverene bildirerek hizmet akdini fesih edebilir.

■Ara dinlenmelerinde, eğer uygun koşullar varsa işçi işyeri dışına çıkabilir mi? Nasıl?

■Ara dinlenmelerinin iş sürelerinden sayılmamasının temel nedeni, bu süreler içerisinde işçinin işgücünü işverenin emir ve talimatları altında tutma zorunluluğunun bulunmamasıdır. İşçi ara dinlenmelerine ilişkin sürelerin tek sahibidir. Dolayısıyla da süreyi aşma-

mak koşuluyla işyerinden ayrılmasında hiçbir sakınca yoktur.

İşveren ara dinlenme süresinde kullanılmak üzere işçiler için "sosyal alan", "sosyal yapı" oluşturmak zorunda mıdır?

İşverenin işçilerin ara dinlenmelerini amacına uygun bir şekilde değerlendirilebilmeleri için işçilerin dinlenebileceği, iş stresinden uzaklaşabilecekleri alanlar yaratması iş verimliliğini de arttıracağından işveren açısındanda yararlı bir tutumdur. Ancak işvereni böyle davranmak zorunda bırakacak bir hükme yasalarımızda yer verilmemiştir. Bu konudaki düzenleyici hükümler işyerinde yatıp kalkan işçilerin yatıp kalktıkları yerlerde bulunması gerekli sağlık koşullarına ilişkin Umumi Hıfzısıhha Kanunun 79. maddesiyle getirilmeye çalışılan standartlar ile temizlik koşullarıyla sınırlıdır. Bu konu genellikle toplu sözleşmelerle düzenlenmekte, işçi yemekhanesi, kantin gibi yerlerin açılmasına ilişkin hükümlere yerverilmektedir.

Fazla çalışma yapılması halinde ara dinlenmesi işyerinde uygulanan günlük iş süresine göre verilmesi gereken ara dinlenmelerinden sonra iş günü sona erip fazla çalışmaya başlamadan bir ara dinlenmesi verilmesi şeklinde yapılacağı gibi, hiç kesinti yapılmadan da fazla çalışmaya devam edilebilir.

Fazla çalışma yapıldığı koşullarda ara dinlenmeleri nasıl yapılır?

Fazla Çalışma yapılması halinde ara dinlenmesi işyerinde uygulanan günlük iş süresine göre verilmesi gereken ara dinlenmelerinden sonra iş günü sona erip fazla çalışmaya başlamadan bir ara dinlenmesi verilmesi şeklinde yapılacağı gibi, hiç kesinti yapılmadan da fazla çalışmaya devam edilebilir. Bu konuda "Fazla Çalışma" Tüzüğünün 11. maddesi **"Normal çalışma süresinin bitiminden sonra bir dinlenme verildiği taktirde, bu dinlenme süresi, fazla çalışma süresi içinde sayılmaz. Ancak bu dinlenmenin ne kadar süreceği,fazla çalışmanın Bölge Çalışma Müdürlüğünce izne bağlanması sırasında saptanır"** demiştir.

Dolayısıyla fazla çalışma yapılırken ara dinlenmesi yapılıp yapılmayacağı, yapılacaksa bu sürenin ne kadar olacağı fazla çalışma yapılması için izin alınması aşamasında belirlenecek ve belirlendiği şekilde de uygulanacaktır.

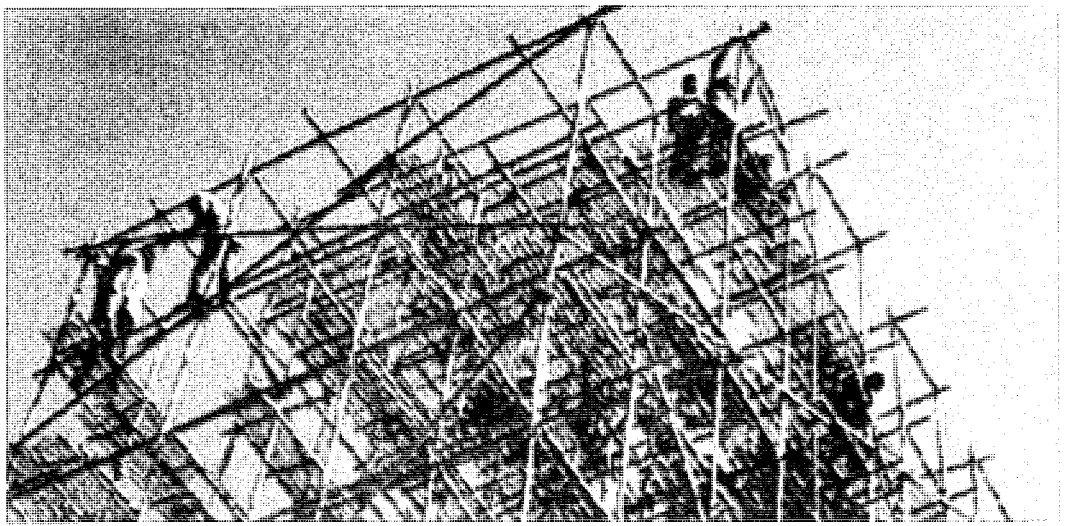

ARA DİNLENMELER ÜZERİNE YARGITAY KARARLARINDAN

-"**Günlük çalışma süresinin aralıksız ve kesintisiz kullanıldığı iddiası hayatın normal akışına uymaz. Bu nedenle ara dinlenme, itfaiyecilik gibi işlerde, işin gereği olarak işyerinde kullanısa bile, kullanılmama anlamına gelmez. Aksi yönde karar bozma gerektirir.**" Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1992/9-385 K. 1992/577, T. 14 Ekim 1992.

-"**Yemeğin çalışılan yerde yenilmesi, işçinin yasada belirtilen dinlenmeden yararlanmadığını göstermez.**" Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, E. 1976/9-1432, K. 1976/987, T. 27 Şubat 1976.

-"**Toplu sözleşmenin işçi sendikası ile işverenin üye bulunduğu işveren sendikası arasında imzalandığı durumlarda, sözleşmenin yorumundan doğan davalarda husumetin işverene değil, işveren sendikasına yöneltilmesi gerekir. Uygulamanın yasaya aykırılık oluşturduğu durumda bu zorunluluk kalkar. Ara dinlenmenin fiilen verilmesi yasal sorumluluk olduğu için, toplu sözleşmeyle ya da hizmet aktiyle bu durumu değiştiren bir düzenleme yapmak yasaya aykırı düzenleme örneklerindendir.**" Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1992/9-410 K. 1992/469, T. 14 Eylül 1992.

-"**İşçinin ara dinlenmesi fiilen verilmek zorundadır. Bu nedenle toplu iş sözleşmesi ne karşılığının mesaili ödeneceği hükmü konulamaz.**" Yargıtay 9. H.D., E. 1992/4610, K. 1992/4911, T. 1 Ocak 1992.

-"**Yasanın ara dinlemseni eilişkin hükmü, buyurucu niteliktedir ve işçi yararına en alt sınırı gösterir. Bireysel ya da toplu iş sözleşmeleriyle bu süreler arttırılabilir. Ara dinlenmesinin bir saatin üzerinde belirlenmesi, anılan hükümlere uygundur. Olayda iki saat olarak belirlenen ara dinlenmesi, çalışma süresi dışındadır ve bunun için fazla çalışma ücreti istenemez.**" Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, E. 224 K. 22577, T. 15 Haziran 1973.

-"**İşçinin ara dinlenmesiz çalışması düşünülemez. Ara dinlenmesiz çalışma doğal gereksinimler nedeniyle düşünülemez.**" Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, E. 1991/13789, K. 1992/1435, T. 17 Şuba 1992.

SENDİKAL YAYINLARI DAĞITIRKEN...

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sendikaların çalışmaları içinde süreli yayınların önemi çok büyüktür. Sendikaların yayınladıkları süreli yayınlar genellikle dergiler ve bültenlerdir. Bu yayınlar periyodik olarak üyelere ulaştırılır ve onları yaşanan ya da yaşanması olası gelişmeler konusunda bilgilendirmeyi amaçlar.

Üyelere haber ve bilgi aktarmayı amaçlayan dergi ve bültenler, sendikal gündemi yansıtmanın yanında; sendikal sorunların nedenlerini ve sonuçlarını aktarmayı, ekonomik ve toplumsal politikaları tartışmayı, sendikal politikaları yorumlamayı, örgütlenme açılımını desteklemeyi hedefler. Böylece üyeler arasında **"ortak dil", "ortak duyum"** ve **"ortak kültür"** ortamı yaratılmaya çalışılır.

Süreli sendikal yayınlarda amaçların böylesi geniş çerçevede olması sendikaların doğal etkinliğidir. Çünkü birer dayanışma ve mücadele örgütü olan sendikalar, sorunlarının nedenlerini ve çözüm yöntemlerini üyeleri ile paylaşmak zorundadırlar.

■ **Üyelere haber ve bilgi aktarmayı amaçlayan dergi ve bültenler, sendikal gündemi yansıtmanın yanında; sendikal sorunların nedenlerini ve sonuçlarını aktarmayı, ekonomik ve toplumsal politikaları tartışmayı, sendikal politikaları yorumlamayı, örgütlenme açılımını desteklemeyi hedefler.**

Kitle iletişim araçlarının çeşitlendiği ve etkinliklerinin arttığı günümüzde, sendikaların üyelerine dönük periyodik yayınların önemi daha da artmıştır. Çünkü, günlük yaşamda haber ve bilgiler önemli ölçüde tekellerin kontrol ettiği görsel, yazılı, işitsel ve elektronik medya aygıtlarıyla üretilmekte, biçimlendirilmekte, dağıtılmakta, yaygınlaştırılmaktadır. Bu yayın organları haber ve bilgileri aktarırken birçok şartlandırıcı yöntemi aynı anda uygulayabilmektedir.

Kimi zaman haber şartlandırıcı öğeler öne çıkartılarak verilmekte, kimi zaman haberi önemsizleştiren teknikler uygulamakta, kimi zaman haberin önemi-

nin ya da değerinin, gölgelenmesi, saklanması yöntemlerine öncelik veren yapay gündem oluşturmaya çalışmaktadır.

Sendikaların üyelerine bilgi ve haber aktarmasının aracı olan dergi ve bültenler bu yoğun iletişim ortamında etkinlik göstermektedirler.

Sendikal yayınların içeriğinin, biçiminin ve dilinin neleri kapsadığı nasıl önemliyse, üyelere nasıl ulaştığı da o kadar önemlidir. Çünkü, dağıtılmayan ya da yeterli biçimde dağıtılmayan, zamanında ulaşmayan veya ulaştırılmayan yayın, iletişim işlevini yerine getiremiyor ya da eksik getiriyor demektir.

SORUNLAR NERELERDE ÇIKIYOR?

Süreli olsun ya da olmasın sendikal yayınların dağıtılmasında ne gibi sorunlar çıkıyor?

Sendika temsilcileri kendilerine ulaşan dergileri ve diğer yayınları gerektiği gibi dağıtabiliyorlar mı?

Bu konudaki eksiklikler, hatalar neler?

Biz birkaçını artaralım:

-Şubelerden işyerine ulaşan dergiler veya yayınlar, herhangi bir temsilci tarafından temsilcilik odalarına veya işyerinde herhangi bir yere bırakılıyor. İlgilenen üyeler yayınları alıyor veya o anda orada bulunanlar yayınları başka bir üyenin bakmasına, incelemesine, okumasına olanak tanımayacak biçimde götürüyor, sahipleniyor ya da getirmiyor.

-Az sayıda üyenin çalıştığı işyerlerine düzenli yayın akışı sağlanmıyor. Düzensiz gelen bu yayınlar birçok kez üyelere ulaşmıyor.

-Sendika yayınlarının tüm üyelerce bilinen yerlerde tutulmaması sonucu vardiyalarda çalışanlar veya izinli olanlar, daha

■ **Sendikal yayınların içeriğinin, biçiminin ve dilinin neleri kapsadığı nasıl önemliyse, üyelere nasıl ulaştığı da o kadar önemlidir. Çünkü, dağıtılmayan ya da yeterli biçimde dağıtılmayan, zamanında ulaşmayan veya ulaştırılmayan yayın, iletişim işlevini yerine getiremiyor ya da eksik getiriyor demektir.**

sonra bu yayınları istese de bulamıyor.

-Temsilcilik odalarında dergileri düzenli olarak bulmak olanaksız. Dergiler arşivlenmiyor veya düzensiz tutuluyor.

-Duyuru tahtalarına dergi ve yayınların tanıtımı için hiçbir şey asılmıyor.

-Temsilciler kimi işyerlerinde çekingenlik göstererek dağıtımı aksatıyor veya yayınların kısa sürede kaldırılması yolunu seçiyor.

-Kimi zaman yayınlar, bazı sendika temsilcilerinin "görüşlerine" ters geldiği için bilinçli biçimde ya hiç dağıtılmıyor veya gerektiği gibi dağıtılmıyor.

NASIL?

Yayınların dağıtımı konusunda burada aktaramadığımız daha birçok sorunun çıktığı inancındayız. Bu sorunları tümüyle ortadan kaldırmak olanaklı olmayabilir, ancak azaltmak, daha çok üyenin bakabileceği, okuyabileceği, yararlanabileceği bir ortamı ya da koşulları yaratmak olanaklıdır. Bu öncelikle işyerinde sendikamızı temsil eden işyeri temsilcilerimizin üyelerimize karşı yükümlülüğüdür.

■ Yayınların dağıtımı konusunda sorunları tümüyle ortadan kaldırmak olanaklı olmayabilir, ancak azaltmak, daha çok üyenin bakabileceği, okuyabileceği, yararlanabileceği bir ortamı yaratmak olanaklıdır. Bu öncelikle işyerinde sendikamızı temsil eden işyeri temsilcilerimizin üyelerimize karşı yükümlülüğüdür.

Peki neler yapabiliriz? Gelin bunu birlikte düşünelim.

-İşyeri temsilcileri dergi ve yayınların nasıl dağıtılacağı konusu birlikte tartışmalıdır. Yapılacak toplantıda yayınların nasıl etkin biçimde dağıtılacağını belirlenmeli, bu konuda aksamayacak bir işbölümü yapılmalıdır.

-Dergi ve yayınlar işyerine geldiğinde kısa sürede dağıtılacak bir plan yapılmalıdır. Bunun için olanaklıysa bir mini anket düzenlenmelidir.

-Dergi ve yayınlar temsilcilik odalarında arşivlenmeli ve gerektiğinde üyelerin başvurmasına olanak tanınmalıdır.

-Dergi ve yayınların gecikmesi durumunda şube ya da genel merkezle iletişime geçilmelidir.

-Dergi ve yayınlar için duyuru tahtaları kullanılmalıdır. Bunun için duyuru tahtasında yer ayırarak derginin ön ve arka kapağı açık olarak asılmalıdır. Eğer buna olanak yoksa -yayın geniş boyutlu, kalın ya da duyuru tahtasında o anda yer yoksa- küçülterek fotokopisi asılmalıdır.

-Dergi ve yayında işyerinizle, şubenizle ilgili bir haber varsa fotokopisini çektirerek ya da aslını kullanarak, duyuru tahtasına asılabilmelidir.

-İşverenin sendika yayınlarını dağıtma, duyuru tahtasına asma konusunda toplu sözleşme ve yasalarda belirtilen kurallara uyulduğu sürece engellemeye hakkı yoktur. Bunun için yayınları dağıtmaktan, duyuru tahtasına asmaktan ve ara dinlenmelerde veya servislerde okumaktan çekinmeyin.

Eğer bu konuda sorunlar çıkarsa ve sizler bu sorunu çözmekte yeterli olamıyorsanız, öncelikle şube yöneticilerine sorunu iletmeyi görev bilmelisiniz.

-Dergi ve yayınların dağıtımını daha da verimli kılmak için temsilciler olarak zaman zaman herhangi bir yazıyı ya da haberi üyelerin de katılımı ile okuyabilirsiniz ve tartışabilirsiniz.

"SOSYAL GÜVENLİK REFORMU" VE SSK GERÇEĞİ

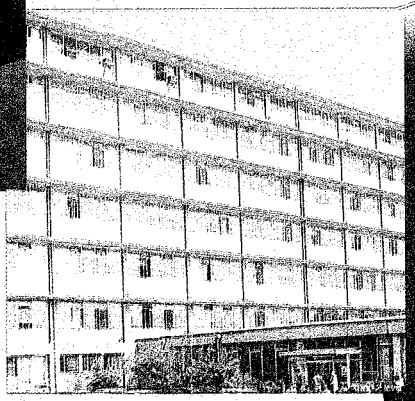

Dr. Bülent Piyal

Devletin sosyal kimliği, kapitalizmin son yirmi beş yıldır süregelen küresel ekonomik krizini aşmak için uygulamaya soktuğu siyasal ve ekonomik önlemlerin boy hedefi olmuştur.

Bu önlemler devletin sosyal kimliğini tanımlayan tüm sistemlerle birlikte, sosyal güvenlik ve sağlık sistemlerini de, derinden etkilemiştir.

Gelişmiş sanayi ülkelerinde bile karşılanamaz düzeylere ulaştığı ileri sürülen sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarının sınırlanması için uygulamaya sokulduğu ileri sürülen bu önlemlerin asıl hedefi:

- **İnsanın ve emeğin toplumsal maliyetini azaltmaktır. Bu amaçla:**
  - **İnsanın ve emeğin yeniden üretimi için gerekli hizmetler sınırlanır;**
  - **Bu hizmetlerin üretimi için yapılan harcamalar azaltılır.**
- **İnsanın ve emeğin yeniden üretimi için sunulan hizmetleri sermaye için verimli bir yatırım alanına dönüştürmek; yani, metalaştırmaktır.**

Bu önlemlerin amacı devletin sosyal kimliğini tanımlayan ve devlet güvencesinde korunup geliştirilen ve toplumsallaşan sosyal güvenlik ve sağlık haklarını sınırlamak ve bireyselleştirmek ve bu hakların kullanımıyla ilgili devlet sorumluluğunu enaza indirmektir.

Bu amaca ulaşılması için, "zorunlu ve ertelenemez" olarak nitelenen bu süreçte:

- **Bütünsel bir nitelik taşıyan sosyal güvenlik ve sağlık hakları birbirinden soyutlanmış; bireyselleştirilmiş ve sınıfsallaştırılmıştır;**
- **Bu hakların kullanılmasını sağlayan kamusal hizmetler nicel ve nitel anlamda yetersizleştirilmiş ve değersizleştirilmiş ve gözden düşürülmüştür;**
- **Hizmetten yararlananların gerçek gereksinimleri ve öncelikleri, sanal gereksinimler ve öncelikler yaratılarak dönüştürülmüş; oluşturulan sanal istemler serbest piyasa kuralları ve koşullarıyla buluşturularak, metalaştırılmıştır.**

Böylece, "verimsiz koşullarda", "verimsiz bir yatırım alanına"; yani sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine yönelen kamu kaynakları daha verimli yatırım alanlarına aktarılırken; piyasa koşullarına teslim edilen hizmetlerin de "verimli" birer yatırım alanına dönüşmesi sağlanmıştır.

Bu girişimler amacına ulaştığında, devletin sorumluluğu yalnızca soyut bir yaşama hakkının korunması ile sınırlanacak; insanca yaşamak için gerekli olan diğer hakların nasıl ve hangi koşullarda kullanılabileceği, bu hakları kullanma gücü ve yetkisi ile, yani ekonomik ve siyasal güç

ile belirlenecektir.

Küreselleşme sürecinde ekonomik ve siyasal gücün, azınlığın tekelinde yoğunlaşmaya devam ettiği düşünülürse, yarının dünyasında insanca yaşamak kaçınılmaz olarak bir azınlık hakkına dönüşürken, bu hakkın kullanılabilirliği bireylerin bu hakları kullanma gücü ve yetkisi ile orantılı olarak sınıfsallaşacaktır.

Pekçok ülkede, özellikle de sosyal devletin sağladığı haklardan gerçekten yararlanmış olan gelişmiş demokrasilerde, sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarının önlenemeyen artışı, toplumun etkili direnişine rağmen kararlı bir biçimde uygulanan makro ve mikro ekonomik önlemlerin gerekçesi olarak gösterilmiştir.

Oysa, süregelen ekonomik kriz nedeniyle gelişmiş sanayi ülkelerinde bile ağır ekonomik yük oluşturduğu ileri sürülen bu harcamaların uygulanan önlemlere rağmen azaltılamadığı, hatta artmaya devam ettiği; buna karşılık, anılan önlemlerin sunulan hizmetlerden yararlanma olanaklarını her iki alanda da, hem nitel, hem de nicel anlamda sınırladığı bilinmektedir.

Bu sonuç, uygulanan önlemlere yönelen tepkileri artırdığı gibi, aslında bu artışla birlikte ele alınması gereken ve sorunun özünü oluşturan asıl konunun tartışmaya açılması için kışkırtıcı bir siyasal ortam ve uygun bir toplumsal iklim yaratmıştır.

Aslında, tartışma, kapitalizmin son bunalımını aşmak için devreye soktuğu ekonomik siyasal ve kültürel önlemleri desteklemek üzere toplumsal bütünlüğü sağlama yönteminde değişiklik yapması ve bu amaçla devletin sosyal boyutunun yeniden örgütlenmesi ve piyasa koşulları ile eklemlenmesi üzerinde odaklaşmalıdır.

Bu tartışmanın amacına ulaşması için, önce "reformların" ya da önlemlerin gerekçesi olarak ileri sürülen harcama artışının doğası, nedenleri ve ulaşılan harcama düzeyinde hizmet gereksiniminin gerçekten karşılanıp, karşılanmadığı sorgulanmalıdır.

SOSYAL GÜVENLİK VE SAĞLIK HARCAMALARI NİÇİN ARTMIŞTIR?

Bu harcamalar özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanarak artmış ve ekonomik kriz derinleşince uygulamaya sokulan makro ve mikro ekonomik önlemlere rağmen artış hızı azalmamış ya da azalma beklenenin altında kalmıştır.

Sağlık harcamalarının artmasına yol açan önemli gelişmeler:

-Sigorta, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin yaygınlaşması, bu hizmetlerden yararlanan kişi sayısını ve kullanılan hizmet miktarını artırmıştır;

-Toplumların ve bireylerin gerçek gelirleri ve dolayısıyla bu gelirden sosyal güven-

liğe ve sağlığa ayırdıkları pay artmıştır;

-Sanayiinin gelişmesiyle kentleşme, kentleşmeyle de hizmet kullanımı artmıştır;

-Beklenen yaşam süresiyle birlikte, kişisel sağlık hizmeti tüketimi de artmıştır;

-Tüketim toplumunda, yaşam tarzı ve koşullarıyla ilişkili; yani toplumsal nitelikli hastalıkların görülme sıklığı hemen tüm yaş gruplarında artmaya başlamıştır;

-Etkili tanı yöntemlerinin gelişmesiyle birlikte, hasta ve hastalık sayısı artmıştır;

-Etkili tanı yöntemlerinin yaygınlaşmaya başladığı 1960'larda, bu yöntemlerle tanışan ve sınırsız sağlık hizmeti sözü verilen çalışanların 1980'lerde bu hizmete gereksinen orta ve ileri yaş gruplarına dönüşmeleri, hizmet istemini artırmıştır

-Etkili tanı yöntemleri kullanılmadan hastalığa doğru tanı koyulamayacağı inancının yaygınlaşmasına yol açan kültürel değişim, tanı maliyetlerini katlanarak artırmıştır;

-Bu kültürel değişim, hekimleri de, bu yöntemleri yaygın olarak kullanmaya yöneltmiş; istem ile sunu arasındaki bu örtüşme tanı maliyetlerini artırmıştır;

-Etkili tanı yöntemlerinin erken tanı ve tedavi olanaklarını artırması; kronik hastalıkların tedavi süresini uzatması hastalık harcamalarını artırmıştır;

-Etkili tanı yöntemleri geliştirilirken, etkili tedavi yöntemleri geliştirmekte aynı başarı sağlanamamış; hastalık sayısı artarken, tedavi süresi uzamış, hastalık maliyeti artmıştır.

-Hastane hizmetinin ayaktan tedavi hizmetine yeğlenmesi, hastalık maliyetini artırmıştır;

-Etkili tedavi yöntemi bulunamayan tüketim toplumu hastalıklarında ve nüfusun yaşlanması nedeniyle artan kronik hastalıklarda en pahalı hizmet türü olan hastane bakımı bu hastalıkların doğasına bağlı bir zorunluluk olarak öncelik kazanmıştır;

-Beklenen yaşam süresinin artması yaşama umuduyla birlikte, sınırsız sağlık hizmeti istemini ve bu hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması beklentisini artırmıştır;

-Sağlık harcamalarının artacağını gösteren değişimler yaşanırken, tüketim toplumunda dönemsel gereksinimlere uygun olarak, ucuz ve etkili koruyucu hizmetler yerine, pahalı ve etkisiz tedavi edici hizmetlerin öncelenmesi, sağlık harcamalarını artırmıştır.

SOSYAL GÜVENLİK VE SAĞLIK HİZMETLERİ KRİZDE MİDİR?

Sosyal refah devleti, kütlesel üretim ve tüketim döngüsüyle, çalışanların yaşama ve çalışma koşullarını iyileştirme savaşımını uzlaştıran ve bu yolla

SOSYAL GÜVENLİK VE SAĞLIK HİZMETLERİNİN EVRENSEL İLKELERİ

- **Sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri ayrım yapılmadan ve herhangi bir koşula bağlanmadan tüm yurttaşları kapsamalıdır. Sosyal güvenlik ve sağlık hakkı bir yurttaşlık hakkı olmalıdır.**
- **Sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinden herkes gereksinimine göre, eşit biçimde yararlanmalı ve bu amaçla hizmetler gereksinene, gereksindiği kadar sunulmalıdır.**
- **Diğer temel haklar gibi, sosyal güvenlik ve sağlık hakları da herkesten gelirine göre toplanan genel vergilerden ayrılan kaynaklarla finanse edilmeli; sosyal güvenlik hizmetlerinde riski yaratan ve risk altında olan finansmana katkıda bulunmalıdır. Katkı payı riske göre değil, gelire göre belirlenmelidir.**
- **Bu üç ilke bir bütün olarak ele alınmalı ve bu bütünlüğün korunması ve sürdürülmesi için, bu ilkeler devlet güvencesinde olmalıdır.**

kapitalizmin iki paylaşım savaşıyla aşmaya çalıştığı 1929 bunalımının toplumsal sonuçlarını hafifleterek toplumsal bütünleşmeyi ve dolayısıyla kapitalizmin sürekliliğini sağlamaya çalışan bir siyasal stratejinin devlet modelidir.

Sosyal güvenlik ve sağlık harcamaları gerçekten artmıştır; ancak, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenliğe ve sağlığa yeterli kaynak ayrılmadığı, ayrılan kaynakların da etkili kullanılamadığı, sağlık göstergelerinden anlaşılmaktadır.

Harcamaların tartışma konusu olmasının ve bu tartışmanın "kriz" saptamasıyla sonuçlanmasının asıl nedeni, kapitalizmin 1970'lerden beri süregelen yeni bunalımını aşmak için uygulamaya soktuğu yeni ekonomik ve siyasal programda, devletin sosyal kimliği ile özdeşleşen toplumsal bütünlüğü sağlama modelinin değişmesi ve bu amaçla kullandığı stratejileri, yöntemleri ve araçları piyasa ile bütünleştirme çabasıdır.

Bu tartışmaya geçmeden önce, tüketim toplumunun, harcamaların hızla artmasına ve ayrılan kaynakların etkisiz kullanılmasına yol açan hastalıklı sosyal güvenlik ve sağlık anlayışını kısaca tanımlamak, sözde "krize" yol açan nedenlerin belirlenmesi açısından gereklidir.

TÜKETİM TOPLUMUNUN SAĞLIK İDEOLOJİSİ

Sağlıklılık, insanın doğal doğum-yaşam-ölüm döngüsünün temel niteliklerinden biri olmasına karşın, tüketim toplumunun sağlık ideolojisine göre, yitirilmesi doğal ve kaçınılmaz olan geçici bir haldir. Tıp hizmeti ise, sağlıksızlığı ortadan kaldıracak tek seçenektir.

Bu yaklaşım nedeniyle, insan sağlığına yabancılaşmış; sürekliliğini sağlamayı tıp hizmetine yüklemiş; sürekliliğin niçin bozulduğunu ve yapısal nedenlerini sorgulamamıştır.

Böylece, tüketim toplumu temel üretici gücünü oluşturan; ama hastalık yapıcı doğası nedeniyle hasta ettiği insanı tıp hizmetinin desteğiyle yeniden üretim sürecine katarken, onu yalnızca sağlığında değil, tükettiği sağlık malları ve hizmetleri nedeniyle hastalığında da bir tüketici olarak sömürmüştür.

Tüketim toplumu tarafından hep yeniden üretilen sağlık-hastalık kısır döngüsüne kurban edilen insan bu kısır döngüyü kıramamış; sağlık sorununu tıbbın tanımladığı alan dışında sorgulamadığı için, sağlıksızlığını da tüketim toplumunun doğasıyla ilişkilendirmemiştir.

Sonuçta, temel üretici ve tüketici güç olan insan, tüketim toplumunun ürettiği sağlık sorunlarıyla boğuşurken bile sömürülmüş ve sağlıksızlığının asıl nedenini sorgulamamıştır.

Tüketim toplumu bu süreçte sağlık alanını verimli bir yatırım alanına dönüştürürken, insan sağlıksız yaşama ve çalışma koşullarında, tüketmek için varolduğuna; bunun için ölesiye çalışmaya ve potansiyel bir hasta olarak sağlığını yitirdiğinde onu tekrar sağlığına kavuşturacak sınırsız sağlık hizmetinden yararlanacağına, inandırılmıştır.

Kendisine ve sağlığına yabancılaştırılan insan bu koşullarda tüketebilmek için yaşamış ve çalışmış; çalışırken tükenmiş ve karşılığında, bedeli ödenmiş ve kazanılmış bir hak olarak gördüğü sınırsız hizmet sözünün yerine getirilmesini istemiştir.

Kütlesel üretim ve tüketim döneminde, insan yaşamını bile vurgun alanına dönüştüren kapitalizm, gelecek ile beklediğinden daha kısa sürede ve yeni bunalım döneminde yüzleşmek zorunda kalmıştır: yani yel ekilmiş; ama fırtına biçilmiştir.

Ancak fırtınaya yol açan harcama artışı değil, bu artışa yol açan sosyal güvenlik ve sağlık modeliyle, bunalımın aşılması için uygulamaya sokulan yeni siyasal ve ekonomik programın ve bu programa uygun toplumsal bütünleşme modelinin uyuşmamasıdır.

Gerçekten, sosyal refah devletinin, ekonomik ve siyasal program uyarınca toplumsal bütünleşme aracı olarak kullandığı sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinin bunalım döneminin yeni siyasal ve ekonomik programı uyarınca piyasa ile bütünleştirilmesi gerekmektedir.

Yeni modelin uygulanabilmesi, eski modelin beklentileri karşılayamayarak, gözden düşürülmesine bağlıdır. Sağlık ve sosyal güvenlik haklarının ve hizmetlerinin "Kriz" üretilerek tartışmaya açılmasının asıl nedeni, hazırlanan yeni modelin kaçınılmaz ve ertelenemez bir model olarak dayatılmasının ön koşullarını hazırlamaktır.

Aslında, sağlık harcamalarının hızla artması karşısında, ekonomik krize giren ve ikiyüzlülüğü ile beklediğinden erken hesaplaşmak zorunda kalan kapitalizm, toplumsal değer ve kişisel temel hak niteliği kazanan ve gereksinimi olana sınırsız olarak sunulacağına söz verilen sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri için ayrılan kaynakların gereksinimle orantılı olarak artırılıp artırılamayacağı gibi yapay bir ikilem yaratmıştır. Bu sorunun olumlu yanıtlanamayacak olması, hakların kullanımının farklı bir düzlemde örgütlenerek, piyasa ile bütünleştirilmesine ortam oluşturulmasında kullanılmıştır.

İnsan odaklı bir değerlendirme yapıldığında, insana sermaye yoğunlaşması ve emek sömürüsü temelinde yaklaşan kapitalizm bu ikilemi hakları sınırlayacak ya da yok edecek piyasa koşullarına uyarlama strateji-

siyle yanıtlamış; başka bir anlatımla, uygun seçenek üretmiştir.

Gelişmiş sanayi ülkelerinde başlatılan ve Dünya Bankası öncülüğünde gelişmekte olan ülkelere aktarılan sosyal güvenlik ve sağlık "reformları" bu sürecin ürünüdür.

"SOSYAL GÜVENLİK REFORMU" VE TÜRKİYE

Türkiye, 1980'lerde yeni liberal siyasal ve ekonomik politikalarla, 1990'larda da, çalışma ilişkilerini ve sosyal güvenlik ve sağlık sistemlerini emeğin toplumsal maliyetini ve üretim maliyetindeki payını azaltmak için piyasa koşullarıyla bütünleştirme girişimleriyle tanışmıştır.

Yeni siyasal ve ekonomik program uyarınca:

- Uluslararası sermayenin ülkede sınırsız ve kuralsız dolaşım olanakları artırılmış, bu amaçla, sınırlayıcı siyasal ve ekonomik önlemler yürürlükten kaldırılırken, çalışanların temel hak ve özgürlükleri de sınırlanmaya başlanmıştır.
- Yatırımlar durdurulmuş, işletmeler birleşmeler ve satın almalar yoluyla küçültülmüş, pek çoğu da kapatma veya özelleştirme yoluyla üretim alanından dışlanmıştır;
- Üretim alanından dışlanmayan işletmelerin teknik ve örgütsel altyapıları bilişim devriminin sağladığı olanaklarla, işlevsel esnekliği ve yatırım verimliliğini artıracak biçimde yenilenmiş; böylece işgücünün piyasa talebiyle uyumlu biçimde çalıştırılmasına ve tükendiğinde ya da başkaldırdığında, kolayca değiştirilmesine olanak sağlamıştır;
- İstihdam, çalışma süresi ve ücret de esnekleştirilmiş; işçinin çalışma süresi, bu sürenin nasıl örgütleneceği ve verilecek ücret piyasa talebine göre belirlenmeye başlanmıştır.
- Bu gelişme atipik istihdamı yaygınlaştırmış; kazanılmış haklar fiilen kullanılamaz duruma gelmiş, korunmasız bir işgücü yaratılmıştır. Toplu iş ilişkileri devreden çıkarılarak sendikal harekete darbe vurulurken, öne çıkan bireysel iş ilişkileri piyasa kurallarına göre düzenlenmeye başlamış; yani, kuralsızlaşmış ve düzensizleşmiştir.
- Yeni işyerleri açılmaması, varolanların kapatılması veya küçültülmesi istihdamı azaltmış, işsiz kalan yüz binlerce işçi çalışanlar için tehdit oluşturmuş; başta sendikalaşma olmak üzere, çalışma ve yaşama koşullarını koruma amaçlı her türlü girişim işten atılmayla sonuçlanmıştır. Böy-

lece, dayatılan koşulların tartışmasız boyun eğilmesi sağlanmıştır.

- **İşçiler örgütlenme ve toplu pazarlık hakları sınırlanmasıyla, en çok gereksindikleri bir dönemde, en temel mücadele aracından yoksun bırakılarak, yalnızlaştırılmışlardır.**

Verimsiz kaynak kullanımına ve atıllaşmaya yol açtığı için toplumsal hizmetlerden arındırılması ve yalnızca iç ve dış güvenlik, adalet ve dış işlerinden sorumlu tutulması öngörülen devlet, çalışma ilişkilerini esnekleştiren ve düzensizleştiren girişimler nedeniyle iş güvencesinin azaldığı, işsizliğin arttığı, yeni iş bulma umudunun kalmadığı, çalışma koşullarının ağırlaştığı, ücretlerin eridiği bu koşullarda, sosyal güvenlik ve sağlık gibi toplumsal hizmetleri piyasa koşullarıyla bütünleştirmeyi amaçlayan girişimleri de başlatmıştır.

Bu girişimlerin ürünü olan sosyal güvenlik ve sağlık reformlarının uygulanması, işçileri en korunmasız oldukları ve en çok gereksindikleri dönemde,kazanılmış toplumsal haklarından yoksun bırakmakla kalmayacak, gelecek güvencelerini de yok edecektir.

Çalışma ilişkilerinin esnekleştirilmesi ve düzensizleştirilmesi 1994'te başlayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlık çalışmalarında tartışmaya açılmış, Geçiş Programında ise nesnellik kazanmıştır.

1995 Şubatında İMF ile yapılan görüşmelerde, Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminde mali istikrarın sağlanması için üstleneceği yükümlülükler belirlenmiş; 5 Nisan Kararlarıyla, ilk adım olarak, emeklilik yaşının en kısa sürede artırılması kararlaştırılmış, 7. Beş Yıllık Kalkınma Planıyla da, bu süreç somut bir programa dönüştürülmüştür.

"Sosyal Güvenlik Reformunun" ilk adımında, İşsizlik Sigortası Kanunu Ağustos 1999'da TBMM'de onaylanmış; böylece, sosyal güvenliğin üç bileşeninden ilki olan işsizlik sigortasıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. İkinci bileşen olan iş güvencesi ile ilgili tartışmalar da, aynı dönemde ülke gündemine taşınmıştır.

İlk düzenlemelerden sonra, sıra üç büyük sosyal güvenlik kuruluşunun ve İş ve İşçi Bulma Kurumunun yeniden yapılandırılmasıyla ilgili yasalara gelmiş; mecliste onaylanması beklenen bu düzenlemelerde önce Emekli Sandığı ile ilgili düzenlemeler kapsam dışında bırakılmış, sonra da, İMF ile ortaklaşa belirlenen takvime sadık kalmak adına meclis denetiminden kaçırılmış ve kanun hükmünde kararnamelere dönüştürülerek yürürlüğe sokulmuştur.

Anayasa Mahkemesi bu Kararnameleri Anayasaya aykırı bularak iptal etmiş; ama yürüt-

meyi durdurmayarak, yasalaştırılmaları için hükümete süre vermiştir.

İptal edilen, ama süre bitimine kadar yürürlükte kalacak olan kararnameler aşağıdadır:

-Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatının Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname;

-Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığının Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname;

-Türkiye İş Kurumunun Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname;

-Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.

Bu düzenlemelerle, SSK "Sosyal Güvenlik Reformu'nun" boy hedefine dönüştürülürken, reform gerekçelerinin tartışmaya açılmasından ısrarla kaçınılmış; yapılan eleştiriler de göz ardı edilmiştir. Gerçekten:

- **SSK'nın gelir gider dengeleri bütçede kara delik oluşturacak kadar bozuk mudur?**
- **SSK'nın sorunlarının nedeni, bu kuruluşun yapısal özellikleri midir?**
- **SSK, sosyal sigorta ve sağlık hizmeti üretemez duruma mı gelmiştir?**
- **"Reformda"gerçekten bu sorunların çözülmesini amaçlayan önlemler yer almış mıdır?**
- **Hükümet çalışanların çıkarlarını savunan bir dönüşüm gerçekleştirmiş midir?**

Cumhuriyet Devriminin en önemli birikimlerinden biri olan SSK'nda, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerini derinden etkileyecek değişiklikler bu soruların yanıtları aranmadan gerçekleştirilmeye başlanmış, eleştiriler bastırılmıştır; oysa, SSK verileri, gerçeklerin "reform" gerekçelerinde ileri sürülenlerden farklı olduğunu açık bir biçimde göstermektedir.

SSK GERÇEĞİ

Hizmet akdiyle çalışanlar için, 1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu ile kurulması öngörülen, 9 Temmuz 1945 tarih ve 4792 sayılı Kanunla, öngörülenden ancak on yıl sonra, 1 Ocak 1946'da kurulan İşçi Sigortaları Kurumu, 1964 tarih ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 136. maddesi uyarınca Sosyal Sigortalar Kurumu'na dönüştürülmüştür.

Kurumun kurulmasında ve geliştirilmesinde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle Batı Avrupa Ülke-

lerinde yaygınlaşan sosyal devlet anlayışı ve 1961 Anayasasında tanımını bulan sosyal devlet ilkesi belirleyici olmuştur.

SSK'nın yeniden yapılandırılması için başlatılan girişimler ise, yeni liberal politikaların dünya ile birlikte ülkemizi de derinden etkilediği ve devletin sosyal kimliğinin tartışmaya açıldığı koşullarda gündeme gelmiştir.

Gelişme döneminde, SSK'nun sunduğu sosyal sigorta ve sağlık hizmetlerinin kapsamı ve bu hizmetlerden yararlanan nüfus hızla artmıştır. 1998 yılı verilerine göre, SSK ülkemizdeki en büyük sosyal güvenlik kuruluşudur ve diğerlerinden farklı olarak sağlık hizmeti de üretmektedir.

SSK verilerine göre, ülke nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan 32,7 milyon kişi SSK'nun sağlık hizmetlerinden yararlanırken, bu sayı Bağ-Kur'da 5,7 milyon, Emekli Sandığı'nda ise, 2 milyon kişidir. Öyleyse, bu üç kurum nüfusun % 62'sine sağlık hizmeti sunmaktadır.

Sağlık Hizmetleri

-SSK kapsamındaki nüfus 1988-1998 arasında iki katına ulaşırken, Kurumun sağlık kuruluşu, yataklı sağlık kuruluşu ve yatak sayısı ancak %30 artırılmıştır.

-Aynı dönemde, kurumda gerçekleştirilen ayaktan muayene sayısı %70, doğum sayısı %50, ameliyat sayısı %40 artarken, fiili kadro sayısı ise, yalnızca %10 artırılmıştır.

-Ülke nüfusunun yarısına sağlık hizmeti veren SSK'da 1998 yılı verilerine göre yaklaşık 7500 hekim ve 7700 hemşire, yani tüm hekimlerin ve hemşirelerin yalnızca %10'u istihdam edilmektedir.

-Aynı yetersizlik, teknoloji altyapısında da görülmektedir. 1998'de sigortalıların %55'inin yaşadığı ve çevre illerden sevk edilen hastalara da bakım sağlayan İstanbul ve İzmir Hastanelerinde manyetik rezonans (MR) aygıtı yoktur; Ankara Hastanelerinde ise, yalnızca bir aygıt vardır. İstanbul'daki özel sağlık kuruluşlarında İngiltere'den daha çok aygıt bulunduğu düşünülürse, bu alandaki eksikliğin çarpıcı boyutlara ulaştığı anlaşılır.

-Sigortalıların yalnızca %1'ini kapsayan Trabzon'da, bu aygıtın Hastane Vakıfları aracılığıyla devreye sokulması ise, bu alanda ağır bir merkezi planlama eksikliğinin de bulunduğunu kanıtlamaktadır.

-SSK'nun gelirleriyle, yatırım harcamalarının karşılaştırılmasında da aynı sonuca ulaşılmıştır. SSK'nun gerçek gelirleri 1988-1998 döneminde, kapsadığı nüfus oranında, %100 artarken, yatırım harcamaları gerçek anlamda %25 azalmıştır.

Bu veriler, SSK'nun sunduğu sağlık hizmetlerinin nicel ve nitel yetersizliğini ya da içine düşürüldüğü durumu açıklamaktadır. Kapsadığı nüfus hızla artarken, SSK sağlık hizmetleri için gerekli altyapı ve insan gücü

yatırımları yapılmamış ve hizmetler sorumsuz veya bilinçli bir tutumla yetersizleştirilmiştir.

Sağlık Harcamaları

Anılan on yıllık dönemde toplam sağlık harcamaları Dünyada olduğu gibi ülkemizde de artmıştır. Bu artış uygulanan makro ve mikro ekonomik önlemlere rağmen, sosyal güvenlik kurumlarının sağlık harcamalarına da yansımıştır.

Bu dönemde ülkemizde toplam sağlık harcamaları 2,8 milyar Dolardan, 7.5 milyar Dolara çıkarak 2,7 kat; kamu sağlık harcamaları 1,4 milyar Dolardan 4,71 milyar Dolara çıkarak 3,3 kat artmıştır.

Aynı dönemde sosyal güvenlik kuruluşlarının sağlık harcamaları karşılaştırıldında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

-SSK'nın toplam sağlık harcamaları 0,33 milyar Dolardan 1,56 milyar Dolara çıkarak, 4,7 kat, kapsamdaki nüfusun ikiye katlandığı göz önünde bulundurulduğunda ise 2,4 kat artarken, Bağ Kur'da 3.6 kat, Emekli Sandığı'nda ise, 6 kat artmıştır. Öyleyse, bu üç Sosyal Güvenlik kurumu arasında en düşük artış SSK'nda gerçekleşmiştir.

-Kişi başına düşen sağlık harcamaları artışı da SSK'nda 2,3 kat ile en azdır. Aynı artış, Bağ-Kur'da 3,8 kata, Emekli Sandığı'nda ise 6,3 kata ulaşmıştır.

-Sosyal güvenlik kurumlarının kamu sağlık harcamalarındaki payı %29'dan, %64'e, SSK'nın payı %23'den %32'ye, Emekli Sandığı'nın ki %4'den %15'e, Bağ-Kur'un payı ise %1,6'dan %13'e, yükselmiştir. Kamu sağlık harcamaları içindeki pay kapsamdaki nüfusa göre düzeltilerek karşılaştırıldığında, SSK'nın payının azaldığı, Bağ-Kur'un payının değişmediği, Emekli Sandığının payının iki kat arttığı görülmüştür.

-SSK sağlık harcamalarının dörtte birini, diğer sağlık kuruluşlarından satın alınan hizmetlere ödenen bedeller oluşturmuştur. Sağlık hizmetlerinin büyük oranda kurumda üretilmesi ve bu sayede artan pazarlık gücüyle diğer kuruluşlardan aldığı hizmetlerde standart fiyat uygulayabilmesi, SSK'nın sağlık hizmeti maliyetlerinin diğer sosyal güvenlik kurumlarının maliyetlerinden çok düşük olmasına katkı yapmıştır.

İlaç Harcamaları

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de, ilaç harcamaları sağlık harcamalarında önemli bir paya sahiptir ve gerçek anlamda artmaktadır. Bu harcamalar anılan on yılda, 3,7 kat artarak, 941 milyon Dolardan, 3,5 milyar dolara yükselmiş ve Devlet Planlama Teşkilatı verilerine göre, 1998'de 7,5 milyar dolar olan toplam sağlık harcamalarının %45'ini oluşturmuştur.

-Aynı dönemde, SSK'nın ilaç harcamaları gerçek artış hızı ülke hızının altında kalmış, 1992-1996 döneminde ise yavaşla-

mıştır. Kurumun ilaç harcamaları bu dönemde gerçek anlamda 2 kat artarken, Emekli Sandığı'nın harcamaları üç kat artmıştır.

-Çarpıcı bir başka bulgu ise,nüfusun yaklaşık yarısına hizmet veren SSK'nun toplam ilaç tüketimindeki payının %18 olmasıdır. Ülke nüfusunun %3'ünü kapsayan Emekli Sandığı'nın ilaç tüketimindeki payının %12; %9'unu kapsayan Bağ Kur'un ise %11 olması, SSK'nun sağlık hizmeti verimliliğini gösteren diğer bir bulgudur.

-Eşdeğer İlaçlar İçinde Ucuz Olanının Tercih Edilmesine İlişkin İlaç Fiyat Kararnamesi'nin ve sağlık hizmeti üreticisi olduğu için toplu alım gücünün kullanılması ve piyasa fiyatından çok düşük fiyatla ilaç satın alınması bu sonucu belirleyen ve kaynakları etkili kullanma yollarına gösteren örnek uygulamalardır.

-Aynı etkililik kişi başına düşen ilaç harcaması karşılaştırmasında da ortaya çıkmaktadır: Türkiye'de 1998'de, kişi başına düşen ilaç harcaması 54 Dolar, SSK'da ise 19.5 Dolardır ve Emekli Sandığı'ndaki harcamadan on, Bağ-Kur'daki harcamadan da üç kat azdır.

Sağlık harcamalarımızın yarıya yakınını ilaç harcamalarının oluşturduğu anımsanırsa, SSK'nın bu alanda sağladığı üstünlüğün önemi daha da artmaktadır.

Sağlık Harcamaların Finansmanı

SSK'nda, hasta bakım hizmetleri ve hastalığa bağlı işten kalma ödenekleri hastalık sigortası primleri ve ilaç iştirak payı bedelleriyle finanse edilir.

SSK'nın 2000 yılı Nisan ayı sonu verilerine göre, çeşitli resmi ve özel kuruluşlardan prim ve gecikme zammı olarak 1 katrilyon 58 trilyon TL alacağı vardır. Bu alacağın 779 trilyon 734 milyar TL'si özel sektörün, 278 trilyon 904 milyar TL'si ise kamu sektörünün borcudur.

Ayrıca, SSK kaynaklarının yıllardır ekonomik ve siyasi gerekçelerle kötüye kullanıldığı da SSK'nın hemen her Genel Müdürü tarafından dile getirilen bir gerçektir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, 1988-1998 SSK verilerine göre, hastalık sigortası 1994, 1995 ve 1996 dışında finansman açığı sorunu yaşamamıştır.

On yılın yedisinde, hastalık sigortasında gelir fazlası bulunmasına rağmen, sağlık hizmetlerindeki altyapı eksikliklerinin bu dönemde ağırlaşması "kötü yönetim" ile açıklanması güç bir sorumsuzluk olmanın ötesinde, SSK sağlık hizmetlerinde finansman krizi yaşandığı iddialarının da, anlamlı bir yalan olduğunu kanıtlamaktadır.

Bu sonuca, yatırımların durdurulduğu, toplanan primlerin aktarıldığı kamu bankalarında bedava kaynak olarak kullanıldığı, altyapı gereksinimlerinin karşılanmadığı, birinci basamak sağlık hiz-

metleri geliştirilmediği ve sevk zinciri oluşturulmadığı için, piyasa güçlerinin de baskısıyla kurum dışından hizmet alımının yaygınlaştığı koşullarda ulaşılmış olması, bu yalanı daha da anlamlılaştırmaktadır.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen elde edilen sonuç, SSK'nın başarısız değil aksine çok başarılı olduğunu kanıtlarken, "reform" kapsamında uygulamaya sokulan düzenlemelerle ilgili kuşkuları da artırmaktadır.

Öyle ise, SSK ve Bağ Kur'da gerçekleştirilmekte olan değişiklikler bu kuruluşların başarısız olmasıyla gerekçelendirilemez.

SSK VE BAĞ KURDA NE YAPILIYOR?

"Reformun" temel amacının, "sosyal güvenlik kuruluşları arasında norm ve standart birliği sağlamak" olduğu ileri sürülmüştür. Norm ve standart birliği oluşturulmasında temel alınacak ilke ve kurallar İLO'nun 1952 tarihli ve 102 Sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesinde tanımlanmıştır. Türkiye bu Sözleşmeyi 1974'de onaylamıştır.

Dolayısıyla, reformun ilke ve kural sorunu yoktur. Amaç, gerçekten norm ve standart birliği sağlamak ise, ilgili kuruluşların bu ilke ve kurallar temelinde tek çatı altında toplanması yeterli olacaktır.

Ülkemizde gerçekleştirilen uygulamada ise, üç büyük sosyal güvenlik kuruluşundan biri olan T.C. Emekli Sandığı'nın, amaçlanan değişiklikleri ve yöntemi, konunun özüne ve ruhuna aykırı bularak sürece katılmaması, asıl hedeften daha baştan uzaklaşılmasına yol açmıştır.

Kararnamelerle getirilen düzenlemelerin pek çoğunun ilgili İLO Sözleşmesinde tanımlanan ilke ve kurallarla uyuşmaması ise, "reformun" belirtilen temel amacının göstermelik bir amaç olmaktan öte değer taşımadığını, düşündürmektedir.

Sosyal güvenlik sistemleriyle ilgili temel tartışma, sistemin finansman biçimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Devletin katkı yapıp yapmayacağı ve katkı düzeyi bu konuda yanıt bekleyen temel sorunlar olmasına rağmen, "Reform" bu sorunlara hiçbir açılım getirmemiştir.

Buna karşılık, yürürlüğe giren 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile, emeklilik yaşının 58/60 yaşa yükseltilmesi, ortalama aylık bağlama oranının %80'den %65'e düşürülmesi, emekli maaşlarındaki artış oranının TÜFE'ye bağlanması, emekli maaşının hesaplanmasında toplam çalışma süresinin referans alınmasına karar verilmesi, sağlık yardımı primlerinin artırılması, işçinin ve ailesinin yardımdan yararlanma koşullarının ağırlaştırılması ve benzeri değişikliklerle çalışanların kazanılmış hakları sınırlanarak, finansman sorunu-

ÖZEL VE SOSYAL SAĞLIK SİGORTASININ İDEOLOJİK VE EKONOMİK ÖNERMELERİ

Konu	Özel Sağlık Sigortası	Sosyal Sağlık Sigortası
Kişisel Sorumluluk	Birey, sağlık riski ve sigorta kapsamı konusunda için gerekli bilgilere sahiptir.	Ortalama yurttaş, çoğunluğu oluşturan grubun temsilcisidir.Grup güçlendikçe, risk değerlendirmesi için gerekli bilgilere ulaşma ve sağlık sigortasının yeniden dağıtım sağlama etkisini iyileştirme gücü artar.
Sigortacı Sorumluluğu	Sigortacı her sigortalıya, ödenen prim karşılığında önceden belirlenmiş hizmet paketini sunmakla yükümlüdür. Hem prim hem de hizmet paketi sözleşme boyunca değiştirilemez.	Sigortacı tüm üyelerine standart bir hizmet paketi sunar. Paket sigortalının sigortalandığı tarihe bakılmaksızın zaman içinde değişikliğe uğrayabilir.
Eşitlik, Hakkaniyet	Eşitlik ve hakkaniyet, sigortacı her sigortalıya satın aldığı paketin karşılığını tümü ile sağladığında gerçekleşir. Burada odak noktası sigortacılar ile sigortalılar arasındaki ilişkidir.	Eşitlik: sigortalı ödediği prime bakılmaksızın diğerleriyle aynı yardımlardan yararlandırılır.. Burada sigortalılar arası ilişkilerdir esas alınır.
Risk Havuzu	Sınırlı sayıda, benzer ve ilişkili olmayan riskten oluşur; ama ağır riskler havuzdan dışlanabilir.	Ortak riskin sigortalıların tümü tarafından paylaşılması bir ulusal sorumluluk gibi görülür.
Katılım	İsteğe bağlıdır. Sigortalı ve sigortacı çıkarlarına göre pazarlık yapmakta; sigortalı prim ödeyip ödememekte, sigortacı sigorta yapıp yapmamakta özgürdür.	Zorunludur; bireyin riske karşı korunması ve risk karşısında eşit muamele görmesi evrensel bir ilkedir. Sigorta, ağır riskleri dışlayamaz.
Prim Düzenlemesi	Prim sigortalının riske maruz kalma olasılığına göre belirlenir. Kişi, "Risk oranına" ve sağlamak istediği yarara göre prim ödemek zorundadır.	Prim, katkı olarak tanımlanır, üyeler arasındaki dayanışmayı sağlama aracı olarak görülür ve gelirle orantılı, sabit bir yüzdeye göre hesaplanır.

Kaynak: International Social Security Rewiew, Vol.53, No.2, April-June 2000, Reforming Health İnsurance: A question of principles, s. 50

nu çözüleceği varsayılmıştır.

"Reformun" ileri sürülen diğer amacı yönetsel ve mali özerkliğin sağlanmasıdır.

İlgili Kararnamelerde ise, Sosyal Güvenlik Kurumu'na bağlanan ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ilgili kuruluşlarına dönüştürülen SSK ve Bağ Kur'un yönetsel ve mali özerklikleri tümüyle ortadan kaldırılmıştır.

Aynı durum yönetim organlarında da ortaya çıkmıştır: üst yönetim birimlerinin tümünde, seçilenler daha da azınlıkta kalmış, siyasi erk tarafından atananların çoğunluğu ise, güçlenmiştir.

Yönetim organlarının ve bu organlarda görev alanların atanmaları, görev, yetki ve sorumlulukları ve denetlenmeleri yönetim biliminin en temel ilkeleri bile göz ardı edilerek düzenlendiği ya da hiç düzenlenmediği için, oluşturulan yönetsel yapı daha baştan önemli yönetsel çatışmalara ortam hazırlamıştır.

Mali özerkliğin sağlanması konusunda ise, "Kurum mali açıdan özerktir" tanımlaması dışında hiçbir düzenleme yapılmamıştır.

"Reform", reformun özünü oluşturması gereken norm ve standart birliğinin, yönetsel ve mali özerkliğin sağlanması, yasal finansman güvencesi sağlanması gibi sorun alanlarını düzenlemek bir yana, karmaşa yaratmaktan öteye geçememiştir.

Yukarıdaki bölümlerde de sık sık vurgulandığı gibi, "Reformun" gerçek amacı, aslında, sosyal güvenlik sistemini, sistemin bileşenlerini ve kaynaklarını piyasa koşullarıyla eklemlemektir.

Bu nedenle, "reformun" özüyle ilgili tek bir düzenleme yapılmamasına şaşırılmamalı; "reformun" yarattığı kargaşa ortamı da, asıl amacın toplumdan ve çalışanlardan gizlenmesi için yaratılması gereken puslu ortam olarak değerlendirilmelidir.

"Reformda" yer alan diğer düzenlemeler asıl amacı tüm çıplaklığıyla ortaya çıkarmaktadır.

Siyasi erkin emrinde olan Yönetim Kuruluna sağlık kuruluşlarını işletmeye dönüştürme, sağlık işletmeleriyle birlikte, alan ile ilgili şirket ya da ortaklık kurma, bunları satın alma ya da satma, mali kaynakları dilediği biçimde yönlendirme yetkisi verilmiştir.

Sigortanın mali kaynaklarının ve mal varlığının geçmişte sorumsuzca kullanıldığı bilinmektedir.

Ayrıca, "Reformun" asıl amacının sosyal güvenlik sistemini ve bileşenlerini piyasa koşullarıyla eklemlemek olduğu düşünüldüğünde, aynı sorumsuzluğun bu amaçla gerçekleştirilen her türlü girişimde sürdürülmeyeceğine ve hatta siyasi erkte toplanmış yetkilerin kötüye kullanılmayacağına kim ve nasıl güvence verebilecektir.

Yönetim kurulu sigorta ve sağlık hizmeti satın alınmasında da

yetkilendirilmiştir. Bu özel bireysel sigortacılığa geçişin ilk adımıdır. Bilindiği gibi, bireysel emeklilik ve sağlık sigortaları dünya örneklerinde, ek ya da tamamlayıcı sigorta uygulamaları olarak sürmektedir.

Türkiye'deki "reformda" devletin sosyal güvenliğe katkısı ile ilgili bir düzenleme yapılmadığı, buna karşılık sigorta kaynaklarının piyasa koşullarıyla bütünleştirileceğini gösteren düzenlemelere yer verildiği göz önünde bulundurulursa, atılan adımların sigortacılığın özelleştirilmesine yönelik olduğunu öngörmek, "kehanet" olarak değerlendirilmemelidir.

Bu "kehanetin" gerçekleşmesi ise, çalışanların ezici çoğunluğunun sosyal güvenlik ve sağlık haklarını fiilen kullanamamaları anlamına gelecektir.

Bu "kehanet" gerçekleştiğinde, işletmeye dönüştürülen ve özerkleştirilen SSK Sağlık Kuruluşlarında, ekonomik verimlilik arayışları öne çıkacak, hizmetin toplumsal boyutu gözardı edilecektir.

Rekabet yaratılması gerekçesiyle diğer sağlık kuruluşlarından hizmet satın alınmasına ağırlık verilecektir. Sağlık hizmeti üretmeyen sosyal güvenlik kuruluşlarının kişi başına sağlık harcamalarının SSK'nun harcamalarından yüksek olduğu anımsandığında, bu gelişmeler harcamaları artırırken, finansman krizini de derinleştirecek ve yeni çözüm olarak, yararlanılan hizmetlerin nicel ve nitel anlamda daha da sınırlanmasına yol açacaktır.

Aynı gelişme sigorta hizmetlerinde de yaşanacaktır.

Bireysel özel sigortacılık yaygınlaştığı ölçüde, sigorta hizmetleri pahalılaşacak, ağır riskler sigorta kapsamından çıkarılacak ya da sosoyal sigortaların kapsamında kalarak, bu sigortalarda maliyetleri artıracak ve finansman krizini derinleştirecektir.

İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMU'NDA NE YAPILIYOR?

Sosyal Güvenlik Kuruluşları ile ilgili eleştiriler Reform kapsamında yer alan İş ve İşçi Bulma Kurumu için de geçerlidir.

Bu kurumun yerini alan Türkiye İş Kurumu da yönetsel ve mali özerklikten yoksundur, siyasi karışmaya açıktır.

Hem Genel Kurulda, hem de Yönetim Kurulu'nda atananlar, seçimle gelenlere sayısal üstünlük sağlamıştır. İl ölçeğinde oluşturulan "İl İstihdam Kurulları" işlevsizdir; çünkü görev ve yetkileri belirsizdir.

Bu alanda, etkinliği baştan sınırlanmış bir örgütlenmenin gerçekleştiriliyor olması, devletin temel görevlerinden biri olan nitelikli işgücü yetiştirme ve istihdam yaratma işlevinden de fiilen soyutlanacağını ve bu işlevin, kurulması tasarlanan "özel istihdam bürolarına" devredilerek ya da bu bürolarla pay-

SOSYAL GÜVENLİK VE SAĞLIK HAKLARININ DİĞER HAKLARDAN FARKLILIKLARI

- Sağlık hakkı sosyal güvenlik sistemi tarafından korunan bir hak olmakla birlikte, sistemin koruduğu diğer hakların kullanılabilmesi için de bir ön koşuldur. Sağlıksız bir insanın çalışma hakkının ve dolayısıyla, çalışması karşılığında kazanacağı diğer hakların korunması güçleşir.
- Daha genel boyutta ele alındığında, sağlıksız bir insanın özgürlük ve eşitlik hakkı; eksiksiz ve sürekli gelişme hakkı; ülkesinin siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşamına etkili biçimde katılma hakkı daha baştan sınırlanır. Sağlıksız insan, aynı sınırlanma nedeniyle, bu hakları kullanarak elde edeceği olanaklardan da yoksun kalır.
- Bu haklar kullanılamadığında,

devletin ve toplumun demokratikliği de tartışılır hale gelecektir: Çünkü, bir devlet bu hakları engelleyen siyasal, ekonomik, toplumsal koşullar önlenebildiği; toplum da, bu haklar kalıcı olarak güvenceye alınabildiği ölçüde demokratikleşecektir.

- Sağlıksızlık ve sağlıksızlığı yaratan koşullar, söz konusu sağlık sorununun niteliğine göre değişen farklı düzeylerde geri döndürülemez niteliktedir.
- Bu iki özellik, sağlığın diğer haklardan farklı bir temel hak olarak ele alınması gerektiğini ve diğer haklar ekonomik durumla ilişkilendirilebilirken, sağlığın niçin bu tür bir ilişkinin nesnesine dönüştürülemeyeceğini açıkça göstermektedir.
- Sosyal güvenlik sisteminin koruduğu diğer hakların kullanılabilirliği ise, ekonomik durum ile kolayca ilişkilendirilebilmekte; bu hakların kullanılmasına kaynak ayrılırken esnek davranılabilmekte, bu esneklik hakların kullanım düzeyine yansıtılabilmektedir. Ekonomik bunalım dönemlerinde, ilk önlem olarak bu haklar kısıtlanabilmekte, bu durum büyük toplumsal sıkıntılar yaratsa bile, olağan karşılanabilmektedir. Oysa, sosyal güvencenin olmadığı ya da kolayca esnekleştirilebildiği koşullarda, birey güvencesiz olduğu için ne kadart sağlıksız ya da güvenliksiz olursa olsun her türlü koşulu baştan kabul etmekte, koşulların bozulmasına karşı ya da bozulan koşulların iyileştirilmesi için müzadele gücünü yitirmektedir.
- Bu nedenlerle sosyal güvenlik ve sağlık hakkı tarihsel gelişim sürecinde böylesi bir esnekliğin konusu olmaktan giderek uzaklaşmış ve yaşama hakkını ve çalışma hakkını tanımlayan bir nitelik kazanmıştır. Sosyal devlet döneminde, bir temel hakka dönüşen sağlıklı yaşama ve çalışma hakkının kapsamı çalışma hakkının kullanılmasıyla kazanılan diğer hakların katılımı ile, genişlemiştir.
- Bu iki hakkın kullanılmasını sağlayan hizmetlerin "reform"sürecinde amaçlandığı gibi siyasal ve ekonomik güç ile ilişkili, verimli yatırım alanlarına dönüştürülmesi; yani, metalaştırılmaları, bu özellikler nedeniyle bu hakların ve bu haklarla ilişkili diğer temel hakların kullanılmasını da engelleyecektir.

laşılarak, piyasa koşullarıyla eklemleneceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, bu süreçte, sosyal refah toplumu döneminde toplumsal bir kazanıma ve bireysel temel hakka dönüşen ve gereksinene, gereksinimi ölçüsünde sunulacağına söz verilen sosyal güvenlik ve sağlık haklarının kullanılabilirliği alınan makro ve mikro önlemlerle sınırlanmış ya da çalışma ilişkilerinde yaşanan değişiklikler sonucunda fiilen kullanılamaz hale gelmiştir.

Aynı süreç, Türkiye'de de hızla ilerlemektedir.

Yürülüğe sokulan Kanun Hükmünde Kararnameler ve yakın gelecekte TBMM gündemine taşınacak olan yasal düzenlemeler, evrensel norm ve standartlarla uyumlu bir sosyal güvenlik ve sağlık sistemi kurulması bir yana, kazanılmış sınırlı hakların bile sınırlanmaya ya da yok edilmeye çalışıldığını göstermektedir.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yapılmaması gerekeni ilke ve kural haline getirme geleneği olan ülkemizde, sosyal güvenlik ve sağlık gibi tümüyle toplumsallaşmış sorun alanlarında çözüm aranırken, önce nelerden kaçınılması gerektiği belirlenmelidir.

Çözüm arama sürecinde, sürece yalnızca sunu, istem, gereksinim, kar, verimlilik, maliyet, yarar, gibi temel kavramlarla sınırlanmış bir çerçevede katılan ekonomi biliminin verileriyle yetinilmemeli; tümü ile toplumsallaşan, yani siyasileşen bu sorun alanlarına matematiksel hesaplamaların ardına saklanılarak getirilen açıklamaların sorunları çözmekte çaresiz kaldığı görülmeli; sorunun aslında bu matematiksel ilişkilerin ardına gizlenmiş üretim ilişkileri ve toplumsal ilişkiler açıklandığı ölçüde çözülebileceği anlaşılmalıdır: çözüm, yalnızca ekonomik ya da yalnızca siyasal arayışların değil, bu iki bilim dalının ortak arayışlarının ürünü olacaktır.

Bu sonuç, aslında sosyal politika konusu olan sorunlara, sorunun nedenlerine kapitalizmin yaptığı gibi doğrudan ekonomik tepki vererek, yani harcamaları sınırlamaya yönelik önlemler alarak değil; aksine, bu sorunları siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla sorgulayarak, olası tüm çözüm önerilerini saptayarak ve tarafların üzerinde uzlaşacakları ortak bir çıkış yolu bularak yaklaşılması gerektiğini, göstermektedir.

Gerçek çözüm, ancak tarafların üzerinde uzlaştığı ve özellikle de sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinden yararlananların benimsedikleri bir reformun, doğru alanlarda ve doğru zamanda gerçekleştirilmesi sayesinde sağlanabilir.

Böylesi bir reformda:

1.Maliyet denetiminde, makroekonomik maliyetin denetlenmesi öncelenmelidir. Bu

amaçla, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine gayri safi yurtiçi hasıladan "en uygun" payın ayrılması sağlanmalıdır. Bu harcamalarının makroekonomik verimliliğinin saptanmasında, harcamaların marjinal artışıyla sağlanan kazanımın toplumsal değeriyle, diğer harcamaların marjinal artışla sağlanabilen kazanımın değerinin karşılaştırılması esas alınmalıdır.

2.Mikro ekonomik etkililik ve verimlilik sağlanmalıdır. Bu amaçla, hizmet kalitesinin ve bu hizmetten yararlanan bireyin doyumunun, en az maliyetle ençoklaştırılmasına çalışılmalıdır. Dinamik verimlilik değerlendirmeleri, sosyal güvenliğe ve sağlığa ayrılan tüm kaynakların etkililiğini ve verimliliğini geliştirecek örgütlenme biçimlerinin ve teknoloji kullanımının araştırılmasını içerir. Sosyal güvenlik ve sağlık "çıktılarını" iyileştirmenin en verimli yollarını araştıran hükümetlerin sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine aktardıkları kaynakları artırırken, bunların amacına ulaşıp ulaşmadığını, ulaşmıyorsa bunun nedenlerini, ve bu kaynakların daha verimli olan başka alanlarda yapılan kısıtlamalarla aktarılıp aktarılmadığını değerlendirmesi gerekir. Aynı değerlendirme, bu iki alanda çok daha verimli kullanılabileceği halde, verimsiz alanlara aktarılan kaynaklar (batık bankaların kurtarılması ya da yüksek faizli iç borçlanma yoluyla rant aktarımında olduğu gibi) için de geçerlidir.

3.Sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinde eşitlik temel alınmalıdır: Toplumun ve bireylerin yararlandırılması gereken asgari sosyal güvenlik ve sağlık hizmeti düzeyi belirlenmeli ve bu hizmet bireyin gelir düzeyinden önce, hizmet gereksinimi temelinde sunulmalıdır. Ayrıca, bireyler hastalığın ve hastalanmanın mali sonuçlarına karşı belirli düzeyde korunmalı ve bu korunma için yapılacak bireysel katkı, riskin toplumsallığı göz önünde bulundurularak, bireysel riske göre değil, gelir düzeyine göre belirlenmelidir.

Bu önerilere karşılık, kapitalizm, son yirmi yıldır bu ikilemin ortadan kaldırılmasında kolay yolu seçmiş; harcamaları kısıtlamak amacıyla sosyal güvenlik ve sağlık haklarını sınırlayan ya da fiilen kullanılamaz hale getiren makro ve mikro ekonomik önlemler almakla yetinmiştir.

Kısaca, mal ve hizmet bedellerinin artırılması; hizmet kapsamının daraltılması; maliyet paylaşımı; bütçe kısıtlaması; hizmetlerde rekabetin artırılması başlıkları altında sınıflandırabileceğimiz bu önlemler sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarının aynı hızla artmasını önleyemediği gibi, hizmetlerin niteliğini ve niceliğini sınırlayarak, sosyal güvenlik ve sağlık haklarının kullanılmasını fiilen

engellemeye başlamıştır.

Sonuç olarak, bu önlemler ikilemi ortadan kaldırmadığı gibi, derinleştirmiş ve sorunun bugün tartışıldığı boyutta değil; gerçek boyutunda ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur.

Asıl sorun, kapitalizmin her bunalım döneminde sosyal güvenlik ve sağlık haklarına ve bu hakları tanımlayan ve artık evrensel nitelik kazanan temel özelliklerine yönelttiği saldırıların önlenmesidir: başka bir anlatımla, dokunulmazlıklarının güvence altına alınmasıdır.

Sosyal güvenlik ve sağlık haklarının temel insan haklarına dönüşmesinde, işçi sınıfının ve onun sendikal hareketinin belirleyici katkısı vardır.

Sorunun çözümünde, yani bu hakların temel özeliklerinin korunmasında, geliştirilmesinde ve dokunulmazlıklarının sağlanmasında da, işçi sınıfı ve sendikal hareket belirleyici olacaktır.

SON SÖZ: SENDİKALARIN SORUMLULUĞU

İşçi sınıfı ve sendikalar, İLO'nun, Türkiye'nin de onayladığı 102 sayılı Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi'nin gereklerinin yaşama geçirilmesi için savaşım yürütmelidir.

Bu çerçevede, sosyal güvenlik ve sağlık haklarının evrensel ilkeleri sosyal güvenlik ve sağlık alanında yürütülen "reform" etkinliklerinin sürdüğü her düzeyde savunulmalı, bu ilkelerden vzgeçilmeyeceği kararlı bir biçimde vurgulanmalıdır. Bu hakların evrensel ilkeleri ve bu ilkelerin pazarlık konusu yapılmasının sonuçları işletme ölçeğinden başlayarak, yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerde anlatılmalı, işçi sınıfının bu ilkeleri özümsemesi sağlanmalıdır.

Sosyal güvenlik ve sağlık haklarının evrensel ilkelerinin ortak özelliği, toplumsal dayanışmayı öngörmesidir. Herkesin gereksinimi ölçüsünde eşit olarak yararlanacağı, ama finansmanına gücü ölçüsünde katılacağı bir hizmet modeli; üst düzeyde bir ulusal dayanışmayı ve bireyin yalnızca kendi haklarına değil, diğer bireylerin haklarına da saygılı olma bilincini öngörür.

Bu dayanışmanın düzeyi toplumların gelişmişlik düzeyinin de önemli bir ölçütüdür. Emek tarihi ise, toplumsal dayanışma örnekleriyle doludur.

Devletin sosyal boyutunun gelişmesinde bu dayanışma geleneği belirleyici rol oynamıştır. Devletin sosyal boyutuna ve toplumun sağlıklı ve güvenli geleceğine yönelen saldırının püskürtülmesinde de, bu dayanışma belirleyici rol oynayacaktır.

KAYNAKLAR

Üçer, Ali Rıza, Küreselleşme Sürecinde Ulusal Sağlık Harcamaları ve Sosyal Güvenlik Kurumlarının Bütün İçindeki Yeri, TODAİE Kamu Yönetimi Uzmanlık Tezi Nisan 2000, Ankara.

Avrupa'da Sosyal Koruma "Değişim ve Sorunlar",

ETUC-ETUI Konferansı, 7-8 Kasım 1996 Brüksel, Derleyenler: Alessandra Bosco, Martin Hutsebaut, T. Harb İş Sendikası Yay., Aralık 1998, Ankara, s. 320

DPT Internet Home Page 1999, Tablo 8-11 Sağlık Harcamaları Verileri,

SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı istatistik yıllıkları ve faaliyet raporları 1988-1998,

Emekli Sandığı ve Bağ-Kur Bilgi İşlem Dairesi verileri 1999,

İlaç Endüstrisi İşverenleri Sendikası (İESS) İstatistikleri,1999

SSK'nın Prim Alacağı 1 Katrilyon Lirayı Aştı, Cumhuriyet Gazetesi, 3 Temmuz 2000

World Health Organisation, The World Health Report 1999, Part Three, Statistical Annex, Basic İndicators For All Member States

Human Development Raport 1999, UNDP published for the United Nations Development Programme

World Health Organisation,The World Health Report 2000,

Piyal, B., "Sağlık Hizmetlerinde Kriz", Medikal Trend, Mart 1999, Sayı 7, s. 50

Piyal, B., "Sağlık Hizmetlerinde Krizin Ekonomi Politiği", Bilim ve Ütopya, Aralık 1998

DÜNYADA SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI VE EKONOMİ

ILO-Dünya Çalışma Raporu/2000

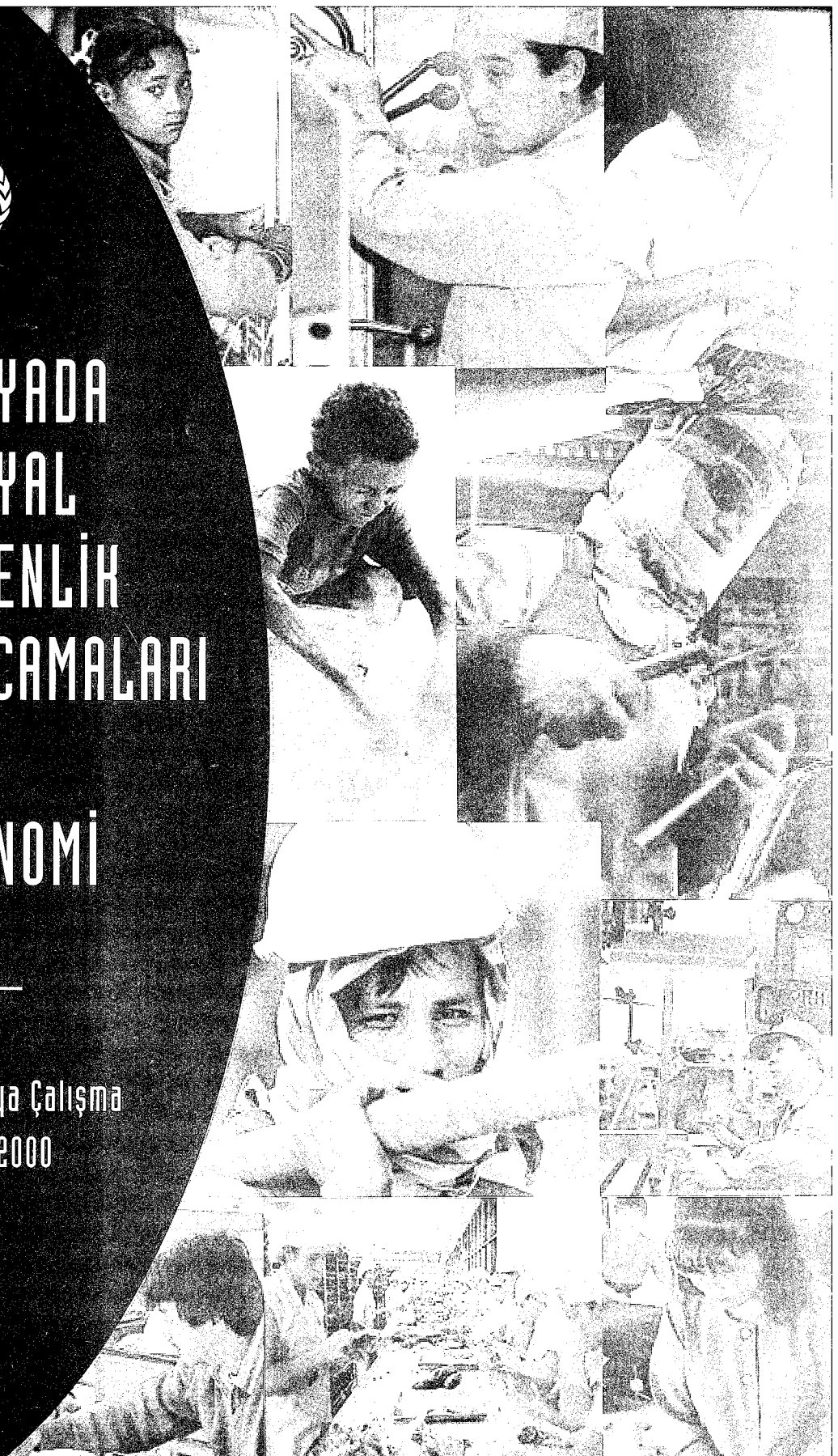

Sosyal koruma, 20. yüzyılın son çeyreğinde dünyanın çoğu ülkesinin ekonomilerinde oldukça önemli bir yer edinmeye başladı. Bu nedenle sosyal korumanın ekonominin performansı üzerindeki etkilerini incelemek önem taşır. Bu yazıda, gayri-safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) belirli bir yüzdesi olarak toplam sosyal güvenlik harcamalarında gözlenen yeni eğilimleri özetlenecektir. Daha sonra ise bu harcamaların ekonomi üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinin ne anlama geldiği ele alınacaktır. Sonraki bölümlerde sırasıyla işsizlik, işgücü piyasasına katılım, genel olarak ekonomik sistem ve uzun dönemli gelişme konuları incelenecektir.

GSYİH'ya İlişkili Olarak Sosyal Güvenlik Harcamalarındaki Yönelimler

GSYİH'nın belirli bir yüzdesi olarak sosyal güvenlik harcamaları[1] 1975-1992 döneminde birçok ülkede yükselmiştir ancak özellikle Afrika ve Latin Amerika'da bu eğilimin önemli istisnaları vardır. Ayrıca ülkeler arasında sosyal güvenlik harcamalarında, hem mutlak olarak, hem de GSYİH'nın bir yüzdesi olarak çok önemli farklılıkların hala devam ettiği de belirtilmelidir. Çok az sayıda insanın formel istihdam içinde bulunduğu ülkeler ile işgücünün %90'ının ücret ve maaşlı çalışan olduğu ülkeler karşılaştırılınca soysal güvenlik harcamalarındaki farklılıklar tamamen anlaşılır hale gelir. Buna rağmen benzer bir ekonomik gelişme düzeyindeki ülke grupları içinde bile önemli farklılıklar gözlenmektedir. Bu farklılıklar nasıl açıklanabilir? Bazı ekonomiler diğerlerine kıyasla nasıl olup da bu kadar fazla sosyal güvenlik harcaması yapabilmektedirler?

Bu sorunun yanıtı ekonomiden çok politikada aranmalıdır. Bazı toplumlarda insanlar, gelirin daha büyük bir kısmının sosyal riskleri ve beklenmedik durumları karşılamak için dağıtılmasını kabul etmeye daha isteklidirler. Bu isteklilik yüksek gelirli toplumlarda daha fazla olma eğilimi gösterir ve toplumlar giderek daha fazla refaha kavuştukça zaman içinde artmıştır. Bu isteklilik normal olarak politik karar alımı sürecinde kendini ifade eder. Aynı zamanda eğer toplum belirli bir düzeyde yeniden dağıtımı gerektiren önlemleri almaya karar verirse bu kararı uygulatacak bir konuma sahip olması gerekir. Bunun anlamı şudur ki, hem bireysel katılımcılar ve vergi verenlerin yeniden dağıtım için yeterli bir para ödeme istekliliğinde olmaları; hem de genel olarak kamunun gerekli yaptırım önlemlerini destekleyecek bir desteği vermeye hazır olması gerekmektedir.

Benzer gelişme düzeylerindeki ülkelerdeki sosyal güvenlik harcamalarındaki uluslararası farklılıkları açıklayacak alternatif bir açıklama ise seçmenin talepleri üzerine değil (çünkü seçmenlerin benzer güvenlik düzeylerini arzu ettiği varsayılır) ama bu talebi karşılamak için kullanılan stratejiler üzerinde yoğunlaşır. Bu stratejiler, sosyal güvenlik yardımlarının doğrudan

sağlanması, zorunlu ya da gönüllü programların düzenlenmesi ve mali önlemlerin kullanılması gibi stratejileri içerir. Programların yasal statülerindeki farklılıklar bir ülkedeki sosyal güvenlik harcamasını diğerinden daha fazla ya da düşük yapabilir, ama genel olarak sağlanan gelir güvenliği düzeylerinde önemli bir farklılık olduğunu göstermez.

Sosyal güvenlik katkılarının bir kısmının (çoğu zaman önemli bir kısmının) işverenler tarafından ödenmesi gerçeği[2], sosyal güvenlik için oy verenler seçmenler iken, parayı ödeyenin işverenler olduğu izlenimini doğurur.

Bunun da emek maliyetlerini artırdığı savunulur.

Oysaki iktisat bilimi içinde –neoklasik ekonomik teori ve yaygın araştırmalara dayanan- oldukça geniş bir konsensus vardır ki bu bize, piyasa güçlerinin özgürce işlediği yerlerde işverenin sosyal güvenlik katkılarının yükünü çeken asıl kişinin işçiler olduğunu gösterir. Elbette ki bu, işverenin işçilerle anlaşarak katkı ve vergilerin ödenmesinden kaçtıkları durumlarda sorunu çözmez.

Buradaki soru şudur: İnsanlar neyi ödemeye isteklidirler ve adil bir anlaşma yaptıklarını mı düşünmektedirler?

Afrika

Afrika'daki eski sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuşmalarıyla birlikte, sayıca az olan formel sektör işçileri, memurlar ve askeri personel gibi gruplara koruma sağlayan sınırlı bir sosyal güvenlik sistemi gelişti. Fransa ve Belçika'nın eski sömürgeleri emeklilik, yaşlılık, hastalık ve formel sektördeki işçileri kapsayan sosyal sigorta sistemleri oluşturdular. Buna rağmen, asıl sosyal güvenlik harcamaları aile yardımları şeklinde (aktif işçilerin bakmakla yükümlü oldukları çocukları için verilen yardımlar) oldu.

Örneğin Benin'de bu tür aile yardımları 1975 yılında yardım harcamalarının %72'sini; emeklilik ikramiyeleri ise %20'sini oluşturuyordu. Ancak, geçen yirmi yılda aile yardımlarının payı düşme eğilimi göstermekte, emeklilik ödemelerinin payı ise artmaktadır. 1992 yılında aile yardımlarının yardım harcamaları içindeki payı %19 iken, ikramiyelerin payı % 77'dir.

Afrika ülkelerinin çoğunda işsizlik riskine karşı bir sosyal koruma mevcut değildir[3] ve sosyal destek ya hiç yoktur ya da çok azdı.

Kıtanın birçok ülkesinde GSYİH'dan sosyal güvenlik harcamalarını finanse etmek için ayrılan pay 1975 yılında %1'in altındaydı. Ama 1975 ile 1990 arasında bu pay bazı ülkelerde artarken, diğerlerinde azaldı. Sosyal güvenlik harcamalarına dair bu düşük rakamlar resmin bütününü yansıtmaz, çünkü sağlık harcamaları da bu hesaba katılmalıdır.

Birçok Afrika ülkesinde Kuzey Afrika ülkelerinde GSYİH'nın yaklaşık %1.4'ünü, Sahra-altı Afrika'da ise %1.2'sini oluşturan kamu sağlık sistemleri mevcuttur (ILO, 1993).

Arap Devletleri

Arap devletlerinin çoğunda sosyal güvenlik sistemleri uzun dönemli

riskleri ve iş kazalarını kapsamaktadır. Hastalık ve annelik sigortası ise sadece çok az sayıda ülkede sağlanmıştır.

Sosyal güvenlik harcamalarının asıl harcama kalemini, ulusal sosyal sigorta programı harcamalarının %80'ini oluşturan uzun dönemli emeklilik sigortaları dalları oluşturmaktadır.

Bu bölgede uzun dönemli yaşlılık, hastalık ve ölüm durumlarını kapsayan sosyal sigorta sistemlerinin çoğunluğu 1970'lerin ortalarında oluşturuldu[4].

Bu programların kapsamı formel sektördeki işçilerle ve pek çok durumda sadece vatandaş statüsünü taşıyanlarla sınırlıdır[5]. Örneğin, Kuveyt'te ulusal sosyal sigorta kurumu, ekonomik olarak aktif nüfusun yaklaşık olarak % 20'sini kapsamaktadır.

Bu sistemlerin ilk gelişme dönemlerinde sosyal koruma harcamaları yükselişe geçmişti.

Örneğin Bahreyn'de sosyal güvenlik harcamalarını finanse etmek için GSYİH'dan ayrılan pay 1975'de %0.5 iken, 1990'da %1.6'ya çıkmıştı. Kuveyt'te ise bu oran, 1980'de GSYİH'nın %0.6'sı iken, 1990'da %3.7'sine yükseldi, çünkü kişi başına harcama (1990 sabit fiyatlarıyla) bu dönemde üç kattan fazla artmıştı.

Öte yandan Suudi Arabistan'da bu oran GSYİH'nın %0.2'si düzeyinde görece istikrarlı olarak kaldı.

Bu orta-gelirli ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri düşük bir nüfusu kapsadığı için GSYİH'ya bağlı olarak sosyal güvenlik harcamaları çok düşük kalmıştır.

Asya

Bu bölge, sosyal güvenlik yardımı sağlayan sistemlerin türü, kapsanan risk durumları ve kapsanan nüfus gibi açılardan bakıldığında önemli bir çeşitlilik arzeder. Bölgedeki çok az sayıda ülkede ulusal sigorta fonları mevcuttur.

Eski SSCB'nin yeni bağımsızlıklarını kazanan ülkeleri, risk durumlarının çoğunu kapsayan eski sosyal güvenlik programlarını devam ettirmişlerdir. Asya'nın diğer ülkeleri ve Pasifik bölgesinde ise, kapsanan risk durumları iş kazaları, yaşlılık, hastalık ve ölüm sigortalarıdır. Bölgedeki çok az sayıda ülke işsizlik sigortasına sahiptir ama çoğunda kısa dönemli hastalık ve doğum yardımı programları vardır. Bazı ülkelerde sosyal güvenlik katkıları sadece kamu çalışanlarını kapsamaktadır (örneğin Bangladeş'te). Bölgedeki ülkelerin çoğunluğunda koruma sistemlerinin kapsadığı nüfus oranı düşüktür. Örneğin, 1992 itibarıyla Hindistan'da işgücünün %8'i, Tayland'da %10'u, Çin'de ise %18'i.

1989 yılında sosyal güvenlik harcamaları dokuz Asya ülkesinde (Bangladeş, Fiji, Hindistan, İran, Malezya, Pakistan, Filipinler, Sri Lanka ve Tayland) GSYİH'nın ortalama %0.9'unu oluşturuyordu. 1992'de ise bu ülkelerin ortalaması %1.6'ya yükselmişti.

Latin Amerika

Bölgedeki tüm ülkelerde uzun dönemli yaşlılık, maluliyet ve ölüm sigortası ve iş kazası programları bulunmaktadır. Bu ülkelerin çoğunda kısa dönemli hastalık ve doğum

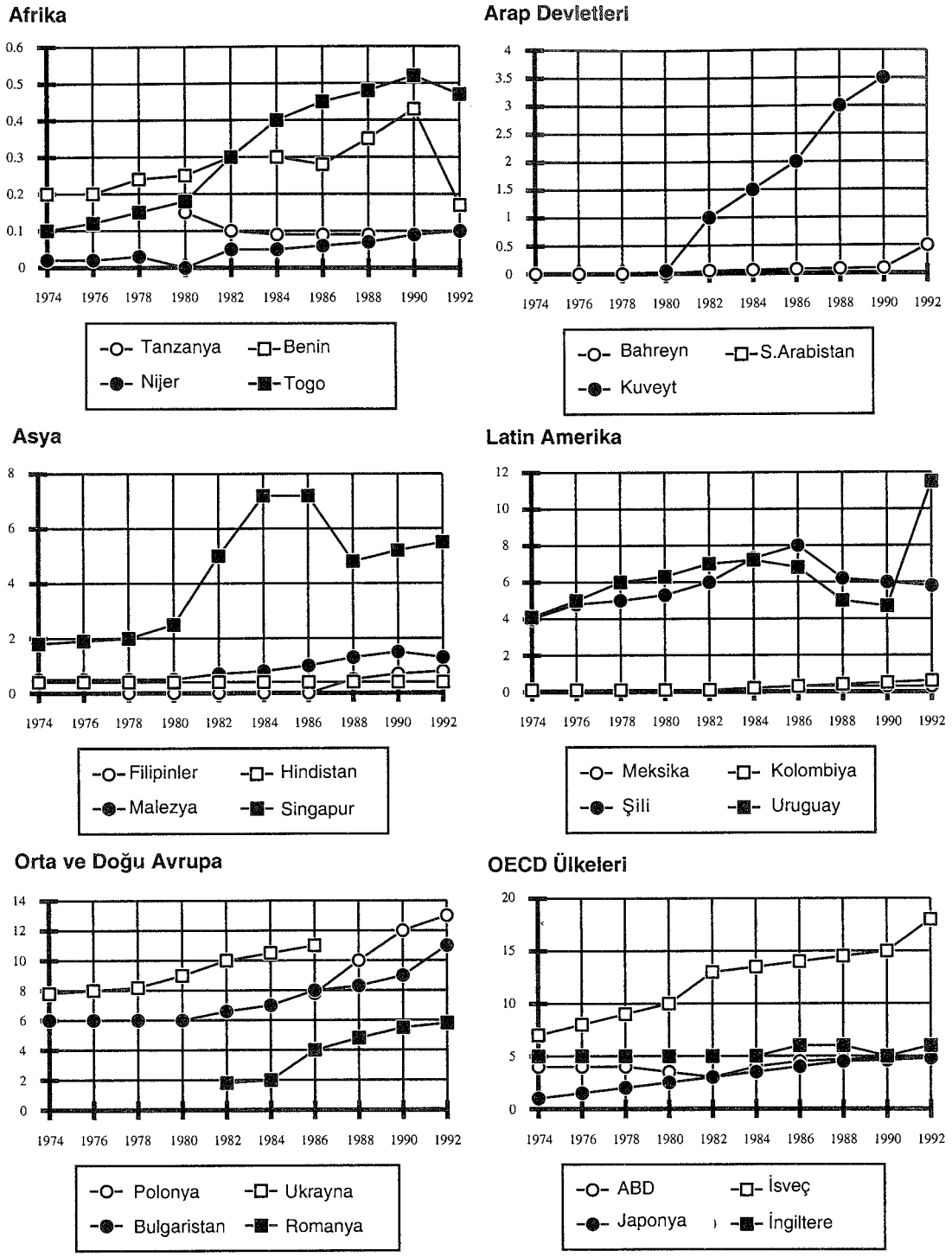

Şekil 1- Seçilmiş bazı ülkeler için 1974-1992 döneminde GSYİH'nın yüzdesi olarak toplam sosyal güvenlik harcamaları. (Kaynak: Cichon, Latuippe ve Pal, 1999.)

programları ve ayni tıbbı yardım programları bulunmaktadır. İşsizlik ve aile yardımlarına ise daha seyrek rastlanmaktadır.

Bölgedeki ülkelerin çoğunluğu 20. yy'ın ilk yarısında Avrupa sosyal sigorta sistemlerini temel alarak kendi sosyal güvenlik sistemlerini geliştirdiler. Bunlar merkezi olarak idare edilen programlara dayalı tanımlanmış aylık sistemleri şeklindeydi. 1981 yılında ilk kez Şili, katkıların toplanması ve fon yatırımı idaresinin özel kurumlara devredildiği yeni bir tanımlanmış prim sigorta sistemi geliştirdi. Latin Amerika'daki birkaç ülke ise (Arjantin, Bolivya, Kolombiya, El Salvador, Meksika, Peru ve Uruguay) benzer bir modeli ulusal sigorta sisteminin temel ayağı olarak ya da ikincil bir yapı olarak çoktan başlatmış durumdalar ya da başlamak üzereler. Farklı ülkelerdeki kapsama oranları çok farklılaşmaktadır. El Salvador, Honduras ve Paraguay'da ekonomik olarak aktif nüfusun %15'inden daha azı; Bolivya, Kolombiya, Ekvator, Guatemala, ve Peru'da %30'daha daha azı; Şili ve Uruguay'da ise %60'dan daha fazlası sosyal güvenlik sistemi tarafından kapsanmaktadır.

1990'da Latin Amerika'daki sosyal güvenlik harcamaları GSYİH'nın %4.9 idi; ülkelerin bir ucunda %15.2'lik harcamasıyla Küba yeralırken, öteki uçta %.8'lik harcamasıyla Venezüella yeralıyordu. Zaman içindeki gelişme kalıpları ise ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Kolombiya ve Şili'de 1975 ile 1992 arasında GSYİH sosyal güvenlik harcamalarından çok daha yavaş büyümüşken, Meksika ve Ekvador'da bunun tam tersi sözkonusuydu.

Sosyal güvenlik harcamalarının tümüne bakıldığında emeklilik ödemelerinin temel harcama kalemi olduğu ve zaman içinde arttığı görülmektedir. Örneğin Kolombiya'da 1975 yılındaki %6.1'den %55.2'ye, Uruguay'da ise %43.3'den 79.0'a yükselmiştir. Latin Amerika'daki nüfus yaşlanmaktadır. 1990 yılına gelindiğinde Latin Amerika ve Karayibler nüfusunun %4.6'sı 65 yaşın üzerindeydi. Bölgedeki bazı ülkelerin yaşlı nüfus oranları neredeyse OECD ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki oranlara yaklaşmaktadır, buna rağmen emeklilik ödemeleri ve sosyal güvenlik harcamaları dikkat çekecek kadar düşüktür.

OECD Ülkeleri ve Orta ve Doğu Avrupa

OECD ülkelerindeki sosyal güvenlik harcamaları 1960 ile 1990 arasında neredeyse iki katına çıkmıştır. 1990 yılındaki ortalama GSYİH'nın %18.3' düzeyindeydi, oysa bu oran birçok Avrupa ülkesinde %20 ya da %30 civarındaydı (OECD 1996a).

Harcamalardaki artışın büyük bir kısmı 1960 ile 90 arasındaki bu otuz yıllık dönemin ilk yarısında gerçekleşti ve sosyal güvenlik harcamaları reel olarak yılda %6'dan fazla yükseldi (OECD, 1997a). İstikrarlı ekonomik büyüme ve yüksek istihdam oranları bu hızlı genişlemeyi mümkün kıldı.

Daha sonraki dönemde bu bölgedeki ekonomiler daha yavaş bir hızda bü-

yüdükleri için, sosyal güvenlik harcamalarının büyüme oranı da düşmüştür. 1980 ile 190 arasında sosyal güvenlik harcamaları gerçek terimlerle yılda %4 oranında azalmıştır. 1990'da toplam sosyal güvenlik harcamalarının %40'ını emeklilik ödemeleri, %25'ini ise sağlık oluşturmuştur. Bu oranlar son otuz yılda önemli bir artış göstermemişlerdir.

1990 öncesinde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde 'görünür' sosyal güvenlik harcamaları OECD ülkelerine kıyasla GSYİH'nın daha az bir payını, yani %10 ile %20 kadarını oluşturuyordu. Ancak bu rakamlarla karşılaştırma yapmak doğru değildir, çünkü bu rakamlar sosyalist ülkelerdeki oldukça yüksek oranda 'görünmeyen' sosyal güvenlik harcamaları olduğunu dikkate almaz[6]: Örneğin toplumsal istihdam, devlet kuruluşlarına yapılan sübvansiyonlar, tüketici sübvansiyonları gibi harcamalar yeniden dağıtım politikasının araçları olarak önemli bir role sahiptir. Bu tür görünmeyen sosyal güvenlik harcamaları muhtemelen GSYİH 'nın %10'unu oluşturmuştur (Cichon ve Hagemejer, 1996). Emeklilik harcamaları görünen sosyal güvenlik harcamalarının temel kalemini oluşturuyordu (%50si civarında). İşsizlik sigortası yoktu ve formel sosyal yardım programlarına ayrılan kaynaklar sınırlıydı.

1989'dan sonra 'görünen' sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki payı yükselirken, aynı zamanda bu oran GSYİH'larında önemli düşüşler yaşayan bölge ülkelerinde reel olarak azaldı. Harcamaların yapısı işsizliğin artmasına bağlı olarak farklı yönlere kaydı, ancak sosyal yardım ve işsizlik yardımlarına ayrılan pay hala marjinal ölçülerde kaldı. Hala emeklilik harcamaları temel harcama kalemini oluşturmaktadır.

Sosyal Güvenlik Harcamaları Projeksiyonları

1990 ile 2050 arasına ilişkin olarak üç farklı ekonomik gelişme senaryosu için sosyal güvenlik harcamaları projeksiyonları yapılmıştır (Latulippe, 1997). Bu projeksiyonlar, ilgili verilerin elde edilebildiği iki tür ülke grubu için, yani OECD ülkeleri ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için yapılabilmiştir. Sözkonusu üç farklı gelişme senaryosu gelecekteki muhtemel istihdama yönelik iki varsayım (aynı kalması ya da yıllık %1'lik artış göstermesi) ile emek üretkenliğine ilişkin iki varsayım (yıllık %1 ya da %2'lik bir artış) üzerinde temellendirilmiştir. Yardım düzeyleri cari düzenlemeleri yansıtmaktadır. Ekonomik varsayımlar ise her iki farklı ülke grubu için uzun dönemde aynıdır, çünkü Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin uzun vadede OECD ülkeleriyle aynı oranda büyüyeceği varsayılmıştır. Buna rağmen, OECD ülkelerine ulaşabilmek için, bir gerileme ve duraklama döneminin (2010 yılına kadar) ardından hızlı bir ekonomik büyüme döneminin geleceği (2010 ile 2020 arasında) varsayılmıştır ki ancak böylece GSYİH kayıplarını telafi etmek mümkün olacaktır.

OECD ülkelerine ilişkin projeksiyonların sonuçları, temel senaryo gereğince (yüksek büyüme se-

naryosuna göre %23.7, düşük büyüme senaryosuna göre %30.4) sosyal güvenlik harcamalarının 1990'daki %18.3 değerinden 2050 yılında %25.5'e çıkacağını göstermektedir. 1990 ile 2050 arasında sosyal güvenlik harcamaları reel olarak yılda ortalama %1.9 kadar artacaktır ki bunun %1.3 kadarı GSYİH büyümesinden %0.6lık kısmı ise sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH yüzdesi olarak fazla büyümesinden kaynaklanmaktadır. 2050 yılında toplam sosyal güvenlik harcamalarının %89'unu emeklilik ve sağlık harcamaları oluşturacaktır ki bu oran 1990 yılında %77 idi..

Projeksiyonlara göre en önemli artışlar Japonya'da gerçekleşecektir. Sosyal güvenlik harcamalarının oranı 1990'da %12.4'den 2050'de %27.0'a yükselecektir. Japonya önümüzdeki dönemde nüfusunun çok hızlı biçimde yaşlanmasına tanık olacaktır. 2050 yılında Japonların medyan yaşı 47.4'e yükselecektir ki bu rakam Batı Avrupa için 45.9, Avustralya ve Yeni Zelanda için 41.1 ve Kuzey Amerika için 40.4'dür. Yine 2050 yılında Japonya'daki sosyal güvenlik harcamaları hala Batı Avrupa'nın gerisinde kalacaktır (GSYİH'nın %33.4'ü) ama Kuzey Amerika (%17.9) ve Pasifik'ten (%18.4) oldukça yüksek olacaktır. Avustralya, Yeni Zelanda ve Kuzey Amerika'daki sosyal güvenlik harcamalarının oldukça yavaş büyümesi büyük ölçüde işgücü piyasasının gelişmesine bağlıdır. Düşük büyüme senaryosuna göre istihdam düzeyinin değişmediği varsayıldığı zaman, sosyal güvenlik harcamaları Kuzey Amerika'da %25.8, Avustralya ve Yeni Zelanda'da ise 31.1 gibi oldukça yüksek seviyelere çıkmaktadır.

GSYİH/istihdam edilen kişi oranı projeksiyonları, temel senaryoya göre 1990 ile 2050 arasında ortalama gelirin yılda yaklaşık %1 kadar artacağını göstermektedir (1990 ile 2010 arasında %1.2 artış olacaktır). Karşılaştırmalı olarak bakarsak, bu rakam 1970'lerde %2.3, 980'lerde ise %1.7 olmuştur. Emek üretkenliğindeki artışın bu şekilde düşük olmasına ve sosyal güvenlik harcamalarının önemli ölçüde artmasına rağmen, sosyal transferlerin artış düzeyi, gelecekteki gelir artışlarının sadece %20'sini alacaktır (bu rakam düşük büyüme senaryosunda %30'a yükselir, yüksek büyüme senaryosunda ise %10'a iner). Bu önemli bir bulgudur ve varolan sosyal güvenlik sistemlerinin mali olarak sürdürülmesinin mümkün olmadığı yolundaki iddiaları değerlendirirken gözönüne alınmalıdır.

Altı Orta ve Doğu Avrupa ülkesi için (Bulgaristan, Latviya, Polonya, Rusya Federasyonu, Slovakya ve Ukrayna) yapılan projeksiyonlar 1993 ile 1995 arasındaki durum üzerinde temellendirilmiştir (Cichon ve Hagemejer, 1996). Bu projeksiyonların sonuçları, yakın gelecekteki ekonomik gelişmelerin ve sosyal alandaki yasal değişikliklerin belirsiz olması nedeniyle büyük ölçüde belirsizlik taşır. Bu projeksiyonlar sosyal güvenlik harcamalarının 1990 yılında GSYİH'nın %20'si

düzeyinden 2050 yılında %25.6'ya yükseleceğini göstermektedir (bu rakam yüksek büyüme senaryosuna göre %24.1, düşük büyüme senaryosuna göre %28.2 olacaktır). Bu rakamlar OECD ülkeleri ile aynı düzeydedir. Doğu ve Orta Avrupa'da emeklilik yaşı daha düşüktür ama nüfusun yaşlanması ortalama olarak OECD ülkeleriyle kıyaslandığında bu bölgede daha düşük kalacaktır. Dahası, 2010-2020 arasında bu bölgede gerçekleşeceği düşünülen yüksek büyüme oranları (ki bu GSYİH kayıplarını telafi etmek ve OECD ülkelerine ulaşmak için gereklidir) GSYİH'nın belirli bir yüzdesi olarak sosyal güvenlik harcamalarının büyüme oranını sınırlamaya yarayacaktır.

Ekonomik Performansın Etkilerini Değerlendirmek

Sosyal koruma sistemleri, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik performanslarını sanayileşmiş ülkelerden farklı şekillerde etkiler. Çocuk yardımlarını eğitime katılma şartına bağlamak, okula devam etmeyi teşvik ederek beşeri sermayenin oluşumunda olumlu etkiler yaratabilirken (örneğin Brezilya'da olduğu gibi) okullaşma oranlarının yüksek olduğu ve bu yardımın şarta bağlı olarak geri alınması halinde, marjinal ailelerin sosyal olarak dışlanmış hissetmelerine yolaçacağı yerlerde ise olumsuz etkileri olabilir. Bu bölümün ileriki kısımlarında formel sosyal güvenlik sistemlerinin yaygın olduğu ülkelerdeki (özellikle OECD ülkeleri) ekonomik performans analiz edilecektir. Buradaki amaç, gelişmekte olan ve sosyal güvenlik sitemlerini genişleten ülkelerin geleceği hakkında spekülasyonda bulunmaktansa, özellikle ilgili verilerin elde edilebildiği ülkelerin deneyimlerinden dersler çıkarmaktır.

Burada farklı sistemlerin deneyimlerini gözlemleyerek sosyal korumanın etkilerini değerlendirmek yoluna sapılabilir: Örneğin Batı Avrupa'nın yakın geçmişteki ekonomik performansını Birleşik Devletler ile karşılaştırarak, Avrupa'daki yüksek düzeydeki işsizlikten refah devletinin sorumlu olduğu sonucuna varılabilir. Ancak bu tür çıkarımlar potansiyel olarak yanıltıcıdır. OECD ülkelerindeki sosyal koruma sistemleri olgunlaşırken, aynı zamanda büyüme oranlarının yavaşlamış olması gözleminden çıkarak son derece az çıkarım yapılabilir. Yine tersinden bakarsak, sosyal korumanın, sermaye ya da eğitimli işgücü gibi pozitif bir üretim faktörü olduğu da söylenemez.

Ekonomik Mekanizmalar

Sosyal korumanın ekonomiyi etkileme mekanizmaları işçi, iş arayan, tasarruf yapan ve portföy yatırımcıları olarak bireylerin davranışlarını içerir. Ayrıca şirketlerin ve girişimlerin kararlarını ve ücret ve fiyatların belirlenmesi dahil piyasaların işleyişlerini de kapsar.

İşgücü piyasası özelinde, ilk olarak karşımıza sosyal korumanın işgücüne katılan nüfus oranı üzerindeki etkisi çıkmaktadır. Yardımlar, örneğin erken emeklilik için ödemelerin yapıldığı durum-

larda, bireylerin işgücünden çekilmelerine neden olabilir. Tersinden bakarsak sosyal koruma, gelecekteki emeklilik ve diğer yardımlara bağlı olarak bireylerin formel ekonomi içine dahil olmalarını da teşvik edebilir. Bu alanla ilgili bir sonraki sorular demeti, sosyal korumanın istihdam üzerindeki etkileriyle ilgilidir. Yardımlar, işsiz insanların yeni bir iş bulmalarında daha yavaş davranmalarına neden olur mu? İşsizlik yardımı daha uygun işçi/işveren eşleşmelerine yardımcı olabilir mi? Daha sonra ise üretken emek girdisinin düzeyiyle ilgili sorular gelmektedir. Sosyal koruma, hastalık izninin uzatılmasına yolaçarak ya da doğum izni yoluyla yıllık çalışma saatlerinin azalmasına neden olur mu? Ya da sosyal koruma işçilerin daha üretken olmalarını sağlayan sosyal paketin bir parçası mıdır? Sosyal korumanın etkilerini izole etmek için diğer değişkenlerin sabit tutulması gerektiği için bu tür soruları yanıtlamak kolay değildir.

Sermaye piyasası konusunda, devlet emeklilik fonlarının varlığı genellikle bireysel tasarrufların oranının düşmesinden sorumlu tutulur. İnsanlar yaşlılık zamanlarına hazırlanmak için tüm yaşamları boyunca gerçekleşen tüketimlerini planlarlar ve bu planlar Devletin onlar adına yaptığı tasarruflar gözönünde tutularak yapılır. Öte yandan sosyal koruma bireylerin bu şekilde plan yapmalarını mümkün kılan güvenliği de sağlamaktadır. Kamu katkılarının olmadığı durumlarda insanlar miyop davranıp tasarrufta bulunmayabilirler. Burada potansiyel karşılıklı bağlantılar çok karmaşıktır. Uzun dönemli sağlık sigortasının sağlanması, yaşlı insanların bakım almasını sağlayarak onların çocuklarının ücretli iş alanına girmelerini ve böylece kendi yaşlılık dönemleri için tasarrufta bulunmalarını kolaylaştırır. Uzun dönemli büyüme oranlarında etkili olan bir ikinci önemli faktör, beşeri sermayenin oluşumudur. Eğer sosyal koruma aileler için yeterli bir gelir sağlıyorsa, ailelerin çocuklarını okula gönderme gücü buna bağlı olarak artacaktır. Dahası, eğitim aldıktan sonra işsiz kalma ihtimaline karşı insanları sigortalayan sosyal koruma sistemleri, eğitim alma yönünde insanları teşvik edecektir. Sermaye piyasasıyla ilgili bir diğer sorun girişimciliktir ki burada da sosyal korumanın varlığı riskleri azaltabilir.

Ekonomik Amaçlar

Sosyal korumanın ekonomik etkileriyle ilgili kaygılar genellikle bunun işsizlik üzerindeki etkileri ve üretkenlik artışı gibi ekonomik amaçlar merkezinde yoğunlaşmıştır. Şekil 2'de ülkeler sosya güvenlik transferlerinin GSYİH'ya oranı bazında sıralanmışlardır. Şeklin sol kısmında Avustralya, Japonya ve Birleşik Devletler gibi düşük sosyal korumaya sahip ülkeler bulunmaktadır. Sağ tarafta ise Belçika ve Hollanda gibi göreli olarak yüksek sosyal güvenlik harcamalarına sahip ülkeler vardır. Bu ikisi arasında hiçbir basit ilişki görülmemektedir. Solda yer alan ülkeler arasında, Japonya ve Birleşik Devletler gibi düşük işsizlik oranla-

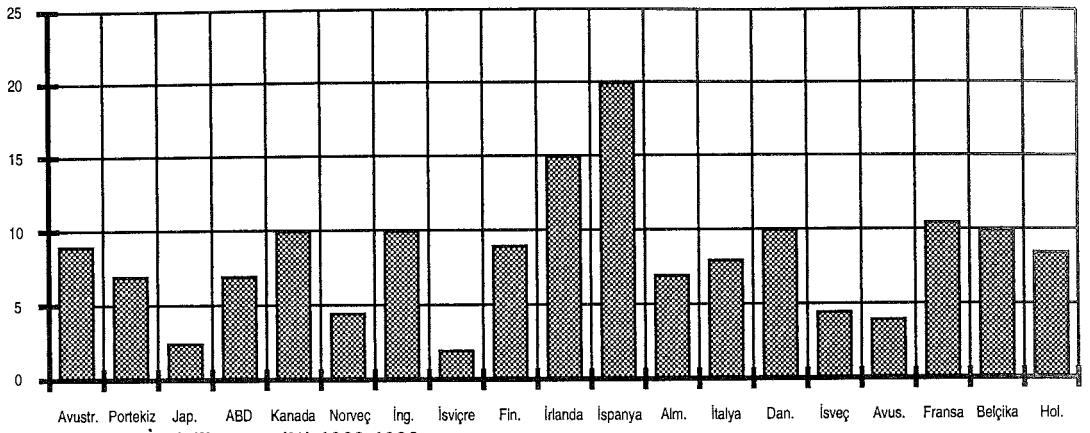

Ortalama İşsizlik oranı (%) 1983-1996

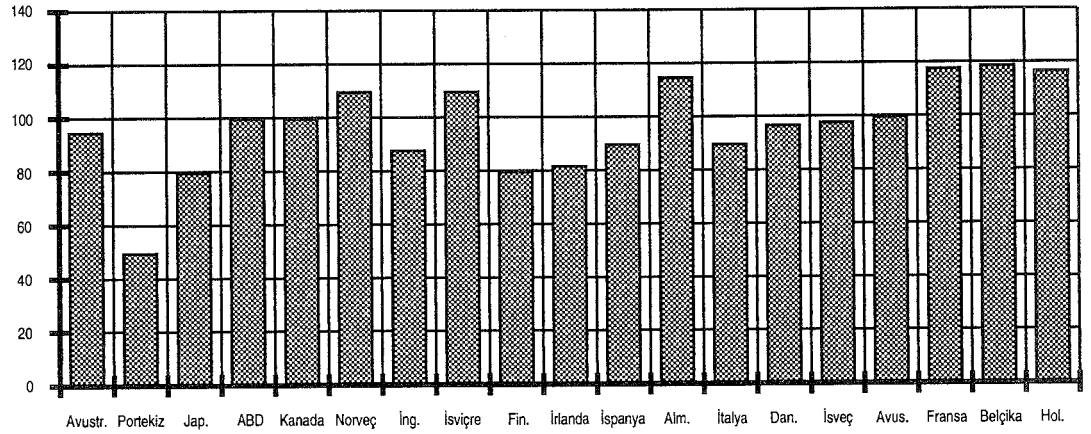

İş saati başına GSYİH (US=100 endeksi) 1994

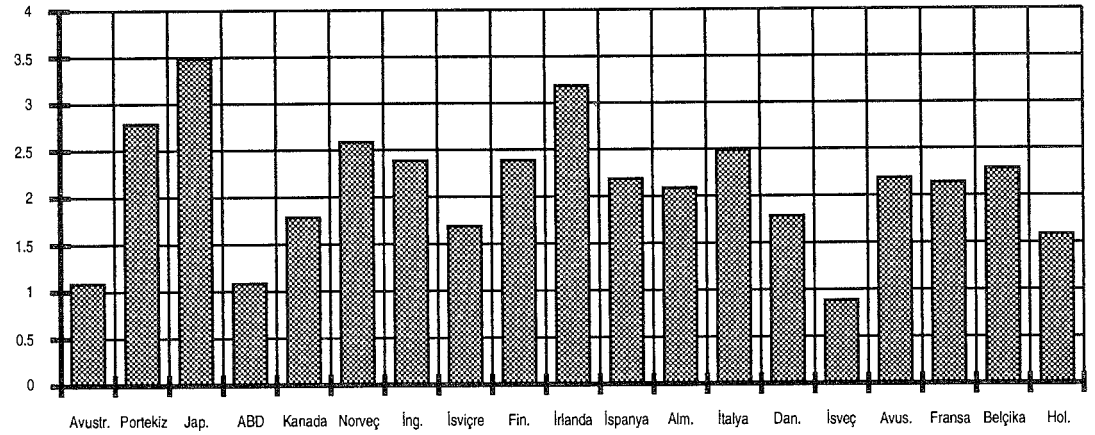

Emek üretkenliğinin büyüme oranı 1976-1992

Şekil 2- GSYİH'nın sosyal güvenlik harcamalarına ayrılan yüzdelerine göre dizilmiş bazı OECD ülkeleri için kimi ekonomik göstergeler (Soldan sağa yükselen yüzdelere göre dizilmiştir.) (Kaynak: Layard, Nickell, 1998.)

rına sahip ülkeler vardır, ancak en yüksek oranlar en sağdaki ülkeler arasında değil, İrlanda ve İspanya gibi ortadaki ülkelerde görülmektedir.

İşsizlik milli hasılayı etkilemektedir ancak üretkenlik düzeyi de dikkate alınmalıdır. Ekonomiler çalışma saati başına GSYİH bakımından farklılaşmaktadır. Şekil 2'nin ikinci kısmındaki üretkenlik tahminleri Birleşik Devletler'de çalışma saati başına GSYİH, Portekiz'in iki katıdır ama birçok Avrupa ülkesinden daha düşüktür. En yüksek sosyal güvenlik harcaması düzeyine sahip olan ülkeler saat başına üretkenlikte Birleşik Devletler'le eş gitmektedir (bu üretkenlik ölçümleri diğer faktörleri hesaba katmamaktadır).

Cari üretkenlik düzeyleri geçmişteki büyüme oranı farklılıklarının bir yansımasıdır.

Şekil 2'nin üçüncü kısmı ilk petrol şokundan sonraki dönemde farklı ekonomilerdeki büyüme performanslarını göstermektedir. Bu dönemde saat başına ölçülen emek üretkenliği Japonya'da yükselmiş olduğu gibi, İrlanda, İtalya ve diğer Avrupa ülkelerinde de büyük ölçüde yükselmiştir. Öte yandan bu dönemde İsveç'teki büyüme düşük olmuştur[7] ancak aynı durum Birleşik Devletler için de geçerlidir.

Sonuç olarak, burada değerlendirilen performans göstergeleri ekonomik analizin klasik göstergeleridir, ama bunların sınırlılıkları da iyi bilinmektedir. Çünkü bunlar sadece piyasaya sürülen ürünler ile ilgilidirler, oysa insanın refahını geliştirme yolundaki nihai hedefe hizmet eden başka etkinlik biçimleri (piyasaya sürülmeyen ürünler, çalışma yaşamının kalitesi, çevre üzerindeki etkiler gibi) de vardır. Özellikle güvenlik, vatandaşların talep ettikleri ancak ölçek ekonomisi, ters seçim ve işlem maliyetleri gibi nedenlerle piyasaların etkin olarak sağlayamadıkları bir maldır. Bu da son otuz yılda sürekli bir 'kriz' içinde oldukları iddia edilmesine rağmen, sosyal güvenlik sistemlerinin neden göreli olarak istikrarlı olduğunu açıklamaya yardım edebilir.

Vergi Maliyetleri ve Özgül Etkiler

Sosyal korumanın ekonomik performansı olumsuz etkilediği iddiası iki farklı biçim alabilir. İlk olarak, sosyal koruma mali bir yük yaratmaktadır ki bunu 'vergi maliyeti argümanı' olarak adlandırabiliriz. Böyle bir önermenin ampirik testi, toplam vergi oranları ile ekonomik performans ölçümleri arasında negatif bir ilişkinin bulunmasıdır. Bu ise sosyal korumaya özgü bir şey olarak görülemez. Sosyal koruma harcamaları Bütçe içinde önemli bir kalemi oluşturmasına rağmen, vergi maliyeti eğitim ya da askeri savunmanınki ile aynıdır. Benzer şekilde, vergi harcamalarının etkisi, vergi ile finanse edilen doğrudan harcamaların etkisiyle aynıdır.

'Vergi maliyeti argümanı', sosyal güvenlik harcamasının biçimiyle ilgili olan ikinci argümandan ayrılmalıdır. Sosyal korumaya karşı çıkılmasının nedeni çok pahalı olması ya da eğer bedava olursa ters etkiler yaratacak olması mıdır?

Bu durumda kararları

etkileyen, yardımların hangi koşullarda ödendiği sorusudur. Örneğin emeklilik şartına bağlı olan bir ödeme, işgücünden ayrılma yönünde bir teşvik edici olmaktadır. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi yardımı alan kimse için bu yardımın devlet tarafından mı yoksa özel bir program tarafından mı yapıldığı hiç farketmemektedir.

Sosyal transferlerin kendine özgü olması ve diğer harcamalardan farklı olmasının bir boyutu, vergiler ile yardımlar arasında bağlantı olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Vergi verenin ödenen vergi ile gelecekteki muhtemel yardımlar arasında bir bağlantı olduğunu algıladığı durumlarda, harcamaların ekonomik etkileri daha ılımlı olmaktadır.

Ekonominin işleyişi, aktüeryal olarak nötr olan ve kamusal olarak tedarik edilen transferlerden pek fazla etkilenmemektedir.

Kurumsal Yapının ve Bir Bütün Olarak Sistemin Önemi

Sosyal korumanın etkilerine dair bir ekonomik modelin formüle edilmesi, sosyal koruma sistemlerinin kaba eleştirilerinin pek dikkate almadığı önemli kurumsal özelliklerin saptanmasını gerektirir. Ekonomik analizlerin çoğu, katkıda bulunmanın koşula bağlı olmadığı, yardımların kişinin işsizliğe düşme nedeni ve yeni bir iş arama gayretlerinden tamamen bağımsız olarak verildiği ve önerilen işlerin reddedilmesi halinde bunun bir cezasının olmadığı gibi varsayımlar üzerine kuruludur. Bu temelde, işsiz olan herkesin işsizlik yardımı alacağı varsayılmaktadır.

Bu tür gerçekçilikten uzak varsayımlar dikkate alındığında, işsizlik yardımının genellikle işe dönmek için bir engelleyici olarak görülmesi şaşırtıcı değildir. Oysa yardımların koşula bağlı olduğu gerçeğini gözardı edemeyiz. Kuşkusuz ki bu alandaki kurallar mükemmel biçimde uygulanmamaktadır. Haketmediği halde yardım alanlar hala vardır. Ancak iş aramakla ilgili koşullar, işsizlik yardımı tarihinin her zaman önemli bir parçasını oluşturmuştur. İşsizlik yardımı veren hükümetlerin birçoğu bu konuyla ilgili yaptırım sorunlarına önemli kaynaklar ayırmaktadırlar ve bu koşullar yardımı alanların yaşamlarının bir parçası haline gelmiştir.

Sosyal transfer programları hiç kuşkusuz son derece karmaşıktır ve burada bunları detaylı olarak araştırmak gerekli değildir. Bizim için önemli olan, ekonomiyle ilgili olan kurumsal özellikleri diğerlerinden ayırdedebilmektir. Her bir programda, bu programın ekonomik kararlar üzerindeki etkisini belirleyen belirli koşullar ya da parametreler vardır. Bu açıdan servet ya da gelir testleri özel bir önem taşırlar.

Emeklilik kararları bir dizi sosyal ve özel düzenlemeler tarafından etkilenmektedir. Ülkeler arasında karşılaştırmalı olarak bakınca, incelenmesi gerekenin sadece devlet emeklilik fonları olmadığı, tüm bir sosyal katkı alanının çözümlenmesi gerektiği anlaşılır. İşsizlik olgusu durumunda, genel olarak işgücü piyasası kurumlarına bakmak zorunludur: Sendikalaşma düzeyleri, toplu sözleşme

sistemleri ve işgüvenliği yasaları gibi. Aslında burada karşılaştırılan farklı ekonomik sistemlerdir. Bir ya da iki değişken diğerlerinden ayırdedilerek ekonomik performans farklılıklarının sorumlusu olarak gösterilemez. Sosyal transferler ve işgücü piyasası kurumları gibi sosyal katkıları bir bütünün parçaları olarak görmek gerekir.

Tekil bir işçinin konumu açısından birbirine denk olan sosyal ve işgücü piyasası politikalarının kombinasyonları ekonomik performans üzerinde çok farklı etkilerde de bulunabilir. Tekil bir işçinin bakış açısından, kamu teşebbüslerinin asgari ücretten istihdamı garanti ettiği bir ekonomi ile işgücü piyasasının tamamen esnek olduğu ancak vatandaşlara asgari bir gelirin sağlandığı bir ekonomi birbirine denk olabilir. İlkinde tam istihdam koruması ve iş garantisi sözkonusudur ve devletin ayrıca bir sosyal koruma yapmasına gerek yoktur; tüm refah kamu işletmesine bağlıdır. İkinci durumda ise sosyal koruma ile işgücü piyasası arasında tam bir ayrılma vardır; ne iş güvenliği ne de garantisi sözkonusudur, öte yandan vatandaşın geliri devlet bütçesinin temel bir kalemini oluşturmaktadır. Bu iki model durum, sadece sosyal koruma harcamalarına bakmanın ne kadar yanıltıcı olabileceğini göstermektedir. Çünkü sosyal harcamalar ikinci durumda çok daha yüksek olduğu halde bu ekonomi, değişen işgücü piyasası koşullarına daha kolayca uyum sağlayabilecektir.

Yapısal Uyum

Gelişmekte olan ülkelerin çoğu son yirmi beş yıldır genellikle borç veren kurumların dayatması nedeniyle yapısal uyum programları uygulamaktadırlar. Ekonomik istikrar politikaları kamu harcamalarını azaltarak sosyal korumayı doğrudan etkilemiştir. Örneğin Latin Amerika'da yardımlar reel olarak düşmüştür. Aynı zamanda istikrar politikaları, işsizliği artırdığı ve ücretlerin düşmesine yolaçtığı için gelir desteğine olan ihtiyacı daha da belirginleştirmiştir.

80'lerdeki yapısal uyum programlarının bir dizi ülkedeki etkilerini inceleyen OECD araştırmaları (Bourguignon, de Melo ve Morrisson, 1991) bu konuda ülkelerin farklı deneyimler yaşadıklarını ortaya koymaktadırlar. 1980'lerde bu ülkelerden ikisi (Endonezya ve Malezya) yoksulluk üzerinde olumsuz etkiler yaratmaksızın sosyal harcamaları azaltmak da dahil olmak üzere gerekli uyumu sağlamakta başarılı olmuş görünmektedir. Aynı dönemde Şili'de en yoksu kesimlere yönelik özel programlar olmasına rağmen, hükümet harcamalarındaki kesintiler, genellikle yüksek gelir gruplarına giden sosyal güvenlikten ziyade, daha çok yoksulların yararlandığı sağlık ve eğitim alanında gerçekleşmiştir (Meller, 1991). Fas'da ise sosyal harcamalardaki düşüş de dahil olmak üzere, uyum programının asıl yükü kentsel nüfusun üzerine düşmüştür ve bu durum kır/kent farkını azaltmak yönünde bir etkide bulunmuştur.

Latin Amerika araştırmalarında görüldüğü üzere (Lusting, 1995) yapısal

uyum süreci makro ekonomik ve dışsal faktörler tarafından belirlenmiştir. Sosyal koruma ise bu hikayenin ancak küçük bir parçasını oluşturmaktadır. Burada önemli olan sosyal politikanın belirli yönlerinden çok, sosyal politikanın vergi maliyetidir. Üstelik, buradaki deneyim, sosyal korumanın gelir dağılımının en altındakilere yönelik daha fazla yardım sağlama yönüne doğru kayması eğilimi vardır ancak bu kayma, gelir ölçeğinin biraz daha yükseklerinde yer alanlara ödenen yardımların azalması anlamına gelebilir. Dolayısıyla buradaki sorun ekonomiden çok politik ekonomi sorunudur.

Yapısal Değişim

Sanayileşmiş ülkeler için de yapısal değişim sorunları sözkonusudur. Yeni sanayileşen ülkelerin yarattığı kızışan rekabet ortamına bir tepki olarak, OECD ülkeleri üretimlerini, bu alanda hala üretkenlik avantajlarını korudukları ileri teknoloji ürünlerine ve hizmetlere doğru kaydırmaya zorlanıyorlar. Bu aynı zamanda üretkenlik artışına yönelik uzun dönemli arayışın da bir parçasıdır.

Üretkenlik farklılıklarına dair açıklamaların çok belirsiz oldukları ortaya çıkmıştır.

Buna rağmen bu konuda sosyal korumanın boyutlarının temel bir rolü olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Aslında emek piyasası faktörlerinin asıl önemli unsur olduğu konusu da şüphelidir. Diğer beş sektörde ise, emek piyasaları merkezi bir öneme sahip değildir, daha çok sınırlı rekabet (otomobil ve telekomünikasyon), iç işletme (konut yapımı ve tüketici bankacılığı) ya da ölçek (yazılım) etkili olmuş görünmektedir.

Emek piyasaları etkili olduğu ölçüde, istihdam korumaları ve diğer önlemlerin yapısal uyumu engelleyebileceği görülebilir. Öte yandan bu tür yasal düzenlemeleri basitçe ortadan kaldırmak sadece riski çalışana transfer etmek anlamına gelecektir. İş güvencesi kaybının ücretlerin yükselmesine yönelik baskıyı artırması beklenebilir, çünkü çalışanlar işin önemli bir özelliğini oluşturan güvenlik kaybını karşılamak isteyeceklerdir.

Burada sosyal koruma, net bir pozitif role sahiptir. Kızışan uluslararası rekabete yönelik tepkinin ertelenmiş olduğunu ve ithalat rekabeti yapan sektörler artan rekabetle karşılaştıkları için bir ücret farkının ortaya çıktığını varsayın. Bu ücret farkı işçiler yüksek teknoloji kullanan sektörlere doğru gitmeye başlayana kadar genişlemeye devam edecektir. İşçilerin bu sektörlere kayışı, ücret farklılığına ve istihdam olanaklarına bağlıdır ki potansiyel işçilerle boş işler arasında bir eşleşme olması gerektiği için iş bulmak hiç de kesin değildir. Bu da sosyal korumayı gündeme getirir. İşsizlik yardımı uzun zamandan beri yapısal değişimi kolaylaştırmak için bir araç olarak kullanılmıştır. Örneğin 1960'larda Birleşik Krallık'da işgücünün yeniden dağılımını teşvik etmek amacıyla gelire bağlı yardımlar kullanılmaya başlanmıştır. İşsizlik sigortasının ya da ona denk transfer programlarının

varlığı, yeni sektördeki beklenen toplam ücret miktarını artırır ve böylece sektörler arasındaki hareketliliği kışkırtmak için gerekli olan ücret farkını düşürür.

Öte yandan sosyal korumanın işveren tarafından sağlanması, iş-kilitlenmesi denilen olaya yolaçarak, işçilerin iş değiştirmelerini zorlaştıran bir etki yaratabilir (Madrian, 1994). Birleşik Devletler'de iş değiştirmenin sağlık sigortası kaybına yolaçtığını gösteren kanıtlar vardır (Gruber ve Madrian, 1997). Yardımların devlet tarafından sağlanması ya da mevcut sosyal güvenlik kapsamının zorunlu tutulması, işgücü piyasasının çok daha düzgün işlemesini sağlayabilir.

Geçiş Süreci

Merkezi planlamadan piyasaya geçen ekonomilerde, işçilerin hareketliliği temel bir faktör olarak görülmektedir.

Buralarda insanlar kar etmeyen işletmeleri terkederek yeni ve gelişmekte olan firmalara doğru yönelmek zorundalar. Yine insanlar gerileyen sanayileri bırakarak genişleyen sektörlere girmek zorunda kalıyorlar. Eğer işgücü hareketsiz kalırsa geçiş süreci baltalanmış olacaktır.

Bu ülkelerde sosyal koruma bu hareketliliği sağlamakta önemli bir rol oynayabilir. İlk olarak sosyal koruma, yukarıda tasvir edildiği üzere transferlerin iş değiştirme sırasında yatırımı finanse etmeye yardımcı olması suretiyle yapısal uyuma yardımcı olabilir.

İkinci olarak, işletme bazlı refah programları yerine ülke çapında sosyal koruma programlarının oluşturulması, işçilerin iş değiştirdikleri zaman bile yardımlardan yararlanabilmesini olanaklı kılar.

Yeterli sosyal koruma programlarının olmadığı durumlarda işçiler, doğal olarak devlet işletmelerini bırakmakta isteksiz olacaklardır. Rusya Federasyonu ve eskiden SSCB'ye dahil olan bir çok yerlerde işçiler, düşük ücret almalarına, hatta hiç ücret ödenmemesine rağmen, işletmeye bağlı yardımlar nedeniyle devlet firmalarına bağlılıklarını korumaya devam etmektedirler.

Ulusal yardım programlarının yaygınlaştırılması hareketlilik önündeki bu engeli ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır. Çin, tam da bu nedenle işsizlik sigortasını uygulamaya koymuştur (Hu, 1998).

Üçüncü olarak, birçok geçiş ekonomilerinde informel sektörün hızlı biçimde büyüdüğüne tanık olunmuştur.

Bu gelişmeyi sınırlamak isteyen, örneğin vergi tabanının erimesini durdurmak isteyen bir hükümet için, yardımları katkı ödemelerine bağlayan bir sosyal güvenlik programı, insanları formel ekonomi içinde kalmaları yönünde teşvik edici bir unsur olabilir.

Doğu Avrupa deneyimi, bir kez daha sistemi bir bütün olarak görmenin önemini vurgular. Eğitim ya da sübvanse edilen istihdam gibi aktif işgücü piyasası politikaları kendi başlarına etkili olmayabilirler. İstihdam politikası sosyal koruma reformuyla birlikte ele alınarak düzenlenmelidir (Barr, 1994).

Küreselleşme

Küreselleşme, ya tek başına ya da teknolojik değişmeyle birlikte, genellikle toplumları daha büyük gelir güvencesizliği soruyla karşı karşıya bırakmaktadır. O halde küreselleşme ile sosyal koruma arasındaki ilişki nedir? Yakın zamanda yapılan ekonomik araştırmalar (Rodrik, 1997) bu soruyu biraz aydınlatmaktadır. Bu çalışmanın yazarı, çapraz analiz yaparak, sosyal koruma harcamaları ile (1985-89 döneminin ortalaması) iki açıklayıcı değişken arasındaki ilişkiyi araştırmıştır: bu iki değişkenden biri ulusal ekonominin açıklığı (ki bu ticaretin GSYİH'ya oranı olarak hesaplanmıştır) diğeri ise ülkenin karşılaştığı dışsal risklerin düzeyidir (ki bu ticaret hadlerindeki değişkenliklerle yani 1971'den 1990'a kadar ithalat ve ihracatın göreli fiyatlarına bakarak ölçülmüştür) Bu sonuçlar, gelir transferlerinin en büyük olduğu ekonomilerin, aynı zamanda çok açık olan ve dünya pazarlarında ciddi fiyat risklerine maruz kalan ekonomiler olduğunu göstermektedir. En güçlü bağlantılar OECD ülkelerinde bulunmuştur. Yazar tarafından getirilen açıklama, kendilerini daha büyük dışsal risklere açık bırakan toplumların, dünya pazarlarının tehlikelerine karşı korunmak için, hükümetin daha büyük bir rol oynamasını talep ettikleri ve bunu elde ettikleri yönündedir. Özellikle ileri sanayi ekonomileri bağlamında bu, daha cömert sosyal programlar anlamına gelmektedir.

Buna rağmen, 1966-1991 döneminde OECD ülkelerinin çoğunda sosyal harcamaların zaman serisi analizleri farklı bir tabloyu ortaya koymaktadır. Buna göre, sosyal koruma harcamaları (ve benzer şekilde hükümet harcamaları), ekonominin açıklığındaki artışlara karşı negatif tepki vermektedir. Tahmini katsayılar, ticaretin GSYİH'ya oranında görülen %10'luk bir artışın sosyal harcamalarda %0.3'lük bir azalmayla sonuçlanacağını göstermektedir (Rodrik, 1997). Bu sonuçları çapraz analizinin sonuçlarıyla uzlaştırmak isteyen yazar, ciddi dışsal risklere maruz kalan ekonomiler geleneksel olarak sosyal sigorta katkılarında önemli bir rol oynayan hükümetlere sahip olmuş olmalarına rağmen, ekonomik bütünleşme süreci ilerledikçe bu rolü oynamanın giderek daha zorlaşacağını söylemektedir.

Bu zorluklara daha yakından bakmak ilginç olacaktır. Finans sermayesinin küreselleşmesi ve bunun ulusal politikanın özerkliği üzerindeki etkisine ilişkin çok gelişkin bir literatür vardır. Örneğin şimdilerde hükümetlerin makro ekonomik politika alanında, uluslararası sermaye hareketleri üzerinde hala önemli kontrollerin sözkonusu olduğu 1980 öncesi dönemlere kıyasla çok daha sınırlı seçeneklerle karşı karşıya olduğu açıktır. Bölgesel ekonomik bütünleşme süreci, AB örneğinde olduğu gibi, doğal olarak ulusal politikanın özerklik alanını daraltmaktadır. Mali küreselleşmenin, ülkeleri giderek çokuluslu şirketlere bağımlı kıldığı ve hükümetlerin mali özerkliklerinde ve harcama kapasitesinde azal-

malara yolaçacak şekilde bir vergi rekabeti sürecini kışkırttığı iddia edilmektedir. Vergiler ve sosyal korumayı finanse eden katkılar eğer rekabet edilen diğer ekonomilerden daha yüksek ise, emek maliyetlerinin daha yüksek olması ve yeterice iş yaratılamaması tehlikesi vardır, çünkü bu durumda ithalat artacak ya da çok uluslu şirketler faaliyetlerini başka ülkelere kaydıracaklardır.

Siyasi çevreler ve iş çevrelerinde sosyal güvenlik katkılarının ulusal ekonomilerin rekabet gücünü kırdığına ilişkin yaygın bir kaygı vardır. Ekonomistler ise bu fikri çok daha ihtiyatla karşılamaktadırlar. İşverenlerin bir çok ülkede yüksek gelir vergileri ya da sosyal güvenlik katkılarını ödedikleri doğrudur ancak nihai olarak maliyetleri yüklenen gerçekten de onlar mıdır?. Ekonomistlerin çoğunun görüşü, uzun vadede piyasa güçlerinin normal işleyişi yoluyla, bu maliyetlerin düşük ücretler (gelir vergisi olmayan özdeş bir ekonomide alacaklarından daha düşük) şeklini alarak işçiler tarafından yükleneceği yönündedir. Dolayısıyla sosyal güvenlik katkıları uzun vadede toplam işgücü maliyetlerini etkilemeyecektir.

Bulgular sosyal güvenlik katkıları ya da gelir vergilerinin işsizlik üzerinde herhangi bir uzun dönemli etkisi olmadığını göstermektedir (Nickel, 1997). Bu, hiç gelir vergisi olmayan Avrupa'daki tek ülke olan Danimarka'nın neden Avrupa ortalamasına denk bir işsizlik oranı olduğunu ve neden bu vergilerin olmayışından herhangi özel bir istihdam avantajı elde etmediğini açıklamaktadır. Her durumda, sadece gelir vergisi üzerine odaklanmak ekonomik bir bakış açısından pek de uygun değildir. İşgücü piyasası için temel vergi oranı, gelir vergisi oranı, kişisel gelir vergisi oranı ve tüketim vergisi oranının toplamıdır. Bu alanla ilgili ciddi bir mukayeseli çalışma, toplam vergi yükünün istihdam üzerinde herhangi uzun dönemli bir etkisi olduğu iddiasını yanlışlamaktadır (OECD, 1990, Ek 6A). Nickell (1997) Toplam vergi yükünün işsizliği artırıp, işgücü arzını azaltabileceğini ancak bunun son derece sınırlı bir etki olduğunu söylemektedir.

Öte yandan kısa vadede gelir vergisinde artış, emek maliyetlerinin yükselmesine neden olacaktır. Ve bu etki oldukça uzun bir zaman sürebilir, özellikle işgücü ve ürün piyasaları tam işlemiyorsa ve bu artış düşük büyüme ve düşük enflasyon döneminde (işverenlerin ücret müzakerelerinde manevra alanı daraldığı zamanlarda) gerçekleşmiş ise.

Çok uluslu şirketlerin daha düşük emek maliyetlerinin avantajlarından faydalanmak için üretimlerini kaydırdıklarına dair bulgular vardır (buradaki düşük maliyet, verimlilik farklılıklarına ayarlanmış daha düşük emek maliyetidir, sadece daha düşük gelir vergileri değil). Buna rağmen ne çokuluslu şirketlerin stratejilerinin karmaşıklığı azımsanmalıdır, ne de bu şirketlerin ve üretim süreçlerinin serbest karakteri abartılmalıdır. Dünyanın en büyük 100 şirketinin uluslararasılaşma stratejileriyle

ilgili bir çalışma, bunlardan hiçbirinin gerçek anlamda küresel, serbest ve sınırsız olarak görülemeyeceğini ortaya koymuştur (Ruigrok ve van Tulder, 1995). Dahası, çokuluslu şirketlerin her zaman ücretlerin ve vergilerin en düşük olduğu yerde yatırım yapmadıklarına ilişkin ikna edici bulgular vardır. 1967 ile 1991 arasında, yüksek ücret ve görece yüksek vergi ülkelerinde yoğunlaşan toplam dış doğrudan yatırım miktarı 12 puan yükselerek %81'e varmıştır (Weiss, 1997).

Emek ve özellikle vasıfsız emekle karşılaştırıldığında günümüzde sermaye uluslararası düzeyde çok hareketlidir. İşgücüne talebin esnekliği şimdi geçmişten olduğundan çok daha yüksektir çünkü ulusal sınırlar aşılarak, işçiler kolayca ikame edilebilir. Bu durum, vergi yükünün menkul varlık sahiplerinden (şirketler ve finansörler) gayri-menkul varlık sahiplerine (işgücü) kaymasına ve dolayısıyla sistemin yeniden dağıtımcı etkilerinin zayıflatılmasına ve muhtemelen vergilere dönük daha güçlü bir direnişin oluşmasına dair bir kaygıya yolaçmıştır. Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık'da 1980'lerin başlarından itibaren işgücü vergi oranları yükselmeye devam ederken, ortalama sermaye vergi oranının düşmüş olduğu bir gerçektir (Rodrik, 1997). Muhtemel çözümlerden biri, kaçınılmaz bir 'fiziksel' varlığı bulunan harcamaları, yani mülkiyeti daha ağır olarak vergilendirmek ya da vergi yükünü tüketime kaydırmak olabilir.

Sermaye vergi oranlarındaki belirgin düşmenin, genel hükümet harcamalarının sermaye ve emek üzerindeki göreli yükünü etkileyeceği muhakkaktır. Aynı şeyin sosyal sigorta harcamaları için söylenip söylenemeyeceği ise başka bir konudur çünkü yükün büyük kısmının ilk planda emek tarafından yüklenilmesi çok muhtemeldir. Bu nedenle vergiye yönelik direncin artması anlaşılabilir ama bu direnç sorunu sosyal güvenlik katkılarını ödeme konusunda sözkonusu değildir. Çünkü bu ödemeler her durumda hak doğurur ve bu nedenle daha az direnç yaratır. Buna rağmen, yardımlar genel hükümet gelirleri içinden finanse edildiği ölçüde genel vergilendirmeye karşı direnç sosyal korumayla ilgilidir. Dolayısıyla küreselleşme son yıllarda vatandaş emeklilik sigortaları gibi genel yardımları kesme yönündeki belirgin eğilimin arkasında yatan faktörlerden birisi olabilir. Bazı yorumcular örneğin uluslararası sermaye akışları ya da havayolu seyahatleri üzerinden uluslararası vergilerin konulmasını önermişlerdir. Bu tür vergilerden toplanacak gelirler, çok ılımlı oranlarda toplansa bile, küresel yoksulluk uçurumunun önemli bir kısmına denk gelecektir ki bu oran, UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) hesaplarına göre global GSYİH'nın %3'ü kadardır (UNDP, 1997).

Küreselleşme sanayileşmiş ülkeleri etkilediği gibi gelişmekte olan ülkeleri de, hatta bazı durumlarda çok daha şiddetli biçimde etkilemektedir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerin sosyal koruma sağlama düzeyleri hem

daha düşüktür hem de son derece çeşitlidir. Bu ülkelerin dışsal şoklarla başetme kapasitesine ilişkin yapılan yakın tarihli bir analizde gösterildiği gibi, daha demokratik kurumlara, daha gelişkin bir hukuk devletine, daha kaliteli kamu kurumlarına ve daha yüksek sosyal sigorta düzeylerine sahip olan ülkeler her iki alanda da daha iyi bir performans sergilemişlerdir (Rodrik, 1998a). Buradaki anahtar strateji kurumları, içsel çatışmaları sınırlandıracak şekilde şok emici araçlar olarak kullanmaktır. Gelişmekte olan ülkeler uluslararası ekonomiyle daha fazla bütünleştikçe dışsal şoklara karşı çok daha açık hale gelecekler ve bu tür kurumların önemi daha da artacaktır. Burada sadece gelişmiş ekonomiler için değil, aynı zamanda gelişmekte olan ve geçiş sürecinde olan ekonomiler için de dersler vardır. Diğer kollektif malların tedarikini de içeren iyi düzenlenmiş sosyal koruma sistemleri, açık dünya ekonomisinin uzun dönemli gelişme vizyonu için kritik önemdedir.

Uluslararası Sermaye Hareketliliğinin Artmasının Etkileri

Serbest sermaye hareketlerinin iyi ve kötü yanları geçmiş yıllarda özellikle Asya finans krizinden sonra çok hararetli bir tartışmanın konusu olmuştur. Buradaki temel sorun gelişmekte olan ülkelere giden sermaye akışlarının dalgalanması sorunudur. Serbestleştirme önlemleri ve teknolojik ilerleme çok büyük miktarda finans sermayesinin çok az işlem maliyetiyle anında bir ülkeden diğerine hareket edebileceği anlamına gelmektedir. Sonuçta, ulusal ekonomiler giderek daha fazla uluslararası yatırımcıların değişen algı ve çıkarlarına bağlı hale gelmişlerdir. Bazı yorumcular artık finans sermayesinin ekonomik temel öğelere kıyasla belirli bir özerklik edindiğine inanmaktadırlar. 1980'lerdeki reel kur hareketleri bir önceki dönemdeki ödemeler dengesindeki gelişmelerle ilişkilendirilebiliyordu. 1990'lara gelindiğinde ise analiz edilen bir çok ülkede bu bağıntı ortadan kaybolmuştu (ILO, 1999c) Bunun yerine bir yirmi beş yıllık dilimdeki net özel sermaye akışları ile bir sonraki yirmi beş yıllık dönemdeki reel kur hareketleri arasında bir bağıntı ortaya çıkmıştır.

Uluslararası kısa dönemli sermaye akışlarının giderek artan bir kısmı, emeklilik fonları ve para piyasası fonlarından oluşan portföy yatırımlarından oluşmaktadır. Fon yöneticilerinin yıllık performansları pazar payları üzerinden çok sıkı biçimde takip edilmektedir, bu nedenle her bir yönetici, sürüyle birlikte hareket etme yönünde teşvik edilmiş olur ve bireysel performansların rekabet içinde oldukları diğerlerinden önemli ölçüde farklı olması ihtimali pek yoktur. Bu nedenle emeklilik fonları uzun dönemli yatırımlara oldukça uygun olmalarına rağmen, fon yöneticilerinin sürü psikolojisi onları, giderek kızışan bir mali rekabet ortamında kısa dönemli yatırımlara daha fazla ağırlık vermeye yöneltmektedir. Son zamanlarda ve özellikle Asya krizinden sonra, emeklilik fon yöneticilerinin yatırım davranışları ve bu tür ya-

tırımların gelişmekte olan ülkeler için arzu edilip edilmediği artık sorgulanmaya başlanmıştır (Singh ve Weisse, 1998). Sosyal sigorta sisteminden daha ileri bir zorunlu emeklilik tasarrufu sistemine geçiş stratejisinin tartışılmaya başlanmasının nedenlerinden birisi de budur. Önde gelen sanayileşmiş ülkelerden sadece birisi bile bu yaklaşımı benimsediği takdirde, bunun son zamanlardaki küresel mali istikrarsızlığın boyutunu büyük ölçüde güçlendireceği açıktır.

Bölgesel Ekonomik Birliklerin Etkileri

Bölgesel ekonomik bütünleşme süreci ilerledikçe, ekonomik birliklerin tekil üyelerinin daha ne kadar farklı sosyal koruma düzeylerine ve sosyal korumayı sağlamak için farklı kurumsal mekanizmalara sahip olmaya devam edebilecekleri sorusu sorulmak zorundadır. Bu sorunun yanıtı büyük ölçüde birlik içindeki emeğin hareketlilik düzeyine bağlı olacaktır. Birlik içindeki insanların yaşamlarının bir kısmında ve hatta günün bir kısmında farklı devletler içinde çalışma eğilimi ne kadar yüksekse sosyal koruma düzenlemeleri arasındaki farklılıkları giderme yönündeki baskı da o kadar büyük olacaktır. Bu farklılıklar çalışanların yaşamlarında büyük karışıklılara yol açabileceği gibi, çalışanların farklı devletlerdeki haklarını koordine eden düzenlemeleri işleten ve sistemleri yöneten kurumlar için de çok önemli zorluklar yaratacaktır.

Çalışanların ülke dışında çalışma seçeneklerinin daha geniş olması, birliğe üye tekil ülkelerin kendi sosyal politikalarının yeniden dağıtımcı özelliğini azaltmaları yönünde bir baskı yapabilir, çünkü daha yüksek ücret alan çalışanlar vergiler ve katkıların daha düşük olduğu yerlerde çalışmak eğilimi içinde olacaklardır (ve muhtemelen bunun tersi de doğrudur) Bu risk özellikle, örneğin sosyal yardım, gelir vergileriyle finanse edilen sabit oranlı yardımlar ya da gelire bağlı katkılar gibi dikey yeniden dağıtım politikaları için sözkonusudur. Sosyal sigorta programları için pek fazla sözkonusu değildir çünkü burada daha yüksek katkı birey için daha yüksek yardım anlamına gelmektedir. Neyseki bugüne kadarki deneyim bazı ekonomistlerin iddia ettiği gibi 'refah göçü'nü pratikte önemli bir sorun olarak karşımıza çıkarmamıştır, çünkü insanların nerede çalışmayı tercih edeceklerini belirleyen diğer faktörlerin etkisi çok daha büyüktür.

Sosyal koruma sistemlerindeki ülkeler arası farklılıkları giderme yönündeki baskı başka biçimlerde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, cinsiyet ayrımcılığının mağduru olduklarını iddia eden bazı çalışanların şikayeti üzerine konuyu ele alan Avrupa Toplulukları Adalet Divanının kararı, mesleki sigorta katkılarında önemli değişiklikler yapılmasıyla sonuçlanmıştır. Mesleki sigortalar ve özellikle bu sigortaların ulusal vergi sistemlerinde yeri ve emeklilik fon yatırımları üzerindeki sınırlamalarla ilgili kuralların daha fazla standartlaştırılması yönündeki baskı AB'nin farklı ülkele-

rinde işçi çalıştıran ve her bir ülkede ayrı şirket emeklilik fonları bulunan büyük şirketlerden gelmektedir.

Bölgesel bütünleşme bir çok durumda en azından başlangıçta sadece ekonomik kaygılarla harekete geçirilmişti. Buna rağmen, örneğin işçi sendikalarının birleşik eylemi sonucunda ve AB tarafından izlenen politikaların demokratik olarak kontrol edilmesi yönündeki halk talebi güçlendikçe, sosyal konular da yavaş yavaş gündeme girmeye başlamaktadır. Ekonomik birliklerin er ya da geç üye devletler içindeki işçi hakları ve yoksulluk gibi sorunlarla uğraşmaya başlamaları ihtimali yüksektir[8].

Yine de tekil ülkelerin zaman içinde kendi farklı değerlerini yansıtan ve farklı kurumsal çıkarları gözeten birbirinden oldukça farklı sosyal koruma sistemleri geliştirmiş oldukları bir gerçektir. Birliğin altı kurucu ülkesi arasında başlangıçta öne çıkan 'ahenk' arzusunun, birliğe daha farklı sistemlere sahip olan ülkeler katıldıkça sonradan 'birbirine doğru yaklaşma' şekline dönüşmesi önemlidir. Kuşkusuz tekil ülkelerin sosyal koruma sistemlerinde değişiklikler olacaktır ancak önemli farklılıkların da yıllarca devam etmesi çok muhtemeldir.

Sonuç Değerlendirmeleri

Sosyal koruma ile ekonomik performans arasında hem pozitif hem negatif bağlantılar vardır. Örneğin sosyal sigorta insanları formel işgücü piyasasına girmek yönünde teşvik edebilir ancak işsizlik ya da hastalık sonrasında tekrar işe dönmeyi geciktirici bir neden de olabilir. Gelir yönelimli yardımlar, yalnız ebeveynlerin çalışma yaşamına girmesini zorlaştırabilir ama şarta bağlı olmayan tek ebeveyn yardımları pozitif bir etki yaratabilir. Sosyal koruma sistemlerini reforme ederken temel yaklaşım, engelleyici etkileri olan özellikleri yumuşatmak ve ekonomik performans üzerinde pozitif etki yaratan özelliklerini geliştirmektir.

Burada sunulan kanıtlar, genel geçer inançlara karşı, sosyal koruma harcamaları ile işsizlik ve emek üretkenliği gibi ekonomik performans ölçümleri arasında hiçbir sistematik ilişki olmadığını ortaya çıkarmıştır.

Makro ekonomik tahminler, önümüzdeki 50 yıl içinde sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH'ya oranının artacağını tahmin edilen artışın ortalama kazançtaki gerçek gelişmenin sadece %20sine denk geleceğini ortaya koymaktadır. Sonuçta ekonomi bilimi bunu karşılamamızın mümkün olup olmadığını söylememizi sağlayamaz, çünkü bu ancak demokratik süreç yoluyla belirlenebilir.

DİPNOTLARI

1 Sosyal güvenlik harcamaları, emeklilik, sağlık bakımı, istihdam, hastalık, maluliyet, aile, konut ve sosyal yardıma ilişkin ayni ve nakdi kamusal harcamalar ve idari harcamaların tümü olarak tanımlanır. Eğitim dahil edilmediği için bu tanım, toplam sosyal harcamalar ile aynı anlama gelmez.

2 1952 tarihli 102 Sayılı Sosyal Güvenlik (Minimum Standartlar) Sözleşmesinin, "çalışanların toplam sigorta katkıları, çalışanların ve onların eş ve çocuklarının korunması için tahsis edilen mali kay-

nakların toplamının %50'sini geçmeyecektir (Madde 71.2) şeklinde bir koşul koymuş olması ilginçtir. Burada bu koşulun sadece, çalışanların %50'den fazlasını ödemeyecekleri anlamına geldiği açıktır. Çünkü piyasa ekonomisinde işverenlerin katkısının pratikte çalışanlar tarafından sırtlanılmayacağını garanti eden hiçbir hukuki metin yoktur.

[3] Cezayir, (1994), Mısır (1959), Libya (1973), Güney Afrika (1937) ve Tunusu (1982) istisna olmak üzere Nijerya ve Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti kıdem tazminatı ödenmesini zorunlu tutmuştur.

[4] Burada Lübnan (1963), Suudi Arabistan (1962) ve Suriye (1969) istisnadır.

[5] Bahreyn ve Lübnan istisnadır.

[6] Sosyalist olmayan birçok ülke de gelir güvenliğini geliştirmek için çeşitli düzenleme ve vergi politikaları uygulamaktadırlar. Bu tür stratejiler eski sosyalist rejimlerle sınırlı değildir.

[7] İsveç'teki ve belki bazı diğer OECD ülkelerinde bu dönemde, üretkenlik büyümesinin düşük oranda olmasının, eski 'çekirdek' sektörlerdeki düşük üretkenlik oranlarından değil, hizmet sektörünün ve özellikle emek yoğun sağlık ve bakım sektörlerinin hızlı genişlemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

[8] 1989 'da Strazburg Avrupa Konseyi'nde 12 üye devletten 11 tanesinin onayıyla kabul edilen Temel Sosyal Haklar Topluluk Sözleşmesi'nde (10. paragraf) şöyle denmektedir: "Avrupa Birliği'ndeki her işçi yeterli bir sosyal korumadan yararlanma hakkına sahiptir ve statüsü ve yerine getirdiği işin boyutları ne olursa olsun sosyal güvenlik yardımlarından yeterli düzeyde yararlanacaktır. İşgücü piyasasına giremeyen veya yeniden girmeyi başaramayan ve geçim araçları olmayan bireyler kendi özel durumlarını gözeten yeterli bir sosyal yardım ve kaynaklardan yeterli miktarda almalıdır."

(ILO'nun Dünya Çalışma Raporu 2000, Bölüm 3 çevirisidir. Orijinal metinde yeralan ayrıntılı tablolara yerverilmemiştir.)

Çeviri:
Dr. Alev Özkazanç

İNSAN HAKLARI VE ÇALIŞMA YAŞAMI

ICFTU GENEL KURUL BELGELERİNDEN...

DÜNYANIN HER YERİNDE HAKLAR TEHDİT ALTINDADIR

Sendikal haklar insan haklarıdır

1. Hükümetler ya da işverenler işçilere sendikal hak sağlayamayacakları gibi, bu hakları güvenceye de alamazlar. Bu haklar, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ve ilgili anlaşmaların içerdiği evrensel haklardır. Yasalar bu hakları tanır veya aynı yasalar işçileri bu haklardan yoksun bırakabilir; ama, bu haklar yasa ile yok edilemez.

İş dünyasının değiştirilmesinde demokratik temsil esastır

2. ICFTU konferanslarda, eğitim çalışmalarında ve kampanyalarda temel mesajını tekrar tekrar vurgulamaktadır. İşte insan haklarına evrensel ölçekte saygı gösteriliyor olması, emek hareketinin geleceği için yaşamsal önemdedir. İşçilerin, değişim ve uyarlanma için piyasanın istihdam ilişkilerine uyguladığı sürekli baskıyla ve yarattığı güçlüklerle başa çıkabilmeleri toplu temsilin güvence altına alınmasına bağlıdır.

İşçilerin sendikaya üye olma hakkı ile ilgili ihlaller artıyor

3. Uluslararası standartlara uymaya sürekli olarak söz verdikleri halde, pek çok hükümet ve işveren, sendikal hakları ve diğer insan haklarını kütlesel ölçekte ihlal etmeyi sürdürmektedir. ICFTU'nun Sendikal Hakların İhlali İzlemi Yıllığının 1999 baskısında 119 ülkede hak ihlalinin bir rekor olduğu vurgulanmıştır. Sendikacıların örgütlenme ve toplu pazarlık haklarını kullanmaya çalıştıkları için öldürülmelerine, yaralanmalarına, hapsedilmelerine veya işten atılmalarına her kıtada rastlanmaktadır. Güney Afrika ve Şili gibi bazı ülkelerde gelişme sağlanmakla birlikte, Kolombiya, Cibuti ve Pakistan gibi ülkelerde durum daha da kötüye gitmiştir. Sendikal haklara yönelik saldırıların sıklaşması, küreselleşmenin bazı hükümetleri ve işverenleri yeniden sendika karşıtı bir iklim yaratılması için yüreklendirdiğini göstermektedir.

Küresel rekabet baskısı toplumsal gerilimi artırıyor

4. Dünyanın en baskıcı diktatörlüklerinden bazıları devrilmiş olsa da, hükümetlerin ve işverenlerin işçilerin sendika kurma ve diledikleri sendikaya katılma haklarını yok sayarak rekabet üstünlüğü kazanma çabaları, sendikal hakların yok sayılmasının bir küresel sorun olarak kalmasına yol açmaktadır. Emek, ILO'nun kuruluşuna temel oluşturan Filadelfiya Bildirgesine tümüyle karşı olarak, yeniden metalaşmaktadır. İşçiler önemsenmemekte, temel haklar ve sendikalar "serbest" piyasa işleyişinin bir engel olarak görülmektedir. Ticari ve finansal liberalleşme güçleri toplumsal eşitsizliği arttırırken, sendikal protesto sıklıkla baskıyla yanıtlanmaktadır. Oysa, temsil gücü olan emek hareketleri; uluslararası sermayenin gücü karşısında dengeli gelişmeye ve böylece dünya ekonomisinin sosyal adalet

temelinde büyümesine katkı yapacak gerekli bir karşı güçtür.

İŞÇİ HAKLARI KRİZ DÖNEMLERİNDE VAZGEÇİLMESİ GEREKEN BİR LÜKS DEĞİLDİR

İşçilerin gelişmede söz sahibi olma hakkını zayıflatmak

5. Pek çok Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkesinde, borç krizlerinin bedelini, sorumlu olmadıkları halde işçiler ödemektedir. Yapısal uyarlanma programları, zaten yoksulluk sınırında yaşayan işçilerin ücretlerinin dondurulmasını dayatırken, kamu harcamalarındaki kesintiler ve özelleştirmeler sıklıkla tazminatsız işten çıkarmalar ile sonuçlanmaktadır. Dahası, hükümetler, sıklıkla uluslararası kuruluşların reform ve uyarlanma programlarının sosyal boyutunun nasıl oluşturulacağı konusunda sendikalara danışmak ve görüşlerini almak yerine, işçi temsilcilerini temel kararlarla ilgili tartışmaların dışında bırakmakta, meşru protestoları da, baskıyla yanıtlamaktadır.

Afrika'da kamu sektörü sendikaları ön saftadır

6. Afrika'da, Zambiyalı binlerce kişinin işten çıkarılmasının planlandığı bir dönemde, kamu çalışanlarının da ücretleri dondurulmuştur. ZTUC'un görüşme isteği yetki iptali tehdidiyle yanıtlanmıştır. Nijerya hükümeti, kamu çalışanlarının ücret ödenmemesi nedeniyle başlattıkları grevlere, kısa erimli çıkarlar adına yapısal reformlardan geri adım atılmasının olanaksız olduğu savıyla, yanıt vermiştir.

Latin Amerika sendikalarının protestolarına acımasız yanıt

7. Amerika'nın genel görünümü, çokuluslu şirketlerin gücünün işçi hakları aleyhine arttığını göstermektedir. Düzensizleştirme, özelleştirme ve tasarruf önlemleri iş kaybına, fiyat artışına ve ücretlerin sınırlanmasına neden olmaktadır. İşçilerin ağırlaşan koşulları protestoları vahşetle ve hatta katliamla yanıtlanmaktadır. Bolivya'da fiyat artışları ve işlerin yok edilmesinden sonra alevlenen genel grev, polisle işçiler arasında, birçok kişinin öldüğü ve pek çoğunun da yaralandığı vahşi bir çatışmaya dönüşmüştür. Ekvator Cumhuriyeti'nde hükümetin ekonomik siyasetlerini protesto eden insanlar öldürülmüştür. Küba hükümeti de "aktarım kayışı" kuramına uygun olarak parti denetimindeki sendikalaşmayı sürdürmekte kararlıdır. İşverenler ve hükümetler ILO'nun temel sözleşmelerini uygulamayı kabul ederek işe başlayabilirler. Dünyanın hiçbir yerinde, ticari anlaşmalara işçi haklarıyla ilgili madde eklenmesi, en vahşi ihlallerin bugün de süregeldiği Amerika'daki kadar ivedi bir gereklilik değildir. Ancak, Amerika'daki serbest ticaret bölgeleri ile ilgili görüşmelerde bu gereklilik yine göz ardı edilmiştir.

Asya krizi temel işçi haklarının bulunmadığını ortaya çıkarmıştır

8. Asya, bazı istikrar ve iyileşme be-

lirtileri ortaya çıkmakla birlikte, yakın dönemdeki finansal krizin toplumsal etkileriyle halen sarsılmaktadır.

İflasların ve işten atmaların artması, özellikle de Tayland, Filipinler, Kore ve Endonezya gibi krizden en ağır etkilenen ülkelerde, işsizlik ve yoksulluğun yığınsal olarak artmasına yol açmıştır. Honk Kong'da da işçiler tazminat verilmeden işten atılmışlardır. Çin'de devlet işletmelerinde, milyonlarca işçi işten atılmıştır. İşten atmalara karşı yapılan protestolar işçileri polisle karşı karşıya getirmiştir. Tüm Çin Sendikaları Federasyonu (ACFTU) bir parti organı olduğu ve partinin siyasetini uygulamakla yükümlü olduğu için, işçiler kendilerini koruyacak bir araçtan yoksundurlar. Özgür sendikalar hala yasaktır ve liderlerinin çoğunluğu bir yıldır hapistedir.

Doğu Avrupa'daki özelleştirme sendikaları yok etmeyi amaçlıyor

9. AB'deki büyümenin yavaş ve Orta ve Doğu Avrupa'daki reformun toplumsal bedelinin yüksek olması sendikaların işçilerin çıkarlarını koruma kapasitesini olumsuz etkilemiştir. Azerbaycan'da, çokuluslu şirketlerin ekonominin birçok alanında yatırım yapmaya başlamasıyla birlikte, özelleştirme 1998'de büyük yol almıştır. Sendikalar çokuluslu şirketlerin sendikal örgütlenmeyi engellediğini ve sendika liderlerini işten attıklarını bildirmiştir. Bulgaristan'da KNSB ve Podkrepa 1998 Mayısında ekonomik krizlerden işçileri sömürmek için yararlanan çokuluslu şirketlerin de içinde bulunduğu şirketleri kapsayan bir "kara kitap" yayımlamışlardır.

Ücretlerin ödenmemesi geçiş aşamasındaki ülkelerde toplumsal krize yol açıyor

10. Önceki ekonomik durumun yol açtığı en büyük sorun ücretlerin hala ödenmemiş olmasıdır. Ukrayna'dan, özellikle madencilerin ve öğretmenlerin ücretlerinin ödenmediği bildirilmiştir. Hırvatistan'da 30.000 işçinin aylık ücret ödemelerinin 1-40 ay arasında geciktiği belirtilmiştir. Sırbistan'da, özellikle de kamu sektöründe yaşanan sorunlar genel greve yol açmıştır. Kazakistan'da bir gübre fabrikasındaki işçiler ve madenciler ücretleri 2 yıldır ödenmediği için açlık grevine gitmişlerdir. 200 işçi ise, ücretlerinin 6 ay-2 yıl arasında değişen sürelerden beri ödenmemesini protesto ettikleri için tutuklanmışlardır. Rusya'da yaklaşık 20 milyon kamu çalışanını ve işçileri etkileyen ücret krizi bugün de aynı yoğunlukta sürmektedir.

HÜKÜMET DENETİMİ VE BASKISI SÜRÜYOR

Bazı Afrika Ülkelerinde bağımsız sendika kurulması hala yasaktır

11. Hükümet denetimindeki sendikaların bile büyük ölçüde yok olduğu Afrika'da, bazı bölgelerde sorunlar varlığını sürdürmektedir. Libya, Sudan, Mısır ve Gine'de de bağımsız işçi hareketi yasaklanmıştır. Swaziland'da ise baskı-

cı Endüstri İlişkileri Yasası yürürlüktedir.

Körfez Ülkeleri bağımsız işçi örgütlerini yasaklıyor

12. Bahreyn'de ve işçilerin yalnızca İslam kültürünü yaygınlaştırmak için kurulmuş resmi örgütlerde örgütlenmesine izin verilen İran'da sendika yasağı sürmektedir. Katar'da yasadışı sayılan sendikalar, Suudi Arabistan'da krallık kararı ile yasaklanmıştır. Bu ülkede toplu sözleşme de yasaktır. Benzer biçimde, Birleşik Arap Emirlikleri'nde sendikalarla birlikte, örgütlenmek ve toplu sözleşme ve grev yapmak da yasaktır. Umman'da hükümet yeni çalışma yasasını hala yürürlüğe sokmamıştır. Irak ve Suriye'de de bağımsız sendikalar yasaktır. Her iki ülkede de Ulusal Sendikalar Birliği bulunmakla birlikte, Suriye'de toplu sözleşme hakkı sınırlanmıştır; Irak'ta ise toplu sözleşmeyi güvence altına alan tek bir yasa bile yoktur.

Asya'da yüz milyonlarca işçi en temel özgürlüklerden bile yoksundur

13. Burma'da sendikal etkinliklere kesinlikle hoşgörü gösterilmemekte, sendikacılar hapiste tutulmaktadır. Bu ülkede, Sendikalar Federasyonu gizli çalışmakta; üyeleri işkence ve tutuklanma korkusuyla yaşamakta ve sürekli gözlem altında tutulmaktadır. Kuzey Kore, Vietnam, Laos ve Çin'de de, özgür sendika yasağı sürmektedir.

ÖRGÜTLENMEYE VE TOPLU PAZARLIĞA YÖNELİK SINIRLAMALAR

Örgütlenme hakkına getirilen sınırlamalar sürüyor...

14. Birçok hükümet sendikal hakları yok eden yasal sınırlamalar getirirken; pek çok ülkede de kamu sektöründe örgütlenme sınırlanmıştır. Bu sektörde toplu pazarlık da etkisizleşmekte, bazı hükümetler ücretleri tek taraflı olarak belirlemektedir. Özel sektörde ise, örgütlenme ve toplu pazarlık istemi, işverenin tepkisine yol açmaktadır. Birçok hizmet alanında grev yasağı ya da grev sınırlamaları vardır.

...Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada da dahil

15. ABD'de sendikalar yeterli yasal güvenceden yoksundur ve işverenlerin kendi aralarında toplu pazarlık anlaşması yapmaları eğilimi güçlenmektedir. Kanada'da bazı yasal değişiklikler yapılsa da özel sektörde toplu sözleşmelere bugün de müdahale edilmektedir.

Asya ve Pasifik ülkelerinde hükümetler sendikaları ekonomiden dışlıyor

16. Tayland'da hiçbir kamu çalışanı sendikaya üye olamamaktadır. Bangladeş'te de durum aynıdır. Pakistan'da toplu pazarlık ve örgütlenme hakkından ödün verilirken; hükümet dilediğinde bir sınırlama ile karşılaşmadan herhangi bir isletmeyi "temel hizmet" sektörüne

dahil ederek, orada sendika kurulmasını önleyebilmektedir. Yeni Zelanda'da ise hükümet, bir önceki sistemde yer alan toplu sözleşme uygulamasını ortadan kaldırarak bireysel istihdam sözleşmelerini yürürlüğe sokan İstihdam Sözleşmeleri Kanunu'nu Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) önerilerine karşın değiştirmemiştir. Avustralya'da ise yönetmeliklere dayanan işverenler, bireysel sözleşmeyi kötüye kullanmakta ve toplu pazarlığın işlerliğini ortadan kaldırmaktadır.

Berlin duvarı yıkıldıktan on yıl sonra, özgür sendikalar hala baskı altındadır

17. Yetkililerin demokratik biçimde seçilen ulusal sendika yönetimini polis zoruyla görevden uzaklaştırdığı Arnavutluk'ta, hükümet sendikalara müdahale etmeye devam etmektedir. Sırbistan'da, yetkililer ve işverenler bağımsız sendikaları sürekli taciz ederken, resmi sendikalara ayrıcalık tanımaktadırlar. Belarus'ta da durum aynıdır. Rusya'da işletmelerin iflas etmesi veya yeniden örgütlenmesi nedeniyle toplu işten çıkarmalar sürerken, belirli süreli bireysel sözleşmeler toplu sözleşmelerin yerini almaktadır. Romanya'da sendikalar ekonominin kötü durumunu, işsizliği ve zarar eden fabrikaların kapatılarak yaklaşık 70.000 işçinin işten çıkarılmasını amaçlayan planları protesto etmek için gösteri yaptılar. Bulgaristan'da sendika haklarının ihlaline ilişkin bildirim sayısı artarken; Hırvatistan'da, sendikalara yönelik taciz sürmektedir.

Batı Avrupa'da sendika haklar için savaşım sürüyor

18. Bati Avrupa'da sendikal haklar konusunda bugün de bazı sorunlar yaşanmaktadır. İngiliz sendikaları 1980'lerden kalan yasaların ILO'nun temel standartlarına aykırı olduğunu belirtmektedir. Fransa'da KOBİ'lerde çalışan işçiler sendika kurmak ve sendikal etkinlik yürütmek istediklerinde, engellenmektedirler. Norveç'te petrol sektöründe bugün de grev yapmak yasaktır. ILO'nun eleştirilerine karşın, Almanya'da da, kamu işçilerinin çoğunluğunu kapsayan grev yasağı sürmektedir.

Lübnan'da ve Ürdün'de işyerlerinde demokratik reformlar gerçekleştirilmiyor

19. Lübnan'da sendika yasağı olmasa da kamu çalışanlarının çoğunluğu sendikaya üye olamaz. Çalışma Bakanlığı sendikal etkinliklere karışabilir. Ürdün'de ise kamu çalışanlarının ve yabancı işçilerin örgütlenme, toplu sözleşme ve grev hakkı yoktur.

Körfezde petrolün sağladığı refah göçmen işçi sömürüsünü maskeliyor

20. Birçok Orta Doğu ülkesinde çok sayıda göçmen işçi çalışır; ama, bu ülkeler petrol gelirleri azalınca göçmen işçiler yerine kendi yurttaşlarına iş vermeye yönelmiştir. Katar'da işgücünün dörtte üçünü oluşturan göçmenler ika-

met hakkı için işverenlere bağımlıdırlar. Bu ülkede hizmetçilere de kötü davranılır. Bahreyn'de ise işgücünün üçte ikisini oluşturan göçmenler ülkenin ortak konsey sisteminde yeterince temsil edilmezler. Hizmetçiler iş yasası kapsamı dışındadırlar. Suudi Arabistan'da işgücünün yaklaşık yarısını oluşturan yabancı işçilere; özellikle de, hizmetçilere kötü davranılır, hareketleri kısıtlanır, evden dışarı çıkmaları yasaktır; beslenmeleri yetersizdir, fiziksel ve cinsel tacize uğrarlar. Umman'da da durum aynıdır. Kuveyt'te işgücünün %80'ini oluşturan yabancı işçilerin sendika üyesi olabilmeleri için beş yıl beklemeleri gerekir. Kuveyt'te, Hintli ve Pakistanlı hizmetçiler ve gemiciler sendika üyesi olamazlar. Birleşik Arap Emirlikleri'nde işgücünün %85-90'ını oluşturan yabancı işçiler sendika kurar ya da grev yaparlar ise sınır dışı edilirler.

Durgunlaşan barış sürecinde, Filistinli işçiler hak arayışındadır

21. Batı Şeria ve Gazze'de, sendikal hakların durumu karmaşık barış anlaşmalarının uygulanmasında karşılaşılan zorlukları yansıtır. Bölgede bir istihdam yasası olmadığı için, sendika kurma ve sendikaya katılma hakları Osmanlılardan ya da İngilizlerden kalan kanunlar ile Ürdün ve İsrail'in askeri yönetmeliklerinin bileşiminden oluşan karmaşık bir sisteme göre düzenlenir. 1996 yasası da, sendikal özerkliği sınırlamış, kamu çalışanlarının örgütlenmesi yasaklanmıştır. Filistin yönetimi ise ILO'dan yeni bir taslak hazırlamak için yardım istemiştir. Bölge ülkeleriyle karşılaştırıldığında, İsrail'de, ülke içindeki işyerlerinde sendikal haklara saygı gösterilirken, Batı Şeria ve Gazze'den gelen Filistinli işçiler bu haklardan yararlanamamaktadır.

Yeni Afrika'da eski alışkanlıklar sürüyor

22. Birçok Afrika ülkesinde yasal sendikalara kuşku ile yaklaşılmaktadır. Örneğin Malawi'de, hükümet sendikaların kullanıldığını ve toplumda huzursuzluk yarattığını ileri sürmüştür. Etiyopya'da Öğretmenler Birliği sürekli taciz edilmektedir. Birliğin lideri Taye Woldesmiate, 15 yıl hapis cezası verilmeden önce, üç yıl cezaevinde tutulmuştur. Swaziland'da da, sendika liderleri baskı altındadır. Afrika'da sendikalar; işten çıkarmaları, ücretlerin dondurulmasını veya ücretlerin ödenmemesini protesto ettiklerinde, yönetimin baskısı ve şiddetiyle karşılaşmaktadırlar. Burundi, Cibuti, Kenya ve Mısır'da polis grevci öğretmenlere saldırmıştır. Kenya'da hemşireler ve banka çalışanlarının gösterileri de şiddetle bastırılmıştır. Zimbabwe'de ulusal grevler altı ay süre ile yasadışı ilan edilmiştir ve tamamen yasaklanması beklenmektedir.

Latin Amerika'da ölüm timleri bugün de etkilidir

23. Latin Amerika'da sendikalara yönelik ve öldürmeyi de içeren genel düşmanlık bugün de yaygındır. Aralık

1998'de bir sendika liderinin işkence yapılmış cesedi ortaya çıkarılması Ekvator'da ölüm timlerinin yeniden faaliyete geçtiğini göstermiştir. Brezilya'da toprak sahipleriyle köylüler arasındaki çatışmalar şiddetlenince, tarım işçileri sendikasının üyeleri öldürülmüşlerdir. Meksika'da da öğretmen sendikasının bir eylemcisi vurularak öldürülmüştür. Kolombiya'da yıl içinde öldürülenlerin sayısı azalsa da, bu sayının 1998'de 90'ı aşmış olması sendikalara yönelik düşmanlığın azalmadığını ve hükümetin cinayetlere acımasızca göz yumduğunu göstermiştir. Kostarika'da Çalışma Bakanlığı sendikaların çalışma yasası ihlalleriyle ilgili şikayetlerini dikkate almamaktadır. Sendika liderlerinin işten atılması için bir gübre fabrikası yönetimiyle birlikte komplo hazırlayan yetkililer, barışçı bir protestoyu gerekçe göstererek liderleri polise teslim etmişlerdir. Guatemala'da ise iş müfettişleri sendikalara karşı işverenlerle işbirliği yapmaktadırlar.

Asya çalışma ilişkileri modernleşme beklentisindedir

24. Asya'daki grevler sık sık ve şiddetle bastırılmakta, bazen de yasaklanmaktadır. Japonya'da kamu sektöründe grev yasaktır. Tayland'da ise temel hizmetler olarak tanımlanan çok sayıdaki hizmet işkolunda grev yasaktır. Tayland'da Nisan 1998'de grevde olan tekstil işçileri, ücret tartışması nedeniyle tutuklanmışlardır. Filipinler'de sendika üyesi 660 pilot, 45 yaşında emeklilik hakkı için yapılan bir grev sonrasında işten atılmışlardır. Ekim 1998'de de önemli sanayilerde grevlerin geçici olarak yasaklanmasına olanak sağlayan bir kararname yürürlüğe sokulmuştur..

Avustralya hükümeti limanlarda çatışmayı körüklemektedir

25. Avustralya'da deniz işkolu sendikası ciddi bir saldırı ile karşı karşıya kalmıştır. Sendikasız işgücünü limanlara sokma girişimi, gerginliğin tırmanmasına yol açmıştır. Bu işçiler kendilerine köpekleriyle birlikte destek olan güvenlik görevlilerinin yardımıyla 2000 rıhtım işçisinin tümünü limanlardan atmışlardır. İşyeri İlişkileri Bakanlığı durumu sevinçle karşılamıştır. Uluslararası sendikal dayanışma sayesinde federal mahkeme MUA'nın kararını onaylamış ve işçiler işe geri dönmüştür.

SERBEST TİCARET BÖLGELERİ (STB): SENDİKALAR İÇİN BÜYÜYEN BİR TEHDİT

Uluslararası ticaretin kabul edilemez boyutu

26. Örgütlenme ve toplu pazarlık hakları STB'nde daha da sınırlıdır. Uluslararası ölçekte, uygunsuz çalışma yaptırımlarına ve ticari baskılara maruz kalmak, bazı şirketleri yönergeler çıkarmaya yönlendirmiş ise de bu girişim, genellikle bir göz boyama olmaktan öteye gitmemiştir. Bugün, çalışma koşulları ağır, çalışma süreleri uzun, ücretler azdır. Yetkililer durumu değiştir-

mek için adım atmamakta; aksine, Honduras'taki gibi iş yasasının uygulanmayacağı güvencesi vererek yabancı yatırım yapılmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Nikaragua'da, STB'de sendikalaşmaya karşı, yetkililer yabancı yatırımcılarla işbirliği yapmaktadırlar. Guatemala'da işverenler sendikalaşmaya ya da grev örgütlemeye çalışan işçileri işten atmakta ve yeniden işe girememeleri için kara listeye almaktadırlar. Yetkililer ise bu duruma seyirci kalmaktadır. Meksika'da da, işverenler sendika eylemcilerini kara listeye almaktadır.

Afrika STB'nde çalışma hakları göz ardı edilmektedir

27. Afrika'daki STB'de, hükümetler, yatırımcıları bölgeye çekme kaygısıyla, ya Zambiya'da olduğu gibi, iş mevzuatını askıya alır ya da Zimbabwe'de olduğu gibi mevzuatı uygulatacak insan kaynakları yoktur. Lesotho, Kenya, Madagaskar, Malawi ve bir ölçüde de Mauritus'da durum aynıdır.

Asya'nın dikenli tellerle çevrili bölgelerinde sömürü sürmektedir

28. Filipinler'de STB'ni örgütlemek için muazzam bir mücadele yürüten sendikalar, çok sınırlı başarı sağlayabilmişlerdir. Sri Lanka'da STB'de iş yasası uygulanmaz; Pakistan'da ise, STB'nde çalışan işçilerin toplu pazarlık ve grev hakkı yoktur. Sendikalardan ve hükümetlerden korkusu olmayan STB işverenleri, kendilerini işçilere ağır koşullar dayatmakta serbest hissederler. Bir giysi üreticisinin 36 saat aralıksız çalıştırılabildiği Fiji'nin vergiden muaf bölgelerinde örgütlenmek, işverenin saldırganlığı nedeniyle, neredeyse olanaksızdır. Kamboçya'da ihracat siparişlerini karşılamaya çalışan bir işveren işçileri her gece çalışmaya mecbur edebilmiş ve ayda yalnızca iki pazar günü dinlenmelerine izin vermiştir.

İŞÇİLERİN SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ BOZULUYOR

İşçi haklarının tanınmadığı yerlerde mesleki tehlikeler hızla artmaktadır

29. Sendikaların temel işlevlerinden biri sağlıklı ve güvenli bir çalışma çevresi sağlamaktır. Ancak, karınençoklaştırılmaya çalışıldığı koşullarda, haklar kolayca göz ardı edilir. Temelde kadın işçilerin harcandığı son yıllardaki fabrika işten çıkarmaları geçen yıl Çin, ABD ve Tayland'da çıkan fabrika yangınlarında, başta kadın işçiler olmak üzere pek çok işçi kurban olmuştur. Latin Amerika'da, ABD ile Avrupa Birliği arasında süregelen muz ticareti savaşındaki anlaşmazlık konularından biri, büyük muz işletmelerinde çalışan işçilerin haklarıdır. Bu işçiler, tehlikeli koşullarda, çok uzun sürelerle genetik bozukluğu olan bebeklerin doğmasına ve sağlığın bozulmasına yol açan zehirli maddelere maruz kalarak çalışmaya zorlanırlar. Guetamala'da sendika kurmaya veya istekte bulunmaya kalkışan

işçiler genellikle işten atılırlar. Honduras'ta haşere ilacından etkilenen işçilere tazminat ödenmesi için ABD şirketinden istemde bulunan talepte bulunan bir sendika lideri, vurularak öldürülmüştür.

SENDİKA KAMPANYALARI İLERLEME SAĞLAMAKTA VE DEMOKRASİNİN ÖNÜNÜ AÇMAKTADIR

Afrika'daki uzun savaşım işçi hakları ihlalleriyle sonuçlanmıştır

30. 20. yüzyılın sonunda işçi hakları ihlalleri sarsıcı boyutlara ulaşmış olsa da bazı ülkelerde, sendika kampanyaları sayesinde hem işyerlerinde gelişme sağlanmış, hem de daha kapsamlı demokratik reformların önü açılmıştır. General Abacha'nın Haziran 1998'de ölmesinden sonra, Nijerya'da durum hızla düzelmiş, hapisteki sendika liderleri serbest bırakılmış, sendikalar üzerindeki hükümet denetimi ve baskısı kalkmış, sendika karşıtı yasalar yürürlükten kaldırılmış ya da düzeltilmiştir. Tanzanya'da tek sendika sistemine son verilmiştir. Namibya'da üçlü yapının uzlaşması ile bir iş kanunu reformu yapılmıştır. Güney Afrika'da endüstri ilişkilerinin ve sendikal hakların kapsamının belirlenmiş olması da en azından sevindiricidir.

Latin Amerika'da yeni bir yaklaşımın ilk izleri

31. Arjantin'de hükümet iş kanunu reformu konusunda sendikalarla uzlaşma sağlarken, Brezilya'da, tek sendikaya dayanan yapılanmaya son verilmesi planlanmaktadır. Şili, 87 ve 98 sayılı ILO sözleşmelerini onaylamakla birlikte, ulusal mevzuatını bu sözleşmelere uyarlamak zorundadır. Venezüella'da, sosyal taraflar ağır sınırlamalar getiren iş kanununun ILO standartlarına uyarlanması konusunda, Mayıs 1999'da uzlaşma sağlamıştır. Böylece, 1998 sonunda seçilen Chavez hükümeti Venezüella emek hareketine aşamalı olarak serbestlik sağlamayı amaçlamaktadır.

Endonezyalı işçiler özgür sendika hakkını kazandı

32. En büyük gelişme, dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi olan Endonezya'da, Mayıs 1998'de cumhurbaşkanı Suharto'nun istifasından sonra yaşanmıştır. ILO'nun 87 sayılı sözleşmesi onaylanmış, hür sendikalar tanınmış ve Muchtar Pakpahan'ın da aralarında olduğu tutuklu sendika liderleri serbest bırakılmıştır. Bununla birlikte, ordu ve polis bugün de grevlere ve protestolara müdahale etmektedir. Bir protesto gösterisinde, polis hintkamışı sopalarla işçileri döverken, diğer bir gösteride de, askerler gösteriyi dağıtmak için plastik mermi kullanmışlardır.

Avrupa'da gelgitleri durdurmak

33. Avrupa'da, hükümetin Beyaz Kitapta temsil hakkı olan sendikaların toplu pazarlık yetkisinin tanınmasına yönelik bir dizi öneri sunmasından son-

ra, İngiltere'de sürekli bir iyileşme sağlanmıştır. Bu öneriler ile, 1980'lerde ve 1990'larda yok edilen diğer temel hakların yeniden tanınması için de arayış başlatılmıştır. Çek Cumhuriyeti'nde, ulusal sendika merkezi, CMKOS, tüm gücüyle iş kanununun gözden geçirilip, iyileştirilmesine ve sosyal diyalog ve sendika hakları üzerine üçlü yapıya dayanan bir bildirge hazırlanmasına yoğunlaşmıştır. Litvanya'da üçlü yapı bir genel anlaşmada uzlaşmıştır. Ukrayna'da ise, Sovyet dönemi iş yasaları güncelleştirilmektedir.

HAKLAR, DEMOKRASİ, GELİŞME

İşte insan haklarının korunması demokratik gelişmenin temelidir

34. Sendikacılar, geleceği düşünerek, insan hakları, demokrasi ve gelişme arasındaki ilişkileri çok daha güçlü bir biçimde savunmalıdırlar. Demokrasi ve gelişme:

-Yaygın ve sistematik insan hakları ihlallerinin durdurulması ve engellenmesi;

-İnsan haklarının daha etkili biçimde korunmasını sağlamak;

-İnsan haklarının etkili bir biçimde yaşama geçirilmesini sağlamak ve

-Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların sürekli gelişimini sağlamak, için gereklidir.

Yoksulluğun azaltılması için yoksulların söz hakkı olmalıdır

35. İnsan hakları ihlallerinin iki temel yapısal nedeni yoksulluk (ve yoksullaştırma) ile güçsüzleşmedir (ve saygınlık kaybı). İlkini düzeltmek için kalkınma, ikinciyi düzeltmek için de demokrasi gereklidir. Gelişme her zaman bir ulusun insanlarının yaşam standartlarının iyileştirilmesine odaklanmalıdır. Bununla birlikte, hükümetlerin demokratik saygınlığının olmadığı ülkelerde siyasi liderler kalkınmayı nadiren herkes için sosyal adaleti desteklemek yaklaşımıyla ele alırlar. Bu sonuç yabancı yatırım yapılması karşılığında yerel işçi haklarının askıya alınması ilişkisinde sergilenir.

Güçlü çalışma ilişkilerinin değeri

36. Tersine, temel insan haklarına saygı ve etkin ve uyumlu bir endüstri ilişkileri sürecinin benimsenmesi kalkınmada önemli rol oynar. Gerçek demokrasi, sendikalara toplu pazarlık süreçleriyle üyelerinin yasal taleplerini izleme ve üyeleri için emeklerinin karşılığı olan onurlu bir gelir elde etme özgürlüğü sağlar. Bu, daha eşit bir gelir dağılımı, daha yüksek verimlilik ve büyüme hızı sağlanması demektir.

Kalkınmadaki başarısızlık nedeni temel işçi haklarının eksikliğidir

37. İnsan odaklı gelişme kavramı bir genel kural olmaktan uzaklaşarak bir istisnaya dönüşmeye başlamıştır. Kalkınma politikaları ve projeleri, özellikle kırsal alanda, pek çok insanı göçe zorlamış, güçsüzleştirmiş ya da yoksunlaştırmıştır. Özellikle sözleşmeli ve

göçmen işçilerle, kadınları etkileyen zararlı sanayilerin kurulmasına ve sömürünün artmasına yol açan bu projeler işçilere ve toplum sağlığına büyük zarar vermiştir. İnsanların kalkınma sürecinde kullanılıp, tüketildiğinde atılabilen kaynaklar olarak kullanılması çok yaygınlaşmıştır.

SENDİKAL HAKLARIN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN STRATEJİLER

Çatışmanın azaltılması ve üretkenliğin artırılması toplu pazarlığa dayanır

38. Hak ihlallerinin çok sık yaşandığı işyerleri, aynı zamanda çalışanların gelir ve iş güvencesi istemleriyle rekabet baskılarının buluştuğu yerlerdir. Demokratik, güçlü ve temsil niteliği olan sendikalarla sürdürülen dinamik bir toplu pazarlık, sık yaşanan tartışmaların çözülmesi için en iyi yöntemdir. Toplu pazarlık aynı zamanda, işverenlerle üretkenlik artışı, daha çok ve iyi iş yaratılması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için işlevsel bir ortaklıktır. Fakat, işyerindeki ilişkiler, işverenlerin ayrımcılığına karşı korunmasız olan yerel örgütleyicilere güvence sağlayacak güçlü yasalar ve aktif uygulamaları gerektirir.

Etkili sendika sözü büyüme potansiyelini artırır

39. Hükümetler, ILO standartlarına uygun iş mevzuatı ile dinamik bir sanayi ilişkileri sistemi içinde işçi hakları ve etkili bir pazarlık için uygun bir çerçeve oluşturmalıdır. Ayrıca, eğitim ve sosyal güvenlik konusunda yerel standartlar belirlenmesine sosyal tarafların katılımını sağlamak için işgücü piyasası çerçevesinde oluşturulmuş kurumlar küresel piyasada artan bir önem taşımakla birlikte, etkili bir işlerliğe kavuşmaları sendikaların serbestçe örgütlenebilmesine ve üyelerini hükümetin ya da işverenlerin etkilerinden bağımsız olarak temsil edebilmelerine bağlıdır.

ILO'nun kilit rolü

40. ILO, çeşitli uluslararası anlaşmalara dayanan standartların uygulanmasında merkezi bir rol oynamak zorundadır. Fakat bu iş tek başına yapılamaz. O ulusal merkezler ve uluslararası sendika hareketinin canlı desteğini gerektirir. ILO'nun gücü çoğunlukla onun ahlaki baskılara odaklanma yeteneğine ve hak istismarcılarının eylemlerine dünya çapındaki dikkatine dayanır. Aynı şey BM yapılarıyla elde edilebilir olan diğer mekanizmalar için de doğrudur: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Sivil ve Politik Haklar ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar üzerine BM Anlaşması ve Göçmenler üzerine BM Anlaşması.

Sendika haklarını savunmak

41. Sendika haklarını savunmada ön cephe emek hareketinin kendinin geliştirdiği stratejilere ve inisiyatiflere sıkıca tutunmalıdır. ICFTU için doğal rol ne zaman onlar kendi ülkelerinde yer ala-

caklarsa istismara hızlı bir şekilde tepki vermek ve engellemek için onun üyelerine kapasitesini güçlendirmesindedir. Uluslararası dayanışma desteği mücadelede desteklemek için ulaşılabilir olmalıdır, fakat hiçbir şey güçlü birleşik ulusal merkezlerden ziyade istismarların engellenmesinden daha etkili değildir.

Temel çalışma standartlarına saygının yaygınlaşması

42. ICFTU eyleminin öncelikli görevlerinden biri de, ILO'nun Temel Çalışma İlkeleri ve Hakları Bildirgesi'ne uyulup uyulmadığını izlemek ve etkililiğini artırmaktır. Bu, Kopenhag ve Beijing +5 Zirvelerinin özel oturumlarında belirgin biçimde ortaya çıkmıştır. Zorla çalıştırma, özellikle çocukları kapsadığında, günümüz dünyasında en ağır insan hakkı ihlali olarak tanımlanmalı ve bu belaya karşıt stratejiler ICFTU'nun haklarla ilgili tüm kampanyalarına katılmalıdır.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN YOK EDİLMESİ İÇİN KÜRESEL KAMPANYANIN YOĞUNLAŞTIRILMASI

Küresel tepki gerektiren küresel sorun

43. Küresel ekonomik yapıların değiştirilmesine ve temel haklara saygı gösterilmesine duyulan gereksinim hiçbir alanda çocuk emeğiyle ilgili muazzam sorunlar karşısında duyumsandığı kadar büyük olamaz. Dünyada, 25 milyondan çok çocuğun çalıştığı, yarısının eğitilemediği, pek çoğunun yalnızca birkaç yıl okuyabildiği, bilinmektedir. Ana-babaları işten atıldığı ve eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmet harcamaları sınırlandığı için ekonomik kriz dönemlerinde, en büyük darbeyi daima çocuklar yer. ICFTU/APRO tahminlerine göre, Asya ekonomik krizinin başladığı ilk ayda, sadece Endonezya ve Tayland'da bir milyondan çok çocuk eğitim sisteminden dışlanmıştır.

Çocuklar için mal üreten çocuk işçiler

44. Milyonlarca çocuk işçi uluslararası piyasalarda satılmak üzere ve sıklıkla da ithalatçı ülkelerdeki diğer çocukların satın alacağı marka ayakkabılar, giyim ve spor malzemeleri ve oyuncaklar üretirler. On milyonlarca yetişkin işçi iş ararken, çocukları ailenin temel gelirini sağlar ve "küresel çocuk ekonomisiyle" bütünleşirler.

Çiftlikte, fabrikada ve caddelerde çocuklar

45. Çocuk işçilerin en fazla yoğunlaştıkları işkolu genellikle yetişkin işçilerin sendikalarda örgütlenmelerinin ve adil ücret ve çalışma koşulları için pazarlık yapmalarının engellendiği tarım işkoludur. Çocuklar ayrıca halı, havai fişek, cerrahi araç üretimi, elmas ve değerli taş madenciliği ve parlatıcılığı işlerinde, otobüslerde tren yollarında çalışırlar, silahlı güçlere katılmaya zorlanır-

lar ve terör örgütlerince sömürülürler. Milyonlarca küçük çocuk, özelikle de kız çocuk sürekli taciz altında ve kölelik koşularında, ev hizmetlerinde çalışırlar. Çocuk çalıştırılması gelişmekte olan ülkelerle sınırlı değildir. İngiltere, ABD, İtalya ve diğer OECD ülkelerindeki sendika araştırmaları ekonominin ve eğitim sisteminin çok gelişmiş olduğu yerlerde de, düşük düzeyde olmakla birlikte, çocuk çalıştırılmaya devam edildiğini göstermektedir.

Sendika kampanyaları yol göstericidir

46. Çocuk işgücü sömürüsü, büyük ölçüde, 1990'larda sendikaların ve sivil toplum örgütlerinin kampanya çalışmaları sayesinde uluslararası gündemin ön sıralarına tırmanmıştır. Bunda, sendikaları ve sivil toplum örgütlerini bir araya getiren ve dünyada milyonlarca insanı harekete geçiren Çocuk Emeğine Karşı Küresel Yürüyüşün önemli etken olmuştur. Sendikaların büyük şirketlerin çocuk işgücü kullandıklarını kamuoyuna duyurması, işverenler üzerinde mal sağlayıcılarının çocuk işgücü kullanmalarını önlemek ve bu sorunu çözmek üzere ILO'dan yardım istemek doğrultusunda büyük baskı oluşturmuştur. ICFTU'nun, üyelerinin, Uluslararası İşkolu Federasyonları (ITS)'nın ve diğer baskı gruplarının yıllar süren güçlü kampanyalarından sonra, ILO Çocuk Emeğinin En Kötü Biçimleri konusunda 1999'da yeni bir Sözleşme ve Tavsiye Kararı onaylamıştır. Yeni binyılda, Sözleşmenin uluslararası ölçekte onaylanmasına ve uygulanmasına katkı yapmak, uluslararası sendikal hareketin temel önceliklerinden biri olacaktır.

Şirketler ve hükümetlerle uzlaşma yoluyla fakir aileler için seçenek üretmek

47. ICFTU'nun ITS ile sıkı işbirliği yaparak yürüttüğü çocuk işgücü kampanyası önemli sonuçlar vermeye başlamıştır. Ağırlıklı olarak çocuk işgücü kullanan ürünler ve sektörler hedef alınarak yürütülen kampanyalar şirketleri ve hükümetleri sorunun çözülmesi için sendikalarla görüşmeye ve eyleme geçmeye zorlamıştır. Sendikalar, çocuk çalıştırılması sorununun çözülmesine en büyük katkıyı, finansal kaynakları rehabilitasyona ve okullulaştırmaya yönlendirerek yapmıştır. Sendikalar, çocuk sömürüsünün asıl nedenleriyle ve özellikle de, yapısal uyum programlarının olumsuz etkileriyle, yetersiz eğitim harcamalarıyla, cinsiyet, ırk ve kast ayrımcılığıyla ve diğer temel insan hakları ihlalleriyle de ilgilenmiştir.

Çocukların işten okula yönlendirilmesinde sendikaların varlığı önemlidir

48. Sendikaların uluslararası kampanyalarının belirli sektörlerdeki ve yerlerdeki çocuk işgücüne odaklandığı her yerde, çocuk sömürüsünün sürmesi, yetişkin işçilerin adil ücret ve çalışma koşulları için sendika kurma, örgütlenme ve toplu pazarlık haklarının yok sa-

yılmasıyla yakından ilişkilidir. Sendikalar, çocuk emeği sömürüsünü sonlandırmak için yerel baskı gruplarıyla, kapsayıcı kampanyalar gerçekleştirmiştir. Yetişkin işçileri örgütlemeyi başaran sendikalar, çocuk çalıştırılmasını sonlandırmakta da başarı kazanmaya başlamıştır. ICFTU ve ITS'nin oluşturduğu uluslararası baskı da, yerel düzeydeki sendikal eyleme önemli destek sağlamıştır.

ÖN CEPHENİN SAVUNULMASI: DEMOKRATİK SENDİKALARIN GÜÇLENDİRİLMESİ

Esas olan birlik ve demokrasidir

49. Sendikalardan yana açık ve yapıcı bir ortam oluşturulması için ulusal düzeydeki sendikal yapılanmaya artan bir özen gösterilmelidir. Sendika içi demokrasinin zayıflığı, sendikanın asıl güç kaynağı olan üye katılımını azaltırken, çürümenin yaygınlaşmasına da fırsat yaratacaktır. Yalnızca güçlü bir emek hareketi, hükümetleri ILO standartlarını onaylayıp, uygulamaya zorlayacak güçlü kampanyalar yürütebilir.

Sendikaların savaşımları geçmişte tarihin akışını değiştirmiştir...

50. Güney Afrika, Polonya ve Şili, emekçilerin çok zor koşullar altında bile savaşıp, saygınlık kazanabildiğini; demokratik haklar için mücadelenin ancak birlikte davranarak başarıya ulaşabileceğini kanıtlayan örnekler oluşturdular. Sendikalar bu ülkelerde insan haklarına saygıda ve demokrasinin onarılmasında kararlı bir rol oymadılar.

Sendikalar bunu yine yapacaktır...

51. Diğer pek çok savaşım yeraltında sürmektedir. Örneğin Burma, Kolombiya, Çin, Sudan, Cibuti ve Guatemala'da, işçiler temel haklardan ve emek hareketinden yoksundurlar. Bu işçiler için sosyal adaletin sağlanması acil ve etkin bir desteğin oluşturulmasına bağlıdır. Uluslararası toplum "birinin zarar görmesi, tümünün zarar görmesidir" inancına gerçeklik kazandırmak istiyorsa, onlara yardımcı olmalıdır.

Sendika düşmanlığının mahkum edilmesi ve tarihin çöplüğüne atılması..

52. ICFTU tarafından yıllar sonra açıkça tanımlanan sendikal hakların ihlali her yerde işçiler ve sendikalar için bir tehdittir. Ulusal ya da uluslararası ölçekte, pek çok işveren ve hükümet bugün bilindiği gibi emekçi hareketlerinin sona erdiğini görmekten memnun olacaklardır. İşçi sendikaları 20. yüzyılda, emeği, üretim sürecinde yalnızca herhangi bir mal olarak nitelendiren ve insanlıktan uzak, tüm temel insan haklarından yoksun bırakılmış işçiler olarak gören 19. yüzyıl mirasını arkada bırakmayı sağlamalıdırlar.

Demokrasilerin yeni cephesi: işyeri..

53. Şimdi yirmibirinci yüzyıla bakalım: kuramsal anlamda da olsa, bu yüz-

yılda çalışanların özgürce seçtikleri örgütlerce temsil edilme hakkına, örgütlerin de çalışma koşulları üzerine özgürce pazarlık yapma hakkına sahip oldukları evrensel ölçekte kabul edilmelidir.

Küreselleşmede işçilerin söz hakkının kazanılması

54. Örgütlenme özgürlüğüne saygı gösterilmeyen yerlerde demokratik hükümet ve adil ekonomik gelişme olanaksızdır. Hızla değişen bir dünyada çalışan kadın ve erkekler çalışma koşulları ve istihdamda, kendi geleceklerini belirlemede doğrudan etkiye sahip olmalıdırlar. Demokratik işçi sendikalarının işlevlerini yerine getiremediği yerlerde toplumsal gerilim artacak ve toplumsal ve ekonomik çöküşe neden olacaktır.

Sendikal örgütlenme için alan yaratılması.

55. Küreselleşmenin insani bir çehre kazanabilmesi için: hükümetler, sendikaların örgütlenebilmesi ve işlevlerini yerine getirebilmesi için gerekli koşulları yaratmalı; uluslararası topluluk ise en temel hak olan örgütlenme özgürlüğünü korumaya çalışan ILO'yu desteklemelidir. Buna karşılık, sendikalar da temsil gücüne sahip, etkin ve demokratik örgütler olarak yeniden yapılanmayı başarmalıdır.

Sendikal haklar konusunda tutum değişikliği

56. Sendikal hakları desteklenmesinde, emek hareketinin etkililiğinin arttırılması için atılması gereken ilk adım, sendikaların farklı düzeylerdeki kapasitelerinin gerçekçi bir biçimde değerlendirilmesidir. Kampanyalar iyi planlanlanmış ve eşgüdümlenmiş olmalı, ilerlemeye katkıda bulunacak tüm güç odaklarını harekete geçirebilmelidir.

Gelişme stratejilerinde temel işçi haklarının yer alması

57. Dünya Bankası, İMF ve karşılıklı yardım kuruluşlarından insan haklarını kötüye kullanan hükümetlere yardım yapılması engellenmelidir.

Ama, asıl gerekli olan, temel emek standartlarına dayanan ve toplumsal ve ekonomik kalkınmanın merkezine yerleşecek güçlü bir çalışma ilişkileri sisteminin geliştirilmesini amaçlayan bir stratejidir. ILO'nun ve BM'in hak ihlalleriyle ilgili yaptırımları suçlu tarafları sıkıntıya sokmakla birlikte, asıl gerekli olan, tarafların ilerlemeye yönelik değişimi gerçekleştirmesidir.

Demokratik hakların varolduğu yerlerde, bu gibi uluslararası yaptırımlar oldukça etkilidir. Fakat Sudan, Burma, İran ve Çin gibi en kötü örnekler, dünya kamuoyunun baskısından çok az etkilenmekte ve ILO'nun uyarılarına rağmen hak ihlallerini sürdürmektedir. Uluslararası ticaret anlaşmalarına işçi haklarıyla ilgili bir hüküm eklenmesinin başarılması, çalışanların ve işlerinin korunmasında önemli bir kazanım olabilir.

Sendikal hak ihlallerine anında tepki verilmesi

58. Son yıllarda, ICFTU'nun eylem önceliği, dünya ölçeğindeki sendikal hak ihlallerinin anında belirlenmesini ve tepki verilmesini sağlayacak etkili bir yaklaşım geliştirmektir. Bu eylemin özünü tüm birimlerde ulusal merkezlere hak ihlalleriyle ilgili bilgi akışı sağlayacak ve bu merkezler aracılığı ile uluslararası dayanışmanın desteğini olanaklı hale getirecek bir hak izleme ağı yaratılması oluşturur.

İşçilerin savaşımında enformasyon teknolojilerinden yararlanılması

59. İzleme birimleri, ulusal merkezler ve uluslararası çalışma topluluğu arasında hızlı bir iletişim ağı kurulması önemlidir. Aynı veri tabanına bağlı elektronik posta ve standardize edilmiş anket formları çalışmayı ve kriz durumlarına müdahaleyi kolaylaştırır. Böylesine dinamik bir ağa işlerlik kazandırılması ve eşgüdümün sağlanması için, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, daha yapılması gereken çok iş vardır.

Koalisyonlar kurmak

60. Toplumsal gurupların paylaşma bilincinin artması ve sivil toplumun genişlemesi Hükümet Dışı Kuruluşlarla işbirliğini önemli hale getirmiştir. ICFTU, üyesi olan örgütler ve ITS yıllardır Hükümet Dışı Kuruluşlarla çalışmaktadır. Günümüz koşulları, görev alanının nasıl paylaşılacağını ve bu alanlardan hangilerinde işbirliği yapılacağını belirlemek için en uygun koşullardır.

İnsan hakları topluluğu ile çalışmak

61. Son iki yıldır, ICFTU'nun çeşitli insan hakları örgütleriyle ortak çalışmaları artmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 50. yıldönümündeki ILO 87 toplantısında, çeşitli örgütler arasındaki bilgi akışının nasıl sağlanacağı ve işbirliği, ILO ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Birimi arasındaki ortak çalışmalar üzerinde yoğunlukla durulmuştur. Sivil toplum örgütlerinin, ulusal ölçekte saygınlık kazanmış olanları ve ICFTU veya ITS kuruluşları arasındaki temasın ve işbirliğinin arttırılması geleceğe yönelik kararlardır.

ANAHTAR NOKTALAR

Küresel ekonomide demokratik kuruluşlar

62. Sendikal haklar işçilerin tümünü ilgilendiren insan haklarıdır. Herkese adil bir iş sağlanması, zorla çalıştırma ve çocuk çalıştırılması ve istihdamda ayrımcılık yapılması gibi ihlallerin önlenmesi için yürüttükleri savaşımda işçilere destek olan demokratik kuruluşlar vardır. Ancak, bugün, temel hakların kişisel tercihlere göre sendika kurmak ve bu sendikalarda birleşmek için ihlal edilmesi örnekleri de artmaktadır.

İşçi protestolarına karşı baskı ve şiddet uygulanması

63. Son küresel ekonomik kriz, iş ve ücret kayıplarına nedeniyle, işçilerin protestolarına yol açmıştır. Sendikaların işverenlerle ve hükümetlerle reformun sosyal boyutu üzerinde yapıcı bir diyalog oluşturma çabaları zaman zaman şiddet de kullanılarak, engellenmiştir. Kötü planlanmış, yüzeyel özelleştirme ve düzensizleştirme programları sendikaların işçileri temsil etme kapasitesini azaltmaktan başka bir işe yaramamıştır.

Baskı, gözdağı ve engelleme

64. Özgür işçi sendikaları ordu yönetimindeki diktatörlüklerde, tek parti yönetimlerinde ve krallıkla yönetilen kimi ülkelerde hala yasaktır. Kimi ülkelerde de hükümetin desteklediği sendikalar bir denetim ve baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Sendikal etkinliğinin gelişmesinde yaşamsal öneme sahip olan yerel örgütler işverenin ayrımcılığı karşısında genellikle korunmasızdır ve bazı ülkelerde de ölüm mangalarının hedefidir.

Sendikalardan arındırılmış serbest bölgelerin yaygınlaşması

65. Sendikal hakların askıya alındığı ya da ağır bir biçimde sınırlandırıldığı serbest bölgeler giderek yaygınlaşmaktadır. Bölgeler arasında yatırımı çekmek için yürütülen rekabet temel emek standartlarına saygıyı yok etmekte hükümetlerin ve şirketlerin sosyal sorumluluk bilinciyle oluşturulmuş gelişme stratejilerini tehlikeye sokmaktadır.

Sendikaların arka plandaki başarıları...

66. Sendikalar uluslararası düzeyde eşgüdümlenen kampanyaların itici gücüdür. Nijerya ve Endonezya'da demokrasiye yönelinmesinde ve işyeri haklarını da içeren insan haklarına saygı gösterilmeye başlanmasında sendikaların sağladığı katkı, bu alanda sağlanan son başarılardır.

Yoksullukla mücadele ve sürdürülebilir gelişme stratejileriyle insan haklarının bütünleştirilmesi...

67. Yoksulluğun azaltılmasını amaçlayan sürdürülebilir bir kalkınmanın temel bileşeni ILO'nun temel emek standartlarını gözeten güçlü bir endüstri ilişkileri sistemidir. Marjinallerin örgütlenmesinde işçi sendikalarının rolü yaşamsaldır. Sendikalar işte insan haklarına saygı gösterilmesini desteklemek için ILO'nun kapasitesini tam olarak kullanmalıdır.

Birlik ve demokrasi sendikal gücün kaynaklarıdır

68. Hükümetler sendikal haklar için yasal destek sağlamak zorundadır; ancak, işçileri örgütleyecek olan sendikalardır. Sendikalar, gelişmiş yaşama ve çalışma koşulları için çaba gösterme

kapasitesini harekete geçirme yeteneklerinden ve güven yaratan sendika içi demokrasiden ve birlikten güç alırlar. Küreselleşme çağında, sendikal yapılanmanın esasları, işçilerin çalışma dünyasını etkileyen kuvvetli değişim güçlerini etkileyebilmelerinde yaşamsal önem taşır.

Çocuk çalıştırılması skandalının sonlandırılması

69. 21. Yüzyılın başında çocukların hala birçok ülkede çalışan nüfusun önemli bir bölümünü oluşturması skandaldır. Sendikalar çocuk emeğini ortadan kaldıran küresel bir kampanya oluşturulmasına kılavuzluk etmektedir.

Sistematik dayanışma: ICFTU'nun rolü

70.ICFTU ve uluslararası özgür sendika hareketi, doğru hedefleri olan, iyi planlanmış sendika kampanyaları için uluslararası dayanışma sağlamalıdır. ICFTU, işyerlerindeki örgütçülerine yardımcı olmak, onları korumak ve desteklemek için enformasyon teknolojileri temelinde eklemlenen bir sendikal hakları izleme ağını dünya ölçeğinde geliştirmektedir. ICFTU, uluslararası ihlal önleme sistemini güçlendirmek amacıyla uluslararası insan hakları örgütleriyle işbirliğini de, geliştirmektedir.

Çeviri: Dr. Bülent Piyal

2001 GÜNCES

OCAK					
Pazartesi	1	8	15	22	29
Salı	2	9	16	23	30
Çarşamba	3	10	17	24	31
Perşembe	4	11	18	25	
Cuma	5	12	19	26	
Cumartesi	6	13	20	27	
Pazar	7	14	21	28	

ŞUBAT				
Pazartesi	5	12	19	26
Salı	6	13	20	27
Çarşamba	7	14	21	28
Perşembe	1	8	15	22
Cuma	2	9	16	23
Cumartesi	3	10	17	24
Pazar	4	11	18	25

MART					
Pazartesi		5	12	19	26
Salı		6	13	20	27
Çarşamba		7	14	21	28
Perşembe	1	8	15	22	29
Cuma	2	9	16	23	30
Cumartesi	3	10	17	24	31
Pazar	4	11	18	25	

8 MART DÜNYA KADINLAR GÜNÜ

NİSAN				
Pazartesi		2	9	16 23/30
Salı		3	10	17 24
Çarşamba		4	11	18 25
Perşembe		5	12	19 26
Cuma		6	13	20 27
Cumartesi		7	14	21 28
Pazar	1	8	15	22 29

1 MAYIS İŞÇİ BAYRAMI

MAYIS					
Pazartesi		7	14	21	28
Salı	1	8	15	22	29
Çarşamba	2	9	16	23	30
Perşembe	3	10	17	24	31
Cuma	4	11	18	25	
Cumartesi	5	12	19	26	
Pazar	6	13	20	27	

HAZİRAN					
Pazartesi		4	11	18	25
Salı		5	12	19	26
Çarşamba		6	13	20	27
Perşembe		7	14	21	28
Cuma	1	8	15	22	29
Cumartesi	2	9	16	23	30
Pazar	3	10	17	24	

TEMMUZ				
Pazartesi		2	9	16 23/30
Salı		3	10	17 24/31
Çarşamba		4	11	18 25
Perşembe		5	12	19 26
Cuma		6	13	20 27
Cumartesi		7	14	21 28
Pazar	1	8	15	22 29

AĞUSTOS					
Pazartesi		6	13	20	27
Salı		7	14	21	28
Çarşamba	1	8	15	22	29
Perşembe	2	9	16	23	30
Cuma	3	10	17	24	31
Cumartesi	4	11	18	25	
Pazar	5	12	19	26	

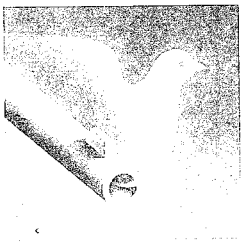

1 EYLÜL DÜNYA BARIŞ GÜNÜ

EYLÜL					
Pazartesi		3	10	17	24
Salı		4	11	18	25
Çarşamba		5	12	19	26
Perşembe		6	13	20	27
Cuma		7	14	21	28
Cumartesi	1	8	15	22	29
Pazar	2	9	16	23	30

EKİM					
Pazartesi	1	8	15	22	29
Salı	2	9	16	23	30
Çarşamba	3	10	17	24	31
Perşembe	4	11	18	25	
Cuma	5	12	19	26	
Cumartesi	6	13	20	27	
Pazar	7	14	21	28	

10 ARALIK İNSAN HAKLARI GÜNÜ

KASIM					
Pazartesi		5	12	21	26
Salı		6	13	20	27
Çarşamba		7	14	21	28
Perşembe	1	8	15	22	29
Cuma	2	9	16	23	30
Cumartesi	3	10	17	24	
Pazar	4	11	18	25	

ARALIK					
Pazartesi		3	10	17	24/31
Salı		4	11	18	25
Çarşamba		5	12	19	26
Perşembe		6	13	20	27
Cuma		7	14	21	28
Cumartesi	1	8	15	22	29
Pazar	2	9	16	23	30

OCAK

-1 OCAK 2001-Yılbaşı tatili

-20 OCAK 2001: "Özel Gider İndirimi"nden yararlanmak için bir önceki yıl içinde yapılan giderler karşılığında alınan perakende satış fişi, fatura ve harcama belgelerinin ilgili muhasebe servislerine teslim edilmesinin son günü.

-31 OCAK 2001: Motorlu Taşıtlar Vergisi 1. taksitinin ödenmesi için son gün: Eğer kendinize ait veya yakınlarınıza ait bir motorlu taşıt var ise ilk taksit için son gün.

MART

-5, 6, 7, 8 MART 2001- Kurban Bayramı. Resmi tatil.

-8 MART 2001: Dünya Kadınlar Günü: 8 Mart 1857'de Amerika'nın New York kentinde 40.000 dokuma işçisi insanca çalışma koşulları istemiyle greve başlaması ve Amerikan polisi grevcilere saldırması sonucu çıkan yangında çoğu kadın 129 işçi can verdi. 1910 yılında Danimarka'nın Kopenhag kentinde toplanan 2. Enternasyonale bağlı kadınlar, Almanya Sosyal Demokrat Parti önderlerinden Clara Zetkin'in önerisiyle her yılın 8 Martını Dünya Emekçi Kadınlar Günü olarak kutlama kararı aldı. Birleşmiş Milletler Örgütü, 16 Aralık 1977 tarihinde 8 Mart'ı tüm kadınlar için Dünya Kadınlar Günü olarak kutlanmasını kararlaştırdı. Böylece 8 Martlar her yıl tüm dünya kadınlarının, kutladığı uluslararası bir güne dönüştü.

-14 MART 2001: Tıp Bayramı. Türk Tabipleri Birliği tarafından her yıl kutlanan Tıp Bayramı'nda yalnızca hekimlerin özlük hakları değil tüm insanlarımızın sağlık sorunları gündeme getiriliyor. TTB 1 hafta boyunca Tıp Bayramı nedeniyle etkinlikler düzenliyor.

-27 MART 2001: Zorunlu deprem sigortası için son gün. Kent merkezlerinde konutu veya işyeri bulunanlar bu yıl yürürülüğe giren yasa nedeniyle zorunlu deprem sigortası yaptırmak zorunda.

Köy yerleşmelerindeki konutlara zorunlu olmayan deprem sigortası yaptırmak için, zorunlu deprem sigortası yapmaya yetkili bir sigorta şirketine başvurmak zorundasınız. Bu konuda sigorta şirketinin yetkili olup olmadığına özellikle özen göstermelisiniz. Bu sigortayı yaptırmayanların cezalı duruma düşeceklerini ayrıca anımsatmak istiyoruz.

NİSAN

-23 Nisan 2001: Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı. Resmi tatil.

MAYIS

-1 MAYIS 2001: Dünya işçilerinin birlik, mücadele ve dayanışma günü. 1 Mayıs 1886'da Amerikan işçilerinin genel greve çıkması ve direnişçilerin üzerine ateş açılmasıyla yüzlerce işçi öldürüldü, işçi önderleri idam edildi. 1888 Aralığında toplanan Amerikan İşçi Federasyonu, 8 saatlik işgünü elde edilinceye kadar, her yıl 1 Mayıs'ta kitle gösterileri düzenleme kararı aldı. 14-21 Temmuz 1889'da Paris Kongresi ile kuruluşu gerçekleştirilen 2. Enternasyonal, 1 Mayıs'ı işçi sınıfının uluslararası birlik ve dayanışma günü ilan etti. 1890 yılından sonra 1 Mayıs'lar bütün ülkelerde uluslararası işçi bayramı olarak kutlanmaya başlandı. Bugün dünyanın hemen her ülkesinde 1 Mayıs'lar artan bir

coşku ve heyecan ile kutlanıyor.

-4 MAYIS 2001-10 MAYIS 2001: İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Haftası. Türkiye'de her yıl mayıs ayının ilk haftası İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Haftası" olarak kutlanıyor. Bu günde işçi sağlığı iş güvenliğinin önemine ilişkin toplantılar, konferanslar ve çeşitli etkinlikler düzenleniyor.

-19 MAYIS 2001: Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı. Resmi tatil.

-31 MAYIS 2001: Emlak Vergisi 1. Taksidinin ödenmesi için son gün.

-31 MAYIS 2001: Çevre Temizlik Vergisi 1. Taksidinin ödenmesi için son gün.

HAZİRAN

1 HAZİRAN 2001: ILO'nun 89. Konferansı toplanıyor. Her yıl haziran ayının ilk haftası içinde toplananan Uluslararası Çalışma Örgütü konferansında dünyada çalışma sorunları elealıyor; uluslararası sözleşmeler gündeme getirilerek kabul ediliyor. ILO Konferansına ülkemizden de hükümet, işçi ve işveren kuruluşları temsilcileri katılıyor.

15-16 HAZİRAN 2001: 15-16 Haziran 1970 eylemlerinin 31. yılı. Yalnızca Türkiye işçi sınıfı ve sendikal tarihi açısından değil, ekonomik ve toplumsal tarih açısında da önemli olan bugün, sendikal hak ve özgürlükler için işçi duyarlılığının önemini yansıtması açısından özel bir niteliğe sahip. Türkiye tarihine, demokrasi destanı yazan 15-16 Hazirancılara selam olsun!

30 HAZİRAN 2001: Motorlu Taşıtlar Vergisi'nin 2. Taksitinin ödeneceği son gün.

TEMMUZ

31 TEMMUZ 2001: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş)'nun 49. Kuruluş yılı. 1952 tarihinde kurulan Türk-İş bugün tüm işkollarında örgütlü 33 sendikanın ve Kıbrıs'taki 2 Federasyonun üst örgütüdür.

Türk-İş, 29 OECD ülkesi sendikalarının bağlı olduğu 55 sendikal örgütün katıldığı Sendikalar İşbirliği Komitesinde (TUAC) temsil edilen ülkemizdeki tek sendikal örgüttür.

Türk-İş, 135 ülkede örgütlü 127 milyon üyeli Uluslararası Özgür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) ile Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC)'un üyesidir. Türk-İş'in en büyük karar organı genel kuruludur ve olağan olarak 4 yılda bir toplanır.

Türk-İş'in il merkezlerinde Türk-İş Yönetim Kurulu tarafından atanan il temsilcileri ile yine bazı bölgelerde Yönetim Kurulu tarafından atanan Bölge Temsilcileri bulunur.

31 TEMMUZ 2001: Motorlu Taşıtlar Vergisi 2. taksidinin ödemesi için son gün.

AĞUSTOS

17 AĞUSTOS 2001 1999 yılında yaşanan depremin 2. yıldönümü. Yitirdiğimiz onbinlerce insanımızı özlemle anıyoruz.

30 Ağustos: Zafer Bayramı. Resmi Tatil.

EYLÜL

1 EYLÜL 2001: Dünya Barış Günü. Faşist Hitler ordularının 1 Eylül 1939'da Çekoslovakya'ya girişi olan ve İkinci dünya Savaşının başlangıcı olarak nitelendirilen her 1 Eylül, Dünya Barış Günü olarak kutlanıyor.

Bu günde tüm dünya barışseverleri savaşsız,

silahsız bir dünya özlemini yineliyor.

6 EYLÜL 2001: Petrol-İş Sendikası'nın 51. Kuruluş Yılı. Yarım asrı aşkın bir süre önce Türkiye petrol, kimya ve lastik işçilerinin sendikal örgütü Petrol-iş 6 Eylül 1950 tarihinde İstanbul Akaryakıt İşçileri Sendikası adı ile 25 petrol işçisinin başvurusu ile kuruldu.

12 EYLÜL 2001: 12 Eylül 1980 Askeri Darbesinin 21. yılı. Türkiye tarihinin karanlık bir döneminin başlangıcı olan 12 Eylül 1980, sendikal hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı ve anti demokratik koşullarda ve zorla 1982 Anayasasasının oylatıldığı bir tarih olarak yıllardır belleklerden hiç silinmedi.

EKİM

-29 EKİM 2001: Cumhuriyet Bayramı. Türkiye Cumhuriyeti'nin 78. kuruluş yılında, ulusal kurtuluş savaşının önderi ve cumhuriyetimizin kurucusunu Mustafa Kemal Atatürk'e ve ülkemizin bağımsızlığı için kanlarını, canlarını ve emeklerini veren tüm insanlarımıza şükran ve saygılarımızla...

KASIM

-3 KASIM 2001: Özürlüler günü. Her yıl kutlanan bugünde özürlülerin yasal hakları, sosyal durumları ve sağlık sorunları dile getiriliyor ve toplumsal bir duyarlılık oluşturulmaya çalışılıyor.

-10 KASIM 2001: Ulusal Kurtuluş Savaşı önderi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün aramızdan ayrılışının 63. yılı.

-12 KASIM 2001: 12 Kasım 1999 Düzce Depreminin 2. yılı. Tüm yitirdiklerimizi özlem ve saygıyla anıyoruz.

-31 KASIM 2001: Emlak Vergisi 1. Taksidinin ödenmesi için son gün.

-31 KASIM 2001: Çevre Temizlik Vergisi 1. Taksidinin ödenmesi için son gün.

ARALIK

-1 ARALIK 2001: Dünya AIDS Günü. Yüzyılın vebası olarak nitelendirilen ve tüm dünyada AIDS belasına karşı duyarlılığın sağlanmasını amaçlayan bu günde, AIDS'e yakalanan insanların dışlanmaması gerektiği özellikle vurgulanıyor.

-10 ARALIK 2001: İnsan Hakları Günü. 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Örgütü'nün İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni kabul etmesi nedeniyle kutlanan İnsan Hakları Günü'nde, insan haklarının geliştirilmesi konusunda etkinlikler gerçekleştiriliyor.

-16, 17, 18 ARALIK 2001: Şeker Bayramı. Resmi tatil.

ŞUBELERİMİZ VE TEMSİLCİLİKLERİMİZ

ŞUBELERİMİZ

Adana Şubesi
Reşat Bey Mah. 244 Sok.
Arıkan İş Merkezi K. 3 D. 13
Adana
Tel: (0322) 352 38 55
Faks: (0322) 352 10 06

Adıyaman Şubesi
Sıratut Mah. Erden Cad.
No: 15 Kat: 2 Adıyaman
Tel: (0416) 213 69 74
Faks: (0416) 214 34 13

Ankara Şubesi
Adakale Sok. No: 6
Yenişehir-Ankara
Tel: (0312) 231 92 11-230 27 21
Faks: (0312) 230 20 52

Bandırma Şubesi
Haydar Çavuş Mah.
Evyapan Sok. Evyapan
İşhanı No: 4/3 10220 Bandırma
Tel: (0266) 718 38 62
Faks: (0266) 715 05 76

Batman Şubesi
Akyürek Mah. 32. Cad. No: 71
56301 Batman
Tel: (0488) 213 10 76
Faks: (0488) 213 10 67

Bursa Şubesi
Tahtakale Vezir Cad. Akarsu
İşhanı No: 4 Kat: 4 16040
Bursa
Tel: (0224) 222 04 30
Faks: (0224) 220 81 34

Diyarbakır Şubesi
Ekinciler Cad. Evran Apt.
No: 42 Kat: 1 No: 1 21110
Diyarbakır
Tel: (0412) 228 54 85

Elazığ Şubesi
İcadiye Mah. 1. Harput Cad.
Tabipler İşhanı No: 10 Kat: 4
23300 Elazığ
Tel: (0424) 218 25 97

Gebze Şubesi
Hacı Halil Mah. 1212 Sok.
Hükümet Konağı Yanı Bostan
İşhanı Kat: 3 Gebze-Kocaeli
Tel: (0262) 641 45 58
Faks: (0262) 641 31 12

İskenderun Şubesi
Çay Mah. Orhangazi Cad.
Özay Apt. No: 16 Kat: 4 31200
İskenderun
Tel: (0326) 614 22 40

İstanbul Şubesi
Millet Cad. Dr. Adnan Adıvar
Sok. No: 22/1 34300
Aksaray-İstanbul
Tel: (0212) 589 13 12
Faks: (0212) 589 13 15

İstanbul/Anadolu Şubesi
Ankara Cad. Çınardibi Sok.
No: 6 Kat: 2 81410
Kartal-İstanbul
Tel: (0216) 306 61 06
Faks: (0216) 306 61 07

İstanbul/Boğaziçi Şubesi
Konaklar Mah. Söğüt Sok.
Bilsel Apt. Batı Blk. No: 3 D: 1
80620 4. Levent-İstanbul
Tel: (0212) 270 32 71
Faks: (0212) 268 38 49

İstanbul/Rumeli Şubesi
Namık Kemal Cad. No: 33
Kat: 1 Avcılar-İstanbul
Tel: (0212) 695 05 44
Faks: (0212) 694 62 81

İzmir Şubesi
Şehit Fethi Bey Cad. No: 43
K.2 D.201 99 Basamak
İş Merkezi 35210 İzmir
Tel: (0232) 483 71 90-425 96 27
Faks: (0232) 484 25 34

İzmir/Aliağa Şubesi
Kazım Dirik Mah. Lozan Cad.
No: 54 Aliağa-İzmir
Tel: (0232) 616 19 87
Faks: (0232) 616 93 33

Kırıkkale Şubesi
Yeni Doğan Mah. Namık Kemal
Cad. No: 5/2 06810 Kırıkkale
Tel: (0318) 218 36 78
Faks: (0318) 218 73 90

Kocaeli Şubesi
Kemal Paşa Mah. Ankara Cad.
Çağlayan İş Merkezi No: 3
K. 4 D. 23-24 Kocaeli
Tel: (0262) 321 41 13
Faks: (0262) 321 13 83

Kütahya Şubesi
Dumlupınar Bulvarı İstasyon
Cad. No: 57/3 43020 Kütahya
Tel: (0274) 216 16 18
Faks: (0274) 216 15 05

Mersin Şubesi
Hastane Cad.
Mersin İşmerkezi Kat: 4 Mersin
Tel: (0324) 336 54 42
Faks: (0324) 336 22 25

Samsun Şubesi
Şevketiye Cad.
Erçal İşhanı 1/2 Samsun
Tel: (0362) 230 91 66
Faks: (0362) 231 27 54

Trakya Şubesi
Belediye Karşısı Güngör
İşhanı Kat: 4 Lüleburgaz
Tel: (0288) 417 21 96

Yarımca Şubesi
Ankara Cad. Dostluk
İşhanı No: 55/3 İzmit
Tel: (0262) 321 43 13
Faks: (0262) 322 42 53

TEMSİLCİLİKLERİMİZ

Antalya
Elmalı Mah. 7. Sok.
Coşkun İşhanı No: 31
Antalya
Tel: (0242) 241 53 53

Düzce
Gaziantep Cad. Çınlar Sok.
Kavakoğlu Pasajı Düzce

Elmadağ
MKEK Barut Fab.
Elmadağ-Kırıkkale

Eskişehir
Sakarya Cad. Birlik Han
Kat: 5/15 Eskişehir
Tel: (0222) 231 24 59

Kırşehir
Eski Ankara Cad. Mermerler Apt.
No: 1 Kat: 1 Kırşehir
Tel: (0386) 212 16 41

Malatya
İnönü Cad. Nuşin Apt. Kat: 2
No: 56 D. 4 44100 Malatya
Tel: (0422) 321 24 46

Çerkezköy
Gaziosmanpaşa Mah. Atatürk
Cad. Doğuş İşhanı No: 29
Çerkezköy
Tel: (0282) 726 66 43

MİSAFİRHANELERİMİZ

Ankara Misafirhanesi
Adakale Sokağı No: 6
Yenişehir-Ankara
Tel: (0312) 431 47 51

İstanbul Misafirhanesi
Levazım Subayları Mah.
Kardelen Sok. Petrol-İş Blokları
1. Levent-İstanbul
Tel: (0212) 274 92 88